DZIENNIK URZĘDOWY
WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Rzeszów, dnia wtorek, 10 stycznia 2023 r.

Poz. 182

Podpisany przez:
Marcin Jacek Zaborniak
Data: 10.01.2023 14:25:15

UCHWAŁA NR LV/1544/22
RADY MIASTA KROSNA

z dnia 29 grudnia 2022 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Krosna na lata 2022 – 2025”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. z późn. zm.), w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840)

uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Krosna na lata 2022 - 2025”, zaopiniowany pozytywnie przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Krosna.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodniczący
Rady Miasta Krosna

Zbigniew Kubit

Załącznik do uchwały Nr LV/1544/22
Rady Miasta Krosna
z dnia 29 grudnia 2022 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA KROSNA NA LATA 2022 - 2025

KROSNO
2022

ZLECENIODAWCA:

Muzeum Rzemiosła w Krośnie
ul. J. Piłsudskiego 19
38-400 Krosno
tel. 13 432 41 88
e-mail: krosno@ muzeumrzemiosla.pl
www.muzeumrzemiosla.pl

WYKONAWCA:

RELIKT
Pracownia Archeologiczna

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Armii Krajowej 2/3
39-100 Ropczyce
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.relikarcheologia.pl

Autor opracowania:
Judyta Nawrot-Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP ... 5

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ... 5

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE ... 6

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ... 13

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym ... 13

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 ... 13

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 ... 14

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu ... 15

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2018-2021 ... 15

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030 ... 17

4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030 ... 17

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ... 19

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy) ... 19

5.1.1 Strategia Rozwoju Miasta Krosna na lata 2014-2022 ... 19

5.1.2 Program Rewitalizacji Miasta Krosna na lata 2016 - 2023 ... 22

5.1.3 Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Krosna na lata 2021-2030 ... 24

5.1.4 Strategia Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Krosno ... 28

5.1.5 Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzenne-go Miasta Krosna ... 29

5.1.6 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy ... 33

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy ... 50

5.2.1 Ogólna charakterystyka miasta ... 50

5.2.2 Zarys historii ... 52

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy ... 53

5.2.4 Zabytki archeologiczne ... 72

5.2.5 Zabytki ruchome ... 76

5.2.6 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych ... 78

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony ... 80

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków ... 80

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ... 85

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków ... 86

5.3.4 Park Kulturowy Wzgórza Staromiejskiego w Krośnie ... 86

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków ... 88

5.5 Dziedzictwo niematerialne ... 88

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ ... 90

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE ... 92

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami ... 96

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ... 103

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ... 104

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 104
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW 105

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu miasta na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Miasto Krosno posiadało „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2012" - Uchwała Nr XIX/308/07 z dnia 28 grudnia 2007 r.

Pierwsze rozdziały niniejszego *Programu* (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej analizie poddane zostały dokumenty programowe miasta pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego miasta. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego miasta Krosna. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia) jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez miasto. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu miasta wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego.

W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów (Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego miasta oraz Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego). Wymieniono w nim również zadania, które udało się zrealizować, a które zostały zawarte w Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta Krosna na lata 2008-2012.

Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania Programu. W X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań. Natomiast w końcowym XI rozdziale opisano realizację i finansowanie przez miasto zadań z zakresu ochrony zabytków.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami *(t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 710, ze zm.)* mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami.

2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami* w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

1) **Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** *(Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.)* w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (…) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju".

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela

pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym".

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa".

2) **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** *(t. j. Dz. U. z 2022 poz. 840),* która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska".

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury".

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
   a) krajobrazami kulturowymi,
   b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
   c) dziełami architektury i budownictwa,
   d) dziełami budownictwa obronnego,
   e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
   f) cmentarzami,
   g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
   h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
   a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
f) instrumentami muzycznymi,
g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
b) cmentarzyskami,
c) kurhanami,
d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej".

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:
1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków;
1a) Wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
1) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
2) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
3) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej,

handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami".

Art. 19: wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku, gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków".

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy".

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych".

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:
1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków".

3) **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** *(t. j. Dz. U. z 2022, poz. 559, ze zm.),* gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (…) kultury, w tym (…) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami". Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

4) **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** *(t. j. Dz. U. 2022, poz. 503, ze zm.).* Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

5) **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** *(t. j. Dz. U. 2022, poz. 88, ze zm.).* Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

6) **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** *(t. j. Dz. U. 2022, poz. 1079, ze zm.).* W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.

7) **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** *(t. j. Dz. U. 2022, poz. 916, ze zm.)*, której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

8) **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 1846, ze zm.).* Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
   - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
   - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).

9) **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** *(t. j. Dz. U. 2020, poz. 194).* Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

10) **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** *(t. j. Dz. U. 2022, poz. 1327, ze zm.).* W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

11) **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** *(t. j. Dz. U. 2022, poz. 385).* Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami" (art. 1).
    Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:
        1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie;
        2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów;

3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych;
4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody;
5) urządzanie wystaw;
6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych;
7) prowadzenie działalności edukacyjnej;
8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych;
9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów;
10) prowadzenie działalności wydawniczej" (art. 2);

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:
1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum;
2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom;
3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

12) **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** *(t. j. Dz. U. 2022, poz. 2393).* Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:
Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach *(t. j. Dz. U. 2020, poz. 164).*

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków *(Dz. U. z 2019 r. poz. 1721),*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1886),*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa *(Dz. U. z 2017 r. poz. 928),*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2017 r. poz. 1674),*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne *(Dz. U. z 2014 r. poz. 110),*
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2004 r., poz. 259),*
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych *(Dz. U. z 2004 r., poz. 2153),*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę *(Dz. U. z 2011, poz. 510).*

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.).
- Dokument The Valletta Pronciples for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas - przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.,
- Nowa Karta Ateńska 2003 - Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.,
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Krosna jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym (gminnym). Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotykają problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Mają one przede wszystkim wpływ na działania podejmowane przez gminę.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest *Krajowy Program Opieki nad Zabytkami*. Dokument ten obejmuje lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P. 2022, poz. 998).

Głównym celem *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach tego Programu będą realizowane następujące cele:
Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.
Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
Zadania:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.
Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta Uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. (M.P. 2022, poz. 1060). Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych,
- zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów *"Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich"*. Wytyczone tutaj kierunki działań takie jak:

2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury.
2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Krosna zgodny jest z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej miasta.

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2018-2021

Dokumentem dotyczącym w całości problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami regionu, w tym Miasta Krosna jest *Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2018-2021*. Został przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą nr XI/966/18 w dnia 24 września 2018 r. Znajdujące się tam zapisy kompleksowo podejmują tematykę ochronę każdej kategorii zabytków oraz szeroko rozumianego krajobrazu kulturowego. Ustalenia tam zawarte wynikają z zapisów ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami, kreślą główne kierunki i priorytety dla działań związanych z ochroną dziedzictwa.

Priorytet związany z ochroną i świadomym kształtowaniem krajobrazu kulturowego wyznacza następujące kierunki działań:

- tworzenie parków kulturowych jako forma ochrony krajobrazu kulturowego,
- ochrona i opieka nad zabytkami w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego,
- integracja ochrony zabytków z ochroną przyrody,
- rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych,
- ochrona układów ruralistycznych.

Powyższe zapisy mają na celu odpowiednie kształtowanie krajobrazu kulturowego poprzez zapobieganie jego degradacji, dbałość o zabytki charakterystyczne dla regionu i rewaloryzacja

obszarów wartościowych, jednak przekształconych w wyniku działalności człowieka. Wśród kierunków działań wyznaczonych w priorytecie istotne jest wskazanie mówiące o włączeniu ochrony i opieki nad zabytkami w strategie i plany zagospodarowania przestrzennego będące domeną lokalnego samorządu.

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego województwa to kolejny priorytet uwzględniony w omawianym dokumencie. Zawarto tam wskazania odnoszące się do: ochrony obiektów o szczególnej wartości, zahamowania procesu degradacji zabytków i dążenia do poprawy ich stanu zachowania, wspierania racjonalnego wykorzystania środków finansowych na ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych, tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Priorytet związany z badaniem i dokumentacją dziedzictwa kulturowego oraz promocją i edukacją służącym budowaniu tożsamosci określa kierunki działań mające przede wszytskim służyć szeroko rozumianemu wykorzystaniu zabytków dla potrzeb edukacyjnych i turystycznych oraz zachowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji. Wymienia m.in. następujące działania: rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków, przetwarzanie informacji o zabytkach, działania szkoleniowe, edukacja i promocja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu, ochrona kultury ludowej, tworzenie tematycznych szlaków turystycznych.

Omawiany dokument w kilku miejscach odnosi się do obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie miasta Krosna:

- założenie urbanistyczne miasta Krosna wymienione jest wśród miejscowości o układach o średniowiecznej proweniencji, z dobrze czytelnym średniowiecznym rozplanowaniem,
- miasto Krosno jest wymienione wśród kilku innych miast, na rozwój którego miały duży wpływ takie czynniki jak: usytuowanie zespołu dworca kolejowego czy istniejące zakłady przemysłowe,
- dworzec w Krośnie został cytowany wśród dworców, które zachowane są w formie zbliżonej do pierwotnej,
- wymieniono kapliczki: z figurą Matki Boskiej, Świętej Rodziny oraz kapliczki słupowe występujące w Krośnie,
- zwrócono uwagę na bogaty wystrój klatek schodowych i sieni kamienic w Krośnie,
- opisano ilość stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (6),
- w podrozdziale - niematerialne dziedzictwo kulturowe - wymienione jest tkactwo z którego słynęło m.in. Krosno,
- w Priorytetach zasugerowano m.in.:
  - ochrona historycznego układu urbanistycznego Krosna w Wojewódzkim Planie Zagospodarowania Przestrzennego (Priorytet I - kierunek działania 1),
  - uznanie zespołu staromiejskiego Krosna za Pomnik Historii (Priorytet II - kierunek działania 1),
  - utrzymywanie i promowanie Szlaku Dziedzictwa Kulturowego Miasta Krosna i Polsko-słowackiego Szlaku Świątyń Karpackich Stropkov-Krosno, poprzez wydawnictwa reklamowe, przewodniki, płyty CD, reklamy na targach turystycznych krajowych i zagranicznych itp.
  - utworzenie Archeologicznego Szlaku Turystycznego: "Krosno miasto z reliktami zabudowy średniowiecznej i zbiorami archeologicznymi",
  - utworzenie Archeologicznej Ścieżki Edukacyjnej: "Krosno (wraz z okolicą) z rozlicznymi pozostałościami osadnictwa począwszy od okresu pradziejowego (epoka kamienia - epoka brązu - epoka żelaza) oraz z okresu wczesnego średniowiecza i czasów nowożytnych (np. relikty architektury miejskiej miasta), a także wystawa archeologiczna „Pradzieje Podkarpacia - Przeszłość Ożywiona" prezentowana w Muzeum Podkarpackim".

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030

Kolejnym istotnym dokumentem, który będzie miał wpływ na niniejszy program to obowiązujący *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego*. Uchwalony został Uchwałą Nr XLVIII/522/2002 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 30 sierpnia 2002 r. (Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego z 17 października 2002 r. Nr 64, poz. 1320). Został on opracowany w oparciu o przepisy ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z 1994 r., jako podstawowe narzędzie prowadzenia przez władze samorządowe województwa polityki regionalnej, w tym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego. Ze względu na konieczność dostosowania do obowiązujących przepisów prawa oraz przyjętych dokumentów i programów krajowych i wojewódzkich, projekt zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego został opracowany jako nowa edycja planu i uchwalony Uchwałą Nr LIX/930/18 z dnia 27 sierpnia 2018 r.

Plan jest dokumentem planistycznym, który odnosi się do zagadnień istotnych dla właściwego funkcjonowania przestrzeni całego województwa. Wśród silnych stron województwa wymienia się dużą różnorodność i bogactwo materialnego dziedzictwa kulturowego, wynikającego między innymi z historycznej wielokulturowości regionu. Wskazuje się, że na jakość krajobrazu kulturowego niekorzystnie wpływają m.in. brak ładu i niska jakość zagospodarowania przestrzennego, zanik tradycyjnego budownictwa wiejskiego i małomiasteczkowego, niedostateczna ochrona zasobów zabytkowych pozostających poza rejestrem. Przyjęta polityka przestrzenna ma na celu ochronę cennych zabytków dziedzictwa kulturowego i przeciwdziałanie ww. niekorzystnym zjawiskom.

Głównymi celami polityki przestrzennej są:

- zachowanie i ochrona zabytkowych obiektów i założeń przestrzennych,
- zachowanie i ochrona walorów przestrzeni w tym walorów krajobrazu kulturowego,
- zachowanie i ochrona współczesnego materialnego dziedzictwa kulturowego,
- rozwijanie sieci szlaków kulturowych jako istotnego elementu spajającego zasoby kulturowe województwa,
- ochrona pozostałych zasobów i elementów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów niematerialnych.

W Planie znalazły się zapisy dotyczące miasta Krosna, min.:

- uznanie za pomnik historii: Krosno - zespół staromiejski,
- rewaloryzacja historycznego układu urbanistycznego Krosna,
- zachowania i ochrony zabytków techniki i założeń przemysłowych,
- utworzenie parku kulturowego. Zadanie zostało wykonane - Uchwała Nr IV/111/2019 z dnia 25 stycznia 2019 r. w sprawie utworzenia Parku Kulturowego Wzgórze Staromiejskie w Krośnie.

4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030

Ważnym dokumentem określającym działania gminy w zakresie dziedzictwa kulturowego jest *Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030*. Główny celem Strategii jest *"Odpowiedzialne i efektywne wykorzystanie zasobów endo i egzogenicznych regionu, zapewniające trwały, zrównoważony i terytorialnie równomierny rozwój gospodarczy oraz wysoką jakość życia mieszkańców województwa"*.

W Strategii wymieniono obszary i priorytety z poszczególnymi celami. Poniżej wymieniono te, które dotyczą ochrony dziedzictwa kulturowego.

Obszar 2 - Kapitał ludzki i społeczny

2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe:

2.3.1. Tworzenie warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców.

Zakładane działania:

- monitorowanie inicjatyw oraz prowadzenie badań w obszarze kultury we współpracy z przedstawicielami sektora kultury, edukacji i instytucjami naukowo-badawczymi,
- tworzenie bogatej oferty kulturalnej wraz z poprawą jej dostępności oraz inicjowanie działań na rzecz zwiększenia uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych i budowy więzi lokalnych,
- inicjowanie działań mających na celu popularyzację kultury i dziedzictwa, w tym dziedzictwa niematerialnego i kultury technicznej, jako elementu umacniania tożsamości regionalnej oraz pomnażania kapitału ludzkiego i społecznego,
- stwarzanie warunków sprzyjających wzrostowi kompetencji kulturowych oraz artystycznych mieszkańców regionu, m.in. poprzez rozwój edukacji kulturowej,
- wsparcie twórców oraz stymulowanie rozwoju kultury poprzez dedykowane programy stypendialne, konkursy i nagrody tematyczne,
- promocja regionu oraz popularyzacja jego kultury poprzez rozwój turystyki kulturowej,
- rozwój działań i form instytucjonalnej ochrony i popularyzacji dziedzictwa Kresów, w tym Portalu Muzeum Dziedzictwa Kresów Dawnej Rzeczypospolitej,
- stworzenie Podkarpackiego Szlaku Filmowego wychodzącego naprzeciw potrzebie opracowania i upowszechniania filmowego dziedzictwa kulturowego regionu oraz przygotowanie oferty profesjonalnych wydarzeń filmowych.

2.3.2. Wzmacnianie współpracy i partnerstwa na rzecz wykorzystania regionalnych zasobów dziedzictwa i kultury współczesnej jako potencjału rozwojowego.

Zakładane działania:

- realizacja projektów kulturowych o randze ponadregionalnej i międzynarodowej,
- integracja działań z przedsięwzięciami w obszarze przemysłów kultury, w szczególności przemysłu filmowego,
- inicjowanie i wspieranie procesów na rzecz tworzenie silnych marek kulturowych o znaczeniu ogólnopolskim i międzynarodowym,
- sieciowanie podmiotów zaangażowanych w tworzenie, ochronę, udostępnianie, popularyzację kultury oraz dziedzictwa kulturowego w celu integracji działań w obszarze kultury, w tym Indeksu Kultury jako cyklicznej konferencji i wydarzeń towarzyszących.

2.3.3. Infrastruktura kultury i zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego.

Zakładane działania:

- ochrona obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo jako element działań prorozwojowych i prospołecznych,
- restauracja i adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym przemysłowego, w celu tworzenia innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych,
- poprawa jakości, poszerzanie i budowa nowej infrastruktury kultury, m.in. poprzez realizację projektów adaptacyjnych, modernizacyjnych i technologicznych w instytucjach kultury,
- realizacja projektów digitalizacyjnych oraz informatycznych mających na celu ułatwienie i poszerzenie dostępu do kultury,
- budowa Podkarpackiej Galerii Słowa i Obrazu (nowej siedziby biblioteki wojewódzkiej w Rzeszowie) w celu podniesienia efektywności edukacji kulturowej i poziomu kształcenia ustawicznego oraz zwiększenia potencjału funkcjonalnego samorządowych instytucji kultury, a także artystycznego i architektonicznego potencjału regionu,
- rozwój Podkarpackiego Centrum Nauki „Łukasiewicz" jako przestrzeni kooperacji nauki z kulturą i dziedzictwem oraz wiodącego ośrodka budowy kapitału ludzkiego i społecznego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1 Strategia Rozwoju Miasta Krosna na lata 2014-2022

Strategia Rozwoju Miasta Krosna na lata 2014-2022 została przyjęta Uchwałą Nr LXIV/1470/14 Rady Miasta Krosna z dnia 7 listopada 2014 r.

Strategia określa wizję miasta, najważniejsze cele, priorytety i kierunki działań. Przewiduje ona realizowanie działań służących rozwojowi Krosna w sposób zintegrowany, łączący różne aspekty (gospodarcze, społeczne, środowiskowe) w realizacji multidyscyplinarnych projektów, przy współdziałaniu wielu podmiotów (m.in. przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, indywidualnych mieszkańców, z zaangażowaniem innych samorządów).

Dokument określa następującą wizję Krosna w 2022 r.: *Krosno jest miastem inteligentnym, dbającym o jakość życia mieszkańców poprzez rozwój innowacyjnej gospodarki, edukacji, kultury z poszanowaniem środowiska.*

W rozdziale 2.2. Główne problemy i wyzwania rozwojowe Krosna w wyzwaniach dotyczących Przestrzeń i Środowisko wpisano m.in.: "Właściwe utrzymanie obiektów zabytkowych zapobiegające ich degradacji". Natomiast w wyzwaniach w dziale Infrastruktura zawarto informację: "Konieczność stopniowego ograniczania ruchu w zabytkowym centrum miasta".

W dokumencie wyznaczono cele strategiczne, które zostały zdefiniowane w ramach trzech wyodrębnionych obszarów: Konkurencyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki i Społeczny oraz Przestrzeń i Środowisko. W ramach każdego obszaru strategicznego wyodrębniono priorytety, którym przypisane zostały cele szczegółowe oraz kierunki działań strategicznych. Poniżej przedstawiono te, które dotyczą pośrednio lub bezpośrednio dziedzictwa kulturowego.

KONKURENCYJNA GOSPODARKA: Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki, tworzącej nowe miejsca pracy poprzez podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej miasta oraz wspieranie przedsiębiorczości.

Priorytet 2: Turystyka

Cel: Podniesienie atrakcyjności turystycznej miasta.

Kierunki działań:

- tworzenie produktów turystycznych:
  - zintensyfikowane działania prowadzące do zwiększenia ruchu turystycznego w Krośnie,
  - rozwój głównego produktu turystycznego miasta, jakim jest Centrum Dziedzictwa Szkła oraz budowanie nowych, spójnych atrakcji, głównie w oparciu o tradycje gospodarcze, tj. górnictwo nafty i gazu oraz produkcja lnu i tkactwo,
  - wyeksponowanie bogactwa etnograficznego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego,
  - rozwinięcie oferty turystycznej w oparciu o zasoby firm i stowarzyszeń działających na lotnisku (np. spadochroniarstwo, szybownictwo, loty widokowe nad Beskidem Niskim i Bieszczadami, obsługa turystyki lotniczej),
  - dążenie do zbudowania oferty Krosna jako centrum sportów ekstremalnych,
  - tworzenie kompleksowych ofert pobytowych dla turystów, indywidualnie dopasowanych do różnych potrzeb i wymagań,
  - dążenie do integracji produktów turystycznych Krosna i okolic celem stworzenia jednolitej oferty w obszarze funkcjonalnym miasta,

- wykorzystanie potencjału występujących lokalnie wód mineralnych (wykonanie szczegółowych badań ilościowych i jakościowych wód mineralnych).

- poprawa infrastruktury turystycznej:
  - rozwój infrastruktury służącej przyjmowaniu turystów i podnoszeniu rangi turystycznej miast,
  - wdrożenie System Informacji Miejskiej, ułatwiającego poruszanie się po Krośnie zarówno samochodem, rowerem, jak i pieszo, odnajdowanie atrakcji turystycznych oraz ulic,
  - odtworzenie historycznych budowli, występujących niegdyś na obszarze Starego Miasta (np. wirtualne prezentacje, hologramy i miniatury przedstawiające elementy dawnego układu urbanistycznego Krosna),
  - lokalizowanie w przestrzeni miasta obiektów upamiętniających osoby zasłużone dla miasta,
  - rozwijanie nowych, stylowych elementów małej architektury,
  - rozwijanie bazy noclegowej.
- prowadzenie zintegrowanych działań promocyjnych i informacyjnych:
  - aktywna promocja marki turystycznej Krosno Miasto Szkła,
  - prowadzenie ogólnopolskich kampanii z wykorzystaniem różnorodnych narzędzi komunikacji,
  - wykorzystanie potencjału turystycznego otoczenia Krosna, przede wszystkim uzdrowisk i Magurskiego Parku Narodowego,
  - wspólna promocja gmin turystycznych powiatu krośnieńskiego.
- wspieranie działań na rzecz rozwoju turystyki:
  - podjęcie prac nad wprowadzeniem karty turystycznej dla Beskidu Niskiego, zawierającej możliwość skorzystania z różnych atrakcji pobytowych w ramach jednej ceny lub zestawu zniżek,
  - aktywizację branży gastronomicznej w tworzeniu ofert, zawierających lokalne potrawy, utożsamiane z regionem (np. w ramach konkursów kulinarnych),
  - wspieranie organizacji szkoleń i warsztatów dla pracowników branży turystycznej,
  - wspieranie budowy infrastruktury zwiększającej bazę noclegową w mieście poprzez ulgi podatkowe,
  - zainicjowanie Forum Rozwoju Turystyki, integrującego lokalną branżę, które będzie stanowić platformę dla dyskusji, wymiany informacji i podejmowania wspólnych działań przyczyniających się do zwiększenia ruchu turystycznego,
  - zabieganie na szczeblach wyższych o budowę infrastruktury poprawiającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Krosna.

KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY: Wspieranie rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego prowadzące do poprawy jakości życia mieszkańców.

Priorytet 4: Kultura i dziedzictwo kulturowe

Cel: Wzrost uczestnictwa i wyrównywanie szans w dostępie do kultury i dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań:

- rozwój edukacji kulturalno - artystycznej dzieci, młodzieży i dorosłych:
  - prowadzenie kampanii edukacyjnych i promujących różne formy działalności artystycznej i kulturalnej i przygotowujące do odbioru kultury,
  - organizacja zajęć szkolnych, a także pozalekcyjnych i pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży, kształtujących ekspresję twórczą oraz kompetencje artystyczne,
  - organizacja warsztatów i plenerów służących nabywaniu lub doskonaleniu umiejętności artystycznych przez amatorów,
  - organizacja konferencji, seminariów, paneli dyskusyjnych dotyczących różnych dziedzin sztuki i uzupełniających braki w edukacji kulturalnej,
  - promocja literatury i czytelnictwa poprzez organizację wydarzeń literackich i kampanii społecznych.

- ułatwianie mieszkańcom uczestnictwa w życiu kulturalnym:
  - organizacji pewnej liczby wydarzeń kulturalnych bezpłatnych, w szczególności z zakresu kultury wysokiej,
  - zapewnienia dofinansowania do rodzinnego uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych (np. Karta Rodziny 3+),
  - realizacji programów ułatwiających dostęp do kultury dedykowanych grupom społecznym zagrożonym wykluczeniem (np. niepełnosprawni, mniejszość romska),
  - doskonalenie systemu informacji i promocji o wydarzeniach kulturalnych,
  - organizacja konkursów, przeglądów, wystaw, festiwali i koncertów promujących lokalnych artystów, w tym twórczość amatorską (np. przeglądy twórczości uczniowskiej i organizacji pozarządowych),
  - przyznawanie stypendiów artystycznych Prezydenta Miasta Krosna dla młodych twórców.
- rozwój atrakcyjnej, innowacyjnej oferty instytucji kultury:
  - wykorzystanie wysokiego potencjału rozwojowego miejskich instytucji kulturowych,
  - stały rozwój oferty kulturalnej.
- stworzenie przestrzeni dla działalności artystycznej i kulturalnej:
  - modernizację budynku ArtKina,
  - uatrakcyjnienie oferty Muzeum Rzemiosła,
  - uatrakcyjnienie oferty Biura Wystaw Artystycznych,
  - optymalizację zakresu działalności Centrum Dziedzictwa Szkła,
  - zwiększenie atrakcyjności zbiorów i usług oraz ułatwienie dostępu do nich poprzez unowocześnienie infrastruktury bibliotek.
- wpieranie działań na rzecz dziedzictwa kulturowego:
  - ochrona i opieka nad obiektami zabytkowymi, w tym wspieranie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach,
  - opieka konserwatorska nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, gromadzenie pamiątek lokalnej kultury,
  - organizacja czasowych i stałych wystaw promujących lokalne dziedzictwo kulturowe,
  - organizacja przedsięwzięć kulturalnych i artystycznych kultywujących dziedzictwo materialne i niematerialne regionu, jak również promujących różnorodność kulturową Pogranicza Karpackiego (w tym m.in. kontynuacja Festiwalu „Karpackie Klimaty").

PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO: Kształtowanie przestrzeni miasta zapewniające rozwój gospodarczy z poszanowaniem środowiska.

Priorytet 2: Przestrzeń miejska

Cel: Kształtowanie funkcjonalnej i estetycznej przestrzeni miejskiej podnoszącej jakość życia mieszkańców.

Kierunki działań:

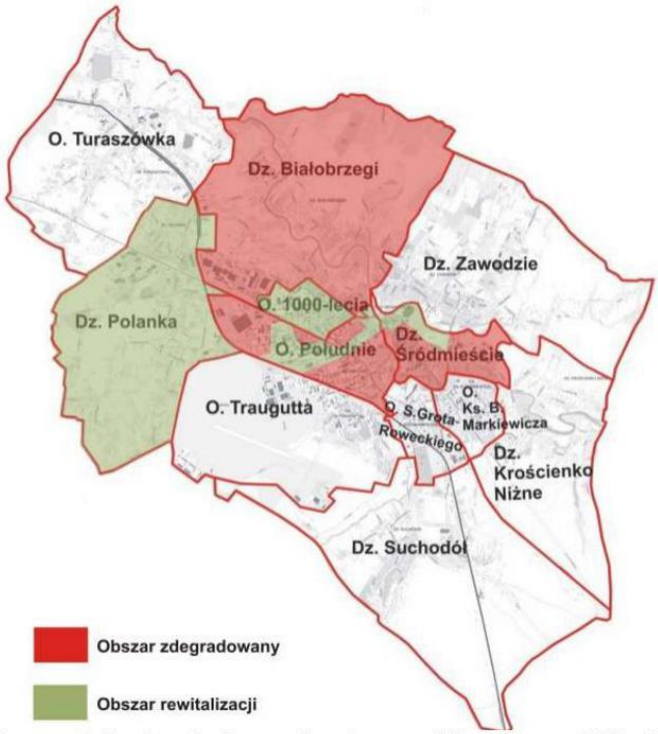
- optymalizacja przestrzeni miejskiej:
  - właściwe uporządkowanie przestrzeni miejskiej,
  - objęcie całego terenu miasta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
  - ustanowienie spójnych, jednolitych zasad sytuowania obiektów małej architektury, a także tablic i urządzeń reklamowych.
- podnoszenie atrakcyjności Starego Miasta:
  - przebudowa ulic: Franciszkańskiej, Spółdzielczej, Sienkiewicza, Kazimierza Wielkiego, Ordynackiej, Szczepanika, Pl. Konstytucji 3 Maja, Grodzkiej, Zjazdowej, Kapucyńskiej, Czajkowskiego, Staszica,
  - remont schodów prowadzących na Rynek od strony ul. Czajkowskiego i Podwale,
  - budowa schodów od ul. Fortecznej do ul. Franciszkańskiej,
  - stopniowe ograniczanie ruchu samochodowego w zabytkowym centrum miasta,
  - wykonanie remontu podcieni,

  - wprowadzenie stylowego oznakowania ulic i budynków w obrębie Starego Miasta (System Informacji Miejskiej),
  - estetyzacja szyldów i reklam, wkomponowanie ich w zabytkowe otoczenie,
  - wzbogacenie oferty imprez kulturalnych i artystycznych odbywających się na Rynku.
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych:
  - podejmowanie kompleksowych działań służących ożywieniu, poprawie funkcjonalności i estetyki obszarów zdegradowanych, które utraciły swoje pierwotne funkcje,
  - aktywne włączenie się w działania rewitalizacyjne na obiektach poprzemysłowych, np. pozostałych po hutach szkła.
- zagospodarowanie terenów nadrzecznych:
  - utworzenie alei spacerowej i ścieżki rowerowej wzdłuż Wisłoka.
  - zorganizowanie miejsca do plażowania i urządzania pikników nad rzeką.
- poprawa estetyki zieleni miejskiej:
  - wdrożenie wysokich standardów zakładania, aranżacji i pielęgnacji zieleni według spójnego programu, uwzględniającego funkcje estetyczne oraz wypoczynkowe terenów zielonych,
  - urządzanie ciągów zieleni tworzących jednolitą całość,
  - ochrona bioróżnorodności i stref zieleni o wysokich walorach przyrodniczych oraz zabytkowych.

5.1.2 Program Rewitalizacji Miasta Krosna na lata 2016-2023

Program Rewitalizacji Miasta Krosna na lata 2016-2023 został przyjęty Uchwałą Nr XLII/909/17 Rady Miasta Krosna z dnia 28 kwietnia 2017 r.

W dokumencie wyznaczono tereny zdegradowane (Dzielnica Polanka, Dzielnica Białobrzegi, Dzielnica Śródmieście, Osiedle 1000-lecia i Osiedle Południe) oraz obszar rewitalizacji (fragment Osiedla Południe, fragment Osiedla Śródmieście, Osiedle Tysiąclecia oraz Dzielnicę Polanka). Obszar rewitalizacji łączy cztery różne jednostki pomocnicze w jedną spójną całość, łącznie zajmując powierzchnię 6,71 km2, co stanowi 15,42% całkowitej powierzchni Gminy.

22

Ryc. 1. Obszar rewitalizacji na tle obszaru zdegradowanego Miasta Krosna (źródło: Program Rewitalizacji Miasta Krosna na lata 2016-2023, s. 98).

Ryc. 2. Obszar rewitalizacji Miasta Krosna (źródło: Program Rewitalizacji Miasta Krosna na lata 2016-2023, s. 99).

W Programie sformowano wizje stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji: *Obszar rewitalizacji stanowi płaszczyznę zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego. Nastawiony jest na potrzeby jego mieszkańców, dbając o ich integrację oraz dostęp do kultury, edukacji oraz bezpieczeństwo. Obszar rewitalizacji rozwija się w oparciu o kapitał społeczny, zapewniając wysoką jakość życia.*

W dokumencie wyznaczono trzy cele strategiczne. Wszystkie z nich pośrednio lub bezpośrednio dotyczą ochrony dziedzictwa kulturowego:

CEL STRATEGICZNY 1: Wzmocnienie integracji społecznej i aktywności zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Cel operacyjny nr 1.1: Pobudzenie aktywności zawodowej mieszkańców:

Kierunki działania:

- rozwinięcie systemu szkoleń, kursów i doradztwa zawodowego,
- wspieranie inicjatyw przedsiębiorczości,
- tworzenie i rozwijanie miejsc opieki nad dziećmi.

Cel operacyjny nr 1.2: Wzrost integracji społecznej:

Kierunki działania:

- zwiększenie poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji,
- promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia,
- wspieranie działań integrujących wszystkie pokolenia mieszkańców,
- rozpowszechnianie wiedzy na temat praw obywatelskich.

CEL STRATEGICZNY 2: Wsparcie dziedzictwa kulturowego poprzez remonty, modernizację, konserwację i nadanie nowych funkcji społecznych obiektom publicznym.

Cel operacyjny 2.1: Zachowanie i popularyzacja lokalnej kultury oraz wsparcie działań społecznych instytucji kulturalnych:

Kierunki działania:

- organizacja przestrzeni dla działalności artystycznej i kulturalnej,
- rozwój innowacyjnej oferty obiektów kultury,
- prezentacja lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny 2.2: Wsparcie techniczne działalności instytucji społecznych:
Kierunki działania:

- doposażenie instytucji kultury w nowoczesny sprzęt,
- modernizacja i adaptacja pomieszczeń w budynkach użytkowanych przez instytucje społeczne.

CEL STRATEGICZNY 3: Kształtowanie atrakcyjnej przestrzeni publicznej.
Cel operacyjny 3.1: Przywrócenie nieruchomościom ich utraconej wartości:
Kierunki działania:

- modernizacja budynków zabytkowych na terenie obszaru rewitalizacji,
- poprawa stanu technicznego i funkcjonalności budynków użyteczności publicznej,

Cel operacyjny 3.2: Wsparcie publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystyczno-rekreacyjnej Miasta:
Kierunki działania:

- modernizacja istniejących obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych,
- utworzenie nowej oferty rekreacyjno-wypoczynkowej w Mieście.

W ramach Celów Strategicznych zaproponowano kilkanaście Projektów Rewitalizacyjnych. Poniżej przytoczono te, które dotyczą dziedzictwa kulturowego Miasta Krosna.

Projekt nr 8 - Rewitalizacja obiektów użyteczności publicznej w celu nadania im nowej funkcji społecznej. Projekt obejmuje swoim zakresem rewitalizację obiektu wpisanego do rejestru zabytków - Kamienica (tzw. budynek "ZGODA"), której współwłaścicielami są Cech Rzemiosł Różnych w Krośnie oraz Muzeum Podkarpackie w Krośnie. Projekt został zrealizowany.

Projekt nr 9 - Modernizacja zabytkowego dworca PKP na potrzeby funkcjonowania ETNOCENTRUM Ziemi Krośnieńskiej. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków. Projekt został zrealizowany. Obecnie w obiekcie prowadzona jest działalność kulturowo-edukacyjna, organizowane są: warsztaty, spotkania, potańcówki, prelekcje, koncerty.

Projekt nr 10 - Remont i rozbudowa Muzeum Rzemiosła w Krośnie - stworzenie galerii tradycji tkackich i zegarmistrzowskich. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków. Projekt został zrealizowany. Celem nadrzędnym projektu była modernizacja zabytkowej strefy miasta poprzez poprawę estetyki przestrzeni oraz zwiększenie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej.

Przed przyjęciem Programu rewitalizacji Urząd Miasta Krosna ma obowiązek uzyskania pozytywnej opinii Urzędu Konserwatorskiego.

5.1.3 Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Krosna na lata 2021-2030

Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Krosna na lata 2021-2030 powstał w ramach projektu pn. „Kreujemy + Rozwijamy + Ożywiamy + Stymulujemy + Nakreślamy + Odmieniamy = KROSNO". Określa on nową ścieżkę rozwoju Krosna, wypracowaną partycypacyjnie, z udziałem mieszkańców, organizacji społecznych, przedsiębiorców oraz instytucji.

W rozdziale *1.1.3. Dziedzictwo kulturowe*, wymieniono najważniejsze elementy dziedzictwa kulturowego miasta Krosna, w tym: historyczny układ urbanistyczny miasta, obiekty zabytkowe (kościół rzymsko-katolicki bazylika kolegiacka p.w. Świętej Trójcy, zespół kościelny o.o. Franciszkanów, dawny pałac Biskupów Przemyskich, zespół pałacowo - parkowy w Polance, Rynek i jego otoczenie), ważni mieszkańcy miasta, tradycje przemysłowe i rzemieślnicze. Opisano w nim także ogólną historie miasta.

W rozdziale *1.9. Stan miasta - obszar kulturowy*, zostały opisane instytucje kultury funkcjonujące na terenie miasta. Wśród mocnych stron wymieniono: liczne instytucje kultury i ich oferta, sukcesywny wzrost liczby turystów odwiedzających miasto, bogate dziedzictwo kulturowe, historia miasta oraz wzrastająca liczba uczestników kultury. Natomiast wśród problemów znalazły się: niewystarczająco spójna polityka promocyjno-komunikacyjna różnorodnej oferty turystycznej oraz niski poziom wykorzystania potencjału Starego Miasta jako „salonu" Krosna i miejsca spotkań.

W rozdziale *3.1. Materialne i niematerialne zasoby i mocne strony miasta,* omówiono przewagi konkurencyjne Krosna oparte na zasobach wewnętrznych. Odnośnie dziedzictwa kulturowego wymieniono m.in.:

- bogate tradycje przemysłowe i rzemieślnicze,
- Krosno jako ważny ośrodek subregionalny,
- Stare Miasto,
- zasoby historyczne, bogate dziedzictwo kulturowe,
- aktywność w dziedzinie kultury,
- postaci historyczne związane z Krosnem,
- potencjał sportowo - rekreacyjny i w zakresie turystyki aktywnej,
- marka miasta.

W dokumencie wymieniono także kluczowe produkty miasta (każdy obiekt rynkowej wymiany oraz wszystko, co może być oferowane na rynku, dobro materialne, usługa, miejsce, organizacja bądź idea), odnośnie dziedzictwa kulturowego są to:

- Oferta cyklicznych, rozpoznawalnych imprez o zasięgu ponadregionalnym (Międzynarodowe Górskie Zawody Balonowe oraz impreza towarzysząca Balony nad Krosnem, Karpackie Klimaty - w nowej odsłonie i Portius Festival, Young Arts Festival, Wjazd Króla, pikniki lotnicze i motoryzacyjne - Speedland Festival),
- Oferta kulturalna dla mieszkańców Krosna i miejscowości sąsiednich (oferta BWA, oferta RCKP, Centrum Dziedzictwa Szkła, muzea, Etnocentrum Ziemi Krośnieńskiej),
- Produkt turystyczny oparty o dziedzictwo kulinarne Podkarpacia, żywność ekologiczną i tradycje węgierskie (Szlak Kulinarny Podkarpackie Smaki, chleby, zioła, nalewki, czekolada, wina węgierskie, oferta lokali gastronomicznych wykorzystujących produkty lokalne),
- Rynek jako centrum aktywności mieszkańców Krosna,
- Oferta turystyczno-edukacyjna wykorzystująca tradycje przemysłowe Krosna (hutnictwo szkła, wydobycie i przerobu nafty, tradycje lniarskie),
- Sieć miejskich szlaków turystycznych wykorzystujących dziedzictwo historyczno-kulturowe Krosna i okolic (Historyczna ścieżka edukacyjna Rynek-Skarpa, Szlak Dziedzictwa Kulturowego Miasta Krosna, Szlak Naftowy, Szlak Szklany, Szlak Architektury Drewnianej),
- Oferta kulturalna dla osób odwiedzających i turystów - rodzinne pakiety pobytowe w oparciu o unikatową ofertę instytucji kultury (BWA, Muzeum Rzemiosła, Muzeum Podkarpackie, Centrum Dziedzictwa Szkła, Etnocentrum Ziemi Krośnieńskiej, Regionalne Centrum Kultur Pogranicza, Prywatne Muzeum Podkarpackich Pól Bitewnych, Muzeum Misyjne),
- Program rewitalizacji kamienic w zabytkowym centrum miasta (fundusz rewitalizacyjny - partycypacja samorządu w remontach elewacji obiektów w ścisłym centrum miasta),
- System komunikacji o ofercie kulturalno – rekreacyjno - oświatowej,
- Targi szkła, event szklany,
- Szlak postaci historycznych związanych z Krosnem (św. Jan Paweł II, św. Jan z Dukli, św. Józef Pelczar z Korczyny, bł. ks. Bronisław Markiewicz z Miejsca Piastowskiego).

W rozdziale 4 wymieniono wizje i cele rozwoju miasta. Odnośnie dziedzictwa kulturowego wytyczono Cel 5 - ZAPRASZAJ DO KROSNA: "Miasto, które potrafi wypromować swoje niezwykłe dziedzictwo kulturowe, przemysłowe i przyrodnicze wspierając rozwój turystycznej marki Krosna". Cel ten jest powiązany z problemem: Słaba rozpoznawalność różnorodnej oferty turystycznej Krosna. Jego realizacja w wysokim stopniu przyczyni się do rozwiązania kluczowych problemów poprzez działania w ramach następujących obszarów interwencji:

Problem 1: Słaba wspólna wizja produktu turystycznego. Obszary inwestycji:

- badanie rzeczywistych potrzeb różnych grup odbiorców oferty kulturalnej i turystycznej i dostosowanie się do potrzeb zgłaszanych przez te grupy,
- nowoczesny i dobrze ukierunkowany marketing oferty kulturalno-turystycznej.
- opracowanie i wdrożenie spójnej koncepcji marketingowej Krosna,
- tworzenie - w ramach współpracujących firm branży turystycznej (wykraczających poza obszar Krosna) - zintegrowanych pakietów pobytowych,
- rozwijanie nowoczesnej bazy hotelowej i konferencyjnej w Krośnie.

Problem 2: Niewystarczająco spójna polityka promocyjno-komunikacyjna różnorodnej oferty turystycznej. Obszary inwestycji:

- poprawa polityki informacyjnej w zakresie dostępnej oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej,
- poprawa współdziałania publicznych instytucji odpowiedzialnych za tworzenie i udostępnianie publicznej oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej,
- poprawa współdziałania pomiędzy publicznymi i niepublicznymi organizatorami „przemysłu czasu wolnego",
- opracowanie i wdrożenie spójnej koncepcji marketingowej Krosna.

Problem 3: Niewystarczająco wykorzystany potencjał lokalnych produktów. Obszary inwestycji:

- promocja Krosna jako ośrodka turystyki, handlu i usług,
- wsparcie dla przedsiębiorców w zakresie sieciowania lokalnych produktów.

Problem 4: Małe wykorzystanie przestrzeni Starego Miasta jako „salonu" Krosna i miejsca spotkań. Obszary inwestycji:

- zaangażowanie mieszkańców we współtworzenie oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej miasta,
- właściwe diagnozowanie potrzeb w zakresie tworzenia publicznej oferty „przemysłu czasu wolnego" dostosowanych do oczekiwań różnych grup odbiorców, w tym ze względu na wiek, sytuację społeczną oraz specyficzne potrzeby określonych grup mieszkańców,
- wsparcie szkoleniowe dla przedsiębiorców (np. marketing, ecommerce, szkolenia w zakresie poprawy jakości obsługi),
- tworzenie miejsc spotkań i oferty odpowiadającej na potrzeby młodzieży.

Cel 5 został zbudowany w oparciu o potencjały endogeniczne Krosna (zasoby i produkty lokalne):

- zasoby historyczne, bogate dziedzictwo kulturowe,
- aktywność w dziedzinie kultury,
- Stare Miasto,
- lokalizacja miasta i korzyści z niej wynikające,
- postaci historyczne związane z Krosnem,
- artyści związani z Krosnem,
- potencjał sportowo-rekreacyjny i w zakresie turystyki aktywnej,
- marka miasta,
- bogate tradycje przemysłowe i rzemieślnicze,
- zasoby przyrodnicze,
- oferta cyklicznych, rozpoznawalnych imprez o zasięgu ponadregionalnym (Międzynarodowe Górskie Zawody Balonowe oraz impreza towarzysząca Balony nad Krosnem, Karpackie Klimaty - w nowej odsłonie i Portius Festival, Young Arts Festival, Wjazd Króla, pikniki lotnicze i motoryzacyjne - Speedland Festival),
- produkt turystyczny oparty o dziedzictwo kulinarne Podkarpacia, żywność ekologiczną i tradycje węgierskie (Szlak Kulinarny Podkarpackie Smaki, chleby, zioła, nalewki,

czekolada, wina węgierskie, oferta lokali gastronomicznych wykorzystujących produkty lokalne),
- oferta turystyczno-edukacyjna wykorzystująca tradycje przemysłowe Krosna (hutnictwo szkła, wydobycie i przerób nafty, tradycje lniarskie),
- parki i ogrody tematyczne (literackie, lotnicze, naftowe, botaniczne, zielarskie, tkackie, szklane, malarskie, muzyczne i inne),
- Krosno centrum sportów ekstremalnych - oferta szkoleniowo-rekreacyjna związana z tradycjami lotniczymi i motorowymi (szybownictwo, spadochroniarstwo, paralotniarstwo, baloniarstwo, sporty samolotowe, loty widokowe, symulator lotniczy, sporty motoryzacyjne),
- sieć miejskich szlaków turystycznych wykorzystujących dziedzictwo historyczno-kulturowe Krosna i okolic (Historyczna ścieżka edukacyjna Rynek-Skarpa, Szlak Dziedzictwa Kulturowego Miasta Krosna, Szlak Naftowy, Szlak Szklany, Szlak Architektury Drewnianej),
- spójna sieć ścieżek rowerowych obejmujących całe miasto jako odpowiedź na wyzwania komunikacyjne w Krośnie.

Cel 5 będzie realizowany we współpracy z kluczowymi partnerami:
- Fundacja Karpacki Klaster Ekonomii Społecznej,
- Cech Rzemiosł Różnych,
- Karpacka Państwowa Uczelnia.

W Programie opisano planowane działania, m.in.:

14. Krosno - Miasto Szkła. Historia światłem malowana - działania miękkie

Przedsięwzięcia do realizacji:
- Historia światłem malowana - opracowanie projektu iluminacji zabytków,
- Historia światłem malowana - działania miękkie - spektakle tematyczne „światło i dźwięk", warsztaty teatralne, taneczne, plastyczne (Gmina Miasto Krosno).

Działanie wpłynie na ożywienie zabytkowej przestrzeni Starego Miasta. Stworzenie nowego produktu turystycznego przyczyni się do wzrostu atrakcyjności turystycznej Krosna, ruchu turystycznego i przedsiębiorczości w branży usługowej. Wpłynie na wzrost dochodów firm, mieszkańców, a co za tym idzie - budżetu miasta.

15. Krosno – Miasto Szkła. Historia światłem malowana - inwestycje

Przedsięwzięcia do realizacji:
- Historia światłem malowana - produkt turystyczny łączący naturalne walory miasta i jego historię z nowoczesnym sposobem iluminacji zabytków (Gmina Miasto Krosno),
- „Światło i dźwięk" - linearny mapping laserowy do pokazów spektakli multimedialnych (Gmina Miasto Krosno).

Działanie wpłynie na ożywienie zabytkowej przestrzeni Starego Miasta. Stworzenie nowego produktu turystycznego przyczyni się do wzrostu atrakcyjności turystycznej Krosna, ruchu turystycznego i przedsiębiorczości w branży usługowej. Wpłynie na wzrost dochodów firm, mieszkańców, a co za tym idzie - budżetu miasta.

16. Krosno wielu ścieżek - nowoczesny marketing partycypacyjny

Przedsięwzięcia do realizacji:
- Stworzenie Bazy Zasobów Ziemi Krośnieńskiej (Karpacki Klaster Ekonomii Społecznej),
- Stworzenie turystycznych ścieżek narracyjnych (Karpacki Klaster Ekonomii Społecznej),
- Stworzenie aplikacji obsługującej turystyczne ścieżki narracyjne (Karpacki Klaster Ekonomii Społecznej),
- Kampania promocyjna „KROSNO WIELU ŚCIEŻEK" (Karpacki Klaster Ekonomii Społecznej).

Realizacja działania wpłynie na ożywienie Starego Miasta, integrację mieszkańców i przełoży się na większą identyfikację z miejscem zamieszkania, wzmocnienie tożsamości lokalnej. Dzięki

zaangażowaniu mieszkańców w tworzenie produktu turystycznego opartego na dziedzictwie kulturowym, zostanie osiągnięty trwały efekt w postaci zwiększenia ich zaangażowania w życie miasta. Wzrośnie atrakcyjność turystyczna, co poprawi sytuację podmiotów gospodarczych tej branży, przyczyni się do wzrostu zatrudnienia w usługach. Wszystkie te aspekty wpływają na wzrost jakości życia i rozwój przedsiębiorczości w mieście, a poprzez to także na atrakcyjność Krosna jako miejsca do zamieszkania.

17. Krosno mistrzów rzemiosła

Przedsięwzięcia do realizacji:

- „Zaglądnij do cechu" - cykl warsztatów rzemieślniczych skierowanych do mieszkańców Krosna i turystów (Cech Rzemiosł Różnych),
- „Jarmark Rzemieślniczy" - doroczne święto integrujące rzemieślników, mieszkańców i turystów na krośnieńskim Rynku (Cech Rzemiosł Różnych).

Działanie ma charakter wieloaspektowy, łączący różne obszary życia miasta. Wpłynie na zwiększenie atrakcyjności turystycznej Krosna, jak również sfery życia społeczno-gospodarczego, przyczyniając się do promocji kształcenia zawodowego, czy wzbogacając ofertę edukacyjną w wymiarze pozaszkolnym. Działanie zintegruje lokalnych przedsiębiorców – rzemieślników wokół wspólnych inicjatyw społecznych, a także wpłynie na budowanie tożsamości lokalnej mieszkańców oraz marki miasta. Wpłynie na ożywienie Starego Miasta, wzrost ruchu turystycznego, a tym samym wzrost przedsiębiorczości i dochodów mieszkańców. Wszystkie te aspekty zdecydowanie wzmacniają rozwój społeczno-gospodarczy Krosna, atrakcyjność miasta dla przedsiębiorców, turystów i mieszkańców.

5.1.4 Strategia Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Krosno

Strategia Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Krosno została podjęta Uchwałą Nr LXI/1401/18 Rady Miasta Krosna z dnia 31 sierpnia 2018 r.

Strategia Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Krosno (MOF Krosno) określa w szerokim zakresie wspólne, uzgodnione cele rozwojowe i strategiczne kierunki działań gmin tworzących obszar funkcjonalny, ściśle ze sobą współpracujących. W skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Krosno (MOF Krosno), wchodzą następujące podmioty: Miasto Krosno - rdzeń MOF oraz gminy: Jedlicze, Chorkówka, Korczyna, Krościenko Wyżne, Miejsce Piastowe, Wojaszówka.

Zasób kulturowy omawianego obszaru został omówiony w rozdziale *2.13. Kultura i dziedzictwo kulturowe.*

W dokumencie wyznaczono 9 priorytetów. Poniżej omówiono te, które dotyczą dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET I: Turystyka

Działanie 1.1. Tworzenie i promocja lokalnych produktów turystycznych MOF Krosno:

- wyznaczenie szlaków rowerowych,
- promocja produktów turystycznych oraz wyrobów tradycyjnych.

Działanie 1.2. Stworzenie kompleksowej oferty pobytu turystów na terenie gmin MOF Krosno (z uwzględnieniem atrakcji w otoczeniu MOF Krosno):

- opracowanie pakietów pobytowych dla turystów oraz ich promocja.

Działanie 1.3. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej służące poprawie jej estetyki i funkcjonalności:

- adaptacja budynków i przestrzeni na cele kulturalne, społeczne, gospodarcze, rekreacyjne, sportowe i wypoczynkowe,
- modernizacja obiektów małej architektury, tworzenie i rozbudowa terenów zielonych na obszarach miejskich i wiejskich.

Działanie 1.4. Opracowanie spójnego systemu informacji turystycznej MOF Krosno:

- wykorzystanie narzędzi informatycznych do celów informacyjno-promocyjnych dotyczących atrakcji turystycznych MOF Krosno,
- opracowanie publikacji promujących atrakcje turystyczne MOF,
- stworzenie sieci punktów informacji turystycznej na terenie gmin MOF.

Działanie 1.5. Działania promocyjne obszaru turystycznego MOF Krosno.

- kampania promocyjna potencjału MOF Krosno,
- opracowanie materiałów informacyjnych promujących atrakcje turystyczne MOF Krosno.

PRIORYTET 6: Kultura i dziedzictwo kulturowe

Działanie 6.1. Wspieranie procesu odnowy i konserwacji obiektów zabytkowych i innych atrakcji turystycznych MOF Krosno:

- odnowa obiektów zabytkowych, sakralnych i innych atrakcji turystycznych.

Działanie 6.2. Rozszerzenie oferty kulturalnej MOF Krosno:

- organizacja wydarzeń kulturalnych (festiwale, wystawy, konkursy), w tym z partnerami zagranicznymi dla mieszkańców MOF Krosno oraz turystów,
- działania promujące wydarzenia kulturalne w regionalnych i ogólnopolskich mediach,
- programy rabatowe dla lokalnej społeczności np. dla rodzin wielodzietnych, korzystających z oferty kulturalnej MOF Krosno.

Działanie 6.3. Stworzenie mapy i kalendarza imprez kulturalnych:

- opracowanie interaktywnego terminarza imprez kulturalnych MOF Krosno.

Działanie 6.4. Poprawa infrastruktury i wyposażenia ośrodków kultury:

- modernizacja ośrodków kultury i ich wyposażenia.

Działanie 6.5. Promowanie twórców kultury MOF Krosno:

- międzynarodowa promocja twórców kultury MOF Krosno.

Działanie 6.6.Rozwój edukacji artystycznej mieszkańców MOF Krosno:

- organizacja warsztatów artystycznych i spotkań edukacyjnych rozwijających talenty,

Działanie 6.7. Zachowanie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego MOF Krosno:

- modernizacja obiektów zabytkowych w celu rozwoju w nich funkcji kulturalnych.

W Programie zawarto również listę planowanych do realizacji projektów strategicznych MOF Krosno, w tym:

Modernizacja zabytkowego dworca PKP na potrzeby funkcjonowania ETNOCENTRUM Ziemi Krośnieńskiej. Projekt został wykonany. Obecnie w obiekcie prowadzona jest działalność kulturowo-edukacyjna, organizowane są: warsztaty, spotkania, potańcówki, prelekcje, koncerty.

Rewitalizacja obiektów użyteczności publicznej w celu nadania im nowej funkcji społecznej. Projekt obejmuje swoim zakresem rewitalizację m.in. zabytkowej kamienicy (tzw. budynek "ZGODA"). Projekt został wykonany.

5.1.5 Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Krosna

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta Krosna wynikają głównie ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Krosna.*

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy, co wynika także z obowiązujących przepisów.

Studium ma bardzo duże znaczenie dla prawidłowej realizacji ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Ustalenia tam zawarte rzutują w następstwie na dalszą politykę gminy odnoszącą się do ochrony zabytków, a ustaloną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzjach o warunkach zabudowy. Ponadto w Studium zawarta jest spójna koncepcja rozwoju gminy oraz poszczególnych branż ważnych z punktu widzenia lokalnych społeczności, które mogą znacząco wpływać na jakość ochrony i stan zachowania zabytków.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna zostało przyjęte Uchwałą Nr LIX/1340/14 Rady Miasta Krosna z dnia 27 czerwca 2014 r. (z późniejszą zmianą dokumentu: Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna uchwałą Rady Miasta Krosna Nr XXXV/708/16 z dnia 28 października 2016 r.).

W rozdziale *2.1. Środowisko kulturowe,* wymienione zostały zabytki nieruchome oraz stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków oraz znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków. Natomiast w podrozdziale 2.1.4. przytoczone zostały obszary wskazane do ochrony w "Gminnym programie opieki nad zabytkami miasta Krosna" przyjętym uchwałą Rady Miasta Krosna Nr XIX/308/07 z dnia 28 grudnia 2007 r.:

- strefa ochrony panoramy Starego Miasta, obejmująca tereny mające wpływ na panoramę Starego Miasta,
- strefa w rejonie ul. Kościuszki, Łukasiewicza i Paderewskiego pochodząca z okresu industrializacji. Obszar objęty granicami strefy łączy cechy rozwiązania urbanistycznego typowego dla „miasta ogrodu" i elementów przemysłowych oraz zabudowy podmiejskiej o starszej tradycji,
- strefa w rejonie ul. Grodzkiej, Staszica, Parkowej, Walslebena i Lwowskiej pochodząca z okresu industrializacji łącząca cechy dzielnicy reprezentacyjnej - budowle publiczne i willowe z elementami zieleni komponowanej,
- obszar Krośnieńskich Hut Szkła „Krosno" SA, wskazany do ochrony ze względu na konieczność zachowania wartościowych obiektów z możliwością adaptacji do nowej funkcji,
- obszar dawnej rafinerii wskazany do ochrony ze względu na konieczność kontynuacji istniejących wartościowych form architektonicznych,
- zespół parkowy i szkoła w Suchodole wskazany do ochrony ze względu na konieczność kontynuacji istniejących wartościowych form architektonicznych,
- zespół komponowanej architektury i zieleni starego szpitala wskazany do ochrony ze względu na konieczność kontynuacji istniejących wartościowych form architektonicznych,
- cmentarz przy ulicy Wyszyńskiego w granicach wyznaczonych przez szpalery drzew, ze względu na konieczność ochrony rozplanowania przestrzennego cmentarza,
- dawne zaplecze mieszkalne lotniska pochodzące z okresu międzywojennego ze względu na konieczność wkomponowania obiektów historycznych w zespoły nowej zabudowy związanej z funkcjonowaniem lotniska,
- obszary zabudowane cechujące się znacznym nasyceniem dawnej historycznej zabudowy ze względu na konieczność kontynuacji istniejących wartościowych form architektonicznych.

Rozdział 6 w całości został poświęcony dziedzictwu kulturowemu z terenu miasta Krosna. Wymieniono w nim cele polityki ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej oraz kształtowania krajobrazu miasta, są to:

- zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu decydujących o tożsamości kulturowej Krosna,
- kształtowanie atrakcyjnego oblicza miasta, a szczególnie przestrzeni publicznych miasta,
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego dzielnic podmiejskich przy równoczesnym uwzględnieniu potrzeby poprawy jakości życia mieszkańców oraz tworzenia warunków do aktywizacji gospodarki miasta.

Realizacja polityki w skali całego miasta polegać będzie na:
- ochronie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa podkarpackiego i gminnej ewidencji zabytków,
- ochronie zabytków archeologicznych wchodzących w zasięg stanowisk archeologicznych,
- utrzymaniu złożonej historycznej struktury przestrzennej centrum miasta i zwiększeniu stopnia jej czytelności poprzez:
- zachowanie przestrzennego wyodrębnienia zespołu zabudowy Starego Miasta, a w szczególności konfiguracji terenu, przebiegu cieków wodnych wraz z towarzyszącymi terenami zieleni,
- porządkowanie zabudowy i sposobu zagospodarowania terenów u podnóża wzgórza Starego Miasta,
- zachowanie zasadniczej dyspozycji przestrzennej centrum administracyjno - kulturalnego pochodzącego z przełomu XIX/XX w. (rejon ul. Staszica i ul. Niepodległości) opartej o Plac Konstytucji 3 Maja i promienisty układ głównych ulic,
- zachowanie zasadniczych cech rozplanowania osiedla naftowego dawne „Działki" (rejon ul. Kolejowej i ul. Lewakowskiego),
- podnoszenie atrakcyjności przestrzeni publicznych miasta poprzez porządkowanie i modernizację ważnych wnętrz urbanistycznych oraz tworzącej je zabudowy,
- opracowanie programu określającego możliwości przekształceń zasobów kulturowych wymienionych obszarów, a w szczególności programu modernizacji głównych wnętrz urbanistycznych,
- stworzenie preferencji finansowych i organizacyjnych dla rewaloryzacji szczególnie cennych obiektów położonych w obrębie przestrzeni publicznych,
- koordynację działań poszczególnych inwestorów w oparciu o plan miejscowy uwzględniający elementy programu modernizacji wnętrz urbanistycznych przestrzeni publicznych,
- współdziałanie w podejmowaniu działań ochronnych dotyczących obiektów i zespołów zabytkowych prawnie chronionych oraz postulowanych do objęcia ochroną, a w szczególności pozyskiwaniu i stwarzaniu zachęt dla zainteresowanych zagospodarowaniem i odnową obiektów zabytkowych,
- promowanie walorów zasobów dziedzictwa kulturowego miasta przez różnorodne formy działalności informacyjnej, np. utworzenie szlaku dziedzictwa kulturowego na obszarze miasta, o przeciwdziałanie degradacji panoramy zespołu zabudowy Starego Miasta polegającej na wprowadzaniu elementów przesłaniających i konkurujących, bądź zmianie dotychczasowej kompozycji sylwety tej części miasta,
- przeciwdziałanie degradacji i zniszczeniu obiektu starej huty jako obiektu techniki,
- utrzymanie dotychczasowych warunków percepcji panoramy Starego Miasta wzdłuż ciągu widokowego od skrzyżowania ul. Krakowskiej z ul. Łukasiewicza i dalej wzdłuż ul. Krakowskiej,
- przeciwdziałanie dewastacji krajobrazu miasta elementami nowo projektowanej infrastruktury technicznej poprzez zmianę szczególnie wyeksponowanej krajobrazowo lokalizacji lub maskowanie zielenią,
- kształtowanie zespołów współczesnej zabudowy obszarów peryferyjnych miasta zgodnie z lokalną tradycją i dążenie do podniesienia ich atrakcyjności, oraz przeciwdziałanie tendencjom do rozpraszania zabudowy,
- promowanie wykorzystywania i przystosowania obiektów o wartościach kulturowych na cele usługowe,

- prowadzenie gospodarki przestrzennej ze szczególnym uwzględnieniem ochrony wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu przed utratą oraz niepożądanymi przekształceniami na wyodrębnionych w Studium i opisanych poniżej strefach.

W Studium wyznaczono Strefy ochrony konserwatorskiej:

Strefa ochrony i kształtowania krajobrazu miejskiego obejmująca: dzielnicę dawne „Działki" w rejonie ul. Kolejowej, Kościuszki, Łukasiewicza wraz z cmentarzem, zespół zabudowy nad potokiem Lubatówka (rejon między ul. Podwale, Tkacką, Grodzką i Łukasiewicza), zespół zabudowy na prawym brzegu Wisłoka - część dzielnicy Białobrzegi i Zawodzie.

W zasięgu strefy przyjmuje się następujące kierunki działania i zasady zagospodarowania:

- zachowanie i ochrona przed niekontrolowanym przekształceniem historycznie ukształtowanego układu przestrzennego oraz zachowanie obiektów i zespołów wskazanych do objęcia ochroną na mocy ustaleń planów miejscowych (w tym obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków),
- dopuszczenie rozbudowy, modernizacji, wymiany i lokalizowania nowej zabudowy pod warunkiem odpowiedniego ukształtowania formy architektonicznej oraz pod warunkiem, że działania te nie spowodują obniżenia wartości kulturowych otoczenia chronionych i wskazanych do objęcia ochroną obiektów i zespołów zabytkowych oraz terenów zieleni urządzonej,
- zachowanie istniejących zadrzewień i zespołów zieleni,
- wykluczenie działań powodujących degradację otoczenia obiektów i zespołów chronionych i wskazanych do objęcia ochroną,
- porządkowanie i odnowa głównych przestrzeni publicznych.

Strefa ochrony ekspozycji Starego Miasta obejmująca: obszary otwarte nad Wisłokiem i potokiem Lubatówka, obszar centrum rekreacyjno - wypoczynkowego przy ulicy Legionów wraz z targowiskiem miejskim, Ogród Jordanowski przy ulicy Parkowej.

W zasięgu strefy przyjmuje się następujące kierunki działania i zasady zagospodarowania:

- zachowanie terenów otwartych, umożliwiających ekspozycję sylwety Starego Miasta oraz wykluczenie lokalizacji nowej zabudowy kubaturowej w obrębie płaszczyzny ekspozycji,
- porządkowanie sposobu zagospodarowania i urządzenia terenów zieleni, ze szczególnym uwzględnieniem utrzymania płaszczyzny ekspozycji Starego Miasta między ul. Legionów, a Wisłokiem,
- zachowanie istniejących zadrzewień i założeń zieleni oraz przebiegu koryt cieków wodnych,
- ochrona warunków percepcji poprzez wykluczenie lokalizacji zabudowy wzdłuż głównych ciągów widokowych w otoczeniu punktów widokowych.

Strefa ochrony konserwatorskiej zespołu budynków przemysłowych i technicznych obejmująca: relikty dawnej rafinerii w rejonie ulicy Naftowej, zabudowę starej huty szkła w rejonie ulicy Grodzkiej oraz relikty historycznej zabudowy technicznej lotniska w Krośnie.

W zasięgu strefy przyjmuje się następujące kierunki działania i zasady zagospodarowania:

- dopuszczenie realizacji nowej zabudowy według porządku kształtującego kompozycje istniejącej zabytkowej zabudowy,
- stosowanie spójnej formy architektonicznej, obejmującej m.in. konstrukcję dachów, rodzaj detali architektonicznych, rodzaj stosowanych materiałów na elewacjach i dachach budynków, kolorystykę elewacji i dachów, wszystkich budynków, w tym zabudowy towarzyszącej, lokalizowanych w obrębie działki budowlanej lub zespołu zabudowy lokalizowanego w obrębie działki inwestycyjnej.

Strefa ochrony archeologicznej obejmująca stanowiska archeologiczne.

W zasięgu strefy przyjmuje się następujące kierunki działania i zasady zagospodarowania:

- prowadzenia nadzorów i badań archeologicznych, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa z zakresu ochrony zabytków i dóbr kultury.

W ramach działań realizacyjnych polityki miasta z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego należy położyć szczególny nacisk na ochronę:

- osi urbanistycznych, w tym renesansowej osi urbanistycznej Starego Miasta,
- dominant historycznych,
- punktów widokowych,
- średniowiecznego układu urbanistycznego,
- zespołów zabudowy o układach urbanistycznych wykształconych na przełomie XIX i XX wieku,
- zespołów zieleni objętej ochroną.

Studium ustala dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ich stref ochronnych następujące zasady:

- nakaz bezwzględnej ochrony,
- nakaz uwzględnienia we wszelkich działaniach inwestorskich realizowanych w obiektach i na nieruchomościach wpisanych do rejestru zabytków obowiązujących przepisów z zakresu ochrony zabytków i dóbr kultury.

Studium ustala dla obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków następujące zasady:

- nakaz ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego odpowiednich ustaleń, co do zasad i metod ochrony zabytków i obiektów o cennych wartościach kulturowych,
- zapewnienie właściwego użytkowania obiektów zabytkowych,
- w szczególnych przypadkach pozyskiwanie obiektów zabytkowych przez miasto i wtórne ich zbycia, nabywcom gwarantującym właściwe ich utrzymanie lub zagospodarowanie,
- dopuszczenie rozbiórki obiektów w przypadku złego stanu technicznego pod warunkiem wykonania pełnej dokumentacji architektonicznej obiektów.

5.1.6 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

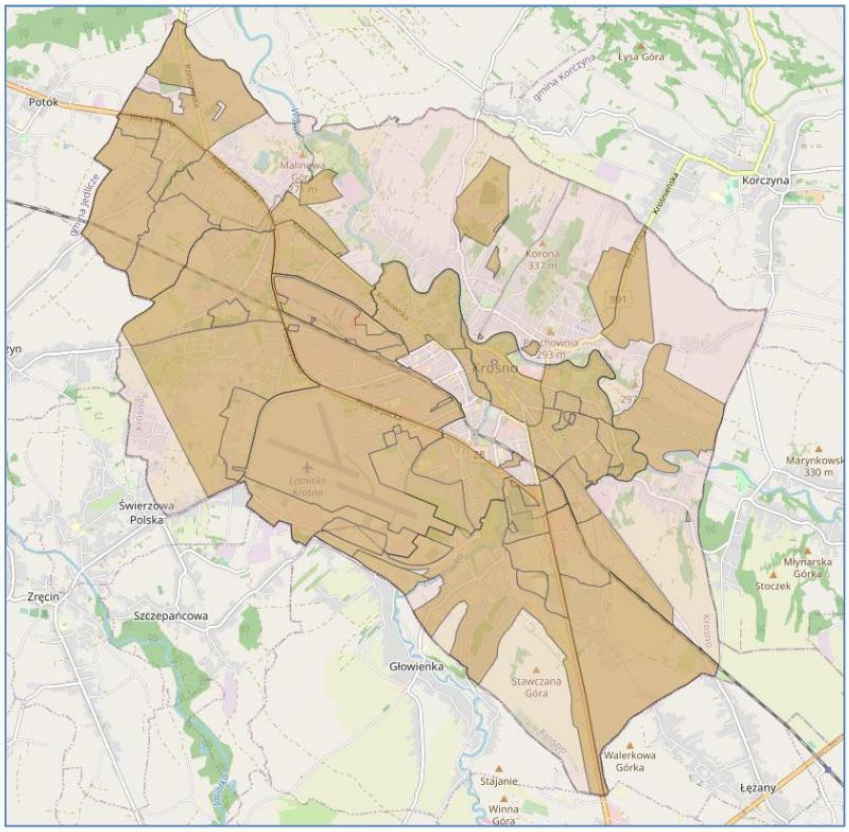
Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
4) uwzględnia się ochronę:
   - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
   - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
   - parków kulturowych;
5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;

6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obowiązujące dla miasta Krosna obejmują aktualnie ok. 64,8% powierzchni administracyjnej miasta (łącznie 87 MPZP). Część z nich wprowadziło ustalenia ochrony zarówno obiektów zabytkowych, jak i obszarów (Tabela 1).

Ryc. 3. Pokrycie terenu miasta Krosna MPZP (źródło: http://gis.umkrosno.pl/gis/).

Tabela 1. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie miasta Krosna zawierające zapisy regulujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Białobrzegi IV" - Etap I Uchwała Nr XXVI/732/20 z dnia 28 września 2020 r.
3. W zakresie dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków: 1) działania dotyczące przekształceń obiektu zabytkowego wpisanego do rejestru zabytków tj. stanowiska archeologicznego, oznaczonego na rysunku planu, numer 3 AZP 110-74/52 - osada z okresu rzymskiego (decyzja o wpisie A-449 z dnia 23.12.1968 r.), prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) ustala się ochronę obiektów z Gminnej Ewidencji Zabytków tj. cmentarza cholerycznego z lat 1848-1872, ul. Białobrzeska oraz stanowiska archeologicznego nr 30 AZP110-74/46 (ślad osadnictwa z neolitu), wskazanych na rysunku planu; 3) ustala się ochronę obiektów wymienionych w pkt 2 poprzez: a) zachowanie i konserwację obiektów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, b) zapewnienie ekspozycji obiektów, zakaz przesłaniania obiektów od strony dróg publicznych, c) prowadzenie działań inwestycyjnych, w tym prac ziemnych, zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi z zakresu ochrony zabytków. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Białobrzegi VI" Obwieszczenie Rady Miasta Krosna z dnia 28 czerwca 2013 r.
Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, dóbr kultury współczesnej oraz krajobrazu kulturowego. § 14. 1. Wskazuje się oznaczony na rysunku planu obiekt (kapliczka kamienna przy ulicy Krakowskiej 151) wpisany do Rejestru Zabytków Województwa Podkarpackiego pod nr B/135/05. 2. Dla obiektu, o którym mowa w ust. 1 ustala się nakaz bezwzględnej ochrony, w tym w zakresie zachowania bryły obiektu, wystroju obiektu oraz detalu architektonicznego. 3. Wskazuje się obiekty zabytkowe wpisane do gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu: 1) kapliczka kamienna z 1863 r. przy ulicy Krakowskiej 147 – jest to prawdopodobnie pomyłka, kapliczka przy ul. Krakowska 147 to obecnie kapliczka przy ul. Krakowska 151 (wpisana do rejestru zabytków). 2) dom drewniany przy ulicy Krakowskiej 113. Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ. Dodatkowo w GEZ znajduje się kapliczka przy ul. Krakowska 181, która nie jest uwzględniona w MPZP Uwagi te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP. 4. Dla obiektów, o których mowa w ust. 3 ustala się: 1) nakaz utrzymania historycznych gabarytów, spadków dachu, historycznej kompozycji elewacji i materiałów elewacyjnych oraz pokryć dachowych, 2) nakaz utrzymania skali i proporcji otworów okiennych i drzwiowych oraz ich rozmieszczenia, 3) zakaz zmiany wyglądu zewnętrznego, w sposób niezgodny ze stylem obiektu poprzez przebudowę, rozbudowę, nadbudowę, czy ocieplanie budynków od zewnątrz, 4) zakaz lokalizowania od strony dróg publicznych elementów dekomponujących elewacje, jak: instalacje, rury gazowe, urządzenia klimatyzacyjne (przy dopuszczeniu wszelkich koniecznych elementów instalacji, jak: skrzynki gazowe i elektryczne, klimatyzatorów, pod warunkiem scalenia kolorystycznego z fasadą i lokalizacji w sposób nienaruszający układu kompozycyjnego i detalu architektonicznego), 5) w przypadkach uzasadnionych stanem technicznym obiektów dopuszczenie ich rozbiórki. 5. Ustala się nakaz stosowania spójnej formy architektonicznej, obejmującej konstrukcję dachów, rodzaj detali architektonicznych, rodzaj stosowanych materiałów na elewacjach i dachach budynków, kolorystykę elewacji i dachów, wszystkich budynków, w tym zabudowy towarzyszącej, lokalizowanych w obrębie działki budowlanej.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Krościenko I" Uchwała Nr VII/174/19 z dnia 26 marca 2019 r.
§ 8. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: 1) na obszarze planu znajdują się obiekty pozostające w gminnej ewidencji zabytków: a) dom drewniany, ul. A. Asnyka 2, Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ b) dom drewniany, ul. A. Asnyka 6,

c) dom drewniany, ul. A. Asnyka 45, d) dom drewniano-murowany, ul. A. Asnyka 31, Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ e) dom drewniany, ul. K. I. Gałczyńskiego 37, f) dom drewniany, ul. K. I. Gałczyńskiego 74, Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ g) dom drewniany, ul. S. Żeromskiego 116, h) figura Matki Boskiej, ul. Ślączka8a/ul. S. Żeromskiego 1, i) figura Serce Jezusa, ul. S. Żeromskiego, j) kapliczka kamienna, ul. K. I. Gałczyńskiego 74; Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony. 2) dla budynków wymienionych w pkt 1 od lit. a do lit. g obowiązuje: ochrona historycznej formy architektonicznej obiektu obejmująca: bryłę budynku (wysokość, kształt dachu, rodzaj pokrycia), kompozycję elewacji (wielkość i rozmieszczenie otworów okiennych i drzwiowych); 3) dla kapliczek i figur wymienionych w pkt 1 od lit. h do lit. j obowiązuje ochrona historycznej lokalizacji; dopuszcza się zmianę lokalizacji w odległości do 6 metrów w stosunku do lokalizacji pierwotnej oznaczonej na rysunku planu.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Krościenko IV" Uchwała Nr VI/145/19 z dnia 27 lutego 2019 r.
W Planie nie zostały uwzględnione żadne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Jednak w obrębie Planu znajdują się następujące obiekty figurujące w Gminnej Ewidencji Zabytków: ✓ dom murowany, ul. Sikorskiego 1, l. 30 XX w., ✓ dom drewniany, ul. Sikorskiego 4, l. 20-30 XX w., ✓ dom murowany, ul. Sikorskiego 8, l. 30 XX w., ✓ dom murowany, ul. Sikorskiego 16, l. 20-30 XX w., ✓ dom drewniany, ul. Sikorskiego 20, l. 20-30 XX w., ✓ dom murowany, ul. Sikorskiego 32, 1925 r. Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Krościenko VI" Obwieszczenie z dnia 28 czerwca 2013 r.
3. Przy zagospodarowaniu terenu należy uwzględnić warunki związane z występowaniem na terenie stanowiska archeologicznego Krosno - 21 AZP 110-74/37 - zgodnie z obowiązującymi przepisami. Na załączniku graficznym stanowisko nie jest uwzględnione, należy to zaktualizować. W Planie nie uwzględniono kapliczki zlokalizowanej przy ul. Korczyńskiej 11, która znajduje się w Gminnej Ewidencji Zabytków. Obiekt ten należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.
Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Krościenko XI" Uchwała Nr LXVI/1480/18 z dnia 19 października 2018 r.
4. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) ochronę zaznaczonego na rysunku planu stanowiska archeologicznego ujętego w ewidencji zabytków - nr 75 na obszarze 52 -ślad osadnictwa - wczesny neolit EB. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono lokalizację stanowiska.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Krościenko XVII" Uchwała Nr XXXII/506/12 z dnia 30 sierpnia 2012 r.
6. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) W obrębie obszaru występuje stanowisko archeologiczne nr 19 w obszarze AZP 110-74/35 - cenna osada kultury przeworskiej z okresu rzymskiego oraz okresu wędrówek ludów;

2) Wyznacza się strefę „A1" ścisłej ochrony konserwatorskiej, obejmującej obszar stanowiska archeologicznego, zgodnie z rysunkiem planu i ustala dla niego ochronę konserwatorską; 3) Wyznacza się strefę „OW1" obserwacji archeologicznej zgodnie z rysunkiem planu. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono stanowisko archeologiczne oraz jego granice ochrony.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Łukasiewicza II" Uchwała Nr IV/42/98 z 29 grudnia 2008 r.; LXXI/1221/10 z dnia 29 października 2010 r.
W Planie nie zostały uwzględnione żadne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Jednak część obszaru którego ten plan dotyczy objęta jest ochroną konserwatorską z racji wpisania do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego Miasta Krosna w rejonie ulic Kościuszki, Paderewskiego i Łukasiewicza. Dodatkowo w obrębie planu występują zabytki figurujące w Gminnej Ewidencji Zabytków: ✓ dom murowany, ul. Łukasiewicza 100, 1900-1925, ✓ dom drewniany, ul. Łukasiewicza 108, 1900-1925, ✓ dom murowany, ul. Kościuszki 2, pocz. XX w., ✓ dom murowany, ul. Kościuszki 14, 1904-1905, ✓ dom murowany, ul. Kościuszki 25, l. 20-30 XX w., ✓ dom murowany, ul. Piłsudskiego 31, 1900-1925, ✓ dom murowany, ul. Piłsudskiego 51, 1900-1925, ✓ kapliczka, ul. Nad Lubatówką 7, 1 ćw. XIX w., ✓ figura NMP, ul. Paderewskiego, 1906, ✓ dom murowany, ul. Paderewskiego 1, 1900-1925, ✓ dom murowany, ul. Paderewskiego 2, 1 ćw. XX w., ✓ dom murowany, ul. Paderewskiego 4, Budynek Ubezpieczalni Społecznej, murowany, 1900-1925, rejestr zabytków A-1205 (d. 108) z 9 kwietnia 1987 r., ✓ dom murowany, ul. Paderewskiego 4a, Budynek Ubezpieczalni Społecznej, murowany, 1900-1925, rejestr zabytków A-1205 (d. 108) z 9 kwietnia 1987 r., ✓ dom murowany, ul. Paderewskiego 7, Zespół Szkół Muzycznych, 1974 r. Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Polanka III" ul. Ks. Popiełuszki Uchwały: Nr LIII/1003/06 z dnia 26 lipca 2006 r.; Nr XLIII/831/09 z dnia 26 czerwca 2009 r.; Nr XL/847/17 z dnia 28 lutego 2017 r.; Nr XLII/908/17 z dnia 28 kwietnia 2017 r.
3. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) obejmuje się ochroną obiekt mieszkalny położony na działce nr ewid. dz. 557/1 i figurę przykościelną zaznaczone na rysunku planu obiekty o cechach zabytkowych; 2) zakres ochrony obejmuje formę i gabaryty obiektów o cechach zabytkowych; 3) celem ochrony obiektów o cechach zabytkowych jest utrzymać w dotychczasowej formie i gabarytach obiekt mieszkalny oraz figurę; 4) w odniesieniu do objętego ochroną obiektu mieszkalnego, o którym mowa w pkt. 1) obowiązują następujące ustalenia: a) zakazuje się wyburzenia, nadbudowy, zmiany formy elewacji i zmiany formy dachu, b) w przypadku remontu, przebudowy lub rozbudowy obowiązuje przeprowadzenie prac konserwatorskich lub restauratorskich tego obiektu lub odpowiednio jego części; 5) ustala się strefy ochrony konserwatorskiej „A" i „B" - ochrony krajobrazu integralnie związanej z obiektami zabytkowymi - oznaczone na rysunku planu: - Strefa A - wprowadzona dla zespołu Kościoła Parafialnego w celu zachowania zespołu w istniejących granicach; - Strefa B - wprowadzona dla parku i Pałacu Trzecieskich celem zachowania zespołu w istniejących granicach i elementów kompozycji podworskiego parku krajobrazowego; 6) zakaz realizacji nowej zabudowy w obrębie strefy „B"; 7) w terenach, na których znajdują się obiekty zabytkowe ujęte w rejestrze i ewidencji zabytków zaznaczone na rysunku planu, działania dotyczące przekształceń tych obiektów i zmiany zagospodarowania terenu, prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa w zakresie ochrony dóbr kultury: a) obiekty wpisane do rejestru zabytków: - Kościół parafialny - nr rejestru A131, - park i Pałac Trzecieskich - nr rejestru A130.

b) obiekty ujęte do ewidencji zabytków: - oficyna dworska - oznaczona na rysunku planu nr 1; - plebania - oznaczona na rysunku planu nr 2; - dom przy ul. Popiełuszki - oznaczony na rysunku planu nr 3. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony. W Ewidencji Zabytków dodatkowo znajdują się: ✓ destylarnia ropy naftowej I. Łukasiewicza, murowana; ob. Dom, ul. Popiełuszki 73, przed 1861, ✓ d. gumno z zespołu pałacowego (tzw. oficyna), murowane, ul. Popiełuszki 79, po 1860, ✓ dom dyrektora cegielni, murowany, ul. Popiełuszki 82, pocz. XX w., ✓ budynek mieszkalny z zespołu cegielni, murowany, ul. Popiełuszki 98, 1918-1919, ✓ dom murowany, ul. Popiełuszki 119, pocz. XX w., ✓ budynek zarządu cegielni, murowany, ul. Popiełuszki 123, ok. 1900, ✓ budynek garnczarni i kaflarni z zespołu cegielni, murowany, ul. Popiełuszki 125, l. 80. XIX w. ✓ dom murowany, ul. Chrobrego 2, pocz. XX w., ✓ dom murowany, ul. Chrobrego 3, pocz. XX w., ✓ dom murowany, ul. Chrobrego 13, pocz. XX w., ✓ dom murowany, ul. Chrobrego 19, 1 ćw. XX w. Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Polanka IV" ul. Ks. Decowskiego Uchwały: Nr LV/1015/06 z dnia 30 sierpnia 2006 r. i Nr III/41/14 z dnia 30 grudnia 2014 r.
3. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) obejmuje się ochroną kapliczkę usytuowaną na działce o nr ewidencyjnym 1553 i figurę usytuowaną na działce o nr ewidencyjnym 1212, oznaczonych na rysunku planu obiektów o cechach zabytkowych; 2) zakres ochrony obejmuje formę i gabaryty obiektów o cechach zabytkowych; 3) celem ochrony obiektów o cechach zabytkowych jest utrzymanie w dotychczasowej formie i gabarytach; 4) działania dotyczące przekształceń kapliczki przy ul. Baczyńskiego – obiektu ujętego w ewidencji zabytków oznaczonego na rysunku planu, prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa w zakresie ochrony dóbr kultury. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony. W Planie nie uwzględniono zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków, takich jak: ✓ dom drewniany, ul. Decowskiego 59, pocz. XX w., ✓ szkoła ludowa, murowana, ul. Decowskiego 107, 1875-1900. Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna pn. "Przemysłowa I" Uchwała Nr XVIII/227/11 z dnia 31 sierpnia 2011 r.
6. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: Obowiązuje ochrona zachowawcza obiektu o wartościach kulturowych oznaczonego na rysunku planu - zachowanie zasadniczej bryły budynków, kształtu dachu i rodzaju pokrycia, proporcji i kształtu otworów okiennych i drzwiowych, detalu architektonicznego. Dopuszcza się rozbudowę i nadbudowę z zachowaniem południowej i zachodniej elewacji budynku. 7. Tereny lub obiekty podlegające ochronie na podstawie przepisów odrębnych: 2) W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: na terenie planu znajduje się stanowisko archeologiczne (AZP 37) znajdujące się w ewidencji konserwatorskiej. Na obszarze tym stanowiska archeologiczne nie występują.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna pn. "Przemysłowa II"
Uchwała Nr XXVIII/445/12 z dnia 29 maja 2012 r.

Rozdział 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, dóbr kultury współczesnej oraz krajobrazu kulturowego

§ 16. 1. Wskazuje się oznaczony na rysunku planu obiekt (dom murowany z 1900 – 1910 r. przy ulicy Naftowej 18) wpisany do Rejestru Zabytków Województwa Podkarpackiego pod nr A-274/92. Obecny nr rejestru A-1609.

2. Dla obiektu, o którym mowa w ust. 1 ustala się nakaz bezwzględnej ochrony, w tym w zakresie zachowania bryły budynku, wystroju elewacji oraz detalu architektonicznego.

3. Wskazuje się oznaczone na rysunku planu granice strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej obiektu wpisanego do Rejestru Zabytków Województwa Podkarpackiego.

4. Dla strefy, o której mowa w ust. 3 ustala się zakaz podejmowania wszelkich robót budowlanych nie mających związku z konserwacją i rewaloryzacją obiektu wpisanego do Rejestru Zabytków Województwa Podkarpackiego.

5. Wskazuje się obiekty zabytkowe wpisane do gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu:

1) budynek przemysłowy murowany za domem przy ulicy Naftowej 18,

2) budynek przemysłowy murowany za domem przy ulicy Naftowej 30,

3) dom murowany przy ulicy Naftowej 30.

6. Dla obiektów, o których mowa w ust. 5 ustala się:

1) nakaz utrzymania historycznych gabarytów, spadków dachu, historycznej kompozycji elewacji i materiałów elewacyjnych oraz pokryć dachowych,

2) nakaz utrzymania skali i proporcji otworów okiennych i drzwiowych oraz ich rozmieszczenia,

3) zakaz zmiany wyglądu zewnętrznego, w sposób niezgodny ze stylem obiektu poprzez przebudowę, rozbudowę, nadbudowę, czy ocieplanie budynków od zewnątrz,

4) zakaz lokalizowania od strony dróg publicznych elementów dekomponujących elewacje, jak: instalacje, rury gazowe, urządzenia klimatyzacyjne (przy dopuszczeniu wszelkich koniecznych elementów instalacji, jak: skrzynki gazowe i elektryczne, klimatyzatorów, pod warunkiem scalenia kolorystycznego z fasadą i lokalizacji w sposób nienaruszający układu kompozycyjnego i detalu architektonicznego),

5) w przypadkach uzasadnionych złym stanem technicznym obiektów dopuszcza się ich rozbiórkę.

7. Ustala się oznaczone na rysunku planu granice strefy ochrony konserwatorskiej zespołu budynków przemysłowych dawnej rafinerii, obejmującej zespół budynków przemysłowych z końca XIX w. i pierwszej połowy XX w.

8. Dla strefy, o której mowa w ust. 7 ustala się nakaz komponowania nowej zabudowy według porządku kształtującego kompozycje istniejącej zabytkowej zabudowy.

9. Ustala się nakaz stosowania spójnej formy architektonicznej, obejmującej m.in. konstrukcję dachów, rodzaj detali architektonicznych, rodzaj stosowanych materiałów na elewacjach i dachach budynków, kolorystykę elewacji i dachów, wszystkich budynków, w tym zabudowy towarzyszącej, lokalizowanych w obrębie działki budowlanej lub zespołu zabudowy lokalizowanego w obrębie terenu inwestycji.

Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony.

Ponadto do Gminnej Ewidencji Zabytków wpisane są następujące obiekty (nie zostały one uwzględnione w Planie):

- ✓ hala rozbieralni urządzeń wiertniczych z zespołu d. Krośnieńskich Warsztatów Remontowych - obiekt murowany, ul. Tysiąclecia 1 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A), 1953-1960,
- ✓ hala remontowa i zajezdnia PKS - obiekt murowany, ul. Tysiąclecia 1 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A), 1953-1960,
- ✓ ul. Naftowa 8 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.): kotłownia rafinerii nafty, warsztat mechaniczny rafinerii nafty, budynek destylacji oleju rafinerii nafty, izba pomiarów, garaże, odlewnia z zespołu d. Krośnieńskich Warsztatów Remontowych, hale obróbczo-montażowe T-2 z zespołu d. Krośnieńskich Warsztatów Remontowych, kuźnia z zespołu d. Krośnieńskich Warsztatów Remontowych, odlewnia i kotłownia wraz z kominem z zespołu d. Krośnieńskich Warsztatów Remontowych,
- ✓ ul. Naftowa 22 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.): budynek garaży straży ogniowej i magazyny rafinerii nafty, magazyn świec rafinerii nafty,
- ✓ ul. Naftowa (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.): fabryka beczek rafinerii nafty, magazyn surowców rafinerii nafty.

Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna pn. "Przemysłowa III"
Uchwała Nr XLVI/963/17 z dnia 28 czerwca 2017 r.

Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, dóbr kultury współczesnej oraz krajobrazu kulturowego

§ 14. 1. Wskazuje się oznaczony na rysunku planu obiekt (budynek dworca kolejowego z 1884 r.) wpisany do rejestru zabytków województwa podkarpackiego pod nr A-75/2003.

2. Dla obiektu, o którym mowa w ust. 1 ustala się nakaz bezwzględnej ochrony, w tym w zakresie zachowania bryły budynku, wystroju elewacji oraz detalu architektonicznego.

3. Wskazuje się obiekty zabytkowe wpisane do gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu:

1) budynek kolejowy murowany położony przy ulicy Kolejowej; Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ

2) kaplica Emaus murowana z 1775-1799 przy ulicy Kletówki 23 (obecnie nr 38);

3) dom drewniany z 1920-1929 przy ulicy Kletówki 33;

4) dom drewniany z 1920-1929 przy ulicy Kletówki 37; Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ

5) dom drewniany z 1920-1939 przy ulicy Kletówki 41; Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ

6) dom drewniany/murowany z 1900-1925 przy ulicy Kletówki 50; Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ

7) dom murowany z 1920-1929 przy ulicy Kletówki 54;

8) dom drewniany/murowany z 1920-1929 przy ulicy Kletówki 58;

9) dom drewniany/murowany z 1920-1929 przy ulicy Kletówki 60; Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ

10) dom murowany z 1900-1925 przy ulicy Kletówki 62; Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ

11) dom drewniany z 1900-1910 przy ulicy Kletówki 64; Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ

12) dom murowany z 1920-1929 przy ulicy Kletówki 66; Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ

13) dom murowany z 1920-1929 przy ulicy Kletówki 68; Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ

14) dom murowany z 1920-1929 przy ulicy K. Pużaka 53 (dz. ewid. 99/5).

Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony.

Ponadto do Gminnej Ewidencji Zabytków wpisane są następujące obiekty (nie zostały one uwzględnione w Planie):

- ✓ dom murowany, ul. Pużaka 20, 1ćw. XX w.,
- ✓ dom murowany, ul. Kletówki 29, 1930-1939.

Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.

4. Dla obiektów, o których mowa w ust. 3 ustala się:

1) nakaz utrzymania historycznych gabarytów, spadków dachu, historycznej kompozycji elewacji i materiałów elewacyjnych oraz pokryć dachowych;

2) nakaz utrzymania skali i proporcji otworów okiennych i drzwiowych oraz ich rozmieszczenia;

3) zakaz zmiany wyglądu zewnętrznego, w sposób niezgodny ze stylem obiektu poprzez przebudowę, rozbudowę, nadbudowę, czy ocieplanie budynków od zewnątrz;

4) zakaz lokalizowania od strony dróg publicznych elementów dekomponujących elewacje, jak: instalacje, rury gazowe, urządzenia klimatyzacyjne (przy dopuszczeniu wszelkich koniecznych elementów instalacji, jak: skrzynki gazowe i elektryczne, klimatyzatorów, pod warunkiem scalenia kolorystycznego z fasadą i lokalizacji w sposób nienaruszający układu kompozycyjnego i detalu architektonicznego);

5) w przypadkach uzasadnionych stanem technicznym obiektów dopuszczenie ich rozbiórki.

5. Wskazuje się granice strefy ochrony konserwatorskiej „B", oznaczone na rysunku planu.

6. W zasięgu granic strefy, o której mowa w ust. 5 ustala się nakaz:

1) ochrony historycznego układu urbanistycznego;

2) ochrony historycznej zabudowy pierzei ulic;

3) ochrony historycznych podziałów własnościowych;

4) ochrony budynków zabytkowych.

7. W zasięgu granic strefy, o której mowa w ust. 5 ustala się zakaz:

1) realizacji wszelkich obiektów tymczasowych;

2) realizacji budynków o wysokości powyżej 4 kondygnacji nadziemnych. 8. Ustala się nakaz stosowania spójnej formy architektonicznej, obejmującej konstrukcję dachów, rodzaj detali architektonicznych, rodzaj stosowanych materiałów na elewacjach i dachach budynków, kolorystykę elewacji i dachów, wszystkich budynków, w tym zabudowy towarzyszącej, lokalizowanych w obrębie działki budowlanej.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna pn. "Przemysłowa V" Uchwała Nr LIII/1221/17 z dnia 28 grudnia 2017 r.
W Planie nie zostały uwzględnione żadne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Jednak w obrębie planu występuje kapliczka kamienna z 1852 r., ul. Lotników (w pobliżu posesji nr 6) figurująca w Gminnej Ewidencji Zabytków. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna pn. "Przemysłowa VII" Uchwała Nr VII/176/19 z dnia 16 marca 2019 r..
§ 9. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. 1. Obowiązuje ochrona zachowawcza obiektu wpisanego do rejestru zabytków oznaczonego na rysunku planu, ochrona historycznej formy architektonicznej obiektu obejmująca: bryłę budynku (wysokość, kształt dachu, rodzaj pokrycia), kompozycję elewacji (wielkość i rozmieszczenie otworów okiennych i drzwiowych). 2. Procesy budowlane w granicach strefy archeologicznej lub związane z obiektem wpisanym do rejestru zabytków należy prowadzić z uwzględnieniem przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. § 11. 5. Na obszarze planu znajduje się budynek dawnej jadalni i sali gimnastycznej Szkoły Podoficerów Lotnictwa dla Małoletnich w Krośnie wpisany do rejestru zabytków w granicach: główna część budynku jadalni i sali gimnastycznej oraz blok sceny wraz z działką nr 270/8 (adres: ul. Franciszka Żwirki i Stanisława Wigury 3, nr rej. A-1444). Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Stare Miasto I" Uchwały: Nr LXXII/1262/10 z dnia 10 listopada 2010 r.; Nr XXXVII/735/16 z dnia 25 listopada 2016 r., Nr XI/303/19 z dnia 30 sierpnia 2019 r., Nr XXXIX/1120/21 z dnia 25 października 2021 r.
§ 4.1. Obowiązuje ochrona: 1) krajobrazu kulturowego całego obszaru objętego ustaleniami planu, na zasadach określonych w ustaleniach szczegółowych dla wydzielonych terenów; 2) historycznego układu urbanistycznego zespołu staromiejskiego miasta Krosna wpisanego do rejestru zabytków pod numerem A-376, decyzją L.dz.UOZ-4-4148/35- 1/2009 w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków z dnia 27 sierpnia 2009 roku, w granicach przedstawionych na załączniku graficznym Nr 1; 3) zabytków wpisanych do rejestru zabytków województwa podkarpackiego, przedstawionych na załączniku graficznym Nr 1; 4) zabytków archeologicznych województwa podkarpackiego, przedstawionych na załączniku graficznym Nr 1; 5) zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków miasta Krosna, przedstawionych na załączniku graficznym Nr 1. 2. Ustala się następujące strefy ochrony konserwatorskiej, dla których obowiązują ograniczenia oraz zakazy i nakazy ustalone niniejszym planem: 1) strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej, które obejmują obiekty o najwyższej wartości kulturowej wraz z ich bezpośrednim otoczeniem, zgodnie z decyzją o wpisie do rejestru zabytków województwa podkarpackiego; 2) strefy ochrony archeologicznej; 3) strefę nadzoru archeologicznego; 4) strefę ochrony historycznego centrum miasta Krosna; 3. Ustala się obszary do rewitalizacji (przedstawione graficznie na załączniku Nr 1 do niniejszej uchwały) obejmujące: 1) strefę ochrony historycznego centrum miasta Krosna; 2) kwartał nr 1; 3) kwartał nr 4; 4) kwartał nr 5; § 5. 1. Na całym terenie objętym ustaleniami szczegółowymi dla wydzielonych kwartałów zabudowy:

1) obowiązuje ograniczenie wysokości zabudowy do rzędnej 325 m npm; 2) obowiązuje utrzymanie ukształtowanych historycznie linii zabudowy wyznaczonych pierzejami zabudowy, za wyjątkiem fragmentów dla których ustalenia szczegółowych dla wydzielonych kwartałów zabudowy stanowią inaczej; 3) obowiązuje realizacja zabudowy zwartej, w tym w granicy działek, lub wolnostojącej, chyba, że w ustaleniach szczegółowymi dla wydzielonych terenów wprowadzono inne ustalenia; 4) obowiązuje zakaz realizacji dachów namiotowych; 5) obowiązuje ochrona obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, poprzez zachowanie zewnętrznej fizjonomii budynku. Dopuszcza się przebudowę, odbudowę i rozbudowę budynków znajdujących się w ewidencji zabytków, zgodnie z ustaleniami szczegółowymi dla wydzielonych kwartałów zabudowy; 6) dopuszcza się przeznaczenie poddaszy budynków na cele użytkowe; 7) dopuszcza się lokalizację obiektów małej architektury; 8) dopuszcza się zastosowanie cegły pełnej i piaskowca jako materiałów elewacyjnych; 9) obowiązuje zakaz lokalizacji blaszanych garaży i kiosków oraz obiektów tymczasowych, za wyjątkiem służących organizacji imprez masowych oraz za wyjątkiem lokalizacji w strefie ochrony historycznego centrum miasta Krosna, kiosków sprzedaży prasy, sezonowych ogródków gastronomicznych oraz obiektów tymczasowych związanych z kiermaszami okazjonalnymi; 10) obowiązujące zakazy rozbudowy budynków, zawarte w ustaleniach szczegółowych planu, nie dotyczą rozbudowy związanej z dostosowaniem budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych; 2. We wszystkich strefach ochrony konserwatorskiej obowiązuje: 1) w zabudowie pierzejowej - zakaz nadwieszania fragmentów budynków poza linię zabudowy wyznaczoną pierzeją, za wyjątkiem nadwieszenia wykuszy o szerokości nie większej niż 3 metry i głębokości nie większej niż 1,5 metra; 2) w zabudowie oficynowej w kwartałach 6-13 i 15-22 lokalizacja budynków w granicy z działką sąsiednią; 3) zakaz stosowania dachów płaskich i pogrążonych w terenach zwartej zabudowy pierzejowej i w terenach zabudowy wolnostojącej, za wyjątkiem terenów, w których budynki sąsiednie posiadają tego typu rozwiązania; 4) stosowanie pokrycia dachów dachówką ceramiczną i cementową lub blachą płaską „na wysoki rąbek" w różnych odcieniach czerwieni i szarości, za wyjątkiem budynków wpisanych do rejestru zabytków. Dopuszcza się stosowanie blachy miedzianej; 5) przy wtórnych podziałach budynków, zakaz wyprowadzania ścianek ogniowych dzielących przestrzeń poddaszy, ponad dach; 6) zakaz stosowania lukarn doświetlających przestrzeń poddaszy istniejących budynków, jeżeli nakryte są dachami o spadkach połaci mniejszych niż 35 stopni; 7) w przypadku przebudowy budynków mieszkalnych i przeznaczenia ich na cele usługowe, dopuszcza się wykonanie na elewacji wejść do budynku w miejscu otworów okiennych w ścianie frontowej. Obowiązek wykonania witryn z drewna lub elementów metalowych licowanych drewnem. Dopuszcza się stosowanie elementów z drewnopodobnych tworzyw sztucznych. Zakaz stosowania w ścianie frontowej witryn i drzwi wejściowych o łącznej szerokości przekraczającej 50% długości ściany; 8) w budynkach zabytkowych, przy wymianie stolarki okiennej i drzwiowej obowiązek zachowania historycznego podziału stolarki, poprzez proporcje okien i drzwi, podziały i detal; 9) zakaz stosowania na elewacjach materiałów w intensywnych i agresywnych kolorach: np. czerwieni, błękitów, czy żółci; 10) zakaz stosowania na elewacjach elementów winylowych, blaszanych, ceramicznych oraz prefabrykowanego detalu typu tralki, figury; 11) w obiektach usługowych realizacja krat i rolet zabezpieczających witryny, od strony wewnętrznej lokali, z obowiązkiem montowania krat i rolet składanych lub zwijanych, w grubości ściany; 12) w zabudowie pierzejowej, obowiązek lokalizacji ogrodzeń w linii wyznaczonej pierzeją. § 6.1. Na obszarze objętym ustaleniami planu, przy zagospodarowaniu terenów, obowiązują zakazy i ograniczenia oraz warunki ochrony wprowadzone w ustaleniach szczegółowych niniejszej uchwały wynikające z położenia obszaru opracowania w: 1) Obszarze historycznego układu urbanistycznego zespołu staromiejskiego miasta Krosna wpisanego do rejestru zabytków pod numerem A-376, decyzją L.dz.UOZ-4- 4148/35-1/2009 w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków z dnia 27 sierpnia 2009 roku, w granicach przedstawionych na załączniku graficznym Nr 1. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna - "SUCHODÓŁ VI" ul. Dmochowskiego Uchwała Nr XXXV/761/2001 z dnia 29 sierpnia 2001 r.
4. Ustala się następujące warunki i zasady kształtowania zabudowy mieszkaniowej na terenie oznaczonym symbolem MN 1: 11) wszystkie prace ziemne w obrębie stanowiska archeologicznego nr 95 Krosno (AZP 111- 74/72) wymagają zapewnienia nadzoru archeologicznego. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono stanowisko archeologiczne.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna pn. "Suchodół IX" Uchwała Nr XXI/287/11 z dnia 25 listopada 2011 r.
6. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: Obowiązuje ochrona zachowawcza obiektów o wartościach kulturowych oznaczonych na rysunku planu - zachowanie zasadniczej bryły budynków, kształtu dachu i rodzaju pokrycia, proporcji i kształtu otworów okiennych i drzwiowych, detalu architektonicznego. Dopuszcza się rozbudowę pod warunkiem zachowania elewacji od strony drogi publicznej. Część terenu 4.KDD położona jest w granicach stanowiska archeologicznego (AZP35) znajdującego się w ewidencji konserwatorskiej. Na terenie 7.MN znajdują się obiekty o wartościach kulturowych - obowiązują ustalenia zawarte § 3 ust. 6. Część terenu 6.MN położona jest w granicach stanowiska archeologicznego (AZP 36), znajdującego się w ewidencji konserwatorskiej. Na terenie 12.MU znajdują się obiekty o wartościach kulturowych - obowiązują ustalenia zawarte § 3 ust. 6. Na części terenów (11.MU, 12.MU) położone są stanowiska archeologiczne (AZP 35, AZP 27), znajdujące się w ewidencji konserwatorskiej. Na części terenu 18.ZKE położone jest stanowisko archeologiczne (AZP 27), znajdujące się w ewidencji konserwatorskiej. Część terenu 27.MN położona jest w granicach stanowiska archeologicznego (AZP 36), znajdującego się w ewidencji konserwatorskiej. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono stanowiska archeologiczne.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna pn. "Suchodół X" - część A Uchwała Nr XLII/842/13 z dnia 26 kwietnia 2013 r.
6. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) obowiązuje ochrona zachowawcza obiektów o wartościach kulturowych oznaczonych na rysunku planu - obowiązuje zachowanie zasadniczej bryły budynków, kształtu dachu i rodzaju pokrycia, proporcji i kształtu otworów okiennych i drzwiowych, detalu architektonicznego; dopuszcza się rozbudowę pod warunkiem zachowania elewacji od strony drogi publicznej; 2) w granicach strefy ochrony konserwatorskiej (historycznego układu ruralistycznego o wartościach kulturowych) obowiązuje typ zabudowy historycznie występującej odpowiednio dla funkcji mieszkalnej i gospodarczej - nawiązanie do cech obiektów o wartościach kulturowych (zasada usytuowania na działce, sposób kształtowania bryły i dachu budynku wraz z zasadami ich rozczłonkowania, gabaryty, stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych oraz tradycyjnej stonowanej kolorystyki). W obrębie planu występują także zabytki figurujące w Gminnej Ewidencji Zabytków: ✓ kapliczka z k. XIX w., ul. Reymonta 4a/Nad Badoniem, ✓ dom drewniany, ul. Reymonta 5, 1890-1900, ✓ figura NMP, ul. Reymonta 11/Prusa, 1875-1900, ✓ dom drewniano-murowany, ul. Prusa 2, pocz. XX w., ✓ dom drewniany, ul. Prusa 4, 1890-1900, ✓ dom drewniany, ul. Prusa 6a, XIX/XX w., ✓ dom drewniany, ul. Prusa 12, 1875-1900, ✓ dom drewniany, ul. Prusa 34, 1875-1899, ✓ dom drewniany, ul. Prusa 78, 1880-1900, ✓ dom drewniany, ul. Prusa 89, 1880-1900, ✓ dom drewniany, ul. Prusa 94, pocz. XX w. ✓ dom drewniany, ul. Wiejska 12, pocz. XX w., ✓ dom drewniany, ul. Wiejska 17, 1 ćw. XX w., ✓ dom drewniany, ul. Wiejska 19, 1900-1925, ✓ kapliczka, ul. Wiejska 19, 1850-1875, ✓ dom drewniany, ul. Wiejska 23, l. 20-30 XX w., ✓ dom drewniany, ul. Wiejska 40, 1900-1925 ✓ kapliczka, ul. Wiejska 40, 1875,

- ✓ figura Św. Rodziny, ul. Wiejska 40, 1925,
- ✓ dom drewniany, ul. Dębowa 1, XIX/XX w.,
- ✓ budynek gospodarczy, drewniany, ul. Dębowa 1, pocz. XX w.,
- ✓ kapliczka, ul. Dębowa 8, pocz. XX w.,
- ✓ dom drewniany, ul. Dębowa 33, XIX/XX w.,
- ✓ dom drewniany, ul. Dębowa 47a, XIX/XX w.,
- ✓ kapliczka, ul. Dębowa 51a, 1940,
- ✓ dom drewniany, ul. Dębowa 53, pocz. XX w.,
- ✓ dom drewniany, ul. Dębowa 57, XIX/XX w.,
- ✓ kapliczka, ul. Dębowa 57, 1875-1899,
- ✓ kapliczka, ul. Dębowa 66, 1878,
- ✓ dom drewniany, ul. Dębowa 85, 1898,
- ✓ kapliczka, ul. Grunwaldzka 2, 1891,
- ✓ dom ludowy i biblioteka, murowany, ob. Rada dzielnicy Suchodół, ul. Grunwaldzka 12, 1908,
- ✓ szkoła murowana, ul. Grunwaldzka 15, 1898,
- ✓ pomnik poległych w I wojnie św., ul. Wyszyńskiego/Suchodolska, 1 ćw. XX w.,
- ✓ dom drewniany, ul. Wyszyńskiego 36, I ćw. XX w.,
- ✓ dom drewniany, ul. Wyszyńskiego 66, 1 ćw. XX w.,
- ✓ kapliczka z figurą św. Floriana, ul. Wyszyńskiego 72, 1 ćw. XX w.,
- ✓ figura św. Antoniego, ul. Wyszyńskiego 75, 1921.

Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna pn. "Suchodół - strefa inwestycyjna"
Uchwała Nr LXII/842/13 z dnia 30 września 2014 r.

§ 10. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej wskazuje się, że część obszaru planu, zgodnie z rysunkiem planu, znajduje się w zasięgu granicy stanowisk archeologicznych znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej (stanowiska AZP 38 i 39).
Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono stanowiska archeologiczne.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna pn. "Suchodół XI" ul. Polna
Uchwała Nr XLVI/965/17 z dnia 28 czerwca 2017 r.

3. Wskazuje się, oznaczone na rysunku planu obiekty i obszary wyznaczone na podstawie przepisów odrębnych: stanowiska archeologiczne wraz z opisem.
Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono stanowiska archeologiczne (stanowiska nr. 47, 48, 53, 54, 55, 73, AZP 111-74).

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna - "Śródmieście - I"
Uchwały Nr: XLVI/1018/02 z dnia 30 sierpnia 2002 r., Nr XLIII/840/05 i Nr XLIII/841/05 z dnia 30 grudnia 2005 r. oraz Nr XXXV/614/08 z dnia 28 listopada 2008 r.

W obszarze przylegającym do istniejącego zabytkowego cmentarza wyznacza się pas otuliny o szerokości 10 m, stanowiącej ochronę elementów pierwotnej kompozycji zabytkowego cmentarza usytuowanych w jego granicy tj. nasypu i szpaleru drzew nasadzonych na owym nasypie. Roboty budowlane na obszarze otuliny utworzonej dla ochrony elementów pierwotnej kompozycji zabytkowego cmentarza powinny być prowadzone z uwzględnieniem przepisów odrębnych, dotyczących ochrony zabytków.
Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytek i jego granice ochrony.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna pn. "Śródmieście II" ul. Bursaki
Uchwała Nr XXXIII/737/2001 z dnia 28 czerwca 2001 r.

W Planie nie zostały uwzględnione żadne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Jednak w obrębie planu występują zabytki figurujące w Gminnej Ewidencji Zabytków:

✓ krzyż przydrożny, drewniany, ul. Powstańców Warszawskich 63, 1 poł. XIX w., ✓ dom murowany, ul. Powstańców Warszawskich 69, 1890-1910 r. Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Śródmieście VIII" Uchwała Nr LXII/1422/14 z dnia 30 września 2014 r.
3. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) w celu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: a) utrzymuje się obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków zaznaczone na rysunku planu: - stary cmentarz z 1786 - nr rej. A-41/84, - dom drewniany z ok. 1900-1925 r. (ul. Mostowa 5) - nr rej. A-60/85, b) obejmuje się ochroną konserwatorską obiekty zabytkowe ujęte w ewidencji zabytków zaznaczone na rysunku planu: - dom murowany z ok. 1900-1925 r. (dz. nr 523/2 - ul. Krakowska 25), - dom drewniany z ok. 1875 -1899 r. (dz. nr 97 i 98 - ul. Orzeszkowej 17), Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ - dom murowany z ok. 1900-1925 r. (dz. nr 149 - ul. Orzeszkowej 20), - dom drewniany z ok. 1900-1925 r. (dz. nr 129/2 - ul. Orzeszkowej 36), - budynek gospodarczy murowany z ok. 1900-1925 r. (dz. nr 71 - ul. Konopnickiej 4), - budynek murowany (mieszkalno-handlowy) z ok. 1900-1925 (dz. nr 404 - ul. Piłsudskiego 60), - budynek murowany z ok. 1900-1925 (dz. nr 312 - ul. Krakowska 78), - kapliczka murowana z 1912 r. (dz. nr 2983 - ul. Krakowska obok domu nr 37), - kapliczka murowana z 1767 r. (dz. nr 347 - ul. Krakowska obok domów nr 18 i 20), - kapliczka murowana z 1912 r. (dz. nr 3169/1 - ul. Krakowska obok bloku nr 45), - kapliczka kamienna z 1889 r. (dz. nr 161/1 - ul. Orzeszkowej obok domu nr 8), - figura przydrożna z 1894 r. (dz. nr 98 - ul. Orzeszkowej obok domu nr 17). c) obejmuje się ochroną konserwatorską obiekty o cechach zabytkowych zaznaczone na rysunku planu: - obiekt mieszkalno-handlowy położony na działce ewidencyjnej nr 401, 402 i 403, - dwa obiekty mieszkalno-handlowe położone na działce ewidencyjnej nr 404. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony. 2) dla obiektów, o których mowa w pkt 1 lit. b obowiązują następujące ustalenia: a) dopuszcza się rozbiórkę obiektów o złym stanie technicznym, stwarzającym zagrożenie dla zdrowia, życia i mienia ludzkiego, b) zakazuje się przebudowy oraz zmiany sposobu użytkowania obiektów lub ich części prowadzących do obniżenia wartości historycznych, architektonicznych i estetycznych, c) dopuszcza się nadbudowę i rozbudowę obiektów przy utrzymaniu charakterystycznej dla danego obiektu formy i jej elewacji, d) dopuszcza się przystosowanie istniejących poddaszy dla celów użytkowych nieuciążliwych, z dopuszczeniem doświetlenia poprzez lukarny i facjaty, e) wszelkie prace budowlane prowadzić z poszanowaniem dla substancji zabytkowej poprzez stosowanie materiałów naturalnych względnie identycznych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do cokołów, ścian zewnętrznych, detalu architektonicznego, pokryć dachowych, elementów dekoracyjnych, f) działania inwestycyjne i zagospodarowanie działki, na której zlokalizowany jest obiekt nakazuje się podporządkować ochronie obiektu i jego ekspozycji, g) zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego oraz umieszczania reklam i innych tablic nie związanych z jego funkcją, h) zakazuje się rozbiórki obiektów małej architektury, takich jak kapliczki i figury przydrożne oraz zmiany ich wizerunku (formy i detalu), i) dopuszcza się remont kapliczek i figur dla zachowania lub odtworzenia ich zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego, 3) dla obiektów, o których mowa w pkt 1 lit. c obowiązuje zakaz nadbudowy, zmiany formy elewacji i zmiany formy dachu, 4) wszelkie działania dotyczące przekształceń obiektów zabytkowych i zmiany zagospodarowania terenu, prowadzić zgodnie z ustaleniami zawartymi w pkt 2 i 3 oraz obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ponadto do Gminnej Ewidencji Zabytków wpisane są następujące obiekty (nie zostały one uwzględnione w Planie): ✓ młyn murowany, ul. Krakowska 30, XIX/XX w., ✓ kaflarnia murowana, ul. Krakowska 40, XIX/XX w., ✓ dom murowany, ul. Krakowska 42, pocz. XX w., ✓ figura Chrystusa, ul. Krakowska 70, 1936, ✓ pomnik poległych w I wojnie św., ul. Krakowska (w pobliżu posesji nr 95), 1 ćw. XX w., ✓ dom drewniany, ul. Krakowska 100, pocz. XX w., ✓ budynek gospodarczy, murowany, ul. Konopnickiej 4, 1900-1925, ✓ budynek gospodarczy, murowany, ul. Mostowa 5, rejestr zabytków A-60 z 30 stycznia 1985 r. ✓ dom drewniany, ul. Ściegiennego 23, 1925. Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Śródmieście XIII" Uchwały Nr: Nr XXXV/617/08 z dnia 28 listopada 2008 r. i Nr XXVII/535/2016 z dnia 31 maja 2016 r.
3. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) ustala się obowiązek ochrony konserwatorskiej obiektów wpisanych do rejestru zabytków: a) dom „Wojnarówka", murowany, 1897 r., ul. Wojska Polskiego 22 (A-133/1989), b) dom „dworek" murowany, 1925 r., ul. Mickiewicza 8 (A-205/1990); 2) zakres ochrony obejmuje formę i gabaryty obiektów o cechach zabytkowych, historyczny sposób zagospodarowania terenu oraz starodrzew; Do rejestru zabytków wpisany jest również dom murowany (dworek) przy ul. Lwowskiej 15 (A-154 z 27.07.2006 r.). Należy go uwzględnić w MPZP podczas aktualizacji. 3) celem ochrony obiektów o cechach zabytkowych jest utrzymać w dotychczasowej formie i gabarytach obiekty kubaturowe, starodrzew oraz historyczne założenia urbanistyczne; 4) w odniesieniu do objętych ochroną obiektów, o którym mowa w pkt. 1) obowiązują następujące ustalenia: a) zakazuje się wyburzenia, nadbudowy, zmiany formy elewacji i zmiany formy dachu, b) w przypadku remontu, przebudowy lub rozbudowy obowiązuje przeprowadzenie prac konserwatorskich lub restauratorskich tego obiektu lub odpowiednio jego części, c) ustala się obowiązek zachowania historycznego sposobu zagospodarowania terenu, d) ustala się obowiązek zachowania starodrzewu; 5) prace przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków realizować zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz przepisami szczególnymi; 6) ustala się obowiązek ochrony obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków: a) dom murowany, ul. Lwowska 17, b) dom, ul. Wojska Polskiego 32, c) dom murowany, ul. Bohaterów Westerplatte 5. Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ d) pomnik murowany, ul. Powstańców Warszawskich 58, e) dom murowany, ul. Powstańców Warszawskich 58, f) kapliczka kamienna, ul. Powstańców Warszawskich 46, g) kapliczka kamienna, ul. Powstańców Warszawskich 52; 7) w odniesieniu do obiektów o których mowa w pkt 6) obowiązują następujące ustalenia: a) dopuszcza się rozbiórkę obiektów o złym stanie technicznym, stwarzającym zagrożenie dla zdrowia, życia i mienia ludzkiego, b) zakazuje się przebudowy oraz zmiany sposobu użytkowania obiektów lub ich części prowadzących do obniżenia wartości historycznych, architektonicznych i estetycznych, c) dopuszcza się nadbudowę i rozbudowę obiektów przy utrzymaniu charakterystycznej dla danego obiektu formy i jej elewacji, d) dopuszcza się przystosowanie istniejących poddaszy dla celów użytkowych nieuciążliwych, z dopuszczeniem doświetlenia poprzez lukarny i facjaty, e) wszelkie prace budowlane prowadzić z poszanowaniem dla substancji zabytkowej poprzez stosowanie materiałów naturalnych względnie identycznych z zastosowanymi pierwotnie - w

odniesieniu do cokołów, ścian zewnętrznych, detalu architektonicznego, pokryć dachowych, elementów dekoracyjnych,
f) działania inwestycyjne i zagospodarowanie działki, na której zlokalizowany jest obiekt nakazuje się podporządkować ochronie obiektu i jego ekspozycji,
g) zakazuje się rozbiórki obiektów małej architektury, takich jak kapliczki i figury przydrożne oraz zmiany ich wizerunku (formy i detalu),
h) dopuszcza się remont kapliczek i figur dla zachowania lub odtworzenia ich zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego;
8) wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej:
a) „B 1" - obejmującą obiekt wpisany do rejestru zabytków - dom „Wojnarówka" (A-133/1989) wraz z działką nr 2593,
b) „B 2" - obejmująca obiekt wpisany do rejestru zabytków - dom „dworek" (A-205/1990) wraz z działką nr 2670/5;
9) w obrębie wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej „B" obowiązują następujące zasady:
a) w przypadku remontu, przebudowy lub rozbudowy obiektów o cechach zabytkowych obowiązuje przeprowadzenie prac konserwatorskich lub restauratorskich tych obiektów lub ich części zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa w zakresie ochrony zabytków,
b) ustala się obowiązek zachowania starodrzewu;
10) w obrębie wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej „B" wszelkie projekty i działania dotyczące:
a) podziałów geodezyjnych na działki budowlane,
b) zagospodarowania terenów,
c) budowy, tj. wykonywania obiektów budowlanych (budynek, budowla, obiekty małej architektury), a także odbudowy, rozbudowy i nadbudowy istniejących obiektów w strefie ochrony,
d) robót budowlanych, w tym, przebudowy, remontu i rozbiórki obiektów w strefie ochrony a także zmiany sposobu użytkowania,
e) realizacji urządzeń budowlanych (przyłączy, urządzeń instalacyjnych, ogrodzeń, placów postojowych),
f) instalowania tablic informacyjnych i urządzeń reklamowych oraz wszelkich dekoracji okazjonalnych,
g) wycinki starodrzewu, zabiegów sanitarnych drzewostanu oraz nasadzeń w otoczeniu obiektów objętych ochroną,
h) prac przy zachowanych elementach historycznego układu zieleni,
i) prac ziemnych; realizować zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz przepisami szczególnymi.
Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Śródmieście XIV"
Uchwała Nr XXXVII/679/09 z dnia 30 stycznia 2009 r.

3. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
1) ustala się obowiązek ochrony konserwatorskiej obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków:
a) dom drewniany, ul. Różana 10 (dz. nr 2783),
b) dom drewniany, ul. Powstańców Śląskich 23 (dz 2742), Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ
c) figura przydrożna kamienna, ul. Powstańców Śląskich 3, 1933r. (dz.2728),
d) dom drewniany, ul. Powstańców Śląskich 5,
e) dom – szkoła, ul. Powstańców Śląskich 75 (dz. 2790/2), Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ
f) figura przydrożna kamienna, ul. Powstańców Śląskich obok d. Nr 49 przed bud. Szkoły - figura przydr. Kam. 1912 dz. Nr 2794;
Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony.

Ponadto do Gminnej Ewidencji Zabytków wpisane są następujące obiekty (nie zostały one uwzględnione w Planie):

- ✓ kapliczka, ul. Chopina 15, 1850-1899,
- ✓ dom murowany, ul. Powstańców Śląskich 45, 1890-1910,
- ✓ szkoła murowana, ul. Powstańców Śląskich 37, 1875-1925,
- ✓ dom murowany, ul. Powstańców Śląskich 45, 1890-1910,

Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.

2) w odniesieniu do obiektów, o którym mowa w pkt. 1) obowiązują następujące ustalenia: a) dopuszcza się rozbiórkę obiektów o złym stanie technicznym, stwarzającym zagrożenie dla zdrowia, życia i mienia ludzkiego, b) zakazuje się przebudowy oraz zmiany sposobu użytkowania obiektów lub ich części prowadzących do obniżenia wartości historycznych, architektonicznych i estetycznych, c) dopuszcza się nadbudowę i rozbudowę obiektów przy utrzymaniu charakterystycznej dla danego obiektu formy i jej elewacji, d) dopuszcza się przystosowanie istniejących poddaszy dla celów użytkowych nieuciążliwych, z dopuszczeniem doświetlenia poprzez lukarny i facjaty, e) wszelkie prace budowlane prowadzić z poszanowaniem dla substancji zabytkowej poprzez stosowanie materiałów naturalnych względnie identycznych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do cokołów, ścian zewnętrznych, detalu architektonicznego, pokryć dachowych, elementów dekoracyjnych, f) działania inwestycyjne i zagospodarowanie działki, na której zlokalizowany jest obiekt nakazuje się podporządkować ochronie obiektu i jego ekspozycji, g) zakazuje się rozbiórki obiektów małej architektury, takich jak kapliczki i figury przydrożne oraz zmiany ich wizerunku (formy i detalu), h) dopuszcza się remont kapliczek i figur dla zachowania lub odtworzenia ich zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego;
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Śródmieście XV" Uchwały Nr: Nr XXXVII/680/09 z dnia 30 stycznia 2009 r. i Nr XXXV/707/16 z dnia 28 października 2016 r.
3. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) ustala się obowiązek ochrony konserwatorskiej obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków: a) kapliczka drewniana, 1850-1875, ul. Powstańców Warszawskich 91 (dz. 1811), b) dom drewniany, 1900-1925, ul. Powstańców Warszawskich 95 (dz. 1810), Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ c) dom murowany, ul. Powstańców Warszawskich 99 (dz 1801), d) dom drewniany 1900-1925, ul. Powstańców Warszawskich 89 (dz. 1861), e) dom drewniany 1850-1899, ul. Powstańców Warszawskich 85 (dz. 1863), f) dom drewniany 1850-1899, ul. Powstańców Warszawskich 81 (dz. 1871, 1872), Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ g) dom drewniany, ul. Szarych Szeregów 89a (dz. 1860); Obecnie obiekt nie znajduje się w GEZ h) dom murowany z 1900 - 1925 r., ul. Niepodległości 50. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony. 2) w odniesieniu do obiektów, o którym mowa w pkt. 1) obowiązują następujące ustalenia: a) dopuszcza się rozbiórkę obiektów o złym stanie technicznym, stwarzającym zagrożenie dla zdrowia, życia i mienia ludzkiego, b) zakazuje się przebudowy oraz zmiany sposobu użytkowania obiektów lub ich części prowadzących do obniżenia wartości historycznych, architektonicznych i estetycznych, c) dopuszcza się nadbudowę i rozbudowę obiektów przy utrzymaniu charakterystycznej dla danego obiektu formy i jej elewacji, d) dopuszcza się przystosowanie istniejących poddaszy dla celów użytkowych nieuciążliwych, z dopuszczeniem doświetlenia poprzez lukarny i facjaty, e) wszelkie prace budowlane prowadzić z poszanowaniem dla substancji zabytkowej poprzez stosowanie materiałów naturalnych względnie identycznych z zastosowanymi pierwotnie – w odniesieniu do cokołów, ścian zewnętrznych, detalu architektonicznego, pokryć dachowych, elementów dekoracyjnych, f) działania inwestycyjne i zagospodarowanie działki, na której zlokalizowany jest obiekt nakazuje się podporządkować ochronie obiektu i jego ekspozycji, g) zakazuje się rozbiórki obiektów małej architektury, takich jak kapliczki i figury przydrożne oraz zmiany ich wizerunku (formy i detalu), h) dopuszcza się remont kapliczek i figur dla zachowania lub odtworzenia ich zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego. 3) ustala się granice strefy ochrony i kształtowania krajobrazu miejskiego, oznaczone na rysunku planu, 4) w zasięgu strefy, o której mowa w pkt 3 obowiązuje: a) nakaz zachowania elementów historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, ulic i placów, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych oraz kompozycji zieleni i istniejących szpalerów drzew, b) zakaz realizacji nowej zabudowy w formie dominant przestrzennych przesłaniających istniejące obiekty zabytkowe, c) nakaz dostosowania nowej zabudowy, realizowanej w sąsiedztwie obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywania formami do lokalnej tradycji architektonicznej, d) nakaz realizacji kalenicy głównej budynków mieszkalnych i usługowych równolegle do dróg od strony elewacji frontowej, przy czym w przypadku dachów wielospadowych za kalenicę

główną należy przyjąć kierunek kalenicy dominujący w bryle budynku, e) zakaz lokalizacji garaży i pawilonów parterowych wzdłuż pierzei ulic, 5) ustala się granice strefy ochrony ekspozycji Starego Miasta, oznaczone na rysunku planu, 6) w zasięgu strefy, o której mowa w pkt 5 obowiązuje zakaz realizacji masztów, pylonów oraz reklam przesłaniających sylwetę Starego Miasta od strony rzeki Wisłok.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Turaszówka III" Uchwała Nr VI/106/03 z dnia 28 marca 2003 r.
W Planie nie zostały uwzględnione żadne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Jednak w obrębie planu występuje kapliczka z 1913 r. (ul. Berna/Wyspiańskiego) figurująca w Gminnej Ewidencji Zabytków. Obiekt należy uwzględnić podczas aktualizacji MPZP.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Turaszówka IV" ul. Długa Uchwała Nr XXXIII/790/16 z dnia 29 grudnia 2016 r.
3. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: 1) ochronie konserwatorskiej podlegają obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków oznaczone na rysunku planu; 2) w terenach, na których znajduje się obiekt zabytkowy ujęty w gminnej ewidencji zabytków, ustala się następujące działania dotyczące przekształceń tego obiektu i zmiany zagospodarowania terenu: a) wszelkie działania inwestycyjne przy obiektach zabytkowych prowadzić tak, by zachowały one swe pierwotne cechy stylowe i detal architektoniczny, b) zakazuje się przebudowy obiektów lub ich części prowadzących do obniżenia wartości historycznych, architektonicznych i estetycznych, c) dopuszcza się konserwację obiektu dla zachowania lub odtworzenia jego zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego, z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających jak np. ogrodzenie, d) wszelkie prace budowlane prowadzić z poszanowaniem dla substancji zabytkowej poprzez stosowanie materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do ścian zewnętrznych, detalu architektonicznego, pokryć dachowych, elementów dekoracyjnych, e) zagospodarowywać obiekty zgodnie z ich funkcją. Dopuszcza się adaptację obiektów na nowe funkcje w sposób nie zacierający pierwotnego wyglądu, f) zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego oraz umieszczania na nim reklam i innych tablic nie związanych z jego funkcją, g) dopuszcza się wyburzenie obiektu w przypadku złego stanu technicznego. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono zabytki i ich granice ochrony. Ponadto do Gminnej Ewidencji Zabytków wpisane są następujące obiekty (nie zostały one uwzględnione w Planie): ✓ figura NMP, ul. Kochanowskiego/Jana Pawła II 31, 1911, ✓ dom murowany, ul. Kochanowskiego 16, 1890-1910, ✓ dom drewniany, ul. Długa 79, 1927, Obiekty te należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna "Turaszówka VI" ul. Klonowa Uchwała Nr XXXVIII/791/16 z dnia 29 grudnia 2016 r.
3. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: 1) w obrębie stanowiska archeologicznego AZP110/73/2 działania inwestycyjne, w tym prace ziemne, należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi z zakresu ochrony zabytków, a zagospodarowanie zgodnie z zasadami określonymi dla terenów, w których znajduje się stanowisko. Na załączniku graficznym poprawnie zaznaczono stanowisko archeologiczne. Ponadto do Gminnej Ewidencji Zabytków wpisane są następujące obiekty (nie zostały one uwzględnione w Planie): ✓ dom drewniany, ul. Wyspiańskiego 66, 1920-1939, Obiekt ten należy zawrzeć w aktualizacji MPZP.

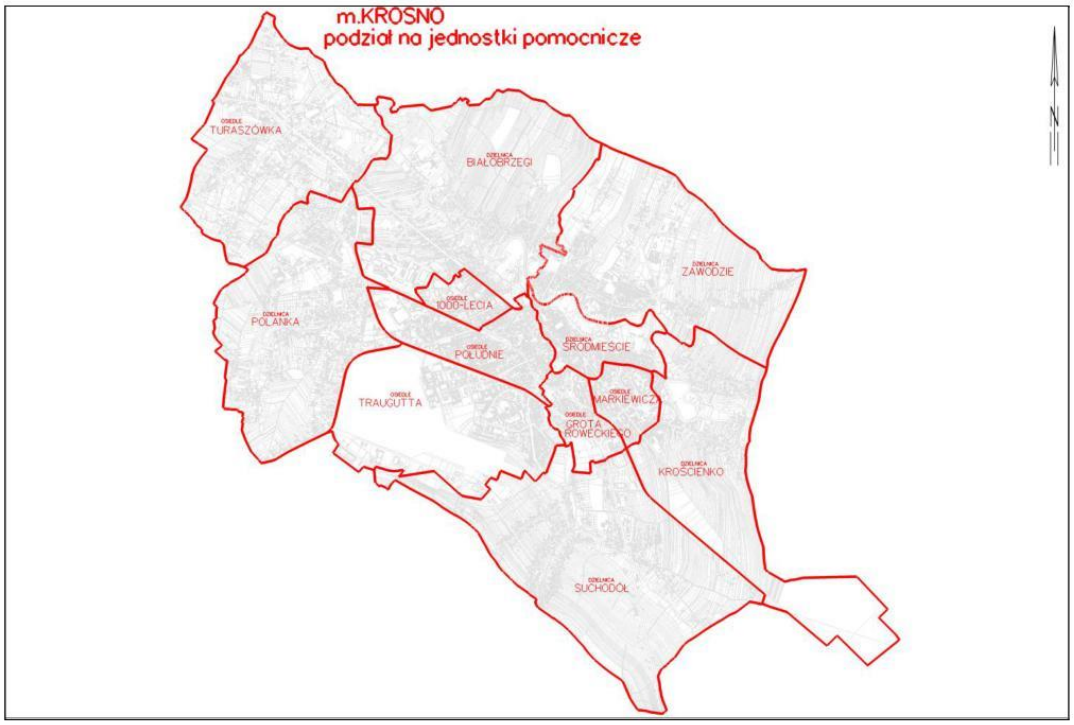
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Ogólna charakterystyka miasta

Miasto Krosno położone jest w południowo-wschodniej Polsce, w południowo-zachodniej części województwa podkarpackiego, na Pogórzu Karpackim, nad rzeką Wisłok. Od 30 czerwca 1975 r. do 31 grudnia 1998 r. było stolicą województwa krośnieńskiego. W chwili obecnej jest miastem na prawach powiatu, a także siedzibą władz powiatu krośnieńskiego obejmującego swym zasięgiem tereny dziesięciu okolicznych gmin. Krosno stanowi również rdzeń Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Krosno, który tworzy wraz z sześcioma sąsiednimi gminami (Gminą Jedlicze, Gminą Chorkówka, Gminą Miejsce Piastowe, Gminą Krościenko Wyżne, Gminą Korczyna i Gminą Wojaszówka). Ponadto Krosno znajduje się w Euroregionie Karpackim, w skład, którego wchodzą przygraniczne tereny Polski, Słowacji, Ukrainy, Węgier i Rumunii.

Ryc. 4. Miasto Krosno (źródło: materiały Urzędu Miasta Krosna.

Ryc. 5. Miasto Krosno z podziałem na dzielnice i osiedla (źródło: Wydział Geodezji, Kartografii i Gospodarki Nieruchomościami, Urząd Miasta Krosna).

Krosno zajmuje obecnie obszar ok. 43,48 km2. W strukturze przestrzennej miasta wyodrębniono siedem dzielnic: Białobrzegi, Krościenko Niżne, Suchodół, Polanka, Śródmieście, Zawodzie i siedem osiedli: Stefana Grota-Roweckiego, Ks. Bronisława Markiewicza, Południe, Traugutta, Turaszówka, Tysiąclecia. Miasto zamieszkuje 46 139 mieszkańców[1].

Według podziału fizyczno-geograficznego Polski J. Kondrackiego, Krosno leży w mezoregionie Kotliny Jasielsko - Krośnieńskiej (513.67), stanowiącym część makroregionu Pogórza Środkowo-Beskidzkiego. Według bardziej rozpowszechnionego podziału geomorfologicznego Polski miasto położone jest w środkowej części Dołów Jasielsko - Sanockich w dolinie rzeki Wisłok. W granicach miasta wysokości bezwzględne wahają się od 252,2 m n.p.m. do 330,0 m n.p.m. Na terenie Krosna można wyróżnić dwie główne jednostki geomorfologiczne: Dolinę Wisłoka i Wierzchowinę trzeciorzędową.

Przez Krosno przebiega droga krajowa nr 28, a w odległości ok. 5 km od jego granic - droga krajowa nr 19. W perspektywie do 2025 r. w pobliżu Krosna planowana jest budowa drogi ekspresowej S19, będącej częścią europejskiego szlaku transportowego „Via Carpathia". Miasto przecina linia kolejowa nr 108 relacji Stróże - Krościenko (granica państwa). Odległość do najbliższego międzynarodowego portu lotniczego Rzeszów - Jasionka wynosi ok. 75 km. W Krośnie znajduje się lotnisko lokalne, wyposażone w pas startowy o nawierzchni asfaltowo - betonowej, o długości 1100 m i szerokości 30 m, z systemem oświetlenia umożliwiającym lądowanie także po zmroku. Jedną z głównych funkcji lotniska jest obsługa lotów biznesowych i taksówek powietrznych.

[1] wg danych Głównego Urzędu Statystycznego, stan na 30 czerwiec 2020).

5.2.2 Zarys historii

Pierwsza wzmianka, wymieniająca Krosno jako jedną z 34 małopolskich posiadłości nadanych biskupstwu lubuskiemu, pojawia się w dokumencie sygnowanym przez Leszka Czarnego w 1282 r. Jednak najstarsze ślady istnienia osady w widłach rzeki Wisłoka i potoku Lubatówka pochodzą z X i XI w. Data pierwszej lokacji miasta nie jest znana, można jednak przypuszczać, że najstarszy zachowany dokument królewski Kazimierza Wielkiego z 1367 r., dotyczący sprzedaży wójtostwa krośnieńskiego, wzorowany był na wcześniejszym akcie lokacyjnym. Należy więc przyjąć, że około połowy XIV w. Kazimierz Wielki przekształcił Krosno z osady w lokowane na prawie magdeburskim miasto, do którego sprowadzono liczną grupę osadników niemieckich.

Krosno od początku istnienia było miastem królewskim pieczętującym się herbem Piastów Kujawskich (pół orła i pół lwa z koroną nad nimi). Już w XIV w., z fundacji króla, obwarowane zostało murem obronnym. Jeszcze za życia Kazimierza Wielkiego rozpoczęto wznoszenie kamiennych fortyfikacji opasujących całe wzgórze. Pełny obwód obwarowań murowanych i częściowo ziemnych powstał jednak za panowania Władysława Jagiełły. Do miasta prowadziły dwie bramy: Węgierska od południowego - wschodu, Krakowska od północnego – zachodu. Dobrze ufortyfikowany, bezpieczny gród stwarzał doskonałe warunki rozwoju rzemiosła i handlu. Pierwszym znanym cechem w mieście jest cech rzeźników, którego statut pochodzi z 1403 r. Do połowy XV w. ukonstytuowały się również cechy piekarzy, szewców, krawców, kowali a także sukienników i foluszników. Krosno stało się w tym czasie znaczącym ośrodkiem produkcji płócien i barchanów.

Średniowieczne miasto zaopatrzone było w wodociąg i kanalizację, co niewątpliwie wskazuje na dużą rangę grodu i zamożność jego mieszkańców. Przywilej Kazimierza Jagiellończyka z 1461 r. wskazywałby, że Krosno, po Krakowie i Lwowie, było trzecim miastem zaopatrzonym w takie urządzenia. Badania archeologiczne pozwoliły, w oparciu o metodę dendrochronologiczną, przesunąć powstanie tych urządzeń nawet na połowę XIV w. Remontami i utrzymaniem w dobrym stanie całej struktury nawadniania i kanalizacji zajmował się rurmistrz. Z badań archeologicznych wynika, że z systemu tego korzystano aż do początku XIX w.

XV w. to dla Krosna także początek rozwoju handlu. Oprócz wewnętrznego obrotu towarami, na cotygodniowych targach poniedziałkowych, miasto miało swój udział w wielkim handlu przywozowo-wywozowym i tranzytowym. Główne szlaki handlowe prowadziły na Ruś Halicką, Węgry i kraje południowej Europy. Na odbywających się trzy razy w roku jarmarkach dorocznych przeprowadzano największe transakcje. Handlowano głównie miejscowym suknem i płótnami, końmi, bydłem, wyrobami kotlarskimi oraz importowanymi wyrobami z miedzi, żelaza i węgierskim winem.

Mimo klęsk żywiołowych (wielka powódź w 1497 r., pożar przedmieścia w 1474 r. i miasta w 1500 r.), najazdów wojsk Tomasza Tarczaya (1473 i 1474 r.), zarazy, która wyludniła niemalże miasto, wiek XVI był najpomyślniejszym okresem rozwoju Krosna. Miasto posiadało własny blech, folusz, cegielnię, młyn, łaźnię, korzystało z przywileju królewskiego na poszukiwanie wapnia, posiadało komorę celną i prawo składowania towarów. Na wysoki poziom życia w Krośnie, nazywanym wówczas "parva Cracowia" (mały Kraków), duży wpływ miała również działalność szkoły parafialnej. W latach 1400-1600 w Akademii Krakowskiej studiowało 173 krośnian, co potwierdzają wpisy w Album studiosorum.

Szesnastowieczne Krosno słynęło nie tylko zamożnością mieszkańców, gospodarnością czy zasięgiem kontaktów handlowych, było także jednym z ludniejszych miast Małopolski. Liczbę mieszkańców miasta w tym okresie szacuje się na około 4 tysiące. Nic więc dziwnego, że widok Krosna znalazł się w dziele J. Brauna i F. Hoghenberga - Miasta świata (Civitates orbis terrarum), wydanym w Kolonii w 1617 r., czy dziele Andrzeja Cellariusza - Regni Poloniae Magniqe Ducatus Lithuaniae omniumque regionum subiectorum novissima descriptio, wydanym w 1659 r. w Amsterdamie.

Na początku XVII w. w mieście funkcjonowało około 11 cechów zbiorowych zrzeszających rzemieślników 79 zawodów produkcyjno-usługowych. Poza tradycyjnymi specjalnościami związanymi z podstawowymi funkcjami miasta pracowali tu również złotnicy, malarze, grzebiennicy, iglarze, płatnerze, brukarze, białoskórnicy, lutnicy, mydlarze. Zdecydowanie największe dochody

przynosił miastu jednak handel, i to zarówno wymiana towarowa, jak i obsługa przyjezdnych. W tym czasie w Krośnie osiedliło się wielu kupców węgierskich, głównie handlujących winem i Szkotów, zajmujących się wielkim handlem, wśród których najwybitniejszą postacią był Wojciech Portius. Nie brakowało również lwowskich Ormian i Rusinów. Zdecydowanie największą grupę stanowili jednak kupcy pochodzenia żydowskiego, pomimo faktu iż Krosno posiadało przywilej de non tolerandis Judeis.

Stopniowa utrata wcześniejszej pozycji miasta rozpoczęła się w 2 połowie XVII w Klęski żywiołowe, najazdy wojsk szwedzkich, siedmiogrodzkich i tatarskich, zarazy, rekwirunki wojenne spowodowały, że stan Krosna pod koniec XVII w. był rozpaczliwy. W okresie rozbiorów, pod panowaniem Austriaków, niegdyś bogate i znaczne miasto przeżywało okres wyraźnego zubożenia. Stało się jednym z wielu małych miasteczek galicyjskich. Jedynym rzemiosłem, które w tym czasie przeżywało swój rozwój, było tkactwo. Uprawa lnu i konopi, rozwinięta na szeroką skalę, zapewniła pracę wielu podkrośnieńskim warsztatom tkackim, a najsilniejszymi ośrodkami tego przemysłu stały się Korczyna i Kombornia. W okolicach Krosna działało wtedy kilka tysięcy domowych warsztatów. Dopiero w 2 połowie XIX w., w okresie autonomii galicyjskiej, obejmującej czas od 1867 r. do wybuchu I wojny światowej, Krosno zaczęło się dźwigać z upadku. Zauważalny szybki wzrost znaczenia miasta związany był niewątpliwie z tworzącym się przemysłem naftowym. Pierwsza spółka naftowa została założona w 1856 r. przez Ignacego Łukasiewicza, Tytusa Trzecieskiego i Karola Klobassę. Wzniesienie rafinerii ropy w Chorkówce spowodowało z czasem przypływ kapitału zagranicznego. W wyniku nowego podziału administracyjnego utworzono powiat krośnieński, którego w 1867 r. Krosno zostało siedzibą. Na przełomie XIX i XX w. powstało w mieście wiele towarzystw, szkół i instytucji, m.in. Towarzystwo Zaliczkowe, Krajowa Szkoła Tkacka, Seminarium Nauczycielskie, Szkoła Realna, Towarzystwo Mieszczańskie „Zgoda", Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół", Fabryka Blichu i Apretury, rafineria nafty, Pierwsza Krajowa Fabryka Zegarów Wieżowych. Stan taki trwał do wybuchu I wojny światowej. W trakcie działań wojennych Krosno poniosło znaczne straty. Rabowana i bombardowana kilkakrotnie ludność miasta cierpiała zarówno od wojsk austriackich, jak i carskich. W okresie międzywojennym Krosno przekształcało się stopniowo w ważny ośrodek przemysłowy.

W tym czasie uzyskano pozwolenie na zorganizowanie międlarni i tkalni lnu. W latach 20. XX w. powstały Polskie Huty Szkła Spółka Akcyjna. W 1928 r. rozpoczęto budowę lotniska i przeniesiono z Bydgoszczy szkołę lotniczą, dla której w latach 30. XX w. wzniesiono hangary. Pomyślny rozwój Krosna przerwała II wojna światowa. Wywieziono bądź zdewastowano urządzenia huty szkła, rafinerii, zakładów lniarskich, przez co przemysł krośnieński został całkowicie zniszczony.

Odbudowę zniszczonego podczas II wojny przemysłu rozpoczęto niemalże zaraz po wyzwoleniu we wrześniu 1944 r. Uruchomiono hutę szkła i zakłady lniarskie, rozpoczęto prace naukowo-badawcze z zakresu geologii i wiertnictwa, powstała Fabryka Amortyzatorów „Polmo" i Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego. Duże znaczenie dla miasta miał przemysł naftowy.

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie krajobrazu kulturowego, którym jest „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze". Na zasoby dziedzictwa kulturowego miasta Krosna składają się obiekty stanowiące świadectwo minionej epoki oraz posiadające wartość historyczną, artystyczną lub naukową, w tym zabytki nieruchome, zabytki ruchome, stanowiska archeologiczne. Ocalałe, znaczące elementy krajobrazu kulturowego, stanowią o pamięci historycznej, tożsamej dla regionu. W tym znaczeniu stanowi on przedmiot ochrony, której formy określają w różnym stopniu cztery ustawy, a mianowicie:

1) ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
2) ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
3) ustawa o ochronie przyrody,
4) ustawa prawo ochrony środowiska.

Układ przestrzenny

Nie jest znana dokładna data lokacji miasta Krosna. Przyjmuje się, że organizowanie miasta na prawie niemieckim przebiegało etapami, a znany dokument z 1367 r. uważany jest za środkowy etap powstawania miasta w oparciu o nowy kształt prawny.

Na obszarze Starego Miasta zachował się układ komunikacyjno-urbanistyczny z czasu lokacji miasta z czasu lokacji , a nawet ze śladami przedlokacyjnego układu owalnicowego, co uwidacznia się w przebiegu ulic Słowackiego i nieregularności pierzei rynkowych. Średniowieczne Krosno w kształcie owalnicy, otoczone murami obronnymi usytuowane zostało na wysokim wzniesieniu. Założone w widłach Wisłoka i Lubatówki, stanowiło regularny, zwarty układ urbanistyczny z czworokątnym rynkiem i wychodzącą z niego rozplanowaną siecią ulic. Z rynku wybiegały symetrycznie w kierunkach na południe i północ po trzy ulice, które zbiegały się przy bramach miejskich. Z naroży rynku wyprowadzono zapewne tradycyjnie po dwie, prostopadłe względem siebie ulice (częściowo zachowane).

Regularność układu urbanistycznego wskazuje, iż miasto zostało rozplanowane zgodnie z obowiązującymi ówcześnie zasadami. Działki budowlane dla nowych osadników wytyczono poprzez „wpisanie się" w istniejący układ wzgórza i wcześniejszej osady Zgrupowane zostały w regularne, prostokątne bloki otaczające prostokątny rynek usytuowany w centrum układu. Dzięki przeprowadzonym badaniom archeologicznym w obrębie rynku wiadomo, iż najstarszą budowlą był wzniesiony w połowie XIV w. kamienny dom wójtowski, zastąpiony w XVI w. kamienno-ceglanym ratuszem. Średniowieczne miasto opasane zostało obwodem obwarowań w 1367 r., z dwiema bramami: Krakowską od północnego-zachodu i Węgierską od południowego-wschodu. Dodatkowym elementem w systemie obronnym były baszty. W pobliżu bram miejskich, gdzie wzgórze z obu stron zwęża się do układu owalnicowego, ulice śródmiejskie (podobnie jak i drogi doprowadzające do miasta) skupiały się tworząc przedbramne place. Otoczenie miasta murami obronnymi uwarunkowało rozplanowanie nowych ulic śródmiejskich, w okolicach rynku przebiegających wzdłuż prostokątnych bloków. Z naroży rynku założono zapewne tradycyjnie po dwie ulice, prostopadłe względem siebie. Niektóre z nich zachowane są do dziś w terenie, ślady innych odczytać można na XIX-wiecznym planie katastralnym. Być może nie wszystkie z nich zostały zrealizowane, względnie zostały zabudowane w późniejszym okresie rozbudowy miasta, jak np. ewentualna uliczka obok kościoła franciszkanów w kierunku do rzeki, czy przeciwległa. Mogły to być również jedynie ścieżki „schodzące" na teren podwala i nad rzekę Wisłok, gdzie rozlokowane były różne obiekty użyteczności publicznej i którędy prowadziły ścieżki na pola, do folwarków, itp. W pobliżu bram miejskich, gdzie wzgórze z obu stron zwęża się do układu owalnicowego – ulice śródmiejskie skupiały się, tworząc place przedbramne podobnie jak i drogi doprowadzające do miasta od zewnątrz. Wzdłuż murów przebiegała ponadto ulica podmurna dla straży.

W granicach obwarowań wzniesiony został kościół parafialny z XIV-XVII w. (w północno-zachodniej części), kościół i klasztor O.O. Franciszkanów z XIII-XVI w. (w południowo-wschodnim kwartale przekątniowym) oraz Pałac Biskupi sięgający swymi początkami XIV w.

Jeśli chodzi o zabudowę miasta w tym okresie sądzić należy, iż zabudowa mieszczańska była głównie drewniana, poza przyrynkową. Zapewne też nie wypełniała w całości wszystkich rozplanowanych bloków budowlanych, które być może w części zajmowała jeszcze zabudowa wcześniejszej osady, sukcesywnie wypierana przez nową. Sylwetę miasta kształtowały murowane budowle użyteczności publicznej: kościoły, baszty, bramy, ratusz, pałac biskupi.

Stosunkowo szybko obszar miasta poszerzył się o teren poza murami po obu stronach traktu handlowego biegnącego na terenie miasta wzdłuż osi północ-południe. Za bramą Krakowską powstało przedmieście Dolne (Niższe, zwane też Krakowskim). Stanowiło ono ważny wówczas ośrodek gospodarczy, gdyż tu rozchodziły się drogi biegnące z południa na północ i zachód. Za bramą Węgierską rozwinęło się przedmieście Górne (Wyższe, zwane też Węgierskim). Przebiegały tu trzy drogi: na Węgry oraz w kierunku Sanoka i Przemyśla.

Ważnymi obiektami związanymi z miastem, lecz zlokalizowanymi poza obrębem murów był istniejący do dziś drewniany kościół św. Wojciecha (wzniesiony w XV w. na tzw. Przedmieściu Górnym) oraz nieistniejące: kościół i szpital ubogich św. Ducha (za Bramą Krakowską) i kościół św. Jakuba (za Bramą Węgierską).

W XVI-XVII w. następuje zasadnicze „wypełnienie" zabudową kanwy średniowiecznego miasta. Rozbudowane i przebudowane zostają miejskie mury obronne. W XVI w. założono drugą linię

zewnętrzną od zachodu i południa. Nowe formy przybiera architektura sakralna. Oba gotyckie kościoły wzbogacają się o dobudowane kaplice, kościół farny otrzymuje nową plebanię i dzwonnicę, gruntownej przebudowie ulegają budynki w miejscu pałacu biskupiego. Zasadnicze przekształcenia odnoszą się ówcześnie zwłaszcza do kamienic rynkowych, przebudowanych w stylu późnego renesansu. Ulega również zmianie rozplanowanie działki, w zapleczu której wznoszone są m.in. browary mieszczańskie. Znaczącą inwestycją dokonaną w XVII w. było wzniesienie w obrębie murów miejskich (w narożu południowo-zachodnim) kompleksu zabudowań jezuitów (kolegium, klasztor i kościół). Elementem ukształtowania z okresu renesansu jest przecięcie na dwie niemal równe części rynku i wzgórza miejskiego ulica główną. W okresie tym wprowadzono również podcienia na rynku. Sieć ulic miejskich nie uległa większym zmianom.

Od 2 połowy XVII w. mury obronne Krosna ulegały stopniowej destrukcji, a po I rozbiorze Polski prace rozbiórkowe obwarowań prowadzone były w sposób planowy. W XVIII w. miała też miejsce likwidacja bram miejskich. Likwidacja obwarowań wpłynęła na poszerzenie terenu starego miasta m.in. poprzez zasypanie fos miejskich i wtórne zagospodarowanie terenów dawnych murów. Dotyczy to m.in. terenu zespołu jezuitów, gdzie zapewne w celu uzyskania dogodniejszego dojazdu poszerzony został cypel. W rejonie zespołu franciszkanów podregulowano fosę przy ul. Fortecznej (zapewne dla uzyskania większego zaplecza dla ul. Franciszkańskiej). W okresie tym zmienia się przede wszystkim sylweta miasta, które zostaje pozbawione swych zasadniczych dominant i wyrazu przestrzennego, jaki nadawały mu baszty obronne.

Odrębnym, późniejszym (XVIII/XIX w.) elementem w strukturze przestrzennej miasta był kompleks klasztorny O.O. Kapucynów, położony na południowy - wschód od rynku. Pod koniec XVIII w. powstała obecna ulica Staszica.

Wyraźnie wyodrębnioną w układzie miasta strukturę z tego okresu stanowi usytuowany u zbiegu ulic Krakowskiej i Lewakowskiego Stary Cmentarz, powstały u schyłku XVIII w. (prawdopodobnie ok. 1786 r.) na mocy sanitarnych rozporządzeń zaborczych władz austriackich. Założony na planie nieregularnego czworoboku, dostosowany do ukształtowania terenu przeciętego wąwozem. Układ cmentarza nie kwaterowy, z główną osią kompozycyjną, którą stanowi aleja biegnąca równolegle do ulicy Krakowskiej. Oprócz ciągów pieszych, wielu ciekawych nagrobków godnym uwagi elementem składowym tej nekropolii jest starodrzew (ok. 100-letni) stanowiący w tej części miasta jedyny większy element założenia zieleni.

Ustalony w średniowieczu układ pozostał zasadniczo niezmieniony do XIX w. W 1 połowie tego stulecia Krosno znajdowało się w stanie kryzysu. Plan katastralny z 1851 r. uwidacznia wiele pustych placów w obszarze starego miasta użytkowanych jako sady i ogrody, bądź zabudowanych prowizorycznymi budynkami drewnianymi. Przedmieścia były dość szeroko rozbudowane, nie tylko w widłach Wisłoka i Lubatówki, lecz także szeroko po obu ich brzegach. Zabudowa była luźna i występowała zasadniczo między drogą prowadzącą przez Krosno do Jasła i jej odnogą do Głowienki a drogą wiodącą przez Krosno ze wsi Białobrzegi do Krościenka Niżnego.

Zmiany o charakterze administracyjnym wprowadzane w okresie autonomii galicyjskiej, jak np. ustanowienie w 1865 r. powiatu administracyjno-sądowego, a przede wszystkim przeprowadzenie przez miasto kolei transwersalnej w latach 80. XIX w. i odkrycie w pobliżu miasta złóż ropy naftowej pobudziły rozwój miasta. Wzrastający ruch budowlany (zarówno obiekty użyteczności publicznej jak i inwestycje prywatne) przenosił się stopniowo z dawnego centrum miasta na tereny wokół staromiejskiego wzgórza. Na kierunki rozwoju zabudowy mieszkaniowej wpłynęło usytuowanie dworca od strony zachodniej miasta oraz obiektów administracji publicznej na południu miasta. Przeprowadzenie przez miasto kolei i budowa dworca kolejowego wpłynęły na ukształtowanie nowej dzielnicy zw. „Działki", noszącej cechy planowanego układu przestrzennego. Następuje wytyczenie i stopniowa zabudowa nowych ulic: m.in. Kolejowej, Mielczarskiego, Lewakowskiego, Naftowej, Łukasiewicza, Kościuszki. W okresie prosperity przemysłu naftowego tereny te były stopniowo zabudowywane, stając się zalążkiem dzielnicy przemysłowej, która rozwinęła się na większą skalę w przeciągu XX w., zajmując znaczny obszar na zachód od Starego Miasta.

W ostatnim dziesięcioleciu XIX w. nastąpiła zasadnicza zmiana wizerunku krośnieńskiego rynku. Powstały nowe kamienice, istniejące parterowe otrzymały piętra, częściowo zniesiono podcienia, zlikwidowano gontowe dachy. Po pożarze, który miał miejsce w 1893 r. odbudowano kamienice w zachodniej części rynku.

Dbając o wizerunek miasta magistrat wyznaczył okręg, w którym miały stać tylko domy piętrowe. Obszar ten obejmował obecne ulice: Staszica, Lwowską, Słowackiego, Pawła z Krosna, Grodzką, Kazimierza Wielkiego, Ordynacką, Franciszkańską. Upiększeniu miasta służyć też miały regulacje ulic. Na przełomie XIX i XX w. zrekonstruowano ul. Blich i Zjazdową.

Oprócz przesłanek ekonomicznych (rozwój transportu i przemysłu) istotny wpływ na ożywienie miasta miała też reforma administracyjna oraz działania władz samorządowych, które usilnie dążyły do powstawania nowych budynków publicznych. Na przełomie XIX i XX w. wzniesiono dwa nowe okazałe budynki szkolne, zlokalizowane przy nowo wytyczonej ulicy Seminaryjnej (ob. ul. P. Skargi) łączącej ul. Tkacką ze Staszica. Jako pierwszy ukończono budynek Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego, następnie budynek Wyższej Szkoły Realnej. Do niezwykle istotnych inwestycji z tego okresu należy budowa w centralnej części miasta dwóch reprezentacyjnych obiektów: Rady Powiatowej (1903-1904) i Sądu Powiatowego (1910-1913). Równolegle do ul. Skargi zostaje wytrasowana ul. Walslebena. Przy dawnym trakcie węgierskim (ob. ul. Grodzka) wzniesiony zostaje gmach „Sokoła" oraz budynek fabryki blichu i apretury płócien. W latach 1898-1901 wzniesiono też parterowy budynek szpitala powszechnego.

Do wybuchu I wojny światowej krajobraz miasta uległ znaczącym przemianom, w jego krajobrazie pojawiło wiele okazałych gmachów użyteczności publicznej stanowiących znaczące akcenty architektoniczne, wyznaczono nowe ulice, założono park miejski, wały przeciwpowodziowe wzdłuż Lubatówki, prowadzono prace remontowe przy budynkach, ulicach i placach.

Przed I wojną światową wyznaczono też miejsce dla nowego cmentarza komunalnego (przy obecnej ul. Wyszyńskiego), na którym pochówki prowadzono od 1913 r., przy czym przez pewien czas czynny był jeszcze Stary Cmentarz przy ul. Krakowskiej.

Stosunkowo długo nie zmieniała się zasadniczo powierzchnia miasta, które w XIX w. wchłonęło jedynie podmiejską Guzikówkę.

Dalszy rozwój miasta i przemiany w jego układzie przestrzennym miały miejsce po odzyskaniu niepodległości. Władze miasta widząc potrzebę uregulowania i uporządkowania zabudowy już w 1923 r. podjęły decyzję o sporządzeniu planu regulacyjnego dla miasta, jednak plany te zostały zrealizowane dopiero w latach 1928-1930. Wykonane w oparciu o te plany prace spowodowały m.in. wytyczenie tzw. linii regulacyjnych przyszłej zabudowy, wyprostowano i poszerzono wiele ulic m.in. ul. Lwowską, wytyczono nowe ulice, podjęto decyzje o regulacji rzeki Wisłok w obrębie miasta. W okresie dwudziestolecia międzywojennego przybyły miastu nie tylko nowe ulice ale wybudowano też szereg nowych obiektów komunalnych oraz związanych z administracją powiatową. Powstały także nowe pomniki, parki, a dzięki staraniom władz miejskich powiększył się znacząco obszar miasta poprzez włączenie doń Krościenka Niżnego i Białobrzegów. Zakończenie w 1928 r. budowy stadionu wpłynęło także na regulację ul. Bursaki.

Bardzo ważną inwestycją z tego czasu była budowa (trwająca w zasadzie przez cały okres międzywojenny) zakładów wytwarzających szkło budowlane i wyroby szklane. Pierwsze zakłady powstały jako Polskie Huty Szkła w latach 1920-1924 i zlokalizowane zostały w południowej części miasta niedaleko szpitala. W 1935 r. dalsze zakłady Huty Szkła budowane były na tzw. „Wójciu" niedaleko stacji kolejowej. W tym okresie powstała też nowa fabryka Zakładów Gumowych „Wudeta", rozwijały się Zakłady Przemysłu Lnianego.

Trwałą pozostałością ówczesnych działań była decyzja o budowie w Krośnie lotniska, na które Rada Miasta już w 1928 r. przeznaczyła znaczny obszar gruntu zlokalizowany na oddalonych o ok. 2 km od miasta tzw. „Tłokach" (powiększony w latach 30. XX w.) Poświęcenie lotniska nastąpiło w 1932 r., a w kolejnych latach wybudowano hangary, trasy dojazdowe i pasy startowe. Tuż przed wybuchem II wojny teren lotniska poszerzono o grunty na terenie wsi Głowienka i Polanka. W związku z budową lotniska nastąpiła w mieście przebudowa prowadzącej do niego ul. Czajkowskiego.

Należy tu również wspomnieć o części miasta w rejonie ulic Łukasiewicza, Kościuszki i Paderewskiego, gdzie zabudowa willowa występuje w otoczeniu ogrodowym oraz szpalerów drzew wzdłuż ulic Ogrodowej i Paderewskiego. Ta ostatnia stanowi oś widokową na górującą na jej zamknięciu krośnieńską farą. Dzielnica ta reprezentuje cechy „miasta ogrodu", które łączą się tu z elementami zabudowy przemysłowej.

Poza omówionym powyżej terenem miasta w obecnych granicach administracyjnych Krosna znajdują się obszary, które w przeszłości tworzyły co najmniej kilka odrębnych organizmów (jako odrębne miejscowości, przysiółki, przedmieścia itp.), z czasem podporządkowanych (ekonomicznie i administracyjnie) i przyłączonych do Krosna. Organizmy te charakteryzowały się własną strukturą gospodarczą, przestrzenną i społeczną, a obiekty uznawane dzisiaj za zabytkowe pozostawały w zupełnie innym kontekście funkcjonalnym, kulturowym i przestrzennym niż obecnie, kiedy są zgrupowane w jednym, wspólnym, dużym organizmie miejskim. Do takich odrębnych jednostek należały: Guzikówka, Suchodół, Krościenko Niżne, Białobrzegi, Polanka, Turaszówka. Część z nich (jak np. Guzikówka) od wieków ciążyła ku miastu, inne (jak np. Suchodół, Polanka czy Turaszówka) włączone zostały do granic administracyjnych miasta stosunkowo niedawno, w latach 50. 60. i 70. XX w.

Białobrzegi to dawna wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1410 r. jako przedmieście Krosna, położona na północ od miasta, po obu stronach rzeki Wisłok, zlokalizowana przy dawnych drogach o przebiegu pokrywającym się z obecnymi ulicami: Okrzei, Białobrzeskiej, Kopernika i Drzymały.

Polanka to również wieś o średniowiecznej metryce. Najstarszą część wsi lokalizuje się w południowej części, po obu stronach potoku, na południe od obecnego przebiegu linii kolejowej. W pocz. XVI w. powiększona o tzw. Polankę Dolną (usytuowaną na północ od Polanki Górnej). W związku z funkcjonującym tu folwarkiem przekształca się w typową wieś zagrodniczą. W połowie XIX w. w Polance istniał murowany dwór i folwark złożony z kilku drewnianych obiektów. W końcu XIX w. zespół rozbudowano, najpierw z inicjatywy Tytusa Trzecieskiego, a następnie Wiktora Klobassy. W szybkim czasie następuje przekształcenie terenu pierwotnego folwarku w zespół o charakterze przemysłowo-mieszkalnym. Powstaje też kilka obiektów związanych z uruchomioną tu cegielnią. Stan zachowania zabytkowego budownictwa drewnianego na terenie Polanki jest w chwili obecnej szczątkowy. Najcenniejszym, najmniej przekształconym fragmentem zabudowy Polanki jest zlokalizowany na wprost stacji kolejowej (przy obecnej ul. Popiełuszki) zespół kościoła z plebanią oraz cegielni. Poważnie przekształcony poprzez zlokalizowanie nowej wielorodzinnej zabudowy został natomiast zespół pałacowo-parkowy. Zespół pałacowy w Polance zbudowany został najprawdopodobniej ok. 1890 r. z inicjatywy Wiktora Klobassy, na miejscu wcześniejszego dworu Trzecieskich. Został częściowo przebudowany w latach 30. XX w., a w latach 50. i 60. XX w. adaptowany na dom kultury krośnieńskich hut szkła. Obecnie odnowiony pałac pełni funkcję hotelu i restauracji. Usytuowany w parku, którego po urządzenie wiąże się z rodziną Trzecieskich i datuje na początek XIX w. Około 1880 r. część terenu została zajęta pod prowadzoną tu linię kolejową. W latach 60. i 70. XX w. na terenie założenia rozpoczęto wznoszenie osiedla mieszkaniowego, co spowodowało znaczące zniszczenie pierwotnego założenia. Z dawnego zespołu zachowały się, poza tym: budynek gumna, zwany też oficyną (ob. mieszkania) oraz budynek destylarni ropy naftowej (ob. dom mieszkalny).

Turaszówka dawna wieś wzmiankowana w 1428 r. Najstarsza część Turaszówki położona jest na południe od obecnej drogi do Jasła. Układ pierwotnych siedlisk dostosowany był do ukształtowania terenu nie tworząc sztywnego założenia. Powiększenie wsi nastąpiło zapewne w XV w. poprzez rozszerzenie pierwotnego układu. Nowe siedliska powstawały wzdłuż dróg biegnących na południe obu brzegami doliny potoku, kontynuując swobodny „łańcuchowy" charakter zabudowy. Istniejące w Turaszówce, wymieniane w dokumentach już w XVI w. dwa folwarki i dwa dwory nie zachowały się. W końcu XIX w. istotnym elementem zabudowy Turaszówki były drewniane domy pracowników kopalni ropy naftowej uruchomionej w pobliskim Potoku. W 1930 r. powstała w Turaszówce wzdłuż drogi do Rzeszowa (ob. ul. Rzeszowska) kopalnia ropy naftowej.

Suchodół także był wsią o średniowiecznej genezie. Obecnie jest to obszar, który zachował zarówno charakterystyczny układ owalnicowy, jak również wyjątkowo duży zasób stosunkowo dobrze zachowanych zagród jednobudynkowych. Z zachowanych obiektów murowanych wspomnieć należy o dwóch budowlach z przełomu XIX/XX w. i z pocz. XX w. - obecnej szkole podstawowej i bibliotece (ob. rada dzielnicy Suchodół). Charakterystycznym elementem tej podmiejskiej dzielnicy Krosna są także bardzo liczne przydrożne kapliczki.

Stare Miasto Krosno z zachowanym układem przestrzennym historycznego ośrodka miejskiego jest przykładem miasta ukształtowanego w średniowieczu, posiadającego wiele cech typowych, takich jak:

- usytuowanie na dość wyniosłym wzgórzu ujętym dwoma rzekami,
- zwartość i określenie granic układu pod wpływem czynnika warowności,
- nałożenie elementów układu miasta regulowanego na samorodny układ starszej osady targowej,
- owalnicowy obwód średniowiecznych umocnień obronnych z klasycznym zestawem wszystkich elementów fortyfikacji miasta średniowiecznego o wyższej randze (np. podwójny ciąg murów, przynajmniej na pewnych odcinkach obwodu),
- typowy system umocnień ścianowo-zatokowych,
- czytelnie usytuowanie głównych budynków użyteczności publicznej, zgodnie z logiką planu miasta zarówno średniowiecznego jak i nowożytnego,
- klasyczne usytuowanie rynku w centrum układu, na płaskim terenie, z otaczającym go zespołem bloków mieszkalnych oraz pasmowa struktura gruntów podmiejskich.

Występują w układzie urbanistycznym miasta również cechy indywidualne, takich jak:

- rozplanowanie placu rynkowego w poprzek układu pasmowego miejskiego założenia oraz w poprzek wzgórza staromiejskiego,
- układ łączy w sobie przesłanki układu jednoosiowego, pasmowego i krzyżowego,
- zachowane podcienia na dość dużych odcinkach.

Układ przestrzenny przedmieść Miasta Krosna typowy jest dla wyżej scharakteryzowanego historycznego ośrodka (miasto o układzie "zamkniętym"), jako konsekwencja rozwoju wzdłuż głównych dróg wylotowych. Rozwój przestrzenny miasta w okresie XVIII-XIX/XX w. posiada wiele pozytywnych cech, takich jak:

- włączenie czynnika kompozycji przestrzennej, przejawiającej się w wyborze lokalizacji pod budowę zespołu kapucynów, w nawiązaniu do głównej osi urbanistycznej Starego Miasta,
- odpowiedni wybór terenu pod rozwój centrum administracyjno-kulturowe w XIX/XX w. na terenie dawnego przedmieścia węgierskiego
- założenie osiedla naftowego (ob. ul. Naftowa, Kolejowa i Lewakowskiego), którego jest dowodem wpływów ówcześnie nowoczesnej myśli urbanistycznej. Charakteryzuje się sztywnym, geometrycznym układem, w którym uwzględnione są potrzeby funkcjonalne,
- wprowadzenie zabudowy willowo-ogrodowej, ujętej wzdłuż ulic monumentalnymi ogrodzeniami.

Zabytki sakralne

Zabytki sakralne z terenu miasta Krosna to m.in.: zespół klasztorny O.O. Franciszkanów, zespół klasztorny O.O. Kapucynów, zespół kościoła p.w. Św. Trójcy, kościół p.w. Św. Wojciecha, zespół dawnego kolegium jezuitów, kościół parafialny p.w. NMP Królowej Polski (kościół parafialny dawnej wsi Polanka) oraz kaplica Emaus.

Zespół kościoła p.w. Św. Trójcy. Zespół składa się z kościoła p.w. Św. Trójcy, dzwonnicy, plebani oraz organistówki. Obecny wygląd fary to głównie efekt przebudowy z lat 40. XVII w. Elementy średniowieczne zachowały się dość wyraźnie w murach obecnej świątyni. Pierwsza murowana budowla sakralna powstawała w kilku fazach w ciągu XIV w. i z dużym prawdopodobieństwem można utożsamić ją z pierwszym kościołem parafialnym fundowanym wg tradycji przez Kazimierza Wielkiego w 1342 r. Budowę rozpoczęto od prezbiterium, które początkowo funkcjonowało jako samodzielna budowla sakralna z zakrystią od północy. W latach 60. XIV w. wzniesiono mury obronne oraz basztę w pobliżu kościoła, której pozostałości wyraźnie widoczne są w przyziemiu części południowo-zachodniej obecnej świątyni. W drugiej połowie XIV w. połączono prezbiterium z wieżą dobudowując pomiędzy nimi obszerny korpus nawowy, którego trójdzielne sklepienie wsparte było na czterech filarach ustawionych na osi. Do tak ukształtowanej budowli w 1 połowie XV w. dodano najpierw kaplicę pw. św. Anny (przed 1402 r.) oraz kaplicę św.

Wojciecha (1448), było to wynikiem rozwoju i bogacenia się miasta. W 1456 r. wybuchł pożar, nie był on jednak tak groźny w skutkach, jak wcześniej twierdzono. Z dzisiejszych badań wynika, że sklepienia przetrwały, zachowała się bowiem, jako najstarszy element średniowiecznego wystroju, Grupa Ukrzyżowania z belki tęczowej. Prace kontynuowano na przełomie XV i XVI w. Dobudowano wówczas kaplicę Matki Boskiej Szkaplerznej oraz śś. Piotra i Pawła, ale główny nacisk położono na część prezbiterialną i to właśnie wtedy zastąpiono stare sklepienie późnogotyckim sklepieniem sieciowym. Pociągnęło to za sobą konieczność przemurowania szczytu wschodniego i korpusu nawowego i w takim stanie kościół przetrwał do 1 połowy XVII w., kiedy to rozpoczęto przebudowę w duchu nowożytnym.

Dużą rolę, zwłaszcza przy wyposażeniu kościoła, odegrał bp Stanisława Tarło piastujący wcześniej godność kanonika krakowskiego i sandomierskiego. W czasie kolejnego wielkiego pożaru w 1638 r. prawdopodobnie częściowo uszkodzona została więźba dachowa, wnętrze świątyni ocalało. Przyśpieszono przebudowę, zmieniono wystrój wnętrza. Prace związane z modernizacją bryły architektonicznej zainicjowane zostały przez ks. Tadeusza Wayglickiego już w 1637 r. Większość prac sfinansował możny rajca krośnieński Szkot Wojciech Robert Porcjusz. Podstawowym założeniem miało być stworzenie iluzji formy bazylikowej, zrezygnowano ze środkowych filarów dzielących korpus na dwie równe nawy. Przystąpiono do budowy sklepienia kolebkowego z lunetami w nawie głównej oraz krzyżowo-kolebkowego w kaplicach, które odnowiono w nowym duchu. Kaplice śś. Piotra i Pawła zgodnie z założeniami głównego fundatora przekształcono na dwukopułowe mauzoleum rodziny Porcjuszów. Autorem przebudowy był architekt mediolański Wincenty Patroni. Kolejną fundacją Porcjusza była także wczesnobarokowa dzwonnica (1637-1651), trójkondygnacyjna, zwieńczona wydatnym gzymsem wspartym na profilowanych krokszynach, nakryta monumentalnym, baniastym hełmem. W takiej formie krośnieńska fara przetrwała do początków XX w., kiedy to przeprowadzono jej staranną restaurację odsłaniając wiele zatartych cech i elementów stylowych. Plebania została zbudowana w latach 30. XVII w., jako siedziba Kolegium Mansjonarzy. Usytuowano ją bezpośrednio przy dzwonnicy, na południowy - wschód od fary. Jest murowana, piętrowa, częściowo podpiwniczona. Organistówka wzniesiona w XVIII w. zawiera cechy klasycystyczne. Zbudowana jest z cegły oraz bloków kamiennych w dolnych partiach muru, otynkowana, parterowa i częściowo podpiwniczona. Wnętrze przebudowano na przełomie XIX i XX w.

Zespół klasztorny O.O. Franciszkanów. Zespół składa się z murowanego klasztoru, kościoła p.w. Nawiedzenia NMP, cmentarza przykościelnego, dzwonnicy kościelnej, kaplicy Oświęcimów, studni oraz ogrodzenia z 2 bramkami.

Franciszkanie przybyli do Krosna w związku z działalnością misyjną na terenie Rusi Czerwonej i Mołdawii, która rozpoczęła się jeszcze przed pierwszym najazdem tatarskim. Oficjalnie zakon osiedlił się w Krośnie w 1378 r., decyzją biskupa przemyskiego Eryka, także franciszkanina. W 1397 r. królowa Jadwiga zatwierdziła nadanie konwentowi ziemi, a Władysław Jagiełło potwierdził to w roku 1407.

Powstanie pierwotnego kościoła franciszkańskiego, zwłaszcza kwestie związane z jego ufundowaniem i lokalizacją, nie są jednoznacznie określone w źródłach, dlatego długo stanowiły przedmiot sporów badaczy. Hipoteza o istnieniu drewnianego kościoła, który spłonął w pożarze w 1400 r. nie da się już obronić. Wg aktualnego stanu badań kościół i klasztor na obecnym miejscu stanął na długo przed 1400 r. i przetrwał wspomniany pożar. W tym samym roku franciszkanie zakupili grunt pod rozbudowę kościoła i być może nowych zabudowań klasztornych na skraju murów obronnych między dwiema basztami. Pozyskali również dla sprawy przychylność rajców miejskich ofiarowując środki na ufortyfikowanie miasta w części południowo-wschodniej.

Piotr Łopatkiewicz wyróżnił 5 faz budowy kościoła gotyckiego na podstawie zachowanych reliktów architektonicznych, planów, rysunków i źródeł archiwalnych. Faza pierwsza obejmuje części kamiennego prezbiterium oraz nieco późniejszy skarbiec (dzisiejsza zakrystia) wzniesionych prawdopodobnie pod koniec XIII w. przez zakład niefranciszkański złożony z osadników z zachodu, sprowadzonych w wyniku akcji kolonizacyjnej biskupstwa lubuskiego po drugim najeździe tatarskim. Kamienne prezbiterium, zdaniem badacza, może być utożsamiane z kaplicą Przemienienia Pańskiego, przy której przez pewien czas funkcjonowała aktywna misyjna placówka franciszkańska. Na północ od kościoła zaczęto wznosić zabudowania klasztorne. Najazd tatarski w latach 1287 - 1288 kończy etap pierwszy. Faza druga to okres napraw i kontynuowania prac w wykonaniu zakładu już

franciszkańskiego, a świadczy o tym sposób układania cegły typowy dla realizacji medykanckich. Faza trzecia obejmuje 2 połowę XIV w., kiedy to franciszkanie wznoszą na przedłużeniu skarbca ceglaną kaplicę, której na pamiątkę wezwania pierwszego kościoła nadano nazwę Przemienienia Pańskiego. W fazie czwartej, czyli w latach 1400-1402, powstały górne partie dzisiejszego prezbiterium oraz jego sklepienie krzyżowo-żebrowe z rzeźbionymi zwornikami. Przetrwało ono do 1872 r. W fazie ostatniej wzniesiono pseudohalowy korpus nawowy nawiązujący do realizacji dominikańskich i franciszkańskich we Lwowie. Zrównano posadzkę z prezbiterium podnosząc ją i organizując w tym miejscu krypty grobowe. Nawę i prezbiterium przykryto wspólnym dachem i poszyto gontem.

W 1 połowie XVII w. dobudowano trzy kaplice: MB Różańcowej, Męki Pańskiej (rozebrana na początku XIX w.) oraz w 1647 r. kaplicę Oświęcimów, która jest dzisiaj jednym z najpiękniejszych zabytków wczesnego baroku w Polsce. Fundował ją Stanisław Oświęcim, dworzanin króla Władysława IV. Zachowała się bez żadnych zmian i uszkodzeń do dnia dzisiejszego. Jest dziełem dwóch włoskich mistrzów: Wincentego Petroniego z Mediolanu (architekta) oraz Jana Chrzciciela Falconiego (sztukatora). Na początku XVIII w. wzdłuż fasady kościoła, po lewej stronie, ze względu na obraz Matki Boskiej Murkowej dobudowano kaplicę. W 1872 r. podczas pożaru kaplica została zniszczona i rozebrano ją ostatecznie podczas odnowienia kościoła w 1902 r. Pracami kierował konserwator Tadeusz Stryjeński. Wyburzono wówczas część prezbiterium, zrekonstruowano fasadę i przywrócono okna gotyckie. Fundacja murowanego klasztoru w 1591 r., który powstał z wykorzystaniem murów miejskich, na miejscu wcześniejszego - drewnianego, łączy się z osobą Jerzego Mniszcha. Klasztor w 1638 r. uległ częściowo pożarowi, w XVIII w. groziła mu ruina. Na początku XIX w. wojsko austriackie wykorzystało południowe skrzydło na magazyn zboża. Dziś jest to wolnostojący, murowany budynek, który wskutek zniszczeń i przeróbek stracił cechy stylowe. Kościół franciszkański w Krośnie przez wiele lat był niedoceniony przez historyków i historyków sztuki. Po wielu badaniach odkryto, że posiada on dobrze zachowane fragmenty świątyni ze schyłku XIII w. jako jedyny w południowo-wschodniej Polsce. Jest to również przykład najstarszego przesklepienia części nawowej kościoła na naszym terenie.

Zespół klasztorny O.O. Kapucynów. Składa się z kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża Św., klasztoru, ogrodu i ogrodzenia z bramą, usytuowany jest na południowy-wschód od rynku. Jego początki łączą się z fundacją rejenta sanockiego Aleksandra Jaworskiego. W 1753 r. zakupiono działkę, a w 1757 r. przekazano zakonnikom, osadzonym początkowo w kościele św. Jakuba, zakupiony grunt. Rozpoczęcie budowy przypadło prawdopodobnie na koniec lat 50. bądź początek 60. XVIII w. Najpierw wzniesiono niewielką kaplicę (obecny chór zakonny) oraz część istniejącego do dzisiaj budynku klasztornego. W 1770 r. przybył do Krosna Innocenty Barth, wg tradycji pierwszy projektant i kustosz kościoła, odpowiedzialny za jego ostateczny wygląd. Na początku lat 80. XVIII w. przerwano prace budowlane ze względu na dekret cesarski o konfiskacie majątków wszystkich klasztorów. Był to najtrudniejszy okres w historii krośnieńskich kapucynów. Świątynia w stanie surowym czekała na decyzję o ostatecznej likwidacji, która jednak nie nadeszła. Na początku XIX w. nadeszło pozwolenie kontynuacji prac. Nawę i prezbiterium nakryto kolebkowym sklepieniem, sprowadzono także malarzy: nieznanego z imienia Smuglewicza i Andrzeja Kucharskiego z Krosna, którzy wykonali malowidła w technice al fresco. Aktu konsekracji dnia 14 września 1811 r. dokonał bp przemyski Antoni Gołaszewski, ale nie doczekał jej ojciec Innocenty Barth, który zmarł w 1809 r. Długi proces kształtowania klasztoru O.O. Kapucynów został zakończony. Kolejne działania miały charakter remontów lub przebudów wynikających z aktualnych potrzeb. Równocześnie trwały prace we wnętrzu kościoła związane z odnowieniem malowideł i wymianą wyposażenia ruchomego.

Kościół O.O. Kapucynów jest na terenie południowo-wschodniej Polski zjawiskiem wyjątkowym. Rzut, układ przestrzenny i wielkość kościoła spełniają wymagania zawarte w konstytucjach zakonnych, ale nie można tego samego powiedzieć o elewacjach zewnętrznych, jak również o plastycznym wystroju wnętrza. W odróżnieniu od skromnej, modelowej fasady świątyni kapucyńskiej, która posiadać powinna gładko otynkowane ściany urozmaicone jedynie profilowanym gzymsem, delikatne obramienia okien i skromne portale, parawanowa fasada krośnieńska wyraźnie nawiązuje do kościoła Il Gesu w Rzymie. Odpowiedzialny za tego rodzaju odstępstwa od normy jest ojciec Innocenty Barth, któremu władze dały odpowiednie pełnomocnictwo, a przełożeni wyrazili zgodę na częściową liberalizację przepisów ograniczając się jedynie do zatwierdzenia planu. Centrum

uwagi Bartha skupione zostało przede wszystkim na świątyni. Klasztor zszedł na dalszy plan zarówno na etapie projektowania, jak i realizacji, a dowodem tego może być fakt ukończenia północno zachodniego skrzydła wg projektu Tomasza Jaźwieckiego dopiero w latach 50. XIX w. Założenie całości, przylegającej do kościoła od północnego-wschodu, nie odbiega od kapucyńskich norm. Trzy jednakowe boki dziedzińca zgrupowano wokół wirydarza w kształcie litery U, północny bok wyznacza masyw kościoła. Elewacje są gładkie, zwieńczone profilowanym gzymsem, okna wielokwaterowe, bez obramień.

Kościół p.w. św. Wojciecha. Zlokalizowany jest poza terenem dawnych obwarowań miejskich, na dawnym tzw. Przedmieściu Górnym. Kościół drewniany, usytuowany w północno-wschodniej części miasta, ok. 1 km od Starego Miasta, po lewej stronie drogi z Krosna do Korczyny. Położony na szczycie wzgórza. Na północ od budowli znajduje się współczesna dzwonnica. Plac kościelny wytyczony jest współczesnym ogrodzeniem i starodrzewem. Kościół wzniesiony ok. poł. XV w., konsekrowany w 1460 r. przez biskupa przemyskiego Mikołaja Błażejowskiego pod wezwaniem śś. Jerzego, Wojciecha, Walentego, Dziesięciu Tysięcy Męczenników, Małgorzaty, Heleny i Zofii. Kościół w końcu XVIII w. opuszczony i zaniedbany, zagrożony był całkowitym zniszczeniem. W latach 1855-56 staraniem ks. Leona Świtalskiego, wikariusza krośnieńskiego przeprowadzono remont budowli (dzięki wsparciu finansowemu rodziny Urbańskich z Komborni i Marianny Zygmuntowskiej, dziedziczki Żeglec). Kościół został na nowo poświęcony w 1856 r. W 1903 r. kościół całkowicie przebudowano, wg projektu architekta Tadeusza Stryjeńskiego, zachowując ogólne proporcje poprzedniej świątyni (wymieniono i przebudowano podmurowanie, wieńce ścian, konstrukcję dachu i stropów, chór muzyczny, wzniesiono nową wieżyczkę na sygnaturkę, a dach pokryto blachą, od strony zachodniej dobudowano kruchtę, likwidując wejście od południa). Wyposażenie kościoła poddano restauracji i wzbogacono o nowe elementy. Powtórnie remontowano kościół w latach 1945-1947, po uszkodzeniach spowodowanych działaniami wojennymi.

Kościół orientowany, wybudowany w konstrukcji zrębowej, na kamiennym podmurowaniu, oszalowany dwustronnie deskami w układzie poziomym. Jednonawowy, złożony z prezbiterium na rzucie prostokąta zamkniętego od wschodu trójbocznie, z zakrystią od północy oraz szerszej, prostokątnej nawy, z kruchtą od zachodu. Dach jednokalenicowy, dwuspadowy z czworoboczną wieżyczką na sygnaturkę z latarnią. Trójkątne szczyty szalowane są deskami w układzie pionowym. Kruchta nakryta daszkiem dwuspadowym, zakrystia pulpitowym. Pokrycie dachów stanowi blacha. W prezbiterium i nawie pozorne sklepienia kolebkowe o łuku eliptycznym z zaskrzynieniami i zastrzałami. Prezbiterium oddziela od nawy belka tęczowa wsparta na fazowanych krokszynach. Chór muzyczny wsparty na dwóch kolumnach z faliście wygiętym ku wnętrzu parapetem. Ściany wewnętrzne szalowane deskami w układzie poziomym, bez dekoracji malarskiej.

Dawne kolegium jezuickie. Wśród obiektów sakralnych wspomnieć należy o dawnym zespole kolegium, kościoła i klasztoru jezuitów wzniesionym w XVII w. w obrębie murów miejskich, którego pozostałości zachowały się do dnia dzisiejszego. Jezuitów sprowadzono do Krosna w 1614 r. Pierwotne, drewniane kolegium wzniesione w latach 1630 - 1634 wzdłuż dawnej ul. Sukienniczej, spłonęło w 1638 r. Fundatorem nowego, murowanego założenia wzniesionego dopiero w latach 1660-1667 był sędzia ziemski sandomierski Stanisław Zaremba. Zachowane do dzisiaj skrzydło wschodnie zostało wzniesione w międzymurzu fortyfikacji krośnieńskich, skrzydło południowe oparto na wewnętrznym murze obronnym. W miejscu dzisiejszego dziedzińca szkolnego ten sam fundator wzniósł kościół dla jezuitów p.w. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Panny Marii. Od momentu odnowienia kolegium cieszyło się rosnącą popularnością. Rocznie kształciło 250 uczniów prezentując wysoki poziom naukowy. W 1760 r. została erygowana katedra teologii, a sześć lat później konwikt szlachecki. W 1773 r. po kasacie zakonu jezuitów kolegium zostało zamknięte, a w jego miejsce, w 1774 r. okupacyjne władze austriackie otworzyły eksjezuickie gimnazjum państwowe. Działało ono zapewne do 1786 r., do powstania szkoły trywialnej, a następnie szpitala wojskowego (od 1806). W 1807 r. Austriacy zburzyli kościół jezuicki, a jego wyposażenie, niezwykle cenny zespół sakralnej sztuki barokowej, sprzedano na aukcji. Była to niepowetowana strata dla Krosna. W 1849 r. pożar strawił częściowo gmach dawnego kolegium. Pomimo likwidacji kolegium, jego tradycje były nadal żywe, a mieszkańcy Krosna nie przestawali wysyłać do władz austriackich petycji z prośbą o odnowienie. Potwierdzeniem tego jest fakt, że jedną z pierwszych inicjatyw samorządu w okresie

autonomii było przejęcie pojezuickich ruin. Pod koniec XIX w. najbardziej zniszczone skrzydło południowe zostało odbudowane z wykorzystaniem dobrze zachowanych XVII-wiecznych piwnic dla potrzeb Szkoły Tkackiej. Budynek dawnego kolegium jezuickiego, dominanta architektoniczna w panoramie miasta od strony południowo-wschodniej, stanowi ważny element historycznego założenia urbanistycznego.

Kościół parafialny p.w. NMP Królowej Polski. W granicach administracyjnych obecnego Krosna znajduje się także kościół parafialny dawnej wsi Polanka. Świątynia wybudowana została w latach 1927-1928 wg projektu lwowskiego architekta Mariana Osińskiego. Budowlę zaprojektowano jako kompleks złożony z kościoła, plebanii, ogrodzenia i zieleni. Kościół otoczony jest wysokim ceglanym murem z osiowo usytuowanymi w obwodzie dwoma kaplicami połączonymi z kościołem podcieniowymi przewiązkami. Bryła kościoła zdominowana przez wysoki dwuspadowy dach z czworoboczną ostrosłupową wieżą od frontu zwieńczoną pseudoizbicą stanowi ciekawy i charakterystyczny element zabudowy dawnej wsi.

Kaplica Emaus. Do istotnych zabytków sakralnych z terenu miasta Krosna należy również kapica Emaus wybudowana ok. poł. XVIII w. Usytuowana na południowy-zachód od starego miasta, przy ul. Kletówki. Należała do zakonu O.O. Jezuitów aż do czasu ich kasaty. Następnie przeszła pod opiekę kościoła farnego. Zachował się przekaz ustny, iż świątynia stała na miejscu krzyża, który upamiętniał miejsce pochówku żołnierzy szwedzkich z 1665 r. W 1930 r. rozbudowano świątynię, dodając prezbiterium z zakrystią oraz portyk frontowy. Kaplica murowana, z nawą na planie kwadratu z zaokrąglonymi narożami i długim prezbiterium zamknięte wewnątrz półkoliście, z zewnątrz trzybocznie. Z prezbiterium dostępna kwadratowa w planie zakrystia. Elewacja nawy ujęta w płaskie, szerokie pilastry. Portyk filarowy zwieńczony gzymsem profilowanym. Kaplica łączy w sobie cechy stylowe późnego baroku prowincjonalnego z modernizmem okresu międzywojennego.

Inne budowle sakralne lub związane z obiektami sakralnymi:

Pałac biskupi (ob. Muzeum Podkarpackie). Pierwsza wzmianka o dworze biskupim pochodzi z 1389 r. Wg tradycji bp Eryk z Winsen, ze względu na dobre ufortyfikowanie Krosna, zdecydował wówczas o zakupieniu drewnianego domu, który na wypadek zagrożenia miał spełniać funkcję rezydencji biskupiej. Następcy Eryka rozbudowali budowlę. Jak wynika ze źródeł pisanych w 1524 r. w związku z najazdem tatarskim schronił się tu biskup przemyski, a w roku następnym kapituła przewiozła do pałacu swoje archiwum. Prawdopodobnie z inicjatywy biskupa Tarły drewniany dwór przebudowano w duchu renesansowym. Relikty z tego czasu zachowały się w dolnych partiach skrzydła południowo - wschodniego dzisiejszego pałacu, jego piwnicach i fragmentach parteru. Najstarszą częścią pałacu jest właśnie skrzydło południowe. Czasowa siedziba biskupów przemyskich w Krośnie istniała aż do 1624 r., kiedy to biskup Achacy Grochowski urządziwszy i ufortyfikowawszy pałac biskupi w Brzozowie, pałac krośnieński darował kapitule przemyskiej. Kapituła w 1630 r. sprzedała go kasztelanowej połanieckiej Zofii z Ligęzów Skotnickiej, która po pożarze w 1638 r. rozbudowała go o piętrowe skrzydło zachodnie. Zachowały się do dziś w tej części pierwotne sklepienia kolebkowe z lunetami oraz amfiladowy układ komunikacji poziomej. Z czasów Skotnickiej pochodzi także: przesklepiona sień przejazdowa prowadząca na dziedziniec oraz portal bramny z figurą Chrystusa Króla w niszy środkowej na trójkątnym przyczółku ponad nim. Przyczółek flankują dwa kute z piaskowca kartusze: Jana Skotnickiego po lewej stronie z herbem Grzymała II, Junosza, Gozdawa i Poraj oraz po prawej stronie z herbami Półkozic, Trąby i Leliwą - odnoszącymi się do Zofii z Ligęzów Skotnickiej. Po przebudowie, zakończonej w 1646 r., budynek zyskał formę miejskiego pałacu. Jest murowany, piętrowy, podpiwniczony, trójskrzydłowy z głównym korpusem od ulicy. W pomieszczeniach posiada sklepienia kolebkowe, w piwnicach kolebkowe z lunetami. W głównym budynku znajduje się sień przejazdowa na dziedziniec. W XVII w. od północy dostawiono jeszcze drewniane zabudowania gospodarcze, które w 2 połowie XVIII w. rozebrano, a w XIX w. wzniesiono w tym miejscu zachowane do dzisiaj skrzydło murowane. Ostatecznie po wielu przebudowach pałac zatracił wiele cech stylowych. Budowla w przeszłości włączona była bezpośrednio w system fortyfikacji miasta. Fragmenty średniowiecznych murów obronnych oraz baszt pochodzących z XVI w. zostały w ostatnich latach odkryte i zakonserwowane. Od połowy XVII w. pałac kilkakrotnie

zmieniał właścicieli. Zofia przekazała go ufundowanemu przez siebie kolegium Rorantystów przy krośnieńskiej farze, potem przeszedł w ręce kolegium wikariuszy. W 1841 r. budynek zagrożony ruiną sprzedano mieszczaninowi Józefowi Dembowskiemu, a od 1873 r. stał się własnością miasta. Od tego czasu "pałac biskupi" był siedzibą szkoły tkackiej, poczty, urzędu podatkowego oraz seminarium nauczycielskiego. Dziś gospodarzem obiektu jest Muzeum Podkarpackie.

Obiekty obronne:

Do tej kategorii należą pozostałości murów miejskich w Krośnie. Mury obronne miasta rozpoczęto wznosić w latach 60. XIV w. z fundacji Kazimierza Wielkiego. Badacze przypuszczają, że najwcześniej został zrealizowany odcinek muru w sąsiedztwie kościoła farnego i przyszłego pałacu biskupiego. W obwód murów obronnych włączona została wieża-dzwonnica ówczesnego kościoła farnego, której przyziemie zachowało się w narożniku południowo -zachodnim kościoła. Do końca XIV w. zrealizowany został najprawdopodobniej jedynie odcinek od późniejszej Bramy Krakowskiej do linii wschód-zachód na wysokości obecnych ul. Zjazdowej i Blich. Prawdopodobnie do połowy XV w. zakończony został I etap budowy fortyfikacji, kiedy to powstał pełny obwód obwarowań, w większości murowanych. W tym czasie wzniesiono dwie bramy: Karkowską od północnego-zachodu i Węgierską od południowego - wschodu.

Krośnieńskie fortyfikacje posiadały baszty, których mogło być w okresie do połowy XV w. pięć. Dwie z nich zostały zlokalizowane w trakcie badań archeologicznych: pierwsza usytuowana w sąsiedztwie pałacu biskupiego, druga w pobliżu późniejszego kolegium jezuitów. Trzecia baszta istniała obok kościoła farnego (od strony południowo-zachodniej). Źródła wzmiankują również dwie baszty w sąsiedztwie zespołu O.O. Franciszkanów (najprawdopodobniej baszty drewniane), na planie prostokąta, przyścienne. Obwarowania Krosna posiadały też basztę o formie półkolistej, której relikty odkryto w sąsiedztwie zabudowań kolegium jezuickiego. Ówczesne fortyfikacje miasta wzmocnione były dodatkowo wałami i fosami. W XVI w. rozpoczęto wznosić w Krośnie zewnętrzny murowany obwód warowny.

W końcu XVI w. Krosno należało do najlepiej ufortyfikowanych miast polskich. Wojny szwedzkie, zubożenie miasta w 2 poł. XVII w. spowodowały destrukcję i stopniową destrukcję fortyfikacji. W trakcie rozbudowy kolegium jezuickiego w latach 60. XVII w. południowy fragment muru wewnętrznego został rozebrany. W źródłach archiwalnych z XVIII w. zachowały się informacje o złym stanie krośnieńskich murów obronnych, o ich częściowej rozbiórce i wykorzystaniu przy reperacjach kościoła farnego, o rozbiórce muru zewnętrznego w pobliżu zabudowań jezuickich oraz o niwelacji w tym obszarze wału i fosy. Prace rozbiórkowe w sposób planowy nastąpiły po I rozbiorze Polski.

Założenia rezydencjonalne oraz zabytkowa zieleń:

Na terenie miasta Krosna występują obszary zieleni komponowanej, m.in.: parki (w zespole pałacowym w Krośnie-Polance, w zespole pałacowym przy ul. Grodzkiej oraz park miejski przy ul. Okrzei), ogrody (w zespole klasztornym O.O. Kapucynów, Ogród Jordanowski przy ul. Parkowej), niewielkie skupiska lub pojedyncze drzewa rosnące przy zabytkowych obiektach architektonicznych: kościołach i budynkach mieszkalnych oraz na cmentarzach.

Zespół pałacowo-parkowy w Krośnie-Polance przy ul. Popiełuszki. W 1803 r. Polankę kupuje Jan Michał Trzecieski herbu Strzemię. Wówczas w Polance stał stary, drewniany dwór. W 1808 r. nowi właściciele wznieśli murowany, piętrowy pałac na rzucie zbliżonym do kwadratu. W 1854 r. Ignacy Łukasiewicz wraz z właścicielem dworku Tytusem Trzecieskim i przedsiębiorcą Karolem Klobassą utworzyli w tym miejscu pierwszą na świecie spółkę, która miała na celu poszukiwanie i wydobywanie ropy naftowej.

Pałac zbudowany w stylu neorenesansowym, murowany, zdobiony dekoracją sztukatorską, posiada korpus zbliżony do kwadratu. Z północno-zachodniego narożnika wysunięte skrzydło występujące przed i równolegle do elewacji zachodniej. Korpus posiada środkowe ryzality od wschodu i południa, arkadowy podcień, kryty taras z 8-boczną altana przy północno-wschodnim

narożu oraz wykusz w południowo-wschodnim narożu. Wokół pałacu w późniejszym czasie założono rozległy park krajobrazowy. Park najprawdopodobniej został założony w latach 40. XIX w. Inicjatorem prac związanych z powstaniem założenia parkowego był ówczesny właściciel Tytus Trzecieski. Park zaprojektowany w stylu angielskim z elementami romantycznymi, ukształtowany został z wyjątkową dbałością o krajobrazowy charakter kompozycyjny. W skład założenia wchodził drzewostan parkowy oraz leśny. Sprowadzono także egzotyczne gatunki drzew i krzewów m.in. tulipanowce amerykańskie, platany klonolistne. Przyłączono do parku także starą aleję grabową. Ze względu na małe możliwości rozbudowy, park uzyskał powierzchnię około 3 ha. Wykorzystane zostały walory rzeźby terenu. W wyniku sztucznego spiętrzenia wody na przepływającym w pobliżu potoku powstały wydłużone stawy. Jak podają źródła historyczne w projektowaniu polanieckiego ogrodu miał swój udział Wincenty Pol, poeta i podróżnik. Specjalnie dla niego wybudowano w ogrodzie Kabankę, rodzaj wiejskiej chatki, z której roztaczał się widok na ruiny pobliskiego zamku w Odrzykoniu. Pałac wraz z parkiem obecnie pełni funkcje hotelarskie (Pałac Polanka Hotel Restauracja Spa).

Zespół pałacowo-parkowy Kaczkowskich. Znajduje się na osiedlu Grota-Roweckiego, przy ul. Grodzkiej wraz z 2 ha parku. Historia pałacu związana jest z początkami przemysłu szklarskiego w Krośnie. Pałac wzniesiono ok. 1902 r., po wojnie użytkowany był jako Zakładowy Dom Kultury Krośnieńskich Hut Szkła. Położony na skraju niewielkiego parku. Budynek pałacu murowany, o urozmaiconym obrysie, niesymetryczny, dwutraktowy, od zachodu parterowy, od wschodu piętrowy. Autorstwo projektu przypisywane jest T. M. Talowskiemu. W okresie międzywojennym dobudowano do pałacu od strony północnej kaplicę oraz przyległy do niej aneks usytuowany na przedłużeniu ryzalitu. Obecnie w pałacu trwają prace remontowe.

Ogród w zespole klasztornym O.O. Kapucynów. Ogród znajduje się w centrum miasta przy klasztorze O.O. Kapucynów (1794-1811). Otoczony jest murem z kamienia krośnieńskiego i surowego betonu, a od frontu kościoła z otynkowanej cegły. Przed bramą główną znajduje się niewielkie skupienie starodrzewu z przewagą wiązu górskiego. Dendaflora pochodzi z końca 2 połowy XX w. W składzie florystycznym znajduje się 30 gatunków i odmian. W ogrodzie rosną również drzewa owocowe oraz drzewa obcego pochodzenia.

Ogród Jordanowski przy ul. Grodzkiej. Ogród znajduje się w centrum miasta nad wysokim brzegiem potoku Lubatówka. Powstał na początku 1 połowy XX w. Z tego okresu pochodzą najstarsze drzewa. W składzie florystycznym dominuje jesion wyniosły, robinia akacjowa, lipa, kasztanowiec. Ponadto rosną: klon zwyczajny, paklon i dąb. Ogród pełni funkcje parku miejskiego, który został zrewitalizowany. Od potoku Lubatówka ogród oddzielony jest wałem ziemnym. Inwentaryzacja zieleni na obszarze Ogrodu Jordanowskiego była prowadzona od lat 90. XX w. do 2002 r. W oparciu o te opracowania prowadzono kompleksowe zabiegi pielęgnacyjne. Dodatkowo w 2010 r. wprowadzono nowe nasadzenia zieleni średniej i wysokiej.

Park miejski im. Romtmistrza Witolda Pileckiego przy ul. Okrzei. Znajduje się na stoku wzniesienia, na rzucie zbliżonym do kwadratu. Wewnątrz parku położona jest wielka elipsowata polana, otoczona licznymi drzewami liściastymi, jak: brzoza, klon, jesion, lipa. Do elipsy przylega pięć zewnętrznych dróg parkowych. Drzewostan parku pochodzi z 1 połowy XX w. W jego składzie gatunkowym przeważają: klon zwyczajny, brzoza brodawkowata, sosna pospolita, grab pospolity, lipa drobnolistna i szerokolistna, jesion wyniosły. Domieszką są dąb szypułkowy, dąb czerwony, klon jawor odmiana purpurowa i klon polny, czereśnia ptasia, kasztanowiec biały, modrzew europejski, robinia akacjowa, klon jesionolistny, świerk pospolity i sosny czarne. Jest to zespół zieleni ujęty w pewien układ przestrzenny, założenie, którego zbliżone jest do parków krajobrazowych, potraktowane bardzo schematycznie.

Zieleń przy obiektach sakralnych, takich jak kościół farny - bazylika przy ul. Piłsudskiego, zespół klasztorny O.O. Franciszkanów, kościół św. Wojciecha przy ul. Korczyńskiej i dom zakonny wraz z domem dziecka SS. Józefitek przy ul. Grodzkiej. Przy tych obiektach rosną nieliczne drzewa.

Zieleń nadbrzeża potoku Lubatówka. Jest to ważny pas zieleni śródmiejskiej, ze względów historycznych (nawiązujący do dawnych ogrodów miejskich, folwarków, itp.) i rekreacyjnych.

Kamienice:

Pierwotny XIV-wieczny plac targowy zwany w źródłach ratuszowym mieścił się najprawdopodobniej między kościołem farnym, a późniejszym pałacem biskupów przemyskich. Trwała zabudowa rynku powstała w XV w. i z tego czasu pochodzą najstarsze jego fragmenty.

Na środku rynku istniały dwa obiekty: wcześniej wybudowany gotycki dom wójta z połowy XIV w. (w zachodniej części) i późniejszy renesansowy ratusz z początków XVI w. (po wschodniej stronie rynku). Obrys murów obydwu budowli, odkrytych w trakcie badań archeologicznych w latach 1999-2000, został zaznaczony na powierzchni płyty rynku.

Dzisiejszy rynek to prostokątny plac, siedmiowylotowy, z główną trasą biegnącą przez jego środek, przecinającą pierzeję południową i północną. Obie te pierzeje zabudowane są kamienicami z charakterystycznymi podcieniami. Z wieków XVI i XVII zachowały się dość dobrze dwa ich odcinki w pierzei południowej między ul. Franciszkańską i Sienkiewicza i w północnej między ul. Słowackiego i Piłsudskiego. Podcienia kamienic pierzei południowej między ul. Sienkiewicza i Kazimierza Wielkiego są już tylko próbą rekonstrukcji zrealizowaną na przełomie XIX i XX w. Pożar z 1893 r. zniszczył drewniane podcienia pierzei zachodniej. Odbudowane kamienice otrzymały formy neostylowe.

XVI i XVII-wieczne kamienice wielokrotnie przebudowywano, zwłaszcza w XIX w. Wszystkie są podpiwniczone, w niektórych piwnicach zachowały się kamienne portale. W znaczący sposób zabudowa przyrynkowa zmieniła oblicze w ostatnim dziesięcioleciu XIX w. Wybudowano wówczas kilka nowych kamienic, istniejące zostały nadbudowane o jedną kondygnację, zlikwidowano gontowe pokrycia dachów. Po pożarze w 1893 r., który największych strat dokonał w zachodniej pierzei rynku zlikwidowano w tej części istniejące tu wcześniej drewniane podcienia.

Wśród kamienic przyrynkowych na szczególną uwagę zasługuje kamienica nr 7, zwana Wójtowską. Powstała w XVI w. w wyniku rozbudowy wcześniejszego drewniano-murowanego domu i w następnych wiekach była gruntownie remontowana i przekształcana. Od XVI do XIX w. własność mieszczan krośnieńskich m. in. Hieronima Stano - rajcy miejskiego odpowiedzialnego za przebudowę renesansową. Z tego okresu pochodzą cztery kamienne kolumny jońskie oraz bogaty renesansowy portal z piaskowca złożony z półkolistej arkady wspartej na filarach zdobionych konchowymi niszami, wolutami i ornamentem groteskowym. W zwieńczeniu portalu znajduje się tarcza z orłem zygmuntowskim z przeplecioną literą S podtrzymywana przez dwa lwy. W kluczu arkady widoczna jest tarcza z gmerkiem i literami IS odnoszącymi się być może właśnie do właściciela (Ieronima) bądź do budowniczego krośnieńskiego Jana Schelnera. Warto zwrócić uwagę na wmurowany filar przyścienny - pręgierz.

U zbiegu rynku i ul. Franciszkańskiej znajduje się kamienica nr 5. To tzw. Curia Praetoriana mieszcząca na początku XVI w. siedzibę Rady Miejskiej. W XVI w. posiadała zapewne drewniany podcień i piętro. Zrujnowana w XVII w. została odbudowana w 1 połowie XVIII w. otrzymując murowane podcienia i murowane piętro.

Dwie kamienice w pierzei południowej (nr 13 i 14) jeszcze w początku XX w. były budynkami parterowymi. Kamienica nr 13 wzniesiona została w latach 1911-1912 w duchu estetyki propagowanej na tym terenie przez Talowskiego. Kamienica nr 9 (narożna z ul. Sienkiewicza) jest jedynym dwupiętrowym budynkiem zlokalizowanym w rynku. Powstała zapewne na zrębie XVI-wiecznym, zbudowana w XIX w. i znacząco przebudowana na początku XX w. (wówczas to nadbudowano II piętro i zwężono budynek likwidując jedną arkadę podcieni).

Kamienice pierzei zachodniej, w większości XVI-wieczne, dzisiejszy wygląd zyskały w końcu XIX w. w trakcie odbudowy po pożarze. Jedynie kamienica nr 22 (narożna z ul. Zjazdową) jest późniejsza, powstała dopiero na początku XX w.

W pierzei północnej znajduje się m.in. kamienica nr 27, która w połowie XVII w. stanowiła własność Wojciecha Portiusa, bogatego rajcy krośnieńskiego, komendanta obrony miasta w czasie potopu szwedzkiego, fundatora i inicjatora wielu przedsięwzięć architektoniczno - artystycznych.

Zachował się kamienny portal z arkadą o późnorenesansowym podłuczu zdobionym kasetonowymi płycinami z rozetami. W kluczu portali widnieje data 1640 i litery RP (Robert Porcjusz) oraz AP (Anna Porcjuszowa). Kamienicę gruntownie przebudowano w 1908 r.

Pozostałe kamienice usytuowane na terenie Starego Miasta pochodzą w większości z końca XIX i początków XX w. Stylistycznie reprezentują historyzm (względnie secesję). W znakomitej większości nie zostały one znacząco przekształcone, zachowały swoją pierwotną bryłę, podziały elewacji, mniej lub bardziej dekoracyjnie opracowaną dekorację architektoniczną elewacji oraz zabytkową stolarkę i żeliwne elementy wystroju w postaci balustrad balkonów, schodów wewnętrznych itp. W tej grupie obiektów zabytkowych wymienić warto m.in. kamienice: ul. Słowackiego 2/Blich 1, Franciszkańska 3, 9, 10, 13, 15, 17, Kapucyńska 3, 7, Pl. Konstytucji 3 Maja 3, Pl. Konstytucji 3 Maja 4/Czajkowskiego 1, Ordynacka 1, Piłsudskiego 8, 11, 15, 51, ul. Słowackiego 4, 9. Na uwagę zasługuje także kamienica przy ul. Piłsudskiego 19 – dawna fabryka zegarów wieżowych (ob. Muzeum Rzemiosła) z 2 poł. XIX w./pocz. XX w.

Na wyraźne odnotowanie zasługuje również zasób obiektów pochodzących z okresu międzywojennego, stanowiących na ogół dobre przykłady architektury modernistycznej. Na zasób ten składają się m.in. kamienice: Franciszkańska 19, Kazimierza Wielkiego 1, 2, Krakowska 122, Ordynacka 5, Sienkiewicza 13, Słowackiego 6, Staszica 21, 23. Natomiast dom położony przy ul. Piłsudskiego 23 jest jedynym budynkiem w zespole staromiejskim świadczący o zabudowie tej części Krosna sprzed dużych inwestycji z lat 20-30. XX w. oraz okresu powojennego.

Wille i domy w ogrodzie

Cechą wspólną wszystkich krośnieńskich willi jest ich malowniczość wynikająca w dużej mierze z konfiguracji terenu, lokalnych tradycji i indywidualnych predyspozycji architektów.

Większość domów powstałych w Krośnie na przełomie XIX i XX w., reprezentuje typ budynku parterowego na planie prostokąta z niewielkim ryzalitem środkowym w elewacji górnej, wzniesionego z cegły o detalu wykonanym w kamieniu lub jasnym tynku i cokole oblicowanym piaskowcem. Pokrywa je dach dwuspadowy. Z reguły posiadają dwa wejścia: do pomieszczeń ogólnodostępnych od ulicy oraz do pomieszczeń prywatnych od ogrodu. Geneza tego typu założeń tkwi w budownictwie dworkowym. Modyfikacje powyższego schematu były uzależnione od pomysłu właściciela lub inwestora. Wymienić należy jako przykład m. in. przy ul. Lewakowskiego dawny dom J. Mrówki czy T. Bonieckiego. Charakterystyczny był tu sztywny schemat kompozycji bryły i dyspozycji wnętrz.

Przykładem willi drewnianej reprezentującej cechy budownictwa dworkowego, małomiasteczkowego, charakterystycznego dla Galicji poł. XIX w. zachowanego na terenie miasta jest dom przy ul. Niepodległości 47.

Przełom XIX i XX w. przyniósł nawiązania do „malowniczego eklektyzmu" występujące w Galicji pod wpływem architekta Teodora Talowskiego. Charakterystycznymi cechami oprócz przemieszania stylów są tutaj: nieregularność bryły, kontrastujące ze sobą barwy i materiały oraz usytuowanie blisko natury. Wśród krośnieńskich założeń mieszczących się w tym nurcie wymienić można dwa domy zaprojektowane przez Jana Sasa Zubrzyckiego, należące do krośnieńskich artystów. Pierwszy z nich należał do rzeźbiarza Andrzeja Lenika (ul. Lwowska 6), kolejny, przy ul. Staszica 3-5 był własnością malarza Stanisława Bergmana. Na uwagę zasługuje również willa położona przy ul. Lwowskiej 1 z ok. 1904 r. zniesiona dla gwardiana krośnieńskiej parafii – ks. Dziubka.

W drugim dziesięcioleciu XX w. krośnieńskie wille stają się mniej dekoracyjne, a ich architektura jest bardziej spokojna i klarowna. Nawiązania do stylów historycznych są mocno uproszczone, jak np. w willi L. Słotwińskiego przy ul. Staszica wg planów Jana Skóry, czy willi Zdanowiczów przy ul. Wojska Polskiego. W obu przypadkach charakterystyczne jest natomiast funkcjonalne rozwiązanie wnętrza. Wille wzniesione po 1918 r. nawiązują także do wykształconego ok. 1910 r. wzorca dworku barokowo - klasycystycznego. Elementy stylu zakopiańskiego pojawiają się sporadycznie, co może dziwić ze względu na silne oddziaływanie tu środowiska krakowskiego i stosunkowo niedużą odległość od Zakopanego. Bardzo dobrym przykładem realizacji stylu dworkowego w duchu klasycyzującym ze względu na symetryczność kompozycji, umiar, powściągliwość i przejrzystość form, jest willa Dunikowskiego projektu Bergmana przy ul. Prochownia.

Istotne również są domy projektu Wiktora Sikorskiego, szczególnie przy ul. Sikorskiego i Łukasiewicza.

Awangardowa architektura, która po roku 1925 rozwinęła się niemalże w całej Europie, na terenie Krosna nie pojawiła się nigdy w swej skrajnej postaci. Najbliżej założeń funkcjonalizmu jest dom własny młodego wówczas architekta Alfreda Kołdera przy ul. Lwowskiej lub willa mecenasa Ćwioka przy ul. Walslebena.

Budownictwo drewniane:

Z pokaźnego zasobu dawnego budownictwa drewnianego występującego we wsiach przyłączonych obecnie do Krosna: Białobrzegów, Krościenka Niżnego, Polanki, Suchodołu, Turaszówki a także z terenów dzielnic miejskich i przedmiejskich zachowały się do dzisiaj nieliczne domy, chałupy i budynki gospodarcze z XIX i pocz. XX w. Powszechnie występujące kiedyś na prawie całym obszarze dzisiejszego Krosna zagrody jednobudynkowe nie stanowią obecnie szczególnie licznej grupy. Można je spotkać w formie mniej lub bardziej przekształconej, ze zmienioną najczęściej funkcją pomieszczeń gospodarczych, wymienioną stolarką okienną i drzwiową, a także zmienioną formą dachów. Te najstarsze, zachowane jeszcze przykłady, wznoszone były na obłap z dużych, przepołowionych bali drewnianych, niekiedy przeplatanych okrąglakami z nierównymi ostatkami, najczęściej mieszczące pod jednym dachem część mieszkalną oraz gospodarczą - niewielką stodołę z boiskiem oraz oborę. Niektóre z tych obiektów zachowały się jeszcze w stosunkowo dobrym stanie, chociaż w przypadku kilku najstarszych zachowały się jedynie izby mieszkalne podczas gdy pozostałe części budynku poddane zostały gruntownym przekształceniom. Inny typ - zagroda wielobudynkowa spotykana kiedyś przede wszystkim na obszarze Turaszówki już w zasadzie nie występuje. Zdobnictwo ostatków tragarzy, piętek krokwi, szczytów w budynkach starszych w zasadzie nie występuje. Przeważają proste deskowania szczytów o skromnie wyrzynanych dolnych końcach desek.

Późniejsze budownictwo drewniane (lata 20-30. XX w.) charakteryzuje się znaczną różnorodnością form i zdecydowanie większym indywidualizmem. Przejawia się to nie tylko w stosowanych formach dekoracyjnych, ale również w rozwiązaniach konstrukcyjnych i przestrzennych. Zagrody jednobudynkowe już w zasadzie nie występują. Pojawia się dom mieszkalny, najczęściej dwutraktowy. Obok często dekoracyjnie traktowanych, silnie przeszklonych, niekiedy olbrzymich ganków, okien o bogatych podziałach wewnętrznych, z odcinkowo kształtowanymi szczeblinami i niekiedy rzeźbiarsko traktowanych drewnianych ramach, naśladujących formy okien występujących w budynkach murowanych, listwach imitujących nadokienniki, wprowadza się duże okna zgrupowane przy narożnikach ścian. Warto jeszcze wspomnieć o osobliwej dekoracji ostatków płatwi.

Zachowane chałupy drewniane posiadają obecnie w zdecydowanej większości dachy dwuspadowe, co naturalnie jest wynikiem późniejszych przekształceń formy dachu. Powszechnie do końca XIX w. dachy czterospadowe występują obecnie sporadycznie.

Obiekty użyteczności publicznej:

Obiekty użyteczności publicznej cechuje duża różnorodność form, skali założenia oraz rozwiązań architektonicznych. Usytuowanie, kompozycja, rozplanowanie funkcji uzależnione były przeważnie od kształtu działki. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że miasto rozwijało się przez cały okres autonomii nie dysponując całościowym planem urbanistycznym i dopiero w 1928 r. podpisano w tym celu umowę z inż. Romanem Felińskim. Przede wszystkim uporządkowano centrum miasta, sprostowano i poszerzono istniejące ulice, zwłaszcza Lwowską, powstały pomniki, obiekty komunalne, parki, uregulowano także koryto Wisłoka. Większość architektów na stałe związanych z Krosnem lub przebywających tu przez dłuższy czas, wywodziła się ze środowiska krakowskiego. Do najważniejszych należą: Wiktor Sikorski, Jan Skóra, Stanisław Bergman (rodowity mieszkaniec Krosna), Alfred J. Kołder, Eugeniusz Ronka.

U progu autonomii władze podjęły dla miasta szereg ważnych decyzji i działań. Pierwszą większą inicjatywą samorządową stało się przejęcie ruin pojezuickiego kolegium zniszczonego przez pożar w 1849 r. Rada Miejska planowała założyć tu gimnazjum klasyczne, ale w rezultacie skończyło się na czteroklasowej męskiej Szkole Głównej oraz czytelni miejskiej zaprojektowanych przez Karola Gregorego i obejmujących tylko fragment ruiny. Resztę, zajął Gmach Krajowej Szkoły Tkackiej wzniesiony dopiero w latach 90. XIX w. (inż. Wiktor Sikorski).

Zupełnie nowym, murowanym obiektem użyteczności publicznej był dworzec kolejowy, zbudowany w 1883 r. (w 1886 r. dobudowano kryty peron). Zbudowano go według typowych projektów dworcowych, z materiałów częściowo sprowadzonych z Austrii. Początkowo składał się z wyższego budynku, niższa część powstała prawdopodobnie w 20-leciu międzywojennym. To właśnie dzięki linii kolejowej (budowa w latach 1881-1883) oraz rozwojowi przemysłu naftowego w latach 80. XIX w. nastąpił znaczny rozkwit miasta, co od razu przełożyło się na nowe realizacje budowlane. Przykładem na to była siedziba Towarzystwa Zaliczkowego, wspierającego rozwój rzemiosła i przemysłu. Ten elegancki, neorenesansowy budynek zaprojektował Adolf J. Stapf z Tarnowa. Pod względem użytych rozwiązań architektonicznych i dekoracyjnych budynek stanowi typowy przykład jego twórczości, opartej w głównej mierze o formy renesansowe. Prace budowlane w latach 1893-1894 wykonała firma Eugeniusza Ronki. Fryz sgraffitowy z podobiznami założycieli budynku namalował Franciszek Daniszewski, któremu przypisywano również autorstwo budynku Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" realizowanego w latach 1898-1899. Historyzująca dekoracja tegoż okazałego, piętrowego założenia, ograniczona była do trójkątnego zwieńczenia środkowego ryzalitu godłem towarzystwa. Późniejsze przebudowy oraz powojenny remont zatarły pierwotny wygląd „Sokoła".

Duży nacisk położono na budynki oświatowe, a główną rolę odegrał w tej kwestii społecznik i zasłużony burmistrz miasta Feliks Czajkowski. Na przełomie wieków na przeciwnych stronach nowopowstałej ul. Seminaryjnej (ob. P. Skargi) wzniesiono dwa budynki szkolne. Pierwszy z nich to zwieńczone szczytami neogotyckimi Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie, wzniesione w latach 1898-1899, którego projekt wykonał budowniczy Bałaban, ale do zaprojektowania fasady i nadzoru nad jej wykonaniem zaproszono Teodora Talowskiego. Drugi z gmachów szkolnych przeznaczony dla Wyższej Szkoły Realnej wzniesiony został w postaci strojnej, eklektycznej budowli. Zaprojektował ją w 1903 r. Bolesław Mańkowski, a w 1905 r. zrealizowała spółka budowlana Antoniego Fleischa, Gracjana Jaworskiego i Oskara Łozińskiego. Równocześnie udało się przeznaczyć część funduszy na sfinalizowanie budowy szkoły żeńskiej, która w 1903 r. stanęła nieopodal rynku, a jej projektantem i budowniczym był inż. Wiktor Sikorski. W 1904 r. oddano do użytkowania internat Seminarium Nauczycielskiego Męskiego, usytuowany tuż obok seminarium przy ul. Seminaryjnej. W końcu XIX w. z inicjatywy Wydziału Powiatowego wybudowano też Krajową Szkołę Rolniczą w Suchodole. Powstał duży kompleks obiektów złożony z gmachu szkoły, internatu, domu dla nauczycieli, budynku mleczarni, stodoły oraz budynku inwentarskiego.

Wśród ważnych dla miasta instytucji wymienić należy budynek szpitala powszechnego a także Dom Towarzystwa Mieszczańskiego „Zgoda", którego zadaniem było podnoszenie poziomu kulturalnego i ekonomicznego społeczeństwa. Jego siedzibę dzieloną także z Cechem Wielkim Rzemieślników usytuowano między Pałacem Biskupim, a istniejącą XIX-wieczną zabudową. Budynek wzniesiony został w 1909 r. Autor budynku nie jest znany.

Do ostatnich długo wyczekiwanych obiektów użyteczności publicznej, które zbudowano w mieście przed I wojną światową należą okazałe gmachy Rady Powiatowej oraz Sądu Powiatowego. Pierwszy z nich wzniesiony został w latach 1903-1904 wg projektu Oskara Łozińskiego. Odbywały się tu posiedzenia reprezentacji powiatu, w części parterowej działał urząd pocztowy i telegraficzny. Gmach sądowy zbudowano w latach 1910-1913 wg projektu krośnieńskiego inż. Stanisława Bergmana. Jest to budynek historyzujący o formach późnego renesansu i manieryzmu.

Autorem ochronki ss. Józefitek z tego samego dziesięciolecia jest prawdopodobnie Jan Sas Zubrzycki. Kamienne inkrustacje oraz "romańskie" biforia wybudowanej tu kaplicy decydują o historyzującej, choć nieco przestarzałej formie obiektu.

W okresie międzywojennym powstawały kolejne ważne budynki użyteczności publicznej, m.in. Szpital zakaźny (1925), Ubezpieczalnia Społeczna (1933) - prawdopodobnie dzieło Stanisława Bergmana oraz budynek domu kultury „Górnik" - także przypisywane S. Bergmanowi. W 1933 r. oddano do użytku bursę dla młodzieży gimnazjalnej przy ob. ul. Szpetnara.

Należy tu również wspomnieć a niezachowanym obecnie dawnym ratuszu. Został on zbudowany na początku XVI w. Mieścił się we wschodniej części Rynku. Wzniesiony został z materiału porozbiórkowego z wcześniejszego XIV-wiecznego gotyckiego Domu Wójtowskiego zbudowanego z kamienia, cegły i drewna. Była to budowla na planie prostokąta o wymiarach 15 x 20,8 m. Piwnice wykonane zostały z piaskowca, a część naziemna z cegły. Całość przykryta była ceramiczną dachówką. Pełnił funkcję siedziby władz miejskich, funkcje handlowe - zlokalizowane były w nim

sklepy, piwiarnie i składy, a także mieściło się w nim więzienie. Pożar jaki wybuchł w 1818 r. zakończył czasy świetności budynku i doprowadził do jego całkowitej i ostatecznej rozbiórki.

Zabytki przemysłu i techniki:

Pod koniec XIX w. dokonano odkrycia złóż ropy naftowej na terenie powiatu jak i w samym Krośnie. W latach 1881-1888 powstały kopalnie ropy naftowej m.in. w Bóbrce, Wietrznie, Równem, i Krościenku Niżnym. Pierwsze wzmianki o ropie naftowej, a także o jej zastosowaniu do oświetlenia pomieszczeń krośnieńskich datuje się już od XVI w., kiedy to miasto otrzymało przywilej na oświetlenie mieszkań "olejem skalnym". O źródłach naftowych w niektórych miejscowościach wchodzących w obszar obecnego miasta pochodzą także z XVII i XIII w. Pierwsze ważniejsze ośrodki górnictwa naftowego w okolicach Krosna powstały na terenach dzisiejszej Bóbrki, samo zaś miasto pełniło funkcje administracyjne i dopiero w przyszłości rozwinęło sie jako stolica całego zagłębia.

Tytus Trzecieski[2] pierwszy zwrócił uwagę na wycieki ropy w Bóbrce i wspólnie z Ignacym Łukasiewiczem oraz właścicielem Bóbrki - K. Klobasą, zorganizował pierwsza kopalnię ropy naftowej w Polance (ob. część Krosna). W 1861 r. Trzecieski z Łukasiewiczem urządzili destylarnię ropy naftowej. W 1874 r. w miejscowości Turaszówka (ob. część Krosna) stwierdzono istnienie gazu i ropy. W 1890 r. rozpoczęto regularne wiercenia, które jednak nie dały podstaw do podjęcia wydobycia ropy na szeroką skalę. Dopiero w 1930 r. przystąpiono do systematycznej eksploatacji złóż. W założeniach kopalnia w Turaszówce miała rozwijać się jako stacja doświadczalna metod wydobycia ropy. W latach II wojny światowej na skutek rabunkowej gospodarki władz hitlerowskich tereny roponośne Turaszówki zostały całkowicie zwiercone i wyczerpane.

Obok wierceń w Turaszówce, z końcem XIX w. wiercenia podjęto w innych dzielnicach dzisiejszego Krosna (Suchodół, Krościenko). Istnienie licznych pul roponośnych stwierdzono w Krościenku Wyżnym. W 1913 r. zakupiła je francuska firma oraz istniejąca na terenie miasta Krosna kopalnia "Poznań" stanowiąca własność Galicyjskiego Akcyjnego Towarzystwa Naftowego "Galicja". W 1928 r. wszystkie nowopowstałe kopalnie, a także kopalnia w Krościenku weszły w skład nowego koncernu - "Małopolska" Grupa Francuskich Towarzystw Przemysłowych i Handlowych w Polsce. W 1944 r. wszystkie kopalnie koncernu "Małopola" przeszły pod zarząd Państwowego Urzędu Naftowego w Krośnie.

Z końcem XIX w. do stacji kolejowej w mieście podłączone zostały ropociągi. W ten sposób miasto Krosno stało się głównym ośrodkiem przeładunkowym ropy, a następnie centrum całego ośrodka naftowego na Podkarpaciu. W 1905 r. w Krośnie powstaje pierwsza rafineria ropy naftowej bazująca na urządzeniach rozebranej wcześniej rafinerii w Chorkówce - Zakład Rafinerii Ropy Naftowej. Pozostałością po niej są zachowane budynki przy ul. Naftowej 8, m.in. kotłownia, warsztat mechaniczny, budynek destylacji oleju rafinerii nafty. Rafineria została zlikwidowana po II wojnie światowej.

W związku z rozwojem prac wiertniczych w Krośnie uruchomiono w 1917 r. na terenie miasta Fabrykę Maszyn i Narzędzi Wiertniczych. W 1928 r. fabrykę tą przejęła firma "Naftowy Przemysł Małopolski", która dalej prowadziła ją pod nazwą "Warsztaty i Odlewnia". Po II wojnie światowej od 1 styczni 1951 r. Warsztaty i Odlewnia w Krośnie stały się samodzielnym przedsiębiorstwem (obecnie NAFTOMET).

Od końca XIX w. rozwijał się w Krośnie przemysł tkacki. W 1891 r. powstała fabryka blichu i pretury (fabryczna bielarnia i wykańczalnia płótna) przy ul. Grodzkiej 12 (obecnie budynek rozebrany, zachowana jedynie fasada frontowa). Po kilku latach w skutek braku surowca fabryka zawiesiła swoją działalność.

W 1887 r. w Polance powstała cegielnia parowa i fabryka wyrobów glinianych "Karol" (ul. Popiełuszki). Na uwagę zasługuje murowany budynek dawnej garncarni i kaflarni, który jest pozostałością po kompleksie cegielni „Karol".

[2] herbu Strzemię (ur. 1 stycznia 1811 r. w Bażanówce, zm. 24 grudnia 1878 r. w Polance), polski szlachcic, filozof, rolnik, górnik z wykształcenia, właściciel kopalń rud, ropy naftowej i majątku ziemskiego, dziedzic Miejsca Piastowego, Polanki, współorganizator ruchów niepodległościowych. Inicjator wykorzystania ropy naftowej w przemyśle. Współzałożyciel kopalni ropy naftowej w Bóbrce.

W 1888 r. uruchomiono miejską cegielnię. Oprócz tego w okresie tym działały fabryka zapałek, stearyny i towarzystwo wyrobu i sprzedaży szat liturgicznych.

W 1924 r. ruszyła w Krośnie (ul. Grodzka) pierwsza huta szkła należąca wówczas do krakowskiej spółki "Polskie Huty Szkła". Dynamiczny rozwój huty został przerwany przez II wojną światową. Gdy wojna skończyła się, wycofujące się z miasta oddziały wojsk niemieckich 9 września 1944 r. podpaliły zabudowania huty. Huta zniszczona niemal doszczętnie, została jednak odbudowana. Produkcję wznowiono w styczniu 1945 r. Produkowano szkła do lamp naftowych, szklanki, słoje do kiszenia ogórków. W 1945 r. zakład liczył 267 pracowników, wyprodukował 329 ton wyrobów. Z każdym rokiem zwiększało się zatrudnienie i produkcja. W 1953 r. rozpoczęto produkcję eksportową, odbiorcami krośnieńskiego szkła były: Anglia, Kanada i Brazylia. Jesienią 1958 r. oddano do użytku halę nr 1 w Zakładzie Huty Szkła Technicznego Polanka. Z połączenia tych dwóch zakładów powstały Krośnieńskie Huty Szkła. W 1959 r. powstała Zasadnicza Szkoła Szklarska. Jesienią 1962 r. przekazano do użytku kolejny zakład - Hutę Szkła Gospodarczego Krosno II. W 1970 r. przekazano kolejny Zakład Szkła Gospodarczego Krosno III. W 1967 r. w skład Krośnieńskiej Huty Szkła włączona zostaje Huta Jasło. Przełomowy moment w historii huty to 1990 r. Rząd wybrał KHS do pilotażowej prywatyzacji. Krosno weszło na warszawską giełdę. Wkrótce po debiucie na giełdzie przyszło załamanie na rynku, nie było odbiorców na szkło techniczne. Rok 1993 przynosi pewną stabilizację. W 2006 r. uchwałą Rad Nadzorczej KHS wygaszono piece w zakładzie nr 1. W 2009 r. Sąd Rejonowy w Krośnie ogłosił upadłość Krośnieńskich Hut Szkła. 28 lipca 2016 r. sąd gospodarczy w Krośnie zatwierdził wybór oferty na sprzedaż Krośnieńskich Hut Szkła "Krosno" dokonany przez syndyka masy upadłości. "Krosno" kupiła spółka Krosno Glass południowoafrykańskiego funduszu inwestycyjnego Coast2Coast. Krosno w czerwcu 2012 r. oficjalnie stało się Miastem Szkła. Dzięki projektowi dofinansowania unijnego oraz pieniądzom z budżetu miasta w tym samym roku w mieście powstało Centrum Dziedzictwa Szkła.

Od 1928 r. w Krośnie działały Zakłady Gumowe "Wudeta". Zorganizowano je w budynkach dawnej huty szkła. Zostały zniszczone przez Niemców na początku II wojny światowej. Niedługo później, w 1940 r., otwarto fabrykę obuwia, która przejęła pozostałe maszyny oraz pracowników. Kolejnym zakładem, który w tym czasie powstał w Krośnie była fabryka lnu. Z innych większych zakładów przemysłowych działających wówczas w mieście była Tkalnia Mechaniczna oraz Stolarska Hala Mechaniczna firmy "Bepede".

W 1930 r. podjęto decyzję o budowie lotniska. Powstało ono na tzw. "Tłokach" w latach 1930-1932. W 1934 r. Ludomił Rayski (Dyrektor Departamentu Aeronautyki Ministerstwa Spraw Wojskowych) przedstawił władzom miasta propozycję rozbudowy lotniska. Miasto przyjęło propozycję utworzenia centrum szkolenia podoficerów lotnictwa oraz budowy zakładów lotniczych. Szkoła Podoficerów Lotnictwa dla Małoletnich zbudowana została w latach 1937 - 1938, była jedną z najnowocześniejszych tego typu placówek w ówczesnej Europie. Składała się z trzech grup obiektów. W grupie pierwszej znajdowały się budynki: komendy centrum wyszkolenia, aresztu z wartownią przy bramie wjazdowej, kasyna oficerskiego i hotelu, jadalni dla cywili, świetlicy, dwóch budynków koszarowych, hamowni, kotłowni, garaży, warsztatów, budynku portu lotniczego, dwóch hangarów i magazynu materiałów pędnych. Całość uzupełniał pełnowymiarowy stadion sportowy. Druga grupa budynków składała się z posterunku, koszar szeregowych oraz podoficerów, kasyna, świetlicy i jadalni, magazynu, kotłowni, łaźni, pralni, remizy straży pożarnej oraz dwóch hangarów. W trzeciej grupie budynków znajdowały się: warsztaty remontowe, magazyny gazów technicznych, garaże kolumny samochodowej z mieszkaniami kierowców oraz warsztatem, magazyny materiałów pędnych i smarów, hamownia, kotłownia, magazyn złomu i rampa wyładowcza. Każda z trzech grup lotniskowych obiektów posiadała własny, niezależny węzeł energetyczny i wodociągi. Lotnisko posiadało również rozległą sieć drenażu i odwodnienia zbudowaną z kanałów ceramicznych które były w owym czasie nowością technologiczną. Również przepływający przez całą długość płyty lotniska potok „Marzec" został ukryty w kanałach. W miejscowościach Łężany oraz Moderówka, leżących w pobliżu Krosna zaadoptowano łąki na lotniska pomocnicze krośnieńskiej szkoły pilotów. Jesienią 1938 r., jeszcze w trakcie niezakończonej budowy centrum, przeniesiono z Bydgoszczy do Krosna Szkołę Podoficerów Lotnictwa dla Małoletnich. Komendantem Szkoły mianowano ppłk pilota obs.

Adama Juliusza Zalewskiego. Rozpoczęte w Bydgoszczy szkolenia elewów w specjalnościach pilot, strzelec pokładowy - radiotelegrafista oraz mechanik pokładowy były kontynuowane w Krośnie aż do wybuchu wojny. Na terenie kompleksu zachowały się również historyczny układ drogowy oraz oryginalny pas startowy z okresu II wojny światowej.

Do obiektów przemysłowych należą także: budynek młyna przy ul. Krakowskiej z XIX/XX w. oraz hala remontowa i zajezdnia PKS przy ul. Tysiąclecia z lat 1953-1960. Budynki te wymagają przeprowadzenia prac remontowych.

Cmentarze:

Na terenie miasta istnieje kilka zabytkowych cmentarzy:

Stary Cmentarz przy ul. Krakowskiej. Założony w 1786 r., gdy z rozkazu władz austriackich zakazano grzebania zmarłych na placu przy kościele farnym. Zamknięty dla pochówków od 1950 r. Plan cmentarza trapezowaty z asymetrycznie rozplanowanymi alejkami. Zadrzewiony równomiernie wewnątrz kwater i przy granicy założenia. Na cmentarzu zostało pochowanych wielu zasłużonych obywateli Krosna, co znajduje odzwierciedlenie w wysokiej randze artystycznej znajdujących się na nim nagrobków. W większości są to pomniki kamienne w formie obelisków, krzyży, rzeźb figuralnych (Chrystus Dźwigający Krzyż, NMP Niepokalanie Poczęta) na cokołach. Najstarszy nagrobek pochodzi z ok. l. 20 XIX w., najcenniejszy burmistrza Sylwestra Jaciewicza z 1895 r. wykonany w czerwonym piaskowcu przez rzeźbiarza Józefa Sroczyńskiego z Dębowca. Należy także zwrócić uwagę na wykonany w 1903 r. przez krośnieńskiego artystę Andrzeja Lenika wg proj. Napoleona Nawarskiego Pomnik ku czci poległych powstańców styczniowych. Można tu również spotkać nagrobki innych krośnieńskich twórców: Wojciecha Dudka, Piotra Kędzierskiego, Józefa i Jana Paczosów oraz Wojciecha Wojtowicza.

Cmentarz rzymsko-katolicki, komunalny przy ul. Wyszyńskiego. Plan cmentarza prostokątny. Zadrzewiony równomiernie w kwaterach oraz wzdłuż ogrodzenia i alej. Występują na nim wartościowe nagrobki, pochodzące m.in. z warsztatów krośnieńskich W. Wojtowicza, Krzanowskiego, W. Niezgody. Do ciekawszych nagrobków należą: Grób Nieznanego Żołnierza, kwatery z II wojny światowej (kwatera Lotników i Żołnierzy poległych w 1939 r., kwatera Żołnierzy Armii Krajowej) i grobowce m.in.; generała brygady WP Józefa Kwaciszewskiego (1890–1958), dowódcy oddziałów AK: Franciszka Płonki, mjr Ernesta Buchty, Jana Kopystyńskiego - Jarząbka i wielu innych.

Cmentarz żydowski przy ul. Goszczyńskiego. Powstanie cmentarza żydowskiego w Krośnie wiąże się z końcem XIX w. Nekropolia ta została zniszczona podczas II wojny światowej. Obecnie zachowało się ok. 100 macew, niestety tylko pojedyncze istnieją w całości, większość o różnym stopniu zniszczenia. Macewy dekorowane tradycyjnymi symbolami żydowskimi jak korona, świecznik, ptaki, kwiaty oraz tekstami hebrajskimi będącymi pozytywnymi opisami życia zmarłego. Wśród typowych macew na uwagę zasługują trzy nagrobki. Pierwszy Zygmunta Hellera, pozbawiony symboliki, z inskrypcją w języku polskim. Drugi Herscha Kerna o rzadko spotykanym na żydowskich cmentarzach motywie złamanego drzewa oraz inskrypcji w języku polskim i hebrajskim. Ostatni także w formie złamanego drzewa i dwujęzyczną inskrypcją upamiętnia Bernarda Munza, zmarłego w 1930 r. Na terenie kirkutu znajduje się także zbiorowa mogiła żydów rozstrzelanych w czasie II wojny światowej.

Cmentarze przykościelne:

- przy kościele farnym p.w. Św. Trójcy, założony w XIV w., pochówki znajdują się na terenie przykościelnym oraz we wnętrzu kościoła, zachowany drzewostan przy ogrodzeniu,
- przy kościele p.w. Narodzenia NMP w zespole klasztornym O.O. Franciszkanów, pochodzi z XVI-XVII w., nagrobki zachowane we wnętrzu kościoła.

Cmentarz wojenny żołnierzy radziecki, zlokalizowany w pobliżu zespołu klasztornego O.O. Kapucynów (Placu Konstytucji 3 Maja). W 43 mogiłach indywidualnych pochowano poległych

w 1944 r. Mogiły mają formę lastrykowych nagrobków. Na szczycie każdego z nich, na niewielkiej poduszce, umieszczona jest tabliczka z danymi spoczywającego w mogile żołnierza. Akcent centralny stanowi pomnik z piaskowca ustawiony na szczycie głównej alei biegnącej od wejścia na cmentarz.

Cmentarz choleryczny. Znajduje się na niewielkim wzniesieniu, przy ul. Białobrzeskiej. Upamiętnia ofiary epidemii z lat 1848-1872. Znajduje się w odległości około 150 m od szczytu góry Garncarskiej w kierunku wschodnim. Znajduje się na nim metalowy krzyż z tabliczką.

Pomniki i kapliczki
Zachowało się wiele kapliczek (w gminnej ewidencji zabytków ok. 65), wśród których można wyróżnić kilka typów:

- figuralne: grupa kapliczek ze Św. Rodziną (ul. Grodzka, Powstańców Śląskich, Wiejska), kapliczki z figurą Matki Boskiej (ul. Jana Pawła II, Ogrodowa, Portiusa, Wojska Polskiego, Żeromskiego, Żółkiewskiego), Chrystusa (ul. Berna, Orzeszkowej, Żeromskiego), Chrystusa upadającego pod krzyżem (ul. Decowskiego),
- słupowe - charakterystyczna grupa pochodząca prawdopodobnie z jednego warsztatu (ul. Dębowa, Drzymały, Grunwaldzka, Krakowska, Stapińskiego, Szopena), z krucyfiksem (ul. Franciszkańska).

Do ciekawych obiektów należy pomnik Ignacego Łukasiewicza, wzniesiony w 1932 r., usytuowany na Pl. Konstytucji 3 Maja. Jest on autorstwa wybitnego rzeźbiarza i medaliera Jana Raszki. Interesującym dziełem jest również pomnik Poległym w I wojnie światowej i wojnie z bolszewikami z 1921 r., usytuowany przy ul. Decowskiego, projektu Alfreda I. Kołdera, budowniczego miejskiego. Na terenie miasta występują także pomniki Poległych na ul. Krakowskiej, Powstańców Warszawskich, Wyszyńskiego/Suchodolskiej.

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Wiele stanowisk archeologicznych jest narażonych na niszczenie, choćby przez intensywną uprawę rolniczą obszarów, na których są zidentyfikowane. Próby wartościowania stanowisk archeologicznych mające na celu różnicowanie sposobu ich ochrony są niezwykle trudnym zadaniem, wydaje się, iż w wielu wypadkach są niemożliwe lub bardzo łatwo mogą prowadzić do katastrofalnych błędów a przez to do nieodwracalnego zniszczenia dziedzictwa archeologicznego. Zdecydowanie najprostsza sytuacja jest w przypadku zabytków posiadających zachowaną formę

terenową (np. grodziska, kurhany), wtedy należy je otoczyć ochroną poprzez zakaz zabudowy w ich obrębie oraz otoczeniu oraz nakazywać przeprowadzenie badań archeologicznych czy też nadzoru archeologicznego podczas inwestycji w pobliżu tego typu zabytków. Natomiast wartościowanie stanowisk archeologicznych o nie zachowanych formach terenowych, ale też takich określanych jako ślady osadnictwa, punkty osadnicze, gdzie podczas badań powierzchniowych odnaleziono niekiedy nawet bardzo skromną ilość materiału zabytkowego prowadzić może, do bardzo dużych zagrożeń. Należy zachować przy tym szczególną ostrożność. Otóż, jeżeli podczas badań terenowych znaleziono bardzo mało zabytków (np. pojedyncze fragmenty ceramiki) może (choć nie musi) świadczyć o wręcz bardzo dobrym stanie zachowania stanowiska archeologicznego, mimo iż mała ilość zabytków mogłaby sugerować małą wartość poznawczą. Pamiętać należy, iż ceramika znaleziona podczas takich badań to zabytki wyniesione na powierzchnie np. poprzez orkę rolniczą, która niszczy zabytki i przez to stają się one dla nas widoczne. Takie stanowisko może mieć bardzo dużą wartość poznawczą przez to, iż jest ono w niewielkim stopniu uszkodzone. Mała ilość zabytków może także świadczyć równie dobrze o tym, iż dany obszar był mało wykorzystywany i nawet w przypadku badań archeologicznych nie odkryjemy zbyt wielu zabytków. Podobnie stanowisko, na którym na powierzchni znajdujemy bardzo dużo materiału zabytkowego, może świadczyć o bogatym osadnictwie, jednak samo stanowisko może być bardzo zniszczone i z naukowego punktu widzenia jest mało wartościowe. Trzeba również pamiętać, iż zasięg stanowisk jest określany niejako orientacyjnie, w miejscach odnalezienia zabytków, duża jest tutaj rola badacza prowadzącego badania powierzchniowe, który subiektywnie określa zasięg. Postuluje się zatem ochronę wszystkich stanowisk archeologicznych, niezależnie od ich wielkości czy też "pozornej wartości", poprzez badania archeologiczne/nadzór archeologiczny przy każdych pracach ziemnych na ich obszarze. Nadzorem archeologicznym powinny być objęte również inwestycje w pobliżu stanowisk, pamiętając o tym, że zasięg stanowisk jest orientacyjny, a szansa na wystąpienie materiału zabytkowego rośnie, jeśli w pobliżu takie stanowisko jest wyznaczone.

Większość stanowisk archeologicznych na terenie Polski została rozpoznana „powierzchniowo" podczas dużego projektu realizowanego już od końca lat 70-tych XX w., jest to Archeologiczne Zdjęcie Polski. Poszukiwania stanowisk archeologicznych prowadzone są głównie metodą tzw. badań powierzchniowych, czyli obserwacji powierzchni zaoranych pól wiosną i jesienią. Dodatkowo wykorzystuje się informacje ze źródeł archiwalnych oraz wywiady z mieszkańcami danej miejscowości. Badania powierzchniowe uzupełniane są metodami archeologii lotniczej. Terytorium Polski podzielono na prostokąty mapy w skali 1:25 000, z których każdy oznaczony jest numerem. Prostokąty te, zwane arkuszami AZP, mają rozmiary ok. 5 x 7 km (35 km kw.). Dla każdego stanowiska archeologicznego, znanego z literatury, informacji archiwalnych, bądź też nowo odkrytego, sporządza się Kartę Ewidencji Stanowiska Archeologicznego (KESA). Dane z AZP powinny być uwzględnione w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Obszar miasta Krosna od lat 50. XX w. znalazł się w zasięgu intensywnych badań zatrudnionego w powstałym w 1954 r. muzeum archeologa Józefa Janowskiego. Jego działalność trwająca prawie trzy dziesięciolecia przyniosła odkrycie wielu stanowisk pradziejowych i średniowiecznych. Niestety, część z tych znalezisk nie posiada właściwej dokumentacji. Próbę właściwego ustalenia bazy danych podjęto wraz z przeprowadzeniem na tym terenie ogólnopolskiej akcji Archeologicznego Zdjęcia Polski, w wyniku której zweryfikowano dawne odkrycia, a w trakcie badań powierzchniowych zewidencjonowano wiele nowych stanowisk. Obszar miasta obejmuje cztery niepełne arkusze AZP, stanowiska zlokalizowano na trzech z nich, zaś na obszarze nr 111-73 obecności stanowisk archeologicznych nie stwierdzono. Zarejestrowano łącznie 90 stanowisk.

Do rejestru zabytków wpisanych jest jedynie trzy stanowiska - nr 1, 2, 3. Wśród stanowisk położonych na terenie miasta wyróżniono cmentarzysko szkieletowe, osady, ślady i punkty osadnictwa. Pochodzą z nich różnorodne materiały ruchome: fragmenty naczyń, narzędzia kamienne i krzemienne, wyroby metalowe, monety, itp. ze wszystkich epok pradziejowych oraz średniowiecza i czasów nowożytnych. Część znalezisk ma dość ściśle określoną chronologię, a wyjątkowo nawet przyporządkowana jest odpowiednim kulturom. Ze znacznej ilości stanowisk zebrano mało charakterystyczny materiał, który sklasyfikowano ogólnie w przedziale prahistoria. Nie pozwala on także dzisiaj na dokładniejsze określenie chronologii. Kilka stanowisk nie ma dokładnej lokalizacji. Stanowiska te zostały wyróżnione na podstawie luźnych znalezisk, których miejsce odkrycia nie jest się w stanie zweryfikować w terenie.

Najstarszy odcinek dziejów człowieka stanowi starsza epoka kamienia - paleolit. Z terenu Krosna znane jest tylko jedno stanowisko nr 82 (AZP 111-74/60), z którego pochodzi narzędzie krzemienne z paleolitu schyłkowego.

Stanowiska z młodszej epoki kamienia - neolitu, będące pozostałościami osad lub obozowisk występują już nieco częściej. Wynikało to z osiadłego trybu życia rolniczych społeczności oraz pojawienia się ceramiki, która obok wyrobów kamiennych stała się głównym wyznacznikiem lokalizacji w terenie śladów osadnictwa. Na terenie Krosna zlokalizowano kilkanaście takich stanowisk, z których tylko nieliczne można jednoznacznie łączyć z konkretnymi kulturami neolitycznymi. Do takich należy stanowisko nr 16 będące cmentarzyskiem szkieletowym kultury ceramiki sznurowej, nr 30 będącym śladem osadnictwa kultury wstęgowej rytej, nr 33 będącym śladem osadnictwa kultury ceramiki sznurowej oraz nr 67 będącym śladem osadnictwa kultury ceramiki wstęgowej rytej. Sporą część stanowisk, z których pochodzą wyroby z krzemienia, rogowca lub margla, tylko ogólnie można datować na okresu neolitu lub początek epoki brązu.

Stanowiska datowane na epokę brązu występują w kilku horyzontach chronologicznych. Z wczesnej epoki brązu zarejestrowano jedynie pojedyncze drobne wyroby kamienne (m.in. stan. nr 73, 79, 83, 94). Jednym z ciekawszych znalezisk jest krzemienny grocik sercowaty ze stan. 76. Intensyfikacja osadnictwa następuje od środkowej epoki brązu (XIII w. p.n.Ch.) do wczesnej epoki żelaza (VIII - V w. p.n.Ch.) wraz z rozwojem grupy tarnobrzeskiej i nasileniem oddziaływań zakarpackich (m.in. kultury Gawa). Na analizowanym obszarze nie znajduje to jednak wyraźnego odbicia, gdyż ślady w postaci skorup naczyń, o cechach tego okresu, wystąpiły jedynie na trzynastu stanowiskach. Wpływy kultur południowych zaobserwowano w materiale z obiektu osadowego odsłoniętego na krośnieńskim Rynku, stan. 1 i w niedalekiej Korczynie.

Na terenie Krosna odkryto również ślady związane z osadnictwem celtyckim, datowanym na III-I w. p.n.Ch. W prostokątnym palenisku odkopanym na Rynku (stan. nr 1) odkryto m.in. fragment ceramiki grafitowej. W czasach odpowiadających okresowi rzymskiemu i wędrówek ludów (I-V w. n. e.) zanotowano stanowiska osadowe kultury przeworskiej (np. stanowisko nr 2, 14, 48, 67, 82, 84), w tym także z elementami wskazującymi na pewne wpływy ludów południowych (Daków). Takich obserwacji dokonano podczas badań prowadzonych na terenie budowy szpitala wojewódzkiego - stan. nr 19. Wspomnieć należy także o znajdującej się w rejestrze zabytków pod nr 449/68 osadzie garncarskiej /?/ w dzielnicy Białobrzegi - stan. nr 3. Ważnymi znaleziskami są monety, przy czym najciekawszy, a zarazem bardzo dyskusyjny, choćby ze względu na kontekst i skład, jest tzw. skarb z Turaszówki, stan. 42, zawierający egzemplarze celtyckie z terenów Hiszpanii z I w. p.n.Ch., denary rzymskie z pierwszych wieków naszej ery, jak i nowożytne monety arabskie. Żelazny grot oszczepu z ul. Kolejowej, stan. 14, może być elementem wyposażenia grobu, a zarazem świadectwem istnienia cmentarzyska. Dyskusyjnym znaleziskiem jest również brązowa figurka bogini irańskiej Annahity, znaleziona jakoby w Suchodole - stan. nr 57.

Najstarsza faza wczesnego średniowiecza nie jest reprezentowana w materiałach pozyskanym na terenie Krosna. Dopiero okres plemienny, a przede wszystkim wczesnopaństwowy charakteryzuje się istnieniem bardziej intensywnego osadnictwa. Znanych jest kilkanaście stanowisk z tego czasu ze sporą ilością materiału ceramicznego (np. osady na stan. nr 89 i 91). Wyjątkowo cenne znaleziska stanowią miecz z Turaszówki z poł. XIII w. - stan. 40, czy też enkolpion brązowy z podziemi kościoła św. Wojciecha - stan. 6. Znaleziska te pochodzą z czasów poprzedzających lokację miasta. Najstarsza wzmianka o rolniczej osadzie krośnieńskiej należącej do biskupstwa lubuskiego datowana jest na 1282 r. Kwestią do końca nie rozstrzygniętą jest jej lokalizacja. Czy był to rejon kościoła św. Wojciecha, czy też teren Rynku i starówki wyjaśnią być może dalsze badania. Ślady słowiańskiej osady z XI w. odkryto na krośnieńskim rynku. Lokacja na prawie niemieckim, która nastąpiła po 1340 r. objęła teren wzniesienia w widłach Wisłoka i Lubatówki, w niedługim czasie otoczonym murami miejskimi. Władza krośnieńskiego wójta już wówczas obejmowała wsie: Białobrzegi, Głowienka, Suchodół i Krościenko Niżne, obecne, z wyjątkiem Głowienki, dzielnice miasta. W trakcie badań powierzchniowych zarejestrowano tam również ślady osadnictwa średniowiecznego.

Z późnego średniowiecza i czasów nowożytnych pochodzi duża ilość materiałów ruchomych. W latach 1999-2001 na Rynku miasta archeolodzy przeprowadzili zakrojone na szeroką skalę badania wykopaliskowe. Objęły one swym zasięgiem prawie 20% powierzchni placu. Ujawnione podczas szerokoprzestrzennych badań relikty murowanych budowli, o których wcale bądź niewiele wspominały źródła historyczne, pozostałości średniowiecznej infrastruktury miejskiej oraz dziesiątki

tysięcy zabytków ruchomych pozwalają w nowym świetle ujrzeć początki Krosna i czasy jego największego rozkwitu. Wiele przedmiotów ma charakter unikatowy, świadczący o wysokiej pozycji miasta w hierarchii średniowiecznych ośrodków miejskich Polski południowej. Wykonywane przez krośnieńskie Muzeum badania archeologiczne, zlecone i finansowane przez Gminę Krosno, wspierał finansowo także Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków. Głównym celem było jak najpełniejsze rozpoznanie archeologiczne Rynku, jego kształtu i wielkości, zabudowy oraz wyglądu w poszczególnych okresach. W trakcie badań odsłonięto nawarstwienia odzwierciedlające kształtowanie się rynku i jego wygląd w różnych epokach, natrafiono na relikty budowli kamiennych i drewnianych oraz inne urządzenia infrastruktury miejskiej. Podobnie cenne informacje oraz zabytki pozyskano dzięki prowadzeniu nadzorów archeologicznych nad inwestycjami w różnych częściach starego miasta, m.in.:

- nadzór podczas przebudowy sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, gdzie zarejestrowano kolejne fragmenty średniowiecznych wodociągów, drewnianych nawierzchni ulic, pozostałości architektury murowanej, dzięki którym można potwierdzić, iż pierwotny układ ciągów komunikacyjnych był nieco inny od dzisiejszego. W trakcie nadzoru pozyskano liczne fragmenty naczyń glinianych, wyrobów metalowych, skórzanych oraz drewnianych,
- nadzór nad pracami ziemnymi w otoczeniu oraz w kościele O.O. Franciszkanów pozwolił udokumentować ślady przebudowy z przełomu XIX i XX w. Zarejestrowano pozostałości osadnictwa z epoki brązu oraz okresu średniowiecznego, fragment fundamentu XVIII-wiecznej kaplicy MB Murkowej, natomiast w samym kościele udało się dokładnie zlokalizować oraz udokumentować znajdujące się tam krypty,
- nadzór nad pracami ziemnymi w otoczeniu kamienicy Rynek 11 pozwolił udokumentować relikty architektury oraz nawarstwienia średniowieczne, potwierdzając tym samym ustalenia dotyczące kształtowania się nawierzchni krośnieńskiego rynku oraz jego zabudowy,
- nadzór nad pracami prowadzonymi w obrębie kamienic Rynek 1 i 1a oraz na ich zapleczu przyczynił się do rozpoznania pierwotnego układu budynków oraz etapów ich przebudowy. Dzięki niemu odkryto nieznane wcześniej komory piwniczne, natomiast dzięki eksploracji metodami archeologicznymi obiektu średniowiecznego odkrytego na zapleczu kamienic pozyskano i udokumentowano liczne zabytki, wśród nich bardzo rzadkie prawidła szewskie.

Powyższe zestawienie wskazuje, iż w obrębie krośnieńskiego starego miasta nie ma miejsc, w których prowadzenie prac ziemnych nie ujawniłoby pozostałości pradziejowej oraz historycznej działalności człowieka. Wiele kwestii wymaga dalszego prowadzenia badań archeologicznych, aby możliwe było ich pełne rozpoznanie. Są to m.in. dokładny przebieg murów miejskich oraz położenie bram miejskich, zasięg cmentarza przy kościele farnym, dokładna lokalizacja kościoła O.O. Jezuitów czy też lokalizacja i dokumentacja nieistniejącej już architektury miejskiej. Ponadto wśród terenów, które powinny podlegać ciągłej ochronie konserwatorskiej oraz na których należy kontynuować bądź rozpocząć prowadzenie badania archeologicznych, znajdują się m.in.:

- rejon kościoła św. Wojciecha, co do którego istnieje podejrzenie, iż w tym właśnie miejscu znajdowała się rolnicza osada krośnieńska, o której najstarsza wzmianka pochodzi z 1282 r.,
- teren stanowiska archeologicznego nr 3 (wpisanego do rejestru zabytków pod nr A-449 w dniu 23.12.1968 r.) wraz z otoczeniem w rejonie oczyszczalni ścieków, gdzie zewidencjonowano dużą osadę z okresu rzymskiego oraz wczesnośredniowiecznego,
- stanowisko nr 2 (wpisane do rejestru zabytków pod nr A-459 w dniu 14.07.1969 r.) zewidencjonowane jako osada z okresu lateńskiego,
- stanowisko nr 19 w rejonie szpitala przy ul. Korczyńskiej, gdzie prowadzone podczas budowy powyższego obiektu badania archeologiczne ujawniły występowanie rozległej osady z epoki brązu oraz okresu wpływów rzymskich.

Zestawienie stanowisk archeologicznych z terenu Miasta Krosna przedstawiono na końcu opracowania.

5.2.5 Zabytki ruchome

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Najbardziej wartościowa grupa zabytków ruchomych z terenu Miasta Krosna należy do wyposażenia świątyń i klasztorów: kościoła farnego p.w. Św. Trójcy, kościoła i klasztoru, O.O. Franciszkanów, kościoła i klasztoru O.O. Kapucynów, dawnego kościoła parafialnego p.w. św. Wojciecha, kościoła parafialnego p.w. NMP Królowej Polski, kaplicy Emaus. Kolejna grupa zabytków ruchomych to nagrobki krośnieńskich nekropolii (Starego Cmentarza, cmentarza przy ul. Stefana Wyszyńskiego i kirkutu) oraz pomniki, kapliczki oraz figury przydrożne położone na terenie miasta (zostały one opisane w rozdziale 5.2.3. na s. 69-70).

Malarstwo monumentalne

W 1994 r. czasie prac konserwatorskich prowadzonych przy nagrobku Barbary z Kamienieckich Mniszchowej w prezbiterium kościoła franciszkanów natrafiono na ślady polichromii na ścianie za monumentem. W wyniku przeprowadzonych badań konserwatorskich zostały odkryte najstarsze zachowane na terenie Krosna malowidła. Odsłonięto dwie zróżnicowane chronologicznie, nałożone na siebie warstwy. Pierwsza, starsza przedstawiająca Męczeństwo św. Sebastiana, datowana jest na ok. 1400 r. Druga młodsza, interpretowana jako malowane epitafium Jana Kamienieckiego z przedstawieniem Adoracji św. Anny Samotrzeć powstała prawdopodobnie po 1513 r. Próba rozdzielenia warstw polichromii mogłaby spowodować ich uszkodzenie, dlatego zdecydowano na ukazanie II warstwy, którą translokowano na ścianę kaplicy.

Z zakresu malarstwa monumentalnego należy także wymienić fragmenty XVI-wiecznej dekoracji malarskiej kaplicy Matki Boskiej Szkaplerznej i zakrystii kościoła farnego w Krośnie datowane na ok. 1541 r. W kaplicy przedstawiono sceny z Ewangelii i apokryfów, ornament kandelabrowy, natomiast w zakrystii są to interesujące późnogotyckie-renesansowe dekoracje roślinne wzorowane na ówczesnych zielnikach.

Stylistykę późnobarokową reprezentuje, wykonana przez miejscowego malarza Andrzeja Kucharskiego oraz Antoniego Smuglewicza w 1808 r., w stylu iluzjonistyczno-klasycystycznym polichromia w kościele Kapucynów. Malowidła te zostały odsłonięte i są po konserwacji. Autorstwa tychże jest również polichromia w chórze klasztornym, której odkrywki zostały ukazane podczas prac badawczych w 2003 r. Z końca XIX w. pochodzi polichromia figuralna prezbiterium świątyni franciszkańskiej autorstwa popularnego wówczas rzeszowskiego malarza Jana Tabińskiego. Na przełom XIX/XX w. datuje się neobarokową polichromię w kaplicy pw. Matki Bożej Różańcowej przy tym kościele. Interesującym przykładem XX-wiecznej sakralnej polichromii figuralnej jest realizacja Wojciecha Sawilskiego w kościele p.w. NMP Królowej Polski na przedmieściu Polanka.

Poza architekturą sakralną dekoracje ścienne ozdabiały również domy prywatne oraz budynki użyteczności publicznej. Z początku XX w. pochodzą fragmenty polichromii w domu malarza Stanisława Bergmana (ucznia Stanisława Matejki) przy ul. Staszica 1 autorstwa artysty.

Zachowały się również w mieście sgraffitowe dekoracje elewacji zewnętrznych budynków. Na dawnym budynku Towarzystwa Zaliczkowego (bud. 1893-1894) dekorację o tematyce naftowej i tkackiej wykonał Franciszek Daniszewski. W tej technice ozdobiona jest również elewacja domu

mieszkalnego (1898-1899, 1908) rzeźbiarza Andrzeja Lenika wykonana przez właściciela wraz z Sewerynem Bieszczadem, a przedstawiająca personifikacje sztuk pięknych z łacińską sentencją.

Malarstwo

Najcenniejszym dziełem sztuki średniowiecznej na terenie Krosna jest późnogotycki, malowany na desce obraz Koronacji Matki Boskiej znajdujący się w kościele farnym (przed 1480 r.). Na ok. 1500 datuje się kolejne dzieło - obraz Matka Boska z Dzieciątkiem w typie Hodegetrii z tegoż kościoła.

Malarstwo XVI-wieczne to m.in. wczesnorenesansowy obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem tzw. Piekarskiej z fary z kaplicy Matki Boskiej Szkaplerznej. Bardzo bogato przedstawia się malarstwo XVII-wieczne na terenie Krosna. Wiele przykładów dostarcza kościół farny pw. Trójcy Świętej. W ołtarzu głównym znajduje się cenny obraz Adoracja Trójcy Świętej i Matki Boskiej przez Wszystkich Świętych przypisywany Tomaszowi Dolabelli. Natomiast na ścianach kościoła umieszczono wyjątkowy zespół ponad dwudziestu obrazów mający dużą wartość artystyczno - historyczno - obyczajową o charakterystycznych dla tego okresu cechach aktualizacji i aktualizmu. Ważnym przykładem typowego portretu sarmackiego są przedstawienia Porcjuszów w kaplicy tej rodziny.

Wartościowe przykłady XVII-wiecznego malarstwa znajdziemy także w kościele franciszkanów, np. w ołtarzu w kaplicy Oświęcimów obraz Wskrzeszenie Piotrawina przez św. Stanisława ze sportretowanymi postaciami rodziny Oświęcimów. Interesujący przykład malarstwa religijnego z mocnym akcentem świeckim wyrażonym w przedstawionych osobach tego zasłużonego dla Krosna rodu. W tejże kaplicy znajdują się również wysokiej klasy portrety członków rodziny fundatora przypisywane m.in. Bartłomiejowi Stroblowi.

Należy także wymienić czczony obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem tzw. Murkowej z kościoła O.O. Franciszkanów. Pierwotnie znajdujący się na elewacji kościoła, we wschodniej części elewacji frontowej, został w wyniku coraz szerszego kultu jakim obdarzano przedstawienie przeniesiony do ołtarza głównego w 1779 r.

Wspomniany już malarz Jan Tabiński (1837-1915), który pozostawił po sobie wiele realizacji religijnych na terenie ówczesnej diecezji przemyskiej, w Krośnie wykonał także Stacje Drogi Krzyżowej znajdujące się kościele farnym oraz obrazy w ołtarzach bocznych w świątyni O.O. Kapucynów.

Rzeźba

Omawiając rzeźbę na terenie Krosna w pierwszym rzędzie należy wymienić przykłady realizacji gotyckich: znajdujące się w krośnieńskiej farze - Grupa Ukrzyżowania z tęczy (1 ćw. XVI w.) Madonna z Dzieciątkiem z ołtarza bocznego oraz figura nieznanej świętej (1 ćw. XVI w.). Na I poł. XVI w. datuje się rzeźbę św. Mikołaja w kościele św. Wojciecha.

Bardzo dobrze prezentuje się zbiór rzeźby barokowej. Okres wczesnego baroku reprezentują rzeźby nastaw ołtarzowych fary pochodzących z ok. połowy XVII w. Z początku XVIII w. pochodzi jeden z największych w południowej Polsce zespół płaskorzeźbionych w drewnie, figuralnych antepediów z kościoła farnego i z kościoła św. Wojciecha.

W kościele farnym znajduje się najstarszy na terenie Krosna przykład sztuki sepulkralnej w postaci późnogotyckiej heraldycznej tablicy nagrobnej biskupa Stanisława Tarły (1 poł. XVI w.). Z tej świątyni pochodzi również wczesnobarokowy nagrobek Jana i Zofii z Lizęgów Skotnickich (1 ćw. XVII w.), architektoniczny z przedstawionymi klęczącymi postaciami kolatorów krośnieńskiej fary.

Duże znaczenie dla sztuki polskiej posiadają architektoniczne nagrobki z kościoła franciszkańskiego, począwszy od nagrobka Jana Kamienieckiego (ok. 1560-73) - najstarszego sygnowanego dzieła włoskiego rzeźbiarza Jana Marii Padovano, który jest wybitnym przykładem sztuki sepulkralnej renesansu. Jakub Trwały ze Lwowa wykonał natomiast późnorenesansowy nagrobek Barbary z Kamienickich Mniszchowej (4 ćw. XVI w.). Nagrobek Jana Jędrzejowskiego (ok. 1550-1596) przypisywany włoskiemu rzeźbiarzowi Santi Gucciemu. Kolejny włoski artysta to Giovanni Lucano Reitino autor wczesnobarokowego nagrobka Jadwigi z Włodków Firlejowej (1611 r.).

Okres przełomu XIX i XX w. to okres działalności w Krośnie dużej pracowni rzeźbiarskiej Andrzeja Lenika. Wykonał on wyposażenie do wielu kościołów, głównie poza Krosnem. W mieście m.in. odnowił stiuki w kaplicy Oświęcimów oraz dekoracje stiukowe w kościele Św. Trójcy. W tym czasie tworzyli także Stanisław Janik (ołtarze w kościele kapucynów), Piotr Kędzierski i Karol Hukan (uczeń Lenika).

Sztukę lat 30. XX w. reprezentuje ciekawe wyposażenie kościoła pw. NMP Królowej Polski - ołtarze wg projektu Janiny Reichertówny, ambona autorstwa Mariana Osińskiego (projektanta kościoła), konfesjonały, ławki.

Dekoracja architektoniczna

Z epoki renesansu pochodzi bogato dekorowany portal w kamienicy Wójtowskiej w formie półkolistej arkady. W kluczu gmerek z inicjałami ówczesnego właściciela kamienicy. W zwieńczeniu dekorowany tarczą z orłem polskim oraz monogramem Zygmunta Starego. W kamienicy Roberta Wojciecha Portiusa zachował się późnorenesansowy portal dekorowany w podłuczu kasetonami i rozetami. W kluczu data 1640 i monogramy właścicieli.

Krosno może się pochwalić wybitnym dziełem sztukatorstwa jakim jest dekoracja kaplicy Oświęcimów. Najwybitniejsze, źródłowo potwierdzone dzieło Giovanniego Battisy Falconiego, powstałe w 1647 r. Wysokiej klasy artystycznej dekoracje w formie ornamentyki architektonicznej, z kartuszami podtrzymywanymi przez postaci aniołków, płaskorzeźbionymi postaciami putt i Matki Boskiej z Dzieciątkiem, bogatym fryzem z dekoracją roślinną i panopliami.

Rzemiosło artystyczne

Na terenie Krosna w XVII i pocz. XVIII w. prężnie rozwinęła się sztuka snycerska, której wytworem są odznaczające się wysokim poziomem artystycznym nastawy ołtarzowe, antepedia, stalle. Zachowały się wyjątkowej klasy, bogato dekorowane ołtarze z fary. Ołtarz główny z interesującym tabernakulum (przerobione w 1756 r.) w formie ośmiobocznej świątyni oraz ołtarze boczne przy łuku tęczowym z II ćw. XVII w., pozostałe z ok. połowy XVII w., stalle radzieckie i ławy kolatorskie Porcjusza o bogatej dekoracji snycerskiej i malarskiej, manierystyczna ambona. XVIII w. reprezentują atektoniczne ołtarze w formie tond z przedstawieniami, obramionych bujną dekoracją floralną z postaciami putt będące na wyposażeniu fary i kościoła św. Wojciecha, pochodzące z nie istniejącego kościoła jezuitów.

W kościołach farnym i kapucyńskim zachowały się duże zbiory szat liturgicznych z przełomu XVI/XVII w., XVII, XVIII w. Na uwagę zasługują 4 ornaty z 2 poł. XVIII w., wykonane w technice gobelinu przez manufakturę Romerów w Bieździadce, znajdujące się u kapucynów.

Z bogatych fundacji Wojciecha Roberta Portiusa dla kościoła farnego, z dziedziny rzemiosła artystycznego należy wymienić jedną z najstarszych cynowych chrzcielnic z 1634 r. oraz trzy dzwony w dzwonnicy wybudowanej dzięki staraniom tego wybitnego kupca. Dzwony datowane na 1639 r. nazwano imionami Urban, Jan i Marian. Urban dekorowany przedstawieniem Trójcy Św., gmerkiem fundatora oraz nazwiskami ludwisarzy Szczepana Mautela i Jerzego Oliviera, jest jednym z największych dzwonów w Polsce. Kolejny Jan ozdobiony jest plakietkami z Ukrzyżowaniem i św. Robertem, trzeci Marian - plakietkami z Matką Boską Niepokalanie Poczętą oraz gmerkiem Portiusa.

Sztuka witrażu reprezentowana jest przez dzieło wykonane przez Zakład S.G. Żeleńskiego w Krakowie (kościół p.w. NMP Królowej Polski, wyk. 1935 r. wg proj. W. Jastrzębskiego i Jana Śliwińskiego).

5.2.6 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

W Krośnie działają instytucje kultury podległe samorządowi województwa podkarpackiego, m.in.:

Muzeum Rzemiosła w Krośnie[3]

Muzeum Rzemiosła w Krośnie mieści się w budynku dawnej Pierwszej Krajowej Fabryki Zegarów Wieżowych Michała Mięsowicza ("Dom pod zegarem"). Idea otwarcia Muzeum Rzemiosła powstała na początku lat 80. XX w. w środowiskach związanych z Cechem Rzemiosł Różnych

[3] https://muzeumrzemiosla.pl/

w Krośnie. Pomysłodawcami placówki byli: Józef Cisowski i Tadeusz Bochenek. W 1980 r. Zarząd Cechu wystąpił do władz Krosna o przekazanie budynku. Wystąpienie spotkało się z pozytywnym odzewem, i rozpoczęto remont, który przypadł na lata 1984-1987. Po ich zakończeniu placówka została otwarta w 1990 r. Równolegle do prac remontowych rozpoczęto gromadzenie eksponatów. Wiele z nich przekazali rzemieślnicy z miasta i okolic, a także władze miasta oraz Izba Rzemieślnicza z Rzeszowa.

Podstawową wystawą muzeum jest ekspozycja pt. "Dzieje rzemiosła Polski południowo-wschodniej", w ramach której prezentowane są eksponaty, związane z historią takich rzemiosł jak stolarstwo, kowalstwo, zegarmistrzostwo (wraz z eksponatami związanymi z historią budynku), krawiectwo, tkactwo, szewstwo z rymarstwem i siodlarstwem, fryzjerstwo i modniarstwo. Ponadto eksponowana jest skrzynia z XVII w., stanowiąca dawny skarbiec cechowy.

Od 2006 r. w ramach muzeum działa Piwnica Pod Cieniami przy Rynku 5, służąca organizacji wystaw czasowych. Placówka udostępnia również do zwiedzania Wieżę Farną dzwonnicę przy bazylice kolegiackiej Świętej Trójcy.

Muzeum Podkarpackie w Krośnie[4]

Muzeum powstało w 1954 r. jako Muzeum Regionalne PTTK, w 1958 r. stało się instytucja państwową pod nazwą *Muzeum w Krośnie*, a od 1975 r. *Muzeum Okręgowe*. W 2000 r. przyjęło obecną nazwę. Placówka mieści się na terenie starego miasta przy ul. Piłsudskiego 16, w zabytkowym budynku dawnego Pałacu Biskupiego. Muzeum posiada działy: archeologiczny, historyczny, artystyczny, historii oświetlenia, historii szkła i przemysłu szklarskiego, oświatowo-promocyjny, administracyjno-gospodarczy, finansowo-księgowy, biblioteka.

W Muzeum znajdują się następujące stałe ekspozycje:

- *Historia oświetlenia* - jedna z najcenniejszych na świecie kolekcji lamp naftowych,
- *Przeszłość ożywiona* - wystawa archeologiczna,
- *Z dziejów Krosna i regionu,*
- *W kręgu twórców krośnieńskich XIX i XX w.* - galeria sztuki krośnieńskiej,
- *Szkło podkarpackich* hut.

Dodatkowo na terenie miasta Krosna funkcjonują:

Muzeum Misyjne Sióstr Misjonarek św. Piotra Klawera w Krośnie

Placówka mieści się w domu zakonnym Zgromadzenia Sióstr Misjonarek św. Piotra Klawera. Powstała w 2002 r. Zbiór muzeum obejmuje eksponaty pochodzące z czterech kontynentów: Afryki, Azja, Australii i Oceanii oraz Ameryki Łacińskiej. W zbiorach znajdują się stroje, ozdoby, broń, instrumenty muzyczne oraz przedmioty codziennego użytku.

Muzealna Izba Motoryzacji[5]

Mieści się ona w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 3 w Krośnie. Kolekcja liczy ponad 80 pojazdów i stale powiększa się. Dział liczy 10 motocykli i 14 motorowerów z lat 1950 - 1989. Najcenniejsze z nich to: SHL z 1954 r., WFM z 1956 r., JUNAK z 1960 r., motorowery OSA, ŻAK, RYŚ, KOMAR oraz samochody WARSZAWA M 20 „GARBUS" z 1952 r i SYRENA 103. Oprócz pojazdów produkowanych w Polsce znajduje się tu również 13 motocykli produkcji czechosłowackiej (z żużlową JAWĄ), 8 niemieckich (AVO SPORT), 5 rosyjskich (IŻ). W Muzealnej Izbie Motoryzacji można także obejrzeć zgromadzone silniki, układy samochodowe (np. mosty napędowe) i inne historyczne zabytki techniki.

Prywatne Muzeum Podkarpackich Pól Bitewnych

Zbiory prezentowane są w formie ekspozycji stałych w budynku mieszczącym muzeum (ul. F. Czajkowskiego 92), wystawie półplenerowej i największym w Krośnie schronie przeciwlotniczym z okresu II wojny światowej. Założycielami i organizatorami placówki są Dorota i Piotra Kiełtyka

[4] https://muzeum.krosno.pl/
[5] https://www.zsm.krosno.pl/muzeum/index.php

oraz Lesław Wilk. Zbiory muzealne stanowią kolekcje założycieli, gromadzone ponad 30 lat. Zbiory udostępniono do zwiedzania w listopadzie 2013 r.

Samodzielną instytucją kultury - spółką miejską jest Centrum Dziedzictwa Szkła Krosno[6]. Jest ono pierwszym obiektem turystyczno-kulturalnym w Polsce, który prezentuje tematykę hutnictwa szkła oraz szeroko pojętej szklanej twórczości w interaktywny sposób. Obiekt składa się z dwóch budynków, jeden z nich mieści się przy ul. Blich 2, natomiast drugi to tzw. piwnice przedprożne, które znajdują się przed zachodnią pierzeją krośnieńskiego Rynku. W budynku głównym mieszczą się stałe ekspozycje wyrobów szklanych: szkła użytkowego, artystycznego oraz dekoracyjnego. W piwnicach przedprożnych mieszczą się ekspozycje cennych dzieł sztuki szklanej. Zostały one wykonane przez najbardziej znanych artystów działających w Krośnie lub związanych z tym miastem. Należą do nich m.in. Jerzy i Mateusz Marajowie, Henryk i Rafał Ryszowie, Paweł oraz Stanisław Jan Borowscy, Maciej Habrat, Marzena Krzemińska-Baluch. W piwnicach można również zwiedzić salę "szkła w fizyce".

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1) wpis do rejestru zabytków;
2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3) uznanie za pomnik historii;
4) utworzenie parku kulturowego;
5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze miasta Krosna funkcjonują trzy z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 34-47 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- księga A – zabytki nieruchome,
- księga B – zabytki ruchome,
- księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Poniższa tabela przedstawia zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków z terenu miasta Krosna.

[6] https://miastoszkla.pl/

Tabela 2. Zabytki nieruchome w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Krosna wpisane do rejestru zabytków.

Lp.	Adres	Obiekt	Datowanie	Ne Rejestru Zabytków
1.	-	historyczny układ urbanistyczny zespołu staromiejskiego miasta Krosna	XIV w. - XIX/XX w.	A-376 z 27.08.2009 r.
2.	-	historyczny układ urbanistyczny części Krosna w rejonie ulic Kościuszki, Paderewskiego, Łukasiewicza	XIX/XX w.	A-475 z 22.12.2015 r.
3.	ul. Decowskiego	pomnik ku czci poległych w I wojnie św. i wojnie polsko - bolszewickiej	1 ćw. XX w.	B-175 z 19.02.2007 r.
4.	ul. Decowskiego 2	kościół parafialny p.w. NMP Królowej Polski, murowany	1928 r.	A-131 z 2.03.1989 r.
5.	ul. Franciszkańska 5	kaplica Oświęcimów z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów, murowana	1647-1648	A-1407 (d. 10) z 30.11.1947 r.
6.	ul. Franciszkańska 5	dzwonnica kościelna, murowana z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów	1904 r.	A-130 z 15.07.2005 r.
7.	ul. Franciszkańska 5	klasztor murowany z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów	1591, poł. XIX w.	A-130 z 15.07.2005 r.
8.	ul. Franciszkańska 5	studnia z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów	pocz. XX w.	A-130 z 15.07.2005 r.
9.	ul. Franciszkańska 5	kościół p.w. Nawiedzenia NMP, murowany w zespole klasztornym O.O. Franciszkanów	1402 r.	A-1407 (d. 10) z 30.11.1947 r.
10.	ul. Franciszkańska 5	ogrodzenie z 2 bramkami z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów, murowane	1904 r.	A-130 z 15.07.2005 r.
11.	ul. Franciszkańska 5	oficyna murowana z zespołu klasztornego O.O Franciszkanów	1904 r.	A-130 z 15.07.2005 r.
12.	ul. Franciszkańska 9	dom murowany	1900-1925	A-1258 z 26.06.2014 r.
13.	ul. Goszczyńskiego	cmentarz żydowski	2 poł. XIX w.	A-1273 (d. A-338) z 26.05.1995 r.
14.	ul. Grodzka 2	ochronka p.w. św. Józefa przy Zgromadzeniu SS. Józefitek, murowana; ob. Caritas	1890–1910	A-1308 (d. A-202) z 7.05.1990 r.
15.	ul. Grodzka 4	dom murowany	1897 r.	A-81 z 23.03.2004 r.
16.	ul. Grodzka 6	dom murowany, ob. Katolickie Liceum Ogólnokształcące	1890–1910	A-145 z 30.12.1988 r.
17.	ul. Grodzka 15	Dom Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół", murowany; ob. kino	1898–1939	A-109 z 21.04.1987 r.
18.	ul. Grodzka 41	pałac Kaczkowskich, murowany	1875-1899	A-128 z 30.12.1988 r.
19.	ul. Grodzka 41	park	1875-1899	A-128 z 30.12.1988 r.
20.	ul. Kapucyńska 1	bank Krośnieńskiego Towarzystwa Zaliczkowego, murowany	1893-1894	A-304 z 2.12.1993 r.
21.	ul. Kazimierza Wielkiego 1	dom murowany	1933 r.	A-1324 (d. A-243) z 3.07.1991 r.
22.	ul. Kazimierza Wielkiego 2	dom murowany	1925–1949	A-880 z 10.08.2012 r.
23.	ul. Kolejowa 29	dworzec kolejowy, murowany	1884 r.	A-75 z 28.08.2003 r.
24.	ul. Korczyńska 18a	kościół p.w. św. Wojciecha, drewniany	1450/1903	A-146 z 16.05.1989 r.
25.	ul. Kościuszki 14	dom murowany	1904-1905	A-116 z 10.03.1988 r.
26.	ul. Krakowska	Stary Cmentarz	1786-I. 20-te XX w.	A-41 z 5.01.1984 r.
27.	ul. Lewakowskiego 1	dom murowany	1875-1899	A-278 z 20.10.2008 r.
28.	ul. Lewakowskiego 1	budynek gospodarczy	1875-1899	A-278 z 20.10.2008 r.
29.	ul. Lewakowskiego 4	dom murowany	1875-1899	A-311 z 22.07.1994 r.
30.	ul. Lewakowskiego 6	dom murowany	1920 r.	A-98 z 25.06.1986 r.
31.	ul. Lewakowskiego 16	dom murowany	1914 r.	A-179 z 17.11.1989 r.
32.	ul. Lewakowskiego 22	dom murowany	1902 r.	A-231 z 14.02.1991 r.
33.	ul. Lewakowskiego 24	dom murowany	1900-1925	A-203 z 10.05.1990 r.
34.	ul. Lewakowskiego 35	dom drewniany	1850-1899	A-132 z 20.01.1989 r.
35.	ul. Lwowska 1	willa - dom murowany	1920–1939	A-1503 z 7.12.2017 r .

36.	ul. Lwowska 6 (d. 14)	dom A. Lenika, murowany	1898 r.	A-1289 (d. A-292) z 20.05.1993 r.
37.	ul. Lwowska 15	dom murowany (dworek)	1930-1939	A-154 z 27.07.2006 r.
38.	ul. Lwowska 19	willa murowana z ogrodem	1920-1929	A-171 z 11.08.2006 r.
39.	ul. Lwowska 19	pomnik (popiersie F. Chopina)	1920-1929	A-171 z 11.08.2006 r.
40.	ul. Lwowska 24	dom murowany	1905-1909	A-36 z 16.12.1983 r.
41.	ul. Łukasiewicza 1	dom murowany	1900-1925	A-136 z 23.02.1989 r.
42.	ul. Łukasiewicza 5	dom murowany	1900-1925	A-107 z 3.03.1987 r.
43.	ul. Łukasiewicza 5	budynek gospodarczy	1900-1925	A-107 z 3.03.1987 r.
44.	ul. Mickiewicza 8	dom murowany	1900-1925	A-205 z 10.09.1990 r.
45.	ul. Mielczarskiego 9	poczta murowana	1907 r.	A-263 z 29.01.1992 r.
46.	ul. Mostowa 5	dom drewniany	1900-1925	A-60 z 30.01.1985 r.
47.	ul. Mostowa 5	budynek gospodarczy	1900-1925	A-60 z 30.01.1985 r.
48.	ul. Nadbrzeżna 2	willa „Zacisze", murowana	1905 r.	A-1043 (d. A-152) z 23.06.1989 r.
49.	ul. Naftowa 18	dom murowany	1904 r.	A 1609 (d. 274) z 17.03.1992 r.
50.	ul. Niepodległości 47	dom drewniany	1850-1899	A-484 (d. 100) z 27.06.1986 r.
51.	ul. Paderewskiego 4	budynek Ubezpieczalni Społecznej, murowany	1900-1925	A-1205 (d. 108) z 9.04.1987 r.
52.	ul. Paderewskiego 4a	budynek Ubezpieczalni Społecznej, murowany	1900-1925	A-1205 (d. 108) z 9.04.1987 r.
53.	ul. Pawła z Krosna 8	budynek mieszkalno-usługowy, murowany (d. rozlewnia piwa)	pocz. XX w.	A-1069 z 25.01.2013 r.
54.	ul. Piłsudskiego 5	kościół parafialny p.w. Św. Trójcy, murowany	1342 r.	A-1408 (d. 9) z 21.11.1948, a także wpis do rejestru zabytków przez LWKZ z 6.02.1931 r.
55.	ul. Piłsudskiego 5	dzwonnica murowana z zespołu kościoła p.w. Św. Trójcy	1637-1651	A-1408 (d. 9) z 21.11.1948, a także wpis do rejestru zabytków przez LWKZ z 6.02.1931 r.
56.	ul. Piłsudskiego 5	plebania murowana z zespołu kościoła p.w. Św. Trójcy	1634/1896	A-1408 (d. 9) z 21.11.1948, a także wpis do rejestru zabytków przez LWKZ z 6.02.1931 r.
57.	ul. Piłsudskiego 8	dom murowany	1900-1925	A-1440 z 8.02.2017 r.
58.	ul. Piłsudskiego 14	Dom Towarzystwa Mieszczańskiego „Zgoda", murowany; ob. Cech Rzemiosł Różnych	1909 r.	A-1230 z 27.02.2014 r.
59.	ul. Piłsudskiego 15	dom murowany	1900-1925	A-369 z 2.10.1997 r.
60.	ul. Piłsudskiego 16	pałac biskupi, murowany; ob. Muzeum Podkarpackie	1550-1599	A-52 z 25.11.1952 r.
61.	ul. Piłsudskiego 19	dawna Fabryka Zegarów Wieżowych Michała Mięsowicza, murowana; (ob. Muzeum Rzemiosła)		A-221 z 12.11.1990 r.
62.	ul. Piłsudskiego 23	dom murowany	1850-1875	A-215 z 17.11.2008 r.
63.	Pl. Konstytucji 3 Maja 2	kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Św., murowany w zespole klasztornym O.O. Kapucynów	1771-1811	A-11 z 21.11.1948 r.
64.	Pl. Konstytucji 3 Maja 2	klasztor O.O. Kapucynów, murowany	1771-1811	A-11 z 21.11.1948 r.
65.	Pl. Konstytucji 3 Maja 2	ogród w zespole klasztornym O.O. Kapucynów	XVIII-XIX w.	A-11 z 21.11.1948 r.
66.	Pl. Konstytucji 3 Maja 3	dom murowany	1900-1925	A-118 z 5.05.1988 r.
67.	ul. Podkarpacka 1	dom murowany	1922 r.	A-137 z 2.03.1989 r.
68.	ul. Popiełuszki 103	pałac Trzecieskich, murowany	1808 r.	A-130 z 16.01.1989 r.

69.	ul. Popiełuszki 103	park z zespołu pałacowego	1800-1825	A-130 z 16.01.1989 r.
70.	ul. Portiusa 2 / Rynek	dom murowany	1890-1910	A-21 z 30.09.1982 r.
71.	ul. Portiusa 4	kamienica	XIX/XX w.	A-1470 z 24.06.2017 r.
72.	ul. Prochownia 4	dom Dunikowskiego, murowany	1890-1910	A-175 z 9.11.1989 r.
73.	ul. Rynek 1	dom murowany (ob. PWSZ w Krośnie)	1600-1650; 1800-1899	A-1 z 21.09.1982 r.
74.	ul. Rynek 1a	Kamienica, (ob. PWSZ w Krośnie)	1600-1650; 1800-1899	A-2 z 21.09.1982 r.
75.	ul. Rynek 2	dom murowany	1600-1699	A-3 z 21.09.1982 r.
76.	ul. Rynek 3	dom murowany	1600-1699	A-4 z 22.09.1982
77.	ul. Rynek 4	dom murowany	1600-1699	A-485 (d. 5) z 23.09.1982 r.
78.	ul. Rynek 5	dom „ Curia Praetoriana", murowany	1500-1525	A-6 z 23.09.1982 r.
79.	ul. Rynek 6	dom murowany	1500-1525	A-7 z 24.09.1982 r.
80.	ul. Rynek 7	kamienica „Wójtowska"	1490-1510	A-1638 z 1.06.1960 r.
81.	ul. Rynek 8	dom murowany	1500-1525	A-8 z 24.09.1982 r.
82.	ul. Rynek 9	dom murowany	1800-1850	A-1283 (d. 328) z 20.01.1995 r.
83.	ul. Rynek 10	kamienica	1800-1899	A-282 z 1.08.2008 r.
84.	ul. Rynek 11	dom murowany	1800-1899	A-1394 (d. 9) z 24.09.1982 r.
85.	ul. Rynek 12	dom murowany	1800-1899	A-10 z 24.09.1982 r.
86.	ul. Rynek 13	dom murowany		A-11 z 27.09.1982 r.
87.	ul. Rynek 14	dom murowany		A-12 z 27.09.1982 r.
88.	ul. Rynek 15	dom murowany		A-13 z 27.09.1982 r.
89.	ul. Rynek 16	dom murowany	1800-1899	A-529 (d. 14) z 28.09.1982 r.
90.	ul. Rynek 17	dom murowany		A-15 z 28.09.1982 r.
91.	ul. Rynek 18	dom murowany	1800-1899	A-16 z 28.09.1982 r.
92.	ul. Rynek 19	dom murowany	1800-1899	A-17 z 28.09.1982 r.
93.	ul. Rynek 20	dom murowany	1800-1899	A-18 z 29.09.1982 r.
94.	ul. Rynek 21	dom murowany	1800-1899	A-19 z 29.09.1982 r.
95.	ul. Rynek 22	dom murowany	1800-1899	A-20 z 29.09.1982 r.
96.	ul. Rynek 23 / Piłsudskiego 1	dom murowany	1800-1899	A-22 z 30.09.1982 r.
97.	ul. Rynek 24 / Piłsudskiego	dom murowany	1500-1525	A-23 z 1.10.1982 r.
98.	ul. Rynek 25	dom murowany	1500-1525	A-24 z 1.10.1982 r.
99.	ul. Rynek 26	dom murowany	1500-1525	A-25 z 1.10.1982 r.
100.	ul. Rynek 27	dom murowany	1500-1525	A-26 z 1.10.1982 r.
101.	ul. Rynek 28 / Słowackiego 1	dom murowany	1500-1525	A-27 z 1.10.1982 r.
102.	ul. Sienkiewicza 12	Gmach Sądu, murowany	1913 r.	A-1361 (d. 239) z 7.06.1991 r.
103	ul. Skargi 3	Seminarium Nauczycielskie Męskie, murowane; ob. gimnazjum nr 1	1891 r.	A-1188 (d. 336) z 1.08.1995 r.
104	ul. Stapińskiego 6	dom murowany (dworek)	1890-1910	A-217 z 5.11.1990 r.
105.	ul. Staszica 1	dom drewniany	1909 r.	A-151 z 23.06.1989 r.
106.	ul. Staszica 3-5 (d. 5)	willa murowana z ogrodem	1900-1925	A-291 z 31.03.1993 r.
107.	ul. Staszica 10	dom murowany	1906 r.	A-31 z 23.11.2000 r.

108.	ul. Szpetnara 9	bursa Gimnazjum Miejskiego, murowana ob. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2	1900-1925	A-111 z 25.08.1987 r.
109.	ul. Wojska Polskiego 4	dom murowany	1900-1925	A-127 5.1.1989 r.
110.	ul. Wojska Polskiego 6-8	dom murowany	1900-1925	A-124 z 9.09.1988 r.
111.	ul. Wojska Polskiego 10	dom murowany	1900-1925	A-123 z 9.09.1988 r.
112.	ul. Wojska Polskiego 12	dom murowany	1890-1910	A-129 z 6.12.1989 r.
113.	ul. Wojska Polskiego 14	dom murowany	1900-1925	A-125 z 10.10.1988 r.
114.	ul. Wojska Polskiego 22	dom "Wojnarówka", murowany	1897 r.	A-133 z 3.02.1989 r.
115.	ul. Wyszyńskiego	most na Badoniu, murowany	1892 r.	A-215 z 5.11.1990 r.
116.	ul. Żwirki i Wigury 3	budynek d. jadalni i sali gimnastycznej Szkoły Podoficerów Lotnictwa dla Małoletnich, murowany	1937-1938	A-1444 z 15.02.2017 r.

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Poniższa tabela przedstawia zestawienie zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków z terenu miasta Krosna.

Tabela 3. Zabytki ruchome miasta Krosna wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Zabytek lub zespół zabytków objętych wpisem	Nr rej. zabytków
1.	Krosno	kościół farny	wyposażenie kaplicy śś. Piotra i Pawła przy kościele farnym	B-466 z 24.09.1998 r. (stary nr B-14)
2.	Krosno	kościół farny	wyposażenie i wystrój kościoła parafialnego	B-95 z 21.04.2004 r.
3.	Krosno	kościół farny	stelle i Stacje Drogi Krzyżowej w kaplicy św. Anny	B-995 z 22.02.2021 r.
4.	Krosno	kościół klasztorny oo. franciszkanów	4 nagrobki przyścienne we wnętrzu kościoła: Jana Kamienieckiego (po 1560), Barbary z Kamienieckich - Mniszchowej (po 1580), Jana i Elżbiety Jędrzejowskich (ok. 1595), Jadwigi z Włodków - Firlejowej (1611)	B-410 z 02.10.1998 r. (stary nr B-15)
5.	Krosno	kościół klasztorny oo. franciszkanów	wyposażenie wnętrza	B-213 z 03.01.2008 r.
6.	Krosno	kościół klasztorny br. mn. franciszkanów	obrazy z retabulum ołtarza w kaplicy p.w. MB Różańcowej przy kościele	B-286 z 07.04.2010 r.
7.	Krosno	kościół klasztorny br. mn. franciszkanów	malowidło ścienne „Chrystus Ukrzyżowany" z fasady kościoła, portal kamienny we wschodniej elewacji kościoła	B-154 z 27.04.2006 r.
8.	Krosno	kościół klasztorny br. mn. franciszkanów	tablica epitafijna Innocentego Bartha z wnętrza	B-284 z 18.03.2009 r.
9.	Krosno	kościół klasztorny br. mn. franciszkanów	organy piszczałkowe wraz z prospektem oraz parapetem chóru muzycznego	B-652 z 14.02.2014 r.
10.	Krosno	kościół klasztorny i klasztor br. mn. franciszkanów	wyposażenie ruchome kościoła i klasztoru, wraz z malowidłami w kościele	B-802 z 09.11.2016 r.
11.	Krosno	kościół klasztorny br. mn. franciszkanów	polichromia w chórze zakonnym	B-346 z 20.05.2010 r.
12.	Krosno	kościół parafialny św. Wojciecha	wyposażenie drewnianego kościoła parafialnego	B-81 z 01.10.2003 r.
13.	Krosno	kościół parafialny św. Wojciecha	parapet chóru muzycznego	B-330 z 16.02.2010 r.
14.	Krosno	ul. Białobrzeska 57 - kapliczka	kapliczka przydrożna – św. Józef z Dzieciątkiem i św. Maria Magdalena – dz. Nr 2404	B-804 z 01.12.2016 r.
15.	Krosno	ul. Żółkiewskiego 41 – figura przydrożna	figura przydrożna MB Niepokalanie Poczętej z 1905 r.	B-11 z 10.12.1999 r.
16.	Krosno	ul. Krakowska 151 - kapliczka	kapliczka przydrożna wraz z figurą Matki Boskiej	B-135 z 23.12.2005 r.
17.	Krosno	ul. Paderewskiego - kapliczka	kapliczka Matki Bożej Niepokalanej	B-275 z 10.11.2009 r.
18.	Krosno	ul. Orzeszkowej 17 – figura przydrożna	figura przydrożna *Najświętsze Serce Pana Jezusa*	B-397 z 24.02.2011 r.
19.	Krosno	ul. Moniuszki 18a – figura przydrożna	figura przydrożna z figurą Matki Bożej	B-419 z 02.08.2011 r.
20.	Krosno	ul. Wyszyńskiego – cmentarz komunalny	grobowiec rodzinny Paczosów w obrębie kwatery C1	B-571 z 29.01.2013 r.
21.	Krosno	ul. Grodzka - kapliczka	kapliczka przydrożna – Święta Rodzina – dz. Nr 2950/12	B-952 z 14.10.2019 r.
22.	Krosno	ul. Lwowska 1 - willa	malowidło *Personifikacja Sztuk Pięknych*	B-989 z 28.01.2021 r.
23.	Krosno	kościół parafialny	- polichromia kaplicy św. Józefa - pomnik ku czci poległych w I wojny światowej i wojny Pol. – bolszewickiej	B-175 z 19.02.2007 r.
24.	Krosno	kościół parafialny	instrument organowy wraz z prospektem	B-580 z 28.01.2013 r.
25.	Krosno	kościół parafialny	wyposażenie ruchome oraz malowidła ścienne	B-860 z 18.08.2017 r.

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Poniższa tabela przedstawia zestawienie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu miasta Krosna.

Tabela 4. Stanowiska archeologiczne w Gminnej Ewidencji Zabytków z terenu miasta Krosna wpisane do rejestru zabytków.

Lp.	Nr st. w miejscowości	Nr AZP i st. na obszarze	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Nr rejestru zabytków
1.	1	110-74/51	osada X-XI w., relikty dwóch budowli kamiennych (ratusz gotycki, ratusz renesansowy), elementy infrastruktury miejskiej oraz nawarstwienia i obiekty prahistoryczne	okres prahistoryczny (epoka kamienia, epoka brązu, okres lateński), wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	C-1 z 13.12.2000 r.
			relikty murów miejskich, skarpa i dziedziniec przykościelny oraz cmentarz w zespole kościoła farnego	średniowiecze	C-2 z 12.06.2006 r.
			relikty murów miejskich, fundamenty skrzydła klasztornego w zespole klasztoru O.O. Franciszkanów	późne średniowiecze, okres nowożytny	C-3 z 12.06.2006 r.
			zespół staromiejski, teren przy ul. Piłsudskiego, w sąsiedztwie kościoła farnego - relikty architektury murowanej (kamienica mieszczańska)	okres nowożytny	C-5 z 14.01.2009 r.
2.	2	110-74/49	osada (ul. Grodzka 20)	okres lateński, kultura przeworska (?)	A-459 z 14.07.1969 r.
3.	3	110-74/52	osada (wzniesienie "Góra garncarska")	okres rzymski	A-449 z 23.12.1968 r.

5.3.4 Park Kulturowy Wzgórza Staromiejskiego w Krośnie

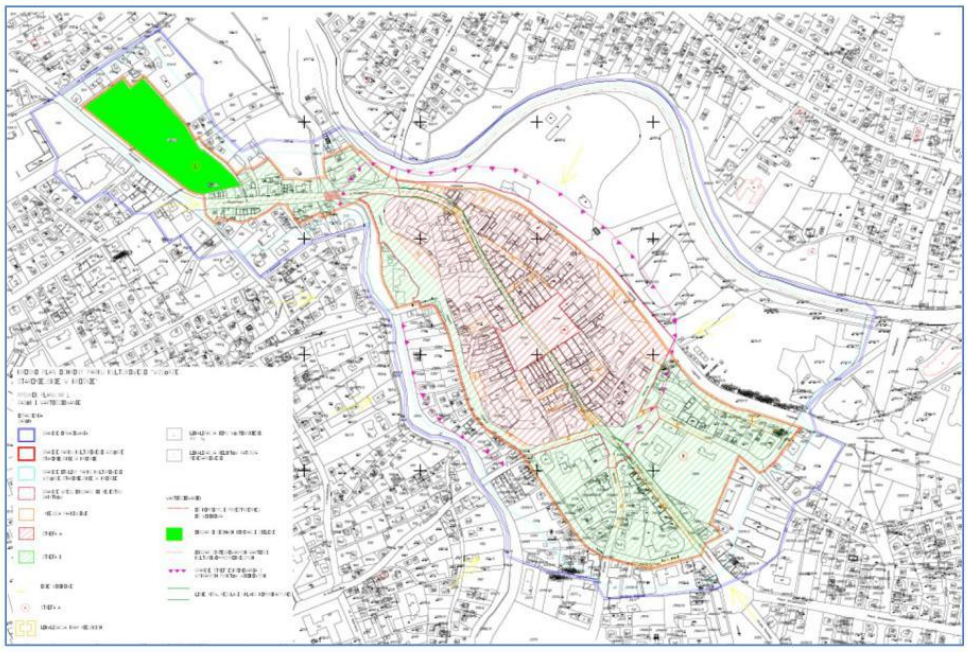
Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami Park Kulturowy stanowi jeden z rodzajów form ochrony zabytków. Celem utworzenia parku kulturowego jest ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

„**Park Kulturowy Wzgórze Staromiejskie w Krośnie**" został utworzony na mocy Uchwały Nr IV/111/2019 Rady Miasta Krosna z dnia 25 stycznia 2019 r. Został on podzielony na dwie strefy: Strefę A obejmującą tereny Wzgórza Staromiejskiego oraz Strefę B obejmującą pozostałe tereny w granicach Parku.

Głównym celem utworzenia parku była poprawa jakości przestrzeni publicznej oraz zagwarantowanie ochrony historycznej części miasta. Ustalenia jakie zostały wprowadzone na terenie Parku Kulturowego Wzgórze Staromiejskie pozwalają na zmniejszenie skali problemów estetyczno - przestrzennych, związanych z szyldami reklamowymi, urządzeniami technicznymi, lokalizacja małej architektury, prowadzeniem prac budowlanych, organizacją imprez, prowadzeniem ogródków gastronomicznych oraz usług handlu. Zgodnie z § 3, ust. 1. materialne i krajobrazowe dziedzictwo kulturowe na obszarze Parku chroni się poprzez:

1) zachowanie i ekspozycję dziedzictwa kulturowego i krajobrazu historycznego układu urbanistycznego Krosna;
2) ochronę historycznej linii zabudowy oraz form architektonicznych;
3) ochronę funkcjonalną i kompozycyjną zieleni miejskiej, szczególnie historycznych ogrodów, skwerów oraz zieleni stoków Wzgórza Staromiejskiego, z dopuszczeniem rewaloryzacji terenów zielonych;

4) ochronę osi, ciągów i punktów widokowych umożliwiających bliskie i dalekie widoku na charakterystyczne elementy zagospodarowania obszary, ze szczególnym uwzględnieniem widoków na Wzgórze Staromiejskie, oraz widoków z obszaru Parku na charakterystyczne elementy zagospodarowania miasta;
5) ochronę krajobrazu kulturowego poprzez przeciwdziałanie nadmiernej rozbudowie działalności handlowej i usługowej, ingerującej w formę architektoniczną obiektów zabytkowych bądź zakłócającej ich ekspozycję, jak również ingerującej lub zakłócającej możliwość ekspozycji przestrzeni publicznej lub sprzecznej z tradycją kulturową Parku i związaną z nią estetyką;
6) wprowadzenie na mocy niniejszej uchwały zakazów i ograniczeń w zakresie prowadzenia robót budowlanych, działalności handlowej i usługowej, umieszczania nośników reklamowych i nośników informacji wizualnej oraz zbierania odpadów;
7) dążenie do ograniczenia ruchu pojazdów w obrębie najstarszej części miasta.

Ryc. 6. Granice parku kulturowego w Krośnie (załącznik do Uchwały nr IV/111/2019).

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie", a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków". Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska", czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2021 poz. 56).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez miedzy innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących zabytków ujętych miedzy innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków miasta Krosna[7] zawiera łącznie 589 zabytków (499 - zabytki nieruchome; 89 - stanowiska archeologiczne). Występują w niej zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków nie wpisane do rejestru zabytków.

Spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Miasta Krosna znajduje się na końcu opracowania.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

[7] Zarządzenie Nr 828/20 Prezydenta Miasta Krosna z dnia 16 października w sprawie przyjęcia aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krosna.

Spuścizną dziedzictwa kultury niematerialnej, które wpisuje się w dziedzictwo kulturowe miasta jest rękodzieło tkackie. Tradycje tkackie są bardzo charakterystyczne zwłaszcza dla okolic Krosna. Już na przełomie XV i XVI w. płótna krośnieńskie znane były szeroko od Czech po Mołdawię, szczególnym uznaniem ciesząc się na Węgrzech. Największy rozkwit rzemiosła przypada na XVIII w., kiedy to w Krośnie i okolicach tkactwem trudniło się kilkanaście tysięcy rodzin. Silne tradycje związane z produkcją wyrobów z lnu zaowocowały powstaniem w Krośnie w latach 30. XX w. zakładów lniarskich, produkujących tkaniny lniane na skalę przemysłową, w okresie PRL-u zakłady nosiły nazwę „Krosnolen". Zakład nie przetrwał zmian gospodarczych na początku lat 90. i przestał istnieć. Mimo upadku zakładu Krosno nawiązuje do dawnych tradycji organizując Międzynarodowe Biennale Artystycznej Tkaniny Lnianej „Z krosna do Krosna", imprezę, której celem jest m.in. zachowanie i upowszechnienie historii tkactwa lniarskiego oraz promowanie idei ekologii przez nawiązanie do tej tradycji.

Krosno posiada bardzo bogate i wieloletnie tradycje hutnicze, którego początki sięgają okresu międzywojennego. W 1923 r. na terenie części posiadłości wykupionej od hrabiny Cecylii z Potockich Kaczkowskiej przedstawiciele spółki akcyjnej "Polskie Huty Szkła" z Krakowa zbudowali pierwszą hutę szkła w Krośnie. Wyroby krośnieńskiej huty trafiały na eksport do krajów Europy Zachodniej oraz USA, Ameryki Południowej i Australii, a marka stopniowo zyskiwała renomę na całym świecie. Z usług zakładu korzystali nawet monarchowie i głowy państw.

Krosno jest też ściśle związane z narodzinami światowego przemysłu naftowego. Wszystko za sprawą Ignacego Łukasiewicza - polskiego konstruktora prototypu lampy naftowej i założyciela pierwszej na świecie kopalni ropy naftowej w Bóbrce koło Krosna. Ignacy Łukasiewicz był też współtwórcą Towarzystwa Zaliczkowego w Krośnie, w którym na co dzień prowadził interesy i działalność charytatywną. Ignacy Łukasiewicz znacząco przyczynił się do rozwoju Krosna i okolic w II połowie XIX w. i sprawił, że stało się ono ważnym miejscem na naftowej mapie świata. Do dziś w niektórych miejscach miasta działają tzw. kiwony - charakterystyczne „koziołki", służące do wydobycia ropy naftowej.

Turyści, którzy chcą zgłębić tajemnice przemysłu naftowego w regionie, mogą również udać się w podróż transgranicznym szlakiem naftowym, który łączy ze sobą miejsca związane z narodzinami i historią przemysłu naftowego. W Krośnie znajduje się również Muzeum Podkarpackie. Jego chlubą jest jedna z największych w Europie kolekcji lamp naftowych (licząca około 900 eksponatów) oraz pamiątki po Ignacym Łukasiewiczu.

Co roku w Krośnie organizowane jest wydarzenie *„Świet(l)ne Miasto"*, upamiętniające całość naftowego dziedzictwa. Impreza odbywa się 31 lipca, w dzień rocznicy zapalenia przez Ignacego Łukasiewicza pierwszej lampy naftowej. Tego dnia w 1853 r. w szpitalu we Lwowie odbyła się również pierwsza operacja przy sztucznym świetle.

Miasto Krosno zapewnia warunki do rozwoju wielu dziedzin kultury oraz powszechny dostęp do jej dóbr. Głównymi partnerami w tworzeniu, upowszechnianiu i rozwijaniu kultury w mieście są instytucje, organizacje pozarządowe, twórcy i artyści indywidualni, szkoły artystyczne oraz inne podmioty działające w tej sferze. W Krośnie działają instytucje kultury podległe samorządowi województwa podkarpackiego, tj. Muzeum Podkarpackie w Krośnie, Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna oraz miejskie instytucje kultury: Regionalne Centrum Kultur Pogranicza, Biuro Wystaw Artystycznych, Muzeum Rzemiosła, Krośnieńska Biblioteka Publiczna. Ważnym ośrodkiem życia kulturalnego w mieście jest Regionalne Centrum Kultur Pogranicza (RCKP). Realizuje i prezentuje projekty artystyczne, wspiera pracę warsztatową oraz działania w zakresie edukacji i upowszechniania kultury. Organizuje miejskie artystyczne imprezy plenerowe, m.in. Dni Krosna (wcześniej Jarmark Krośnieński), Karpackie Klimaty, Balony nad Krosnem, Letnie Niedziele w Rynku, Widowisko Obrzędowe Sobótka nad Wisłokiem.

W proces utrwalania dziedzictwa kultury niematerialnej wpisuje się również, działające w Krośnie Policealne Studium Animatorów Kultury, które jako jedyne w Polsce kształci w zawodzie animator kultury regionalnej. Istotną rolę w pielęgnowaniu dziedzictwa lokalnej kultury ludowej czy też lokalnej kuchni, pełni wspomniane już Etnocentrum Ziemi Krośnieńskiej, które oprócz działalności muzealno-wystawienniczej, spełnia również rolę edukacyjną.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania miasta Krosna w zakresie ochrony zabytków.

MOCNE STRONY

- Bogata historia i dziedzictwo kulturowe Miasta,
- Krosno - ośrodek administracyjny, gospodarczy, handlowy, usługowy, edukacyjny, kulturalny,
- Zabytkowe Stare Miasto położone na wzgórzu, z historycznym układem komunikacyjnym, Rynkiem i jego podcieniową zabudową ("parva Cracovia"),
- Zachowana do dziś charakterystyczna panorama Zespołu Starego Miasta z historycznymi dominantami kościołów, atrakcyjnie wyeksponowana dzięki zachowaniu niezabudowanych terenów nad Wisłokiem i potokiem Lubatówka oraz skarp wzgórza Staromiejskiego,
- Liczne zabytki (kamienice, mury obronne, kościoły, pomniki),
- Liczne zespoły i obiekty zabytkowe oraz historyczne o różnych wartościach, mające znaczenie dla tożsamości kulturowej miasta oraz dawnych jednostek osadniczych o charakterze wiejskim,
- Zachowane liczne wille i domy w ogrodzie posiadające wartości architektoniczne (styl dworkowy, elementy historyzmu, modernizmu, funkcjonalizmu) i odzwierciedlające ówczesną ideę urbanistycznych miast-ogrodów,
- Zachowane zabytki przemysłowe (przemysł naftowy, włókiennictwo czy nieco późniejsze powstanie i rozwój huty szkła), które są świadectwem rozwoju miasta (w XIX w. i w okresie dwudziestolecia międzywojennego) i są istotnym elementem jego tożsamości kulturowej,
- Lokalizacja miasta i korzyści z niej wynikające:
  - przygraniczne położenie Krosna,
  - bliskość wielu atrakcji przyrodniczo - krajoznawczych (dwa parki narodowe: Bieszczadzki i Magurski, kilkanaście parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, uzdrowiska),
  - położenie przygraniczne na styku kultur.
- Spójny i logiczny układ urbanistyczny Krosna, odzwierciedlający historyczny i współczesny charakter miasta,
- Bogate tradycje przemysłowe i rzemieślnicze:
  - bogate tradycje branży naftowo - gazowniczej, Bóbrka koło Krosna, gdzie powstała pierwsza na świecie kopalnia ropy naftowej,
  - stuletnie tradycje szklarskie, huty szkła i wiele przedsiębiorstw działających w tej branży (prestiż szklanych wyrobów z Krosna),
  - tradycje przemysłu lotniczego - produkcja samolotów,
  - tradycje tkackie i produkcji wyrobów z lnu.
- Utworzenie Parku Kulturowego *"Wzgórze Staromiejskie w Krośnie"*,
- Program rewitalizacji kamienic w zabytkowym centrum miasta (fundusz rewitalizacyjny),
- Krosno jako rdzeń Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego, potencjał współpracy z sąsiednimi gminami,
- Rzeka Wisłok i potok Lubatówka przepływające przez miasto oraz ich potencjał do wykorzystania rekreacyjnego, zakole Wisłoka, tereny wzdłuż Lubatówki,
- Lokalna kuchnia (np. proziaki, kluski kudłate, gomółki, racuchy z akacją),
- Liczne instytucje kultury: Muzeum Podkarpackie, Muzeum Rzemiosła, Centrum Dziedzictwa Szkła, Regionalne Centrum Kultur Pogranicza, Biuro Wystaw Artystycznych, Etnocentrum Ziemi Krośnieńskiej, Muzeum Misyjne, Prywatne Muzeum Podkarpackich Pól Bitewnych, Krośnieńska Biblioteka Publiczna,

- Cykliczne, rozpoznawalne imprezy o zasięgu ponadregionalnym, m.in.: Międzynarodowe Górskie Zawody Balonowe oraz impreza towarzysząca Balony nad Krosnem, Festiwal Kultur Pogranicza „Karpackie Klimaty", Young Arts Festival, Wjazd Króla, pikniki lotnicze i motoryzacyjne - Speedland Festival, Międzynarodowe Biennale Artystycznej Tkaniny Lnianej "Z krosna do Krosna",
- Oferta kulturalna dla mieszkańców Krosna i miejscowości sąsiednich, m.in.: oferta BWA, oferta RCKP, Centrum Dziedzictwa Szkła, muzea, Etnocentrum Ziemi Krośnieńskiej, Dni Krosna, Letnie Niedziele w Rynku, Widowisko Obrzędowe Sobótka nad Wisłokiem, Kiermasz świąteczny, Konkurs Kolęd i Pastorałek Pogranicza,
- Działalność Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Krośnieńskiej,
- Sieć szlaków turystycznych wykorzystujących dziedzictwo historyczno-kulturowe Krosna i okolic:
  - Historyczna ścieżka edukacyjna Rynek-Skarpa,
  - Szlak Dziedzictwa Kulturowego Miasta Krosna - trasa obejmuje 30 obiektów na terenie miasta,
  - Szlak Naftowy - transgraniczny szlak rozpoczynający się w Jaśle i kończący w Lwowie. Wzdłuż szlaku znajdują się m.in. urządzenia wydobywcze i przetwórcze oleju skalnego. Dodatkowo szlak jest wzbogacony o dodatkowe ścieżki piesze i rowerowe,
  - Szlak Szklany,
  - Szlak Architektury Drewnianej,
  - Szlak Świątyń Karpackich Stropkov-Krosno: szlak ma swój początek w Stropkovie (Słowacja), a koniec w Krośnie i obejmuje 35 najcenniejszych zabytków sakralnych,
  - Transgraniczny szlak rowerowy „Beskidzkie Muzea" - szlak rozpoczyna się w Krośnie pętlą o długości 321 km (235 km strona polska + 86 km strona słowacka) i obejmuje 21 obiektów muzealnych.
  - Szlak postaci historycznych związanych z Krosnem (św. Jan Paweł II, św. Jan z Dukli, św. Józef Pelczar z Korczyny, bł. ks. Bronisław Markiewicz z Miejsca Piastowskiego).
- Marka miasta: "Krosno - Miasto Szkła",
- Produkt turystyczny oparty o dziedzictwo kulinarne Podkarpacia, żywność ekologiczną i tradycje węgierskie (Szlak Kulinarny Podkarpackie Smaki, chleby, zioła, nalewki, czekolada, wina węgierskie, oferta lokali gastronomicznych wykorzystujących produkty lokalne),
- Atrakcyjność turystyczna Krosna, ruch turystyczny,
- Postacie historyczne związane z Krosnem:
  - Ignacy Łukasiewicz - ojciec przemysłu naftowego i jego wspólnicy Karol Klobassa-Zrencki, Tytus Trzecieski,
  - Jan Szczepanik - wynalazca, zwany „polskim Edisonem",
  - Robert Wojciech Portius - patrycjusz krośnieński szkockiego pochodzenia, zajmujący się handlem winem węgierskim, fundator m.in. dzwonnicy Kościoła Farnego,
  - Michał Mięsowicz - założyciel Pierwszej Krajowej Fabryki Zegarów Wieżowych,
  - Modest Humiecki - burmistrz i budowniczy Krosna,
  - Stanisław Kochanek - artysta malarz i rzeźbiarz,
  - Jan Zych - poeta ziemi krośnieńskiej,
  - Jerzy Werner - konstruktor podwozi samochodowych,
  - Adam Ostaszewski - naukowiec i konstruktor lotniczy,
  - św. Jan z Dukli.
- Aktualizowane Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Krosna,
- Wzrost powierzchni miasta objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

SŁABE STRONY

- Niewystarczający stan środków finansowych na ochronę zabytków,
- Niewystarczająco spójna polityka promocyjno-komunikacyjna różnorodnej oferty turystycznej,
- Niski poziom wykorzystania potencjału Starego Miasta,
- Niewystarczająco wykorzystany potencjał lokalnych produktów,
- Zanikanie zabudowy drewnianej szczególnie na terenach dawnych wsi znajdujących się obecnie w granicach miasta Krosna,
- Wypieranie tradycyjnego budownictwa drewnianego przez zabudowę współczesną.

SZANSE

- Unikatowe walory dziedzictwa kulturowego, które w połączeniu z dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi mogą stanowić znaczący czynnik rozwoju turystyki,
- Umacnianie rangi Krosna jako ważnego ośrodka kulturalnego i artystycznego w regionie oraz na polsko - słowacko - ukraińskim pograniczu,
- Aktywność lokalnych społeczności, mająca na celu kultywowanie dawnych tradycji,
- Dobra oferta edukacyjna i kulturalna,
- Edukacja i aktywizowanie mieszkańców do uczestnictwa w życiu kulturalnym miasta,
- Współpracy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego miasta pomiędzy Urzędem Miasta Krosna a Urzędem Konserwatorskim. Uczulenie pracowników Wydziałów Architektury, Planowania Przestrzennego czy Inwestycji na potrzebę odpowiedzialności za zabytki i ich stan zarówno ze strony właściciela, jak i samorządu,
- Zmiana nastawienia lokalnej społeczności dotyczącego zabytków i potrzeby ich ochrony,
- Nowoczesny i dobrze ukierunkowany marketing oferty kulturalno-turystycznej,
- Rozwijanie nowoczesnej bazy hotelowej i konferencyjnej w Krośnie,
- Promocja Krosna jako ośrodka turystyki, handlu i usług,
- Zaangażowanie mieszkańców we współtworzenie oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej miasta,
- Rozbudowa istniejącego systemu tras i ścieżek turystycznych, zarówno pieszych i rowerowych,
- Organizowanie krajowych i międzynarodowych wydarzeń kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych.

ZAGROŻENIA

- Degradacja zabytków,
- Rosnące koszty renowacji i konserwacji zabytków,
- Wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków, konieczność poniesienia dużych nakładów na rewitalizację zabytków,
- Niedostatek środków publicznych na rewitalizację.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytków, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego,
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego miasta, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego miasta, zostały opracowane priorytety. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Wójt zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji *Gminnego Programu* i przedstawiania ich Radzie Gminy. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji *Programu*, uwzględniające wykonanie zadań, które zostały przyjęte do wypełnienia w czteroletnim okresie obowiązywania *Gminnego Programu* oraz efektywność wcielenia ich w życie.

W poprzednim *Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta Krosna na lata 2008-2012* wyznaczono siedem głównych zadań oraz ich działania:

1) Zespolenie i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego;
2) Rewaloryzacja i rewitalizacja układu urbanistycznego miasta;
3) Opieka nad zabytkami nieruchomymi, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów charakterystycznych dla gminy i obszaru kulturowego, w którym zlokalizowana jest gmina;
4) Opieka nad zabytkami ruchomymi;
5) Opieka nad zabytkami archeologicznymi;
6) Ochrona wartości niematerialnych;
7) Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach.

Niektóre z nich mają charakter długofalowy i powinny być przeprowadzane w sposób ciągły, na bieżąco. W związku z tym planuje się ich wykonanie w kolejnych okresach obowiązywania Programu. Spośród wszystkich zaplanowanych działań udało się zrealizować m.in.:

Zadanie - Rewaloryzacja i rewitalizacja układu urbanistycznego miasta

Wykonane działania, m.in.:

- Sporządzono i uchwalono miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego "Stare Miasto I" - Uchwały Nr LXXII/1262/10 z dnia 10 listopada 2010 r.; Nr XXXVII/735/16 z dnia 25 listopada 2016 r., Nr XI/303/19 z dnia 30 sierpnia 2019 r., Nr XXXIX/1120/21 z dnia 25 października 2021 r. Uwzględnia on wytyczne konserwatorskie. Obecnie Plan ten należy zaktualizować, ze względu na fakt, iż został utworzony Park kulturowy *"Wzgórze Staromiejskie w Krośnie"*,
- Uchwalono MPZP dla obszarów o stosunkowo dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (MPZP: "Śródmieście I", "Śródmieście VIII", "Śródmieście XIII", "Śródmieście IV", "Śródmieście XV", "Krościenko I", "Krościenko VI", "Krościenko XI", "Krościenko XVII", "Suchodół VI", "Suchodół IX", "Suchodół X", "Suchodół - strefa inwestycyjna", "Suchodół XI"). Plany te uwzględniają wymogi związane z ochroną znajdujących się na tych obszarach obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków i uwzględnionych w Gminnej Ewidencji Zabytków). Plany te należy na bieżąco aktualizować,
- Realizacja projektu pn.: "Rewitalizacja Zespołu Staromiejskiego w Krośnie",
- Utworzenie Parku Kulturowego *„Wzgórze Staromiejskie w Krośnie"* na mocy Uchwały Nr IV/111/2019 Rady Miasta Krosna z dnia 25 stycznia 2019 r.
  Niestety nie uzyskano pozytywnej opinii Urzędu Konserwatorskiego odnośnie zapisów jego planu ochrony, taki obowiązek spoczywa na Prezydencie Miasta Krosna. Nie ma również zmienionego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W efekcie oznacza to, że brak jest zapisów pozwalających prowadzić jakąkolwiek politykę ochronną na terenie parku,
- Została opracowana ekspertyza dendrologiczna stanu drzew w parku przy ul. Grodzkiej (Ogród Jordanowski). W dokumencie wskazano m.in. niezbędne do wykonania zabiegi pielęgnacyjne oraz obumarłe drzewa, które należy usunąć),
- Prowadzone są na bieżąco renowacje zabytkowych nagrobków,
- Na cmentarzu żydowskim w Krośnie na bieżąco prowadzone są prace porządkowe.

Zadanie - Opieka nad zabytkami nieruchomymi, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów charakterystycznych dla gminy i obszaru kulturowego, w którym zlokalizowana jest gmina

Wykonane działania, m.in.:

- Wpisano do rejestru zabytków następujące obiekty:
  - układ urbanistyczny miasta, A-376 z 27 sierpnia 2009 r.,
  - historyczny układ urbanistyczny części Krosna w rejonie ulic Kościuszki, Paderewskiego, Łukasiewicza, A-475 z 22.12.2015 r.,
  - ul. Franciszkańska 9, dom murowany, A-1258 z 26.06.2014 r.,
  - ul. Kazimierza Wielkiego 2, dom murowany, A-880 z 10.08.2012 r.,
  - ul. Lewakowskiego 1, dom murowany i budynek gospodarczy, A-278 z 20.10.2008 r.
  - ul. Lwowska 1, willa - dom murowany, A-1503 z 7.12.2017 r.,
  - ul. Pawła z Krosna 8, budynek mieszkalno-usługowy, murowany (d. rozlewnia piwa), A-1069 z 25.01.2013 r.,
  - ul. Piłsudskiego 8, dom murowany, A-1440 z 8.02.2017 r.,
  - ul. Piłsudskiego 14, Dom Towarzystwa Mieszczańskiego „Zgoda", murowany; ob. Cech Rzemiosł Różnych, A-1230 z 27.02.2014 r.,
  - ul. Piłsudskiego 23, dom murowany, A-215 z 17.11.2008 r.,
  - ul. Portiusa 4, kamienica, A-1470 z 24.06.2017 r.,
  - ul. Rynek 10, kamienica, A-282 z 1.08.2008 r.,
  - ul. Żwirki i Wigury 3, budynek d. jadalni i Sali gimnastycznej Szkoły Podoficerów Lotnictwa dla Małoletnich, murowany, A-1444 z 15.02.2017 r.
- Włączenie do Gminnej Ewidencji Zabytków, m.in. cennych przykładów architektury willowej przy ulicach Lwowskiej i Walslebena; zabudowań przemysłowych pomiędzy ulicami Naftową i Tysiąclecia; dawnego prosektorium przy ul. Grodzkiej,
- Prowadzone są prace konserwatorsko-remontowe przy obiektach zabytkowych,

- Modernizacja zabytkowego dworca PKP na potrzeby funkcjonowania ETNOCENTRUM Ziemi Krośnieńskiej. Obecnie w obiekcie prowadzona jest działalność kulturowo-edukacyjna, organizowane są: warsztaty, spotkania, potańcówki, prelekcje, koncerty,
- Realizacja projektu pn.: "Remont i rozbudowa Muzeum Rzemiosła w Krośnie - stworzenie galerii tradycji tkackich i zegarmistrzowskich",
- Budynek dawnej fabryki włókienniczej przy ul. Grodzkiej 12 został rozebrany, w jej miejscu powstał obiekt handlowy, elewacja frontowa fabryki została odnowiona, odtworzono jedynie wieżyczkę przy wjeździe na teren zakładu,
- Dawna hala huty szkła przy ul. Grodzkiej została zaadaptowana na centrum handlowe "Park Handlowy Krosno". Renowacji poddana została drewniana więźba dachowa,
- Zaadaptowanie do nowych funkcji i rewitalizacja zespołu d. Szkoły Rolniczej w Suchodole (ul. Dmochowskiego) - obecnie Kampus Politechniczny KPU Krosno,
- Prowadzone są prace remontowe w pałacu Kaczkowskich przy ul. Grodzkiej 41,
- Planowana jest rewitalizacja parku przy pałacu Kaczkowskich,
- Przeprowadzono prace remontowe w pałacu Trzecieskich w Polance oraz uporządkowano i zagospodarowano otaczający go park (ul. Popiełuszki 103). Obecnie obiekt pełni funkcje hotelu i restauracji (Hotel Pałac Polanka). W jednym z pokoi została zamontowana witryna, przez którą oglądać można fragment konstrukcji dźwigającej dach.

Zadanie - Opieka nad zabytkami ruchomymi

Wykonane działania, m.in.:

- Prace przy konserwacji polichromii w chórze zakonnym w Klasztorze Kapucynów w Krośnie,
- Od 2018 r. trwają prace konserwatorskie w kaplicy Oświecimów,
- Prace konserwatorskie w kaplicy św. Anny w kościele farnym p.w. Św. Trójcy,
- Wpis do rejestru zabytków następujących obeiktów: stelle i Stacje Drogi Krzyżowej w kaplicy św. Anny z kościoła farnego (B-995), wyposażenie wnętrza kościoła klasztornego oo. franciszkanów (B-223), obrazów z retabulum ołtarza w kaplicy p.w. MB Różańcowej przy kościele klasztorny oo. Franciszkanów (B-286), tablica epitafijna Innocentego Bartha z wnętrza kościoła klasztornego oo. Franciszkanów (B-284), organów piszczałkowe wraz z prospektem oraz parapetem chóru muzycznego kościoła klasztornego oo. Franciszkanów (B-652), wyposażenie ruchome kościoła i klasztoru, wraz z malowidłami w kościele klasztornym oo. Franciszkanów (B-802), polichromie w chórze zakonnym w kościele klasztornym oo. Franciszkanów (B-346), parapet chóru muzycznego w kościele parafialnym p.w. ś. Wojciecha (B-330), grobowiec rodzinny Paczosów na cmentarzu komunalnym przy ul. Wyszyńskiego (B-571), malowidła *Personifikacja Sztuk Pięknych – ul. Lwowska 1 (B-989),*instrument organowy wraz z prospektem z kościoła parafialnego (B-580) oraz wyposażenie ruchome oraz malowidła ścienne kościoła parafialnego (B-860),
- Wpis do rejestru zabytków następujących kapliczek i figur przydrożnych: kapliczka - ul. Białobrzeska 57 (B-804), kapliczka przydrożna Świętej Rodziny - ul. Grodzka w pobliżu posesji nr 68a (B-952), kapliczka z figurą MB (d. Chrystus Frasobliwy) - ul. Moniuszki 18a (B-419), figura NMP - ul. Paderewskiego, w pobliżu posesji nr 7 (B-275), figura Chrystusa - ul. Orzeszkowej 17 (B-397).

Zadanie - Opieka nad zabytkami archeologicznymi

Wykonane działania, m.in.:

- Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krosna.

Zadanie - Ochrona wartości niematerialnych

Wykonane działania, m.in.:

- Marka miasta: "Krosno - Miasto Szkła",
- Bieżące konserwacje kapliczek i pomników,
- Odbywające się cykliczne imprezy kulturalne w mieście, m.in. Dni Krosna (wcześniej Jarmark Krośnieński), Karpackie Klimaty, Balony nad Krosnem, Letnie Niedziele w Rynku, Widowisko Obrzędowe Sobótka nad Wisłokiem.

Zadanie - Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach

Wykonane działania, m.in.:

- Monitoringu i weryfikacja obiektów uwzględnionych w GEZ,
- Umieszczenie listy obiektów znajdujących się w GEZ na stronie internetowej Urzędu Miasta - https://www.krosno.pl/dla-mieszkancow/ochrona-zabytkow/gminna-ewidencja-zabytkow.

Zadanie - Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego - rozwój turystyki, działania edukacyjne, promocyjne itp.

Wykonane działania, m.in.:

- Miasto na trasie szlaków: Szlak Architektury Drewnianej; Szlak Dziedzictwa Kulturowego Miasta Krosna - trasa obejmuje 30 obiektów na terenie miasta; Szlak naftowy - transgraniczny szlak rozpoczynający się w Jaśle i kończący we Lwowie; Szlak Świątyń Karpackich Stropkov-Krosno (szlak ma początek w Stropkovie (Słowacja), a koniec w Krośnie i obejmuje 35 najcenniejszych zabytków sakralnych); Transgraniczny szlak rowerowy „Beskidzkie Muzea" (szlak rozpoczyna się w Krośnie i obejmuje 21 obiektów muzealnych),
- Uchwała w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków - Uchwała Nr XXXII/926/21 z 26 marca 2021 r.,
- Kontynuacja, wspieranie i rozwijanie organizowanych w Krośnie cyklicznych wystaw, imprez i festiwali promujących dziedzictwo kulturowe.

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

PRIORYTET 1
Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego miasta

Kierunek działania 1.1. Ochrona krajobrazu kulturowego i poprawa ładu przestrzennego

Zadania:

1.1.1 Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami, wszelkie działania prowadzone w obrębie zabytków oraz w ich otoczeniu (w granicach wyznaczonych w decyzjach o wpisie do rejestru zabytków) wymagają pozwolenia Wojewódzkich Konserwatorem Zabytków.

1.1.2 Kreowanie poprawnej polityki przestrzennej w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (MPZP), decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego.

- Opracowywanie *Studiów Wartości Kulturowych* dla całego miasta. Bazą dla takiego dokumentu może być Studium historyczno-urbanistyczne Krosna opracowane pod red. Jadwigi Teodorowicz-Czerepińskiej w 1974 r.,
- W przypadku tworzenia nowych MPZP ochrona zabytków nieruchomych powinna być wyznaczana w zależności od wartości danego obiektu zabytkowego:
  - zabytki wpisane do rejestru zabytków należy obejmować ochroną kilku elementową. Ścisła ochrona konserwatorska winna obejmować obiekt zabytkowy i obszar wpisany do rejestru zabytków - działania w jej obrębie powinny zostać uzależnione od decyzji WKZ. Wokół takiej strefy wskazane jest wyznaczenie obszaru, otuliny, mającego na celu ochronę otoczenia obiektu zabytkowego, w granicach opierających się na naturalnym ukształtowaniu terenu, bądź jego aktualnym zagospodarowaniu. W strefie tej powinny zostać wyznaczone rygory dotyczące inwestycji, określające dopuszczalne zagospodarowanie terenu i parametry nowej zabudowy, a także dopuszczalne przekształcenia istniejącej, mającej na celu przeciwdziałanie degradacji otoczenia obiektów zabytkowych i zachowanie ich ekspozycji,

- na obszarach o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi proponuje się wyznaczanie szerszych stref ochrony krajobrazu kulturowego, jednakże ich wyznaczenie powinno się opierać o specjalistyczne opracowania, np. studium wartości kulturowych,
- obiekty zabytkowe znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy objąć ochroną punktową. Zabytki z GEZ należy chronić in situ, dotyczy to zwłaszcza kapliczek,
- w MPZP powinna być zawarta ochrona ogólnego krajobrazu miasta, charakteryzująca się utrzymaniem kompozycyjnej spójności, utrwalaniem historycznych układów zabudowy, poprzez kontynuowanie tradycyjnie ukształtowanych lokalizacji i kompozycji budynków oraz wykorzystywanych form architektonicznych zmierzających do harmonizowania krajobrazu.,
- MPZP winny uwzględniać ochronę drewnianej architektury. Obiekty takie giną obecnie z krajobrazu polskiego, dlatego też słusznym rozwiązaniem będzie ustalenie w miejscowych planach stref ochrony zabudowy drewnianej, co uchroni docelowo takie obiekty przed przekształceniami oraz rozbiórkami;

• Aktualizacja obowiązujących MPZP Miasta Krosna:
  - MPZP "Stare Miasto I" ze względu na fakt, iż na terenie Starego Miasta został utworzony Park kulturowy *"Wzgórze Staromiejskie w Krośnie* ",
  - MPZP: „Białobrzegi VI", „Krościenko I", „Krościenko IV", „Polanka III', Polanka IV", „Przemysłowa I', "Przemysłowa II', „Przemysłowa III', „Suchodół X - część A", „Śródmieście VIII", „Śródmieście XIII', „Śródmieście IV", „Turaszówka IV", „Turaszówka VII'. Należy uwzględnić obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków i zaznaczyć je na załącznikach graficznych. Ponadto należy usunąć te obiekty, które w Ewidencji już nie figurują, oraz uzupełnić o lokalizację stanowisk archeologicznych (uwagi zawarte są w tabelce nr 1 na s. 34-48 niniejszego opracowania);
• Konieczne jest wprowadzanie zapisów dotyczących ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego w obowiązujących MPZP, które tych zapisów nie posiadają, a występują na nich obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków: MPZP - „Krościenko VI', „Łukasiewicza II', „Przemysłowa V", „Śródmieście II', „Turaszówka III',
• Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego wydawanych przez Urząd Miasta dla terenów, na których znajdują się obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, każdorazowo należy je uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną, o ile uzna je za konieczne,
• Stanowiska archeologiczne winny być dokładnie oznaczone na załącznikach graficznych do planu, natomiast w jego tekście powinny znaleźć się zapisy ustanawiające ochronę konserwatorską i nakazujące uzgadnianie zamierzeń inwestycyjnych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
• Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego, wydawanych przez Urząd Miasta, dla terenów, na których zlokalizowano stanowiska archeologiczne (rozpoznanie powinno się opierać na Gminnej Ewidencji Zabytków), każdorazowo należy je uzgadniać z urzędem konserwatorskim, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną,
• Uwzględnianie w planowaniu przestrzennym i działalności inwestycyjnej na terenie miasta zasad ochrony krajobrazu, w tym w szczególności dążenie do zachowania w niezmienionej formie historycznych panoram, osi widokowych, starych, charakterystycznych dla miasta form terenu, zabytkowych kompozycji zieleni itp. Wskazane byłoby opracowanie studium widokowo-krajobrazowego dla miasta Krosna, w celu ochrony, świadomego kształtowania i uczytelnienia walorów krajobrazu i architektury charakterystycznej sylwety zespołu staromiejskiego.

1.1.3 Prowadzenie prac konserwatorsko-remontowych przy obiektach zabytkowych stanowiących własność władz samorządowych zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi oraz wspieranie (dofinansowywanie) tychże prac przy obiektach nie będących własnością miasta:

- w pierwszej kolejności należy wykonać prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach znajdujących się w złym stanie, a prezentujących znaczne wartości zabytkowe lub historyczne i walory architektoniczne (m.in. dom murowany przy ul. Bema 1, P. Skargi 5, Niepodległości 2, Lwowska 1, Kolejowa 23),
- wspieranie działań właścicieli zabytków zmierzające do pozyskania środków zewnętrznych na działania konserwatorsko-remontowe przy obiektach zabytkowych nieruchomych i ruchomych,
- umieszczenie na stronie internetowej miasta aktualnych informacji związanych z możliwością pozyskania środków finansowych z zakresu ochrony zabytków (m.in. z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Marszałka Województwa Podkarpackiego, Funduszu Kościelnego, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) na zabezpieczenie i remont tych obiektów zabytkowych.

1.1.4 Dbanie o ład przestrzenny miasta, w tym:
- ekspozycja sylwety zespołu staromiejskiego, jego panorama i jej ochrona poprzez wyznaczenie osi widokowych:
  - zachowanie kompozycji wnętrz urbanistycznych związanych z zespołem kościoła parafialnego p.w. NMP Królowej Polski, zespołem kościelno-klasztornym franciszkanów i kapucynów i in.,
- kompozycja wnętrz poszczególnych ulic czy kwartałów i ich ochrona:
  - np. ul. Lwowską, Lewakowskiego, Skargi, Staszica, Walslebena, itp.
  - zachowanie kompozycji wnętrz ulic z zabudową drewnianą, m.in. ul. Prusa, Wiejska, Dębowa, Wyszyńskiego oraz Szuby),
- wypełnianie zabudową wolnych działek zgodnie z historyczną kompozycją otaczającego obszaru oraz gabarytami i formą znajdujących się na nim obiektów zabytkowych,
- zachowanie ukształtowania terenu wynikającego z pozostałości po dawnych obwarowaniach, opracowanie metody zagospodarowania skarp dawnych obwarowań miejskich oraz ewentualnych odkrytych reliktów,
- Uporządkowanie terenu obecnego parkingu oraz targu przy ul. Legionów położonego w bezpośrednim sąsiedztwie Starego Miasta i w obecnej formie negatywnie wpływającego na estetyczny odbiór starówki. W oparciu o konsultacje społeczne należy opracować koncepcję zmiany lokalizacji targu.

1.1.5 Kontynuacja prac nad uchwałą krajobrazową regulującą zasady dotyczące umieszczania reklam na budynkach.

1.1.6 Maksymalne ograniczenie ruchu samochodowego w obrębie Starego Miasta.

1.1.7 Uzyskanie pozytywnej opinii Urzędu Konserwatorskiego odnośnie zapisów Planu Ochrony Parku Kulturowego Wzgórza Staromiejskiego w Krośnie.

1.1.8 Uzyskanie pozytywnej opinii Urzędu Konserwatorskiego na temat Programu Rewitalizacji miasta Krosna.

Kierunek działania 1.2. Opieka nad zabytkami nieruchomymi, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów charakterystycznych dla gminy i obszaru kulturowego, w którym zlokalizowana jest gmina

Zadania:

1.2.1 Podjęcie starań zmierzających do wpisania zespołu staromiejskiego w Krośnie na listę Pomników Historii.

1.2.2 Opracowanie Programu Ochrony Parku Kulturowego *Wzgórze Staromiejskie w Krośnie*.

1.2.3 Podjęcie inicjatywy zmierzającej do wpisania do rejestru zabytków obiektów o wysokich wartościach architektonicznych, historycznych lub artystycznych, które dotychczas nie figurują w rejestrze, m.in.:
- ul. Czajkowskiego 21, dom murowany,
- ul. Dmochowskiego 12, zespół szkoły rolniczej w Suchodole (szkoła, internat),
- ul. Franciszkańska 1, dom murowany,

- ul. Franciszkańska 10, kamienica,
- ul. Franciszkańska 17, dom murowany,
- ul. Kapucyńska 3, kamienica,
- ul. Kapucyńska 7, kamienica,
- ul. Kazimierza Wielkiego 4, d. Szkoła Żeńska, ob. PWSZ w Krośnie,
- Pl. Konstytucji 3 Maja/Czajkowskiego 1, dom murowany,
- ul. Kościuszki 27, dom murowany,
- ul. Kręta 14, dom murowany,
- ul. Krakowska (obok domu nr 20), kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena,
- ul. Łukasiewicza 108, dom murowany,
- ul. Ordynacka 2, Hotel Victoria,
- ul. Paderewskiego 1/Podwale, dom murowany,
- ul. Sienkiewicza 4, dom murowany,
- ul. Słowackiego 4, dom murowany,
- ul. Skargi 1, bursa Seminarium Nauczycielskiego, ob. Szkoła Podstawowa nr 1,
- ul. Skargi 2, gmach Szkoły Realnej, ob. Liceum Ogólnokształcące nr 1,
- ul. Staszica 2, gmach Rady Powiatowej, ob. Urząd Miasta,
- ul. Walslebena 5, dom murowany,
- ul. Walslebena 6, dom murowany,
- ul. Walslebena 7, dom murowany,
- ul. Walslebena 10, dom murowany,
- ul. Zjazdowa 6, dom murowany,
- poszerzenie wpisu do rejestru zabytków zespołu kościoła parafialnego o budynek organistówki, ul. Portiusa 5,
- ul. Wyszyńskiego, cmentarz rzymsko-katolicki, komunalny,
- wpis do rejestru zabytków całego zespołu kompleksu zabudowań Centrum Wyszkolenia Podoficerów Lotnictwa nr 2, zakładów lotniczych i lotniska w Krośnie.

1.2.4 Starania o zachowanie i ochronę drewnianego budownictwa w mieście:

- zachowanie nielicznych już „enklaw" budownictwa drewnianego, dotyczy to przede wszystkim zachowanej w stosunkowo dobrym stanie i w niewielkim stopniu przekształconej zabudowy drewnianej Suchodołu (przede wszystkim przy ul. Prusa, Wiejska, Dębowa, Wyszyńskiego) oraz w mniejszym stopniu Białobrzeg (ul Szuby) i Krościenka Niżnego,
- stworzenie programu odnoszącego się do budownictwa drewnianego figurującego w GEZ i umożliwiającego uzyskania wsparcia finansowego ze strony Miasta Krosno na prowadzenie prac remontowych zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi,
- ochrona czytelnego do dziś układu owalnicowego dawnej wsi Suchodół,
- dążenie do zabezpieczenia, konserwacji i zachowania nielicznych już najstarszych i najcenniejszych obiektów budownictwa drewnianego.

1.2.5 Dbałość o zachowanie w nieprzekształconej formie architektury willowej zlokalizowanej w południowej i zachodniej części miasta (przede wszystkich przy ul.: Grodzkiej, Kościuszki, Lewakowskiego, Lwowskiej, Łukasiewicza, Walslebena, Staszica). Ochrona winna dotyczyć zarówno zachowania formy, bryły, wystroju elewacji, detalu, stolarki okiennej i drzwiowej obiektów wpisanych do rejestru i do gminnej ewidencji zabytków, jak również szczególnej dbałości o zachowanie wartości urbanistycznych z wykluczeniem działań powodujących degradację otoczenia tych obiektów.

1.2.6 Kontynuacja prac remontowych w pałacu Kaczkowskich przy ul. Grodzkiej 41 oraz rewitalizacja otaczającego go parku.

1.2.7 Opracowanie programu rewitalizacji dawnego parku miejskiego przy ul. Grodzkiej – Ogród Jordanowski oraz parku przy ul. Okrzei.

1.2.8 Zachowanie charakterystycznych elewacji budynków z XIX i pocz. XX w., w części ceglanych, w części tynkowanych z kamiennym detalem architektonicznym. Dotyczy to nie

tylko zabytków wpisanych do rejestru zabytków czy figurujących w GEZ, ale również tych pozbawionych ochrony konserwatorskiej. Podęcie starań o ujęcie tych obiektów w GEZ.

1.2.9 Regularne prace pielęgnacyjne na zabytkowych cmentarzach (szczególnie tych nieużytkowanych):
- zabezpieczenie najbardziej narażonych na degradacje pomników nagrobnych na cmentarzach, a następnie kompleksowa konserwacja tychże obiektów,
- podjęcie inicjatywy założenia stowarzyszenia skupiającego się na ratowaniu zabytkowych nagrobków. Stowarzyszenie takie miałoby na celu pozyskiwanie środków na konserwację, uzyskiwanie wymaganych pozwoleń oraz koordynowanie i prowadzenie nadzoru inwestorskiego zadania,
- wytypowanie najbardziej cennych nagrobków z poszczególnych cmentarzy i wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o objęcie ich ochroną prawną na mocy wpisu do rejestru zabytków ruchomych,
- opracowanie i wdrożenie projektu rewaloryzacji Starego Cmentarza przy ul. Krakowskiej, uwzględniającego m.in. konserwację nagrobków, uporządkowanie i konserwację zabytkowej zieleni,
- opracowanie i wdrożenie projektu rewaloryzacji cmentarza komunalnego przy ul. Wyszyńskiego, uwzględniającego m.in. konserwację nagrobków, uporządkowanie i konserwację zabytkowej zieleni,
- cykliczne prace porządkowe na cmentarzu Żydowskim (m.in. wycinkę traw i likwidację samosiejek oraz naprawę zniszczonego ogrodzenia),
- cykliczne prace porządkowe na cmentarzu cholerycznym przy ul. Białobrzeskiej (m.in. wycinkę traw i likwidację samosiejek).

1.2.10 Wspieranie inicjatyw zmierzających do adaptacji obiektów nieużytkowanych do nowych potrzeb (m.in. budynek garnczarni i kaflarni z zespołu cegielni przy ul. Popiełuszki 125) oraz poprawienia ich stanu technicznego przy zachowaniu charakterystycznej dla obiektów architektury.

Kierunek działania 1.3. Opieka nad zabytkami ruchomymi

Zadania:

1.3.1 Zinwentaryzowanie kapliczek i pomników z terenu miasta.

1.3.2 Bieżące prace remontowe przy kapliczkach i pomnikach z terenu miasta:
- uzgadnianie wszelkich działań przy kapliczkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- zachowanie lub przywracanie ich pierwotnej, tradycyjnej bryły, formy, stylu, materiałów, pokrycia dachowego, wystroju i detalu architektonicznego itp.

1.3.3 Wpisać do rejestru zabytków ruchomych następujących obiektów:
- pomnik Ignacego Łukasiewicza, Pl. Konstytucji 3 Maja,
- figura NMP, ul. Powstańców Śląskich 3,
- figura Św. Rodziny, ul. Wiejska 40,
- kapliczka, ul. Stapińskiego 73,
- kapliczka, ul. Chopina 80.

1.3.4 Współpraca i dofinansowanie prac konserwatorskich przy wyposażeniu kościoła farnego.

1.3.5 Współpraca i dofinansowanie prac konserwatorskich przy wyposażeniu kościołów: OO. Kapucynów, OO. Franciszkanów oraz w kościele parafialnym w Polance.

Kierunek działania 1.4. Opieka nad zabytkami archeologicznymi

Zadania:

1.4.1 Wspieranie zamierzeń dążących do realizacji ratowniczych badań wykopaliskowych w obrębie stanowisk archeologicznych szczególnie narażonych na zniszczenie.

1.4.2 Umieszczenie lub uzupełnienie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowisk archeologicznych.

1.4.3 Weryfikacja stanowisk archeologicznych na terenie Krosna, głównie przez ponowne badania powierzchniowe (badania AZP przeprowadzono stosunkowo dawno, w latach 80. XX w.). Przy wykonywaniu badań powierzchniowych należy wykorzystać analizę badań LIDAR, które w latach 80. i 90. XX w. były niedostępne.

1.4.4 Dążenie do opracowania wyników badań archeologicznych prowadzonych na Rynku w Krośnie w latach 1999-2001 oraz wydanie ich w formie Monografii.

PRIORYTET II
Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnacja tożsamości regionalnej

Kierunek działania 2.1. Ochrona wartości niematerialnych

Zadania:

2.1.1 Pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, wzmacnianie procesów integracyjnych w społeczności regionalnej.

2.1.2 Utrwalanie w świadomości społecznej tzw. tradycji miejsca dotyczącej lokalizacji nieistniejących obiektów o istotnym znaczeniu dla historii, np. w przypadku miasta Krosna: kościół św. Ducha, kościół św. Jakuba, kościół jezuitów, cmentarz przykościelny, synagoga, ratusz.

2.1.3 Używanie i stosowanie (także w stosunku do nowo powstających zespołów zabudowy) historycznych nazw miejscowych (przysiółków, historycznych nazw ulic itp.), inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym nazewnictwie promujących lokalną historię i lokalne tradycje.

2.1.4 Wspieranie inicjatyw nawiązujących do dawnych tradycji miasta i regionu, mających na celu ich wskrzeszenie lub przypomnienie (np. nawiązanie do wizerunku Krosna jako ważnego ośrodka przemysłu naftowego, lniarskiego - tworzenie lub udział w tworzeniu związanych z tym tematycznych szlaków turystycznych, wystaw, konkursów i różnorodnych imprez o charakterze kulturalno-edukacyjnym).

2.1.5 Utrzymanie i bieżąca konserwacja kapliczek i pomników połączone z kultywowaniem, dokumentowaniem i upowszechnianiem tradycji związanej z tymi obiektami.

2.1.6 Upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itp. poprzez działalność wydawniczą, prowadzenie lekcji muzealnych nt. przeszłości i kultury regionu, organizowanie okazjonalnych wystaw i ekspozycji itp.

2.1.7 Wspieranie lokalnych inicjatyw zmierzających do udokumentowania, zachowania, kultywowania wartości niematerialnych (pieśni, podania, legendy, tradycje związane z ważnymi wydarzeniami rodzinnymi jak śluby czy pogrzeby, tradycje związane ze świętami, potrawy regionalne, nazwy miejscowe).

2.1.8 Zwrócenie uwagi na wielokulturowy niegdyś charakter Krosna, w szczególności na wkład żydów w rozwój miasta w 2. połowie XIX i 1. połowie XX w., np. poprzez organizację specjalnych wystaw i ekspozycji, realizację wspólnych przedsięwzięć kulturalnych polsko-żydowskich.

2.1.9 Wspieranie inicjatyw wydawniczych i przedsięwzięć o charakterze etnograficznym zmierzających do zebrania (udokumentowania) i popularyzacji starych pieśni, przyśpiewek, podań i legend związanych z miastem i jego okolicami.

Kierunek działania 2.2. Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach

Zadania:

2.2.1 Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków:

- aktualizacja i weryfikacja istniejącego zbioru kart adresowych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków,
- systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną,
- udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami,
- włączenie do GEZ:
  - całości zespołu obiektów dawnej Szkoły Podoficerów Lotnictwa dla Małoletnich oraz opracować studium historyczno-urbanistyczne terenu zespołu wraz z lotniskiem,
  - zabudowań cegielni parowej i fabryki wyrobów glinianych „Polanka Karol".

2.2.2 Udostępnienie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Gminnego programu opieki nad zabytkami na stronie internetowej miasta, wraz z informacją, jakie ma to znaczenie dla właścicieli owych obiektów i zespołów zabytkowych, do czego są zobowiązani, na co powinni zwracać uwagę.

2.2.3 Opracowanie sprawozdania z realizacji zadań GPOnZ (co dwa lata), następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Miasta.

Kierunek działania 2.3 Edukacja, promocja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

Zadania:

2.3.1 Wspieranie działań zmierzających do lepszego rozpoznania zasobu dziedzictwa kulturowego na terenie podległym samorządowi, a także jego właściwe udokumentowanie i popularyzowanie.

2.3.2 Opracowanie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną.

2.3.3 Utworzenie nowych szlaków turystycznych, m.in.:

- Archeologiczny Szlak Turystyczny: "Krosno miasto z reliktami zabudowy średniowiecznej i zbiorami archeologicznymi",
- Archeologiczna Ścieżka Edukacyjna: "Krosno (wraz z okolicą) z rozlicznymi pozostałościami osadnictwa począwszy od okresu pradziejowego (epoka kamienia - epoka brązu - epoka żelaza) oraz z okresu wczesnego średniowiecza i czasów nowożytnych (np. relikty architektury miejskiej miasta), a także wystawa archeologiczna „Pradzieje Podkarpacia - Przeszłość Ożywiona" prezentowana w Muzeum Podkarpackim".

2.3.4 Ulepszenie istniejących już szlaków turystycznych polegające na stworzeniu ujednoliconego systemu tablic informacyjnych dotyczących historii obiektów zabytkowych położonych na trasie szlaków oraz informacji na temat wartościowych obiektów zabytkowych mieszczących się w okolicy.

2.3.5 Opracowanie projektu iluminacji zabytków.

2.3.6 Tworzenie produktów turystycznych:

- aktywna promocja marki turystycznej Krosno Miasto Szkła,
- budowanie nowych, spójnych atrakcji, głównie w oparciu o tradycje gospodarcze, tj. górnictwo nafty i gazu oraz produkcja lnu i tkactwo,
- dążenie do integracji produktów turystycznych Krosna i okolic celem stworzenia jednolitej oferty w obszarze funkcjonalnym miasta.

2.3.7 Odtworzenie historycznych budowli, występujących niegdyś na obszarze Starego Miasta (np. wirtualne prezentacje, hologramy i miniatury przedstawiające elementy dawnego układu urbanistycznego Krosna).

2.3.8 Lokalizowanie w przestrzeni miasta obiektów upamiętniających osoby zasłużone dla miasta.

2.3.9 Organizowanie i dalsze dofinansowanie lokalnych inicjatyw związanych z propagowaniem tradycji, tożsamości, historii (współpraca ze stowarzyszeniami, szkołami, osobami fizycznymi) - jarmarki, spotkania, konkursy, wystawy.

2.3.10 Opracowanie a także wspieranie publikacji (broszura, folder, przewodnik) obejmujących zagadnienia zawiązane z historią miejscowości, zabytkami oraz z zasadami ochrony dóbr kultury.
2.3.11 Uczestnictwo Urzędu Miasta w organizowanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa Europejskich Dniach Dziedzictwa - największego w Europie wydarzenia promującego dziedzictwo kulturowe.
2.3.12 Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie miasta po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów.
2.3.13 Wygenerowanie mapy z zabytkami (na podstawie GEZ) oraz z elementami dziedzictwa do celów edukacyjnych i promocyjnych.
2.3.14 Wspieranie i współpraca ze stowarzyszeniami lokalnymi mającymi na celu zachowanie tradycji i kultury regionu.
2.3.15 Współpraca ze szkołami, zmierzającej do upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu wśród dzieci i młodzieży.
2.3.16 Organizowanie szkoleń dla pracowników gminy odpowiadających za opiekę i ochronę dziedzictwa kulturowego.
2.3.17 Wprowadzenie stylowego oznakowania ulic i budynków w obrębie Starego Miasta (System Informacji Miejskiej).
2.3.18 Wzbogacenie oferty imprez kulturalnych i artystycznych odbywających się na Rynku.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację *Programu* jest Prezydent Miasta Krosna. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Miasta, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów zabytkowych będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach,
- instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich,
- instrumenty kontrolne – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania. Podmiotem koordynującym powyższe działania powinien być powołany przez prezydenta miasta zespół ds. monitoringu realizacji *Programu*, utworzony przy Urzędzie Miejskim w Krośnie, w skład którego wchodziłyby również osoby z instytucji zewnętrznych,
- instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Gminnego Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów zabytkowych poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu miasta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 r. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu zabytkowego, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

- Z budżetu Miasta Krosna. Uchwała nr XXXI/892/21 rady Miasta Krosna z dnia 26 lutego 2021 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków,
- Z budżetu Marszałka Województwa Podkarpackiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (http://www.kultura.wrotapodkarpackie.pl/index.php/zabytki/dotacje),
- Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (http://wuozprzemysl.pl/),
- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy (http://mkidn.gov.pl/),
- Z dotacji unijnych (http://www.fundusze.podkarpackie.pl/) w ramach:
    - Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego,
    - Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko,
    - Norweskiego Mechanizmu Finansowania.

- Z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (https://beneficjent.wfosigw.rzeszow.pl/), środki finansowe mogą być przyznane na przedsięwzięcia związane z utrzymaniem i zachowaniem parków objętych ochroną na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest miasto Krosno;
2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze miasta Krosna.

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami zabytkowymi, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

W ostatnich latach władze samorządowe zrealizowały istotne dla wizerunku miasta Krosna zadania, m.in.:

Rewitalizacja Zespołu Staromiejskiego w Krośnie, m.in.

- Opracowanie programu badań archeologicznych do prac budowlanych polegających na wykonaniu fundamentów do lamp oświetleniowych na płycie Rynku w Krośnie,
- Prace remontowe kamiennego postumentu przy rzeźbie Portiusa,
- Remontu ławek na placu przy ul. J. Piłsudskiego w Krośnie,
- Prace projektowe oraz montażowe iluminacji świetlnej elewacji dwóch zabytkowych budynków tj. Domu pod Barankiem oraz kościoła Podwyższenia Krzyża Świętego znajdujących się w Krośnie przy Pl. Konstytucji 3-go Maja.

Restauracja zabytków:

- Muzeum Rzemiosła w Krośnie - remont elewacji frontowe,
- Krośnieńska Biblioteka Publiczna - prace konserwatorskie i restauratorskie stolarki drzwiowej w filli nr 6 przy ul. Ordynackiej 8,
- Kamienica przy ul. Lwowskiej 1 - prace remontowe i konserwatorskie elewacji wschodniej,
- Willa „Zacisze" ul. Nadbrzeżna 2 - remont i konserwacja obróbek blacharskich (rynny, pasy podrynnowe) oraz kominów,
- Budynek przy ul. Blich 3 - remont dachu (czyszczenie i malowanie blachy),
- Kamienica przy ul. Franciszkańskiej 3 - remont elewacji frontowej oraz bocznej,
- Kamienica przy ul. Piłsudskiego 1 - kontynuacja prac remontowych elewacji oraz podwórza,
- Kamienica przy ul. Podwale 6 - remont elewacji oraz wymiana stolarki okiennej i drzwiowej,
- Kamienica przy ul. Rynek 13 - prace remontowe i konserwatorskie elewacji północnej,
- Kamienica przy ul. Rynek 11 - wymiana stolarki okiennej,
- Budynek przy ul. Wojska Polskiego 8 - założenie instalacji przeciwwodnej oraz docieplenie ścian piwnicy,

- Kamienica przy ul. Walslebena 5 -prace ratownicze zabytkowych piwnic budynku,
- Kamienica przy Rynek 7 - prace remontowe i konserwatorskie zabytkowych schodów do piwnicy kamienicy Wójtowskiej,
- Parafia Rzymskokatolicka pw. Trójcy Świętej – remont przykościelnego muru oporowego od strony północnej,
- Remont pomieszczeń w kamienicy przy ul. Blich 1 - wejście od ul. Słowackiego, które zostały zaadaptowane na Punkt Informacji Kulturalno - Turystycznej, przeprowadzono tam kompleksowy remont (malowanie, wymiana, tynków, podłóg, instalacji itp.).

Budowa kanalizacji deszczowej na terenie miasta Krosna. W ramach zadania przeprowadzono badania archeologiczne wraz z opracowaniem programu prac, projektu graficznego do badań ze wskazaniem wytycznych konserwatorskich oraz wykopów i rodzaju prowadzonych prac.

Iluminacja zabytkowych obiektów na obszarze Zespołu Staromiejskiego Miasta Krosna.

Rewitalizacja obszarów zdegradowanych:

- Prace budowlane i konserwatorskie zabytkowego muru klasztoru OO. Franciszkanów w Krośnie. W ramach zadania przeprowadzono badania geotechniczne skarpy, mające na celu wykrycie przyczyn powstałego osuwiska powodującego przechylenie i destrukcję zabytkowego muru. Zadanie zostało wykonane ze środków pochodzących z dotacji Prezydenta Miasta Krosna,
- Bieżąca naprawa fragmentów ogrodzenia na Starym Cmentarzu w Krośnie przy ul. Krakowskiej. W ramach zadania przeprowadzono remont naderwanych/ uszkodzonych fragmentów siatki ogrodzeniowej na Starym Cmentarzu przy ul. Krakowskiej w Krośnie,
- Wymiana kostki granitowej na ul. J. Piłsudskiego w Krośnie. Zadanie dotyczyło wykonania prac remontowych kostki granitowej części placu przy ul. Piłsudskiego w Krośnie.

Wspieranie działań na rzecz dziedzictwa kulturowego:

- XIII Obchody Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu na Podkarpaciu. W ramach zadania w dniach od 26.01 – 12.02.2021 r. przy ul. J. Piłsudskiego udostępniona została wystawa plenerowa przedstawiająca Krosno i jego mieszkańców przed wojną oraz w trakcie okupacji hitlerowskiej. Ponadto w tym okresie uczczono pamięć ofiar holokaustu organizując oficjalne uroczystości oraz wydarzenia z tym związane,
- Międzynarodowy dzień ochrony zabytków: działania związane z promocją ochrony zabytków,
- Działania promocyjne związane z Parkiem Kulturowym Wzgórze Staromiejskie w Krośnie (książeczka dla dzieci).

Prace ratownicze przy zabytkach:

- Prace konserwatorskie nagrobków na Starym Cmentarzu. W ramach zadania został wykonany program prac konserwatorskich oraz przeprowadzono prace konserwatorskie 4 obiektów (2 grobowce i 2 nagrobki),
- Prace naprawcze siatki na Starym Cmentarzu, czyszczenie i impregnacja elementów kamiennych siedzisk oraz postumentu pomnika Roberta Wojciecha Portiusa,
- Prace konserwatorskie studni w rynku,
- Prace porządkowe na cmentarzu cholerycznym, koszenie traw, karczowanie samosiejek.

Prace przy opracowaniu Uchwały Krajobrazowej. W skład zadania wchodziło m.in. opracowanie studium analiz i diagnoz przestrzeni miejskiej, opracowanie map z podziałem na przestrzenie, opracowanie poradnika dla mieszkańców i przedsiębiorców pn. „Szyld krośnieński", itp.

Materiały wykorzystane w tekście:

1. Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.).
2. Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 840).
3. Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 559, ze zm.).
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 503, ze zm.*).
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 88, ze zm.).
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 1079, ze zm.).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 916, ze zm.).
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 1846, ze zm.).
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2020, poz. 194).
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 1327, ze zm.).
11. Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 385).
12. Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 2393).
13. Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. z 2020, poz. 164, ze zm.).
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019, poz. 1721).
15. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).
16. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017, poz. 928).
17. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1388).
18. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110).
19. Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259).
20. Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153).
21. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r., Nr 89, poz. 510).
22. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.
23. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
24. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2018-2021.
25. Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030.

26. Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030.
27. Strategia Rozwoju Miasta Krosna na lata 2014-2022.
28. Program Rewitalizacji Miasta Krosna na lata 2016-2023.
29. Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Krosna na lata 2021-2030.
30. Strategia Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Krosno.
31. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna.
32. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krosna.
33. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta.
34. Materiały udostępnione przez Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Krośnie.
35. Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Krosna, Zarządzenie Nr 828/20 Prezydenta Miasta Krosna z dnia 16 października 2020 r.
36. Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Krosna na lata 2008-2012.
37. www.zabytek.pl.
38. www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/.
39. www.nid.pl.
40. www.samorzad.nid.pl.

Spis tabel, rycin i fotograf:

Tabela 1. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie miasta Krosna zawierające zapisy regulujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego.
Tabela 2. Zabytki nieruchome miasta Krosna wpisane do rejestru zabytków.
Tabela 3. Zabytki ruchome miasta Krosna wpisane do rejestru zabytków.
Tabela 4. Stanowiska archeologiczne z terenu miasta Krosna wpisane do rejestru zabytków.

Ryc. 1. Obszar rewitalizacji na tle obszaru zdegradowanego Miasta Krosna (źródło: Program Rewitalizacji Miasta krosna na lata 2016-2023, s. 98).
Ryc. 2. Obszar rewitalizacji Miasta Krosna (źródło: Program Rewitalizacji Miasta krosna na lata 2016-2023, s. 99).
Ryc. 3. Pokrycie terenu miasta Krosna MPZP (źródło: http://gis.umkrosno.pl/gis/).
Ryc. 4. Miasto Krosno (źródło: materiały Urzędu Miasta Krosna).
Ryc. 5. Miasto Krosno z podziałem na dzielnice i osiedla (źródło: Wydział Geodezji, Kartografii i Gospodarki Nieruchomościami, Urząd Miasta Krosna).
Ryc. 6. Granice parku kulturowego w Krośnie (załącznik do Uchwały nr IV/111/2019).

Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE					
Lp.	**Nr stan. w miejscowości**	**Nr AZP i nr stan. na obszarze**	**Rodzaj stanowiska**	**Chronologia**	**Nr rejestru zabytków**
1.	1	110-74/51	Obszar Starego Miasta Krosna	okres prahistoryczny, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	
2.			osada X-XI w., relikty dwóch budowli kamiennych (ratusz gotycki, ratusz renesansowy), elementy infrastruktury miejskiej oraz nawarstwienia i obiekty prahistoryczne	okres prahistoryczny (epoka kamienia, epoka brązu, okres lateński), wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	C-1 z 13 grudnia 2000 r.
			relikty murów miejskich, skarpa i dziedziniec przykościelny oraz cmentarz w zespole kościoła farnego	średniowiecze	C-2 z 12 czerwca 2006 r.-
			relikty murów miejskich, fundamenty skrzydła klasztornego w zespole klasztoru O.O. Franciszkanów	późne średniowiecze, okres nowożytny	C-3 z 12 czerwca 2006 r.
			zespół staromiejski, teren przy ul. Piłsudskiego, w sąsiedztwie kościoła farnego – relikty architektury murowanej (kamienica mieszczańska)	okres nowożytny	C-5 z 14 stycznia 2009 r.
3.	2	110-74/49	osada (ul. Grodzka 20)	okres lateński, kultura przeworska (?)	A-459 z 14 lipca 1969 r.
4.	3	110-74/52	osada (wzniesienie „Góra garncarska")	okres rzymski	A-449 z 23 grudnia 1968 r.
5.	4	110-74/65	ślad osadnictwa	epoka brązu (kultura łużycka)	
6.	5	110-74/50	punkt osadniczy	okres prahistoryczny, wczesne średniowiecze,	

				późne średniowiecze, okres nowożytny	
7.	6	110-74/54	osada	wczesne średniowiecze	
8.	7	110-74/55	nieokreślony obiekt sakralny	wczesne średniowiecze	
9.	8	110-74/56	punkt osadniczy	epoka brązu (kultura łużycka(?))	
10.	9	110-74/57	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
11.	10	110-74/58	punkt osadniczy	neolit	
12.	11	110-74/60	cmentarzysko szkieletowe	wczesne średniowiecze	
13.	12	110-74/61	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
14.	13	110-74/62	ślad osadnictwa	neolit	
15.	14	110-74/63	ślad osadnictwa	okres rzymski (kultura przeworska)	
16.	15	110-74/64	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny, średniowiecze	
17.	16	110-74/48	cmentarzysko szkieletowe	neolit (kultura ceramiki sznurowej)	
18.	17	110-74/32	punkt osadniczy	okres prahistoryczny	
19.	18	110-74/33	ślad osadnictwa	neolit (?)	
20.	19	110-74/35	punkt osadniczy	epoka brązu, okres rzymski	
21.	20	110-74/36	ślad osadnictwa	epoka kamienna	
22.	21	110-74/37	punkt osadniczy	okres prahistoryczny	
23.	22	110-74/38	ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu	
24.	23	110-74/39	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny, wczesne średniowiecze	
25.	24	110-74/40	punkt osadniczy	okres prahistoryczny	
26.	25	110-74/41	ślad osadnictwa punkt osadniczy	wczesna epoka brązu, wczesne średniowiecze	
27.	26	110-74/42	ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu, wczesne średniowiecze	
28.	27	110-74/43	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny	
29.	28	110-74/44	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny	
30.	29	110-74/45	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny	
31.	30	110-74/46	ślad osadnictwa	neolit (kultura ceramiki wstęgowej rytej)	
32.	31	110-74/47	ślad osadnictwa	neolit (?) okres prahistoryczny	
33.	32	110-74/53	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	

34.	33	110-74/66	ślad osadnictwa	neolit (kultura ceramiki sznurowej)	
35.	34	110-74/67	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	
36.	37	110-73/1	ślad osadnictwa	neolit	
37.	40	110-73/2	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	
38.	41	110-73/3	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny	
39.	42	110-73/4	skarb monet	okres rzymski	
40.	43	110-73/15	ślad osadnictwa	epoka kamienna, okres prahistoryczny	
41.	44	110-73/16	ślad osadnictwa	epoka kamienna	
42.	45	110-73/17	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	
43.	46	110-73/40	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	
44.	47	111-74/27	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze (?)	
45.	48	111-74/28	ślad osadnictwa	późny okres rzymski (?) (kultura przeworska)	
46.	49	111-74/29	ślad osadnictwa	epoka brązu	
47.	50	111-74/30	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny	
48.	51	111-74/31	punkt osadniczy	neolit	
49.	52	111-74/32	punkt osadniczy	okres prahistoryczny	
50.	55	111-74/33	ślad osadnictwa	neolit	
51.	57	111-74/34	ślad osadnictwa	okres rzymski (?)	
52.	58	111-74/35	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny, wczesne średniowiecze	
53.	59	111-74/36	ślad osadnictwa	epoka brązu	
54.	60	111-74/37	ślad osadnictwa	neolit/ wczesna epoka brązu	
55.	61	111-74/38	ślad osadnictwa, osada	neolit, wczesne średniowiecze	
56.	62	111-74/39	ślad osadnictwa	epoka kamienna	
57.	63	111-74/40	osada	wczesne średniowiecze	
58.	64	111-74/41	ślad osadnictwa osada	epoka kamienna, epoka brązu, wczesne średniowiecze	
59.	65	111-74/42	ślad osadnictwa, osada	okres prahistoryczny, wczesne średniowiecze	
60.	66	111-74/43	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny, wczesne średniowiecze	

61.	67	111-74/44	ślad osadnictwa, osada	neolit (kultura ceramiki wstęgowej rytej), okres rzymski (kultura przeworska)	
62.	68	111-74/45	ślad osadnictwa	neolit, epoka brązu, okres prahistoryczny	
63.	69	111-74/46	ślad osadnictwa	neolit/epoka brązu	
64.	70	111-74/47	ślad osadnictwa	epoka brązu	
65.	71	111-74/48	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny	
66.	72	111-74/49	ślad osadnictwa	epoka brązu	
67.	73	111-74/50	ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu	
68.	74	111-74/51	ślad osadnictwa	epoka brązu	
69.	75	111-74/52	ślad osadnictwa	neolit/ wczesna epoka brązu	
70.	76	111-74/53	ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu	
71.	77	111-74/54	ślad osadnictwa	neolit lub epoka brązu	
72.	78	111-74/55	ślad osadnictwa	neolit lub epoka brązu	
73.	79	111-74/56	ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu	
74.	80	111-74/57	ślad osadnictwa	neolit lub epoka brązu	
75.	81	111-74/58	ślad osadnictwa, osada	neolit lub epoka brązu, epoka brązu	
76.	82	111-74/59	ślad osadnictwa, osada	paleolit, neolit, neolit/ wczesna epoka brązu okres rzymski (kultura przeworska)	
77.	83	111-74/60	ślad osadnictwa, osada	wczesna epoka brązu, okres prahistoryczny	
78.	84	111-74/61	osada	późny okres rzymski (kultura przeworska)	
79.	85	111-74/62	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny	
80.	86	111-74/63	ślad osadnictwa	neolit (?)	
81.	87	111-74/64	osada (?)	okres prahistoryczny	
82.	88	111-74/65	ślad osadnictwa	okres prahistoryczny	
83.	89	111-74/66	osada	wczesne średniowiecze	
84.	90	111-74/67	ślad osadnictwa	neolit/wczesna epoka brązu	
85.	91	111-74/68	osada	wczesne średniowiecze	
86.	92	111-74/69	ślad osadnictwa	neolit lub epoka brązu	
87.	93	111-74/70	ślad osadnictwa	epoka kamienna, okres prahistoryczny	

88.	94	111-74/71	ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu	
89.	95	111-74/72	ślad osadnictwa	neolit lub epoka brązu	
90.	96	111-74/73	ślad osadnictwa	epoka brązu	

Zabytki nieruchome i ruchome ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Krosna

Lp.	Adres	Obiekt	Datowanie	Nr Rejestru Zabytków
1.	----------	historyczny układ urbanistyczny zespołu staromiejskiego miasta Krosna	XIV w. – XIX/XX w.	A-376 z 27 sierpnia 2009 r.
2.	----------	historyczny układ urbanistyczny części Krosna w rejonie ulic Kościuszki, Paderewskiego, Łukasiewicza	XIX/XX w.	A-475 z 22 grudnia 2015 r.
3.	Asnyka 6	dom drewniany	XIX/XX w.	
4.	Asnyka 45	dom drewniany	XIX/XX w.	
5.	Bema/Wyspiańskiego	kapliczka	1913 r.	
6.	Bema 1	dom murowany	XIX/XX w.	
7.	Białobrzeska	cmentarz choleryczny		
8.	Białobrzeska 57	kapliczka	1881	B-804 z 1 grudnia 2016 r.
9.	Białobrzeska 72	kapliczka	1869	
10.	Białobrzeska (w pobliżu posesji 107)	kapliczka	1870	
11.	Bieszczadzka 50	dom drewniany	1 ćw. XX w.	
12.	Bieszczadzka (w pobliżu posesji nr 116)	kapliczka	1835	
13.	Blich 2	hala targowa, murowana; ob. Centrum Dziedzictwa Szkła	1875–1899	
14.	Blich 3	dom murowany	1900	
15.	Bursaki 1/Kapucyńska 2	kapliczka	1800–1825	
16.	Bursaki 7	dom murowany	1 ćw. XX w.	
17.	Chopina 15	kapliczka	1850-1899	
18.	Chopina 73	dom murowany	pocz. XX w.	
19.	Chopina 80	kapliczka	1903	

20.	Chopina 95	dom drewniany	pocz. XX w.	
21.	Chopina 97	dom murowany	pocz. XX w.	
22.	Chopina 114	dom drewniany	pocz. XX w.	
23.	Chrobrego 2	dom murowany	pocz. XX w.	
24.	Chrobrego 3	dom murowany	pocz. XX w.	
25.	Chrobrego 13	dom murowany	pocz. XX w.	
26.	Chrobrego 19	dom drewniany	1 ćw. XX w.	
27.	Czajkowskiego 1/Plac Konstytucji 3 Maja	dom murowany	1875–1899	
28.	Czajkowskiego 5	dom murowany	1900–1939	
29.	Czajkowskiego 8	dom murowany	1900–1925	
30.	Czajkowskiego 13	dom murowany	1900–1949	
31.	Czajkowskiego 19/ Olejarska	dom murowany	1900–1925	
32.	Czajkowskiego 21	dom murowany	1905	
33.	Czajkowskiego 25	dom murowany	XIX/XX w.	
34.	Czajkowskiego 35	dom drewniany	1900–1925	
35.	Decowskiego (w pobliżu posesji nr 88, działka 553)	kapliczka murowana	1911	
36.	Decowskiego	pomnik ku czci poległych w I wojnie św. i wojnie polsko - bolszewickiej	1 ćw. XX w.	B-175 z 19 lutego 2007 r.
37.	Decowskiego 1	dom drewniany	XIX/XX w.	
38.	Decowskiego 2	plebania murowana	1900-1925	
39.	Decowskiego 2	kościół parafialny p.w. NMP Królowej Polski, murowany	1928	A-131 z 2 marca 1989 r.
40.	Decowskiego 32	figura przydrożna św. Floriana	1900–1925	
41.	Decowskiego 59	dom drewniany	pocz. XX w.	
42.	Decowskiego 107	szkoła ludowa, murowana	1875-1900	
43.	Dębowa 1	dom drewniany	XIX/XX w.	
44.	Dębowa 1	budynek gospodarczy, drewniany	pocz. XX w.	
45.	Dębowa 8	kapliczka	pocz. XX w.	
46.	Dębowa 33	dom drewniany	XIX/XX w.	
47.	Dębowa 47a	dom drewniany	XIX/XX w.	

48.	Dębowa 51a	kapliczka	1940	
49.	Dębowa 53	dom murowany	pocz. XX w.	
50.	Dębowa 57	dom drewniany	XIX/XX w.	
51.	Dębowa 57	kapliczka	1875-1899	
52.	Dębowa 66	kapliczka	1878 r.	
53.	Dębowa 85 (d. 88)	dom drewniany	1898	
54.	Długa 79	dom drewniany	1927	
55.	Dmochowskiego 12 (bud. nr 1)	szkoła rolnicza, murowana, ob. PWSZ w Krośnie	1890–1899	
56.	Dmochowskiego 12 (bud.nr 2)	internat szkoły rolniczej, murowany, ob. PWSZ w Krośnie	1890–1899	
57.	Dmochowskiego12	spichlerz murowany, ob. PWSZ w Krośnie	1890–1899	
58.	Dmochowskiego 12	budynek tzw. rządcówki z zespołu d. szkoły rolniczej, murowany, ob. PWSZ w Krośnie	zrekonstruowany w l. 2009-2011	
59.	Drzymały 14	kapliczka	1862	
60.	Drzymały 17	dom drewniany	1900–1925	
61.	Drzymały 33	dom drewniany	1905	
62.	Franciszkańska 1	dom murowany	1900–1925	
63.	Franciszkańska 3	dom murowany	1900–1925	
64.	Franciszkańska 5	krzyż z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów	1764	
65.	Franciszkańska 5	kaplica Oświęcimów z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów, murowana	1647-1648	A-1407 (d. 10) z 30 listopada 1947 r.
66.	Franciszkańska 5	dzwonnica kościelna, murowana z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów	1904	A-130 z 15 lipca 2005 r.
67.	Franciszkańska 5	klasztor murowany z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów,	1591, poł. XIX w.	A-130 z 15 lipca 2005 r.
68.	Franciszkańska 5	studnia z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów	pocz. XX w.	A-130 z 15 lipca 2005 r.
69.	Franciszkańska 5	kościół p.w. Nawiedzenia NMP, murowany w zespole klasztornym O.O. Franciszkanów	1402	A-1407 (d. 10) z 30 listopada 1947 r.
70.	Franciszkańska 5	cmentarz przykościelny O.O. Franciszkanów	XVI-XVII w.	
71.	Franciszkańska 5	ogrodzenie z 2 bramkami z zespołu klasztornego O.O. Franciszkanów, murowane	1904	A-130 z 15 lipca 2005 r.
72.	Franciszkańska 9	dom murowany	1900–1925	A-1258 z 26 czerwca 2014 r.

73.	Franciszkańska 5	oficyna murowana z zespołu klasztornego O.O Franciszkanów	1904	A-130 z 15 lipca 2005 r.
74.	Franciszkańska 10	kamienica	1 ćw. XX w.	
75.	Franciszkańska 13	dom murowany	1900–1925	
76.	Franciszkańska 15	dom murowany	1900–1925	
77.	Franciszkańska 17	dom murowany	1900–1925	
78.	Franciszkańska 19	kamienica	2 ćw. XX w.	
79.	Gałczyńskiego 37	dom drewniany	XIX/XX w.	
80.	Gałczyńskiego 74	kapliczka	1890	
81.	Goszczyńskiego	cmentarz żydowski	2 poł. XIX w.	A-1273 (d. A-338) z 26 maja 1995 r.
82.	Grodzka 2	ochronka p.w. św. Józefa przy Zgromadzeniu SS. Józefitek, murowana; ob. Caritas	1890–1910	A-1308 (d. A-202) z 7 maja 1990 r.
83.	Grodzka 4	dom murowany	1897	A-81 z 23 marca 2004 r.
84.	Grodzka 6	dom murowany, ob. Katolickie Liceum Ogólnokształcące	1890–1910	A-145 z 30 grudnia 1988 r.
85.	Grodzka 9	dom drewniany	1885–1910	
86.	Grodzka 11	willa murowana	1900–1910	
87.	Grodzka 12	fabryka włókiennicza, murowana	1892	
88.	Grodzka 15	Dom Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół", murowany; ob. kino	1898–1939	A-109 z 21 kwietnia 1987 r.
89.	Grodzka 17	budynek Starostwa Powiatowego, murowany	l. 20-30 XX w.	
90.	Grodzka 19	dom murowany	1900–1910	
91.	Grodzka 22	dom murowany	1900–1939	
92.	Grodzka 31	kapliczka	1836	
93.	Grodzka 35	dom murowany	1900–1939	
94.	Grodzka 37	dom drewniany	1900–1939	
95.	Grodzka 39	zespół huty szkła nr 1	1923-1958	
96.	Grodzka 39	komin w płn. – zach. części hali fabrycznej huty szkła	1923-1926	
97.	Grodzka 39	komin w płd. – zach. części hali fabrycznej huty szkła	1953-1958	
98.	Grodzka 39	zbiornik przeciwpożarowy huty szkła	1863?-1958	

99.	Grodzka 39	hala produkcyjna huty szkła, murowana	1920–1950	
100.	Grodzka 39	budynek administracyjny huty szkła, murowany	1900–1939	
101.	Grodzka 41	pałac Kaczkowskich, murowany	1875-1899	A-128 z 30 grudnia 1988 r.
102.	Grodzka 41	park	1875-1899	A-128 z 30 grudnia 1988 r.
103.	Grodzka 43	dom murowany	1900-1939	
104.	Grodzka 45	budynek prosektorium z zespołu szpitala, murowany	l. 20-30 XX w.	
105.	Grodzka 45a (d. 45)	budynek główny szpitala, murowany	1900-1939	
106.	Grodzka 45b (d. 45)	budynek szpitala miejskiego, murowany; d. oddział położniczy	1900-1939	
107.	Grodzka 47	figura Chrystusa	1936	
108.	Grodzka 58	dom murowany	1900–1939	
109.	Grodzka (w pobliżu posesji nr 68a)	kapliczka przydrożna Świętej Rodziny	1900	B-952 z 14 października 2019 r.
110.	Grunwaldzka 2	kapliczka	1891	
111.	Grunwaldzka 12	dom ludowy i biblioteka, murowany, ob. rada dzielnicy Suchodół	1908	
112.	Grunwaldzka 15	szkoła murowana	1898	
113.	Kapucyńska 1	bank Krośnieńskiego Towarzystwa Zaliczkowego, murowany	1893-1894	A-304 z 2 grudnia 1993 r.
114.	Kapucyńska 3	kamienica	1900–1925	
115.	Kapucyńska 4	dom murowany	pocz. XX w.	
116.	Kapucyńska 5	dom murowany	1900-1925	
117.	Kapucyńska 6	dom murowany	1900–1925	
118.	Kapucyńska 7	kamienica	1900-1925	
119.	Kazimierza Wielkiego 1	dom murowany	1933	A-1324 (d. A-243) z 3 lipca 1991 r.
120.	Kazimierza Wielkiego 2	dom murowany	1925–1949	A-880 z 10 sierpnia 2012 r.
121.	Kazimierza Wielkiego 4	d. powszechna Szkoła Żeńska, murowana, ob. PWSZ w Krośnie	1902	
122.	Kazimierza Wielkiego 6 i 8	kolegium jezuickie, murowane, ob. PWSZ w Krośnie	1660-1667	
123.	Kletówki 24	dom drewniany	1 ćw. XX w.	
124.	Kletówki 29	dom murowany	1930–1939	

125.	Kletówki 33	dom drewniany	1920-1929	
126.	Kletówki 38 (d. 23)	kaplica Emaus, murowana	1775–1799	
127.	Kletówki 54	dom murowany	1920–1929	
128.	Kletówki 58	dom murowany	1920–1929	
129.	Kochanowskiego/Jana Pawła II 31	figura NMP	1911	
130.	Kochanowskiego 16	dom murowany	1890–1910	
131.	Kolejowa 5	Dom Kultury „Górnik", murowany; ob. Regionalne Centrum Kultur Pogranicza	1925–1949	
132.	Kolejowa 7	dom murowany	1930-1950	
133.	Kolejowa 9	dom murowany	1930-1950	
134.	Kolejowa 13	dom murowany	1890-1910	
135.	Kolejowa 23	dom murowany	1900–1925	
136.	Kolejowa 29	dworzec kolejowy, murowany	1884	A-75 z 28 sierpnia 2003 r.
137.	Konopnickiej 4	dom drewniany	pocz. XX w.	
138.	Konopnickiej 4	budynek gospodarczy, murowany	1900–1925	
139.	Kopernika 6	kapliczka	1 ćw. XX w.	
140.	Kopernika 11	kapliczka	1881	
141.	Kopernika 84	kapliczka	1883	
142.	Korczyńska 11	kapliczka	1900–1925	
143.	Korczyńska 18a	kościół p.w. św. Wojciecha, drewniany	1450/1903	A-146 z 16 maja 1989 r.
144.	Korczyńska 18a	obelisk	1832	
145.	Korczyńska 18a	dzwonnica kościelna, drewniana	1925–1939	
146.	Korczyńska (w pobliżu posesji nr 55)	kapliczka	1946	
147.	Kościuszki 2	dom murowany	pocz. XX w.	
148.	Kościuszki 14	dom murowany	1904-1905	A-116 z 10 marca 1988 r.
149.	Kościuszki 25	dom murowany	l. 20-30 XX w.	
150.	Kościuszki 27	dom murowany	1900-1925	
151.	Kościuszki 41	dom murowany	XIX/XX w.	
152.	Kościuszki 45	dom murowany	1900-1925	
153.	Krakowska	Stary Cmentarz	1786-l. 20-te XX w.	A-41 z 5 stycznia 1984 r.

154.	Krakowska 3	dom murowany	pocz. XX w.	
155.	Krakowska 5	dom murowany	1925–1949	
156.	Krakowska 7/ Czuchry 1	dom murowany	l. 30 XX w.	
157.	Krakowska 9	dom murowany	XIX/XX w.	
158.	Krakowska (obok nr 20)	kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena	1767	
159.	Krakowska 25	dom murowany	1900–1925	
160.	Krakowska 30	młyn murowany	XIX/XX w.	
161.	Krakowska 37	kapliczka	1933	
162.	Krakowska 40	kaflarnia murowana	XIX/XX w.	
163.	Krakowska 42	dom murowany	pocz. XX w.	
164.	Krakowska (w pobliżu posesji nr 45)	kapliczka	ok. 1912	
165.	Krakowska 70 (obiekt przemieszczony, pierwotnie przy posesji Suchodolska 78)	figura Chrystusa	1936	
166.	Krakowska 78	dom murowany	1 ćw. XX w.	
167.	Krakowska (w pobliżu posesji nr 95)	pomnik poległych w I wojnie św.	1 ćw. XX w.	
168.	Krakowska 100	dom drewniany	pocz. XX w.	
169.	Krakowska 138	dom drewniany	pocz. XX w.	
170.	Krakowska 140	dom murowany	pocz. XX w.	
171.	Krakowska 151 (dawn.147)	kapliczka	1863	B-135 z 23 grudnia 2005 r.
172.	Krakowska 154	dom drewniany	1863	
173.	Krakowska 181	kapliczka	1880	
174.	Krakowska 264	dom drewniany	pocz. XX w.	
175.	Krakowska 302	dom drewniany	XIX/XX w.	
176.	Kręta 14	dom murowany	pocz. XX w.	
177.	Lewakowskiego 1	dom murowany	1875-1899	A-278 z 20 października 2008 r.
178.	Lewakowskiego 1	budynek gospodarczy	1875-1899	A-278 z 20 października 2008 r.
179.	Lewakowskiego 4	dom murowany	1875-1899	A-311 z 22 lipca 1994 r.
180.	Lewakowskiego 6	dom murowany	1920	A-98 z 25 czerwca 1986 r.

181.	Lewakowskiego 14	dom murowany	1920	
182.	Lewakowskiego 16	dom murowany	1914	A-179 z 17 listopada 1989 r.
183.	Lewakowskiego 22	dom murowany	1902	A-231 z 14 lutego 1991 r.
184.	Lewakowskiego 24	dom murowany	1900-1925	A-203 z 10 maja 1990 r.
185.	Lewakowskiego 35	dom drewniany	1850-1899	A-132 z 20 stycznia 1989 r.
186.	Lewakowskiego 51	dom drewniany	1894	
187.	Lotników (w pobliżu posesji nr 6, przy granicy działek 300/2 i 301/13)	kapliczka kamienna	1852	
188.	Lwowska 1	willa - dom murowany	1920–1939	A-1503 z 7 grudnia 2017 r
189.	Lwowska 3	dom murowany	2 ćw. XX w.	
190.	Lwowska 6 (d. 14)	dom A. Lenika, murowany	1898	A-1289 (d. A-292) z 20 maja 1993 r.
191.	Lwowska 8	dom murowany	1925–1950	
192.	Lwowska 9	dom murowany	1925–1949	
193.	Lwowska 10	dom murowany	1900–1939	
194.	Lwowska 12	dom murowany	1900–1939	
195.	Lwowska 14	dom murowany	1900–1939	
196.	Lwowska 15	dom murowany (dworek)	1930-1939	A-154 z 27 lipca 2006 r.
197.	Lwowska 16	dom murowany	l. 20-30 XX w.	
198.	Lwowska 17	dom murowany	l. 30 XX w.	
199.	Lwowska 19	willa murowana z ogrodem	1920-1929	A-171 z 11 sierpnia 2006 r.
200.	Lwowska 19	pomnik (popiersie F. Chopina)	1920-1929	A-171 z 11 sierpnia 2006 r.
201.	Lwowska 24	dom murowany	1905-1909	A-36 z 16 grudnia 1983 r.
202.	Lwowska 24	kapliczka	1 poł. XIX w.	

203.	Łukasiewicza (w pobliżu posesji nr 53, działka 822/4)	budynki przemysłowe dawnej Fabryki Maszyn i Narzędzi Wiertniczych	1917 - 1920	
204.	Łukasiewicza 1	dom murowany	1900-1925	A-136 z 23 lutego 1989 r.
205.	Łukasiewicza 5	dom murowany	1900-1925	A-107 z 3 marca 1987 r.
206.	Łukasiewicza 5	budynek gospodarczy	1900-1925	A-107 z 3 marca 1987 r.
207.	Łukasiewicza 22	dom murowany	pocz. XX w.	
208.	Łukasiewicza 27	dom murowany	1930-1940	
209.	Łukasiewicza 47	dom murowany	l. 20 XX w.	
210.	Łukasiewicza 51	dom murowany	1900-1925	
211.	Łukasiewicza 53	dom drewniany	1900-1925	
212.	Łukasiewicza 62	klasztor S.S. Misjonarek św. Piotra Klawera, murowany	1929–1930	
213.	Łukasiewicza 65	willa „Marta", murowana	l. 30 XX w.	
214.	Łukasiewicza 69	dom murowany	pocz. XX w.	
215.	Łukasiewicza 71	dom murowany	pocz. XX w.	
216.	Łukasiewicza 82 (d. 78)	kapliczka	1827	
217.	Łukasiewicza 87	dom Kulczyckich, murowany	1890-1910	
218.	Łukasiewicza 89	dom murowany	1900-1925	
219.	Łukasiewicza 90	dom murowany	1900-1925	
220.	Łukasiewicza 96	dom murowany	pocz. XX w.	
221.	Łukasiewicza 100	dom murowany	1900–1925	
222.	Łukasiewicza 108	dom drewniany	1900–1925	
223.	Łukasiewicza 114	dom murowany	1900–1925	
224.	Maczka/Baczyńskiego	figura NMP	1959	
225.	Mickiewicza 8	dom murowany	1900-1925	A-205 z 10 września 1990 r.
226.	Mielczarskiego 9	poczta murowana	1907	A-263 z 29 stycznia 1992 r.
227.	Moniuszki 18a (d. 18)	kapliczka z figurą MB (d. Chrystus Frasobliwy)	1800-1849	B-419 z 2 sierpnia 2011 r.
228.	Moniuszki 22	dom drewniany	1900–1925	
229.	Moniuszki 45	dom drewniany	1 ćw. XX w.	

230.	Moniuszki 56	kapliczka	1890–1910	
231.	Mostowa 5	dom drewniany	1900-1925	A-60 z 30 stycznia 1985 r.
232.	Mostowa 5	budynek gospodarczy	1900-1925	A-60 z 30 stycznia 1985 r.
233.	Nad Lubatówką 7	kapliczka	1 ćw. XX w.	
234.	Nadbrzeżna 2	willa „Zacisze", murowana	1905	A-1043 (d. A-152) z 23 czerwca 1989 r.
235.	Naftowa 8 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	kotłownia rafinerii nafty – obiekt murowany	1906	
236.	Naftowa 8 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	warsztat mechaniczny rafinerii nafty – obiekt murowany	1906	
237.	Naftowa 8 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	budynek destylacji oleju rafinerii nafty – obiekt murowany	1906	
238.	Naftowa 8 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	izba pomiarów – obiekt murowany	1953-1960	
239.	Naftowa 8 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	garaże – obiekt murowany	1953-1960	
240.	Naftowa 8 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	odlewnia z zespołu d. Krośnieńskich Warsztatów Remontowych – obiekt murowany	1953-1960	
241.	Naftowa 8 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	hale obróbczo-montażowe T-2 z zespołu d. Krośnieńskich Warsztatów Remontowych – obiekt murowany	1953-1960	
242.	Naftowa 8 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	kuźnia z zespołu d. Krośnieńskich Warsztatów Remontowych – obiekt murowany	1953-1960	

243.	Naftowa 8 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	odlewnia i kotłownia wraz z kominem z zespołu d. Krośnieńskich Warsztatów Remontowych – obiekt murowany	1953-1960	
244.	Naftowa 18	dom murowany	1904	A 1609 (d. 274) z 17 marca 1992 r.
245.	Naftowa 22 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	budynek garaży straży ogniowej i magazyny rafinerii nafty – obiekt murowany	1906	
246.	Naftowa 22 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A., na północ od wytwórni beczek)	magazyn świec rafinerii nafty – obiekt murowany	1906	
247.	Naftowa 30 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A.)	budynek straży ogniowej – obiekt murowany	1906	
248.	Naftowa (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A., na północ od garaży)	fabryka beczek rafinerii nafty – obiekt murowany	1906	
249.	Naftowa (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A., na zachód od wytwórni beczek)	magazyn surowców rafinerii nafty – obiekt murowany	1906	
250.	Niepodległości 2	dom murowany	XIX/XX w.	
251.	Niepodległości 10	dom murowany	1900–1939	
252.	Niepodległości 47	dom drewniany	1850-1899	A-484 (d. 100) z 27 czerwca 1986 r.
253.	Niepodległości 50	dom murowany	1900–1925	
254.	Ogrodowa 8	dom murowany	pocz. XX w.	
255.	Ogrodowa 11	dom murowany	pocz. XX w.	
256.	Ogrodowa 13 (d.1)	dom murowany	pocz. XX w.	
257.	Ogrodowa 13 (d.1)	oficyna drewniano – murowana	pocz. XX w.	
258.	Okrzei	park miejski	1930-1939	
259.	Okrzei 22	dom drewniany	pocz. XX w.	
260.	Ordynacka 1	dom murowany	1900-1925	
261.	Ordynacka 2	Hotel "Victoria", murowany	1900-1925	
262.	Ordynacka 3	dom murowany	1900-1925	

263.	Ordynacka 4	dom murowany	1900 - 1925	
264.	Ordynacka 5	dom murowany	1900-1925	
265.	Ordynacka 6	dom murowany	XIX/XX w.	
266.	Orzeszkowej (przy posesji nr 8)	kapliczka	1889	
267.	Orzeszkowej 17	figura Chrystusa	1894	B-397 z 24 lutego 2011 r.
268.	Orzeszkowej 20	dom murowany	1900-1925	
269.	Orzeszkowej 36	dom drewniany	1900-1925	
270.	Paderewskiego (w pobliżu posesji nr 7)	figura NMP	1906	B-275 z 10 listopada 2009 r.
271.	Paderewskiego 1/Podwale	dom murowany	1900-1925	
272.	Paderewskiego 2	dom murowany	1 ćw. XX w.	
273.	Paderewskiego 4	budynek Ubezpieczalni Społecznej, murowany	1900-1925	A-1205 (d. 108) z 9 kwietnia 1987 r.
274.	Paderewskiego 4a	budynek Ubezpieczalni Społecznej, murowany	1900-1925	A-1205 (d. 108) z 9 kwietnia 1987 r.
275.	Paderewskiego 7	Zespół Szkół Muzycznych	1974 r.	
276.	Parkowa	Ogród Jordanowski	1900-1925	
277.	Pawła z Krosna 8	budynek mieszkalno-usługowy, murowany (d. rozlewnia piwa)	pocz. XX w.	A-1069 z 25 stycznia 2013 r.
278.	Piastowska 23	dom murowany	1900-1939	
279.	Piastowska 29	dom murowany		
280.	Piastowska 40 (d.38)	dom drewniany	1900–1939	
281.	Piastowska 46	dom drewniany	1900–1939	
282.	Piastowska 66	dom murowany	1900–1939	
283.	Pigonia 12	dom drewniany	1 ćw. XX w.	
284.	Piłsudskiego 5	kościół parafialny p.w. Św. Trójcy, murowany	1342	A-1408 (d. 9) z 21 listopada 1948, a także wpis do rejestru zabytków przez LWKZ z 6 lutego 1931 r.

285.	Piłsudskiego 5	dzwonnica murowana z zespołu kościoła p.w. Św. Trójcy	1637-1651	A-1408 (d. 9) z 21 listopada 1948, a także wpis do rejestru zabytków przez LWKZ z 6 lutego 1931 r.
286.	Piłsudskiego 5	plebania murowana z zespołu kościoła p.w. Św. Trójcy	1634/1896	A-1408 (d. 9) z 21 listopada 1948, a także wpis do rejestru zabytków przez LWKZ z 6 lutego 1931 r.
287.	Piłsudskiego 5	ogrodzenie z bramą z zespołu kościoła p.w. Św. Trójcy, murowane	1886	
288.	Piłsudskiego 5	cmentarz parafialny przykościelny	XVI-XX w.	
289.	Piłsudskiego 8	dom murowany	1900-1925	A-1440 z 8 lutego 2017 r.
290.	Piłsudskiego 9	dom murowany	1900-1925	
291.	Piłsudskiego 10	dom murowany	1900-1925	
292.	Piłsudskiego 11	dom murowany	1900-1925	
293.	Piłsudskiego 13	dom murowany	1918	
294.	Piłsudskiego 14	Dom Towarzystwa Mieszczańskiego „Zgoda”, murowany; ob. Cech Rzemiosł Różnych	1909	A-1230 z 27 lutego 2014 r.
295.	Piłsudskiego 15	dom murowany	1900-1925	A-369 z 2 października 1997 r.
296.	Piłsudskiego 16	pałac biskupi, murowany; ob. Muzeum Podkarpackie	1550-1599	A-52 z 25 listopada 1952 r.
297.	Piłsudskiego 18	dom murowany	1890-1910	
298.	Piłsudskiego 19	dawna Fabryka Zegarów Wieżowych Michała Mięsowicza, murowana; (ob. Muzeum Rzemiosła)		A-221 z 12 listopada 1990 r.
299.	Piłsudskiego 21	dom murowany	1850-1875	
300.	Piłsudskiego 22	dom murowany	1940-1950	
301.	Piłsudskiego 23	dom murowany	1850-1875	A-215 z 17 listopada 2008 r.
302.	Piłsudskiego 31	dom murowany	1900-1925	

303.	Piłsudskiego 51	dom murowany	1900-1925	
304.	Piłsudskiego 53	dom murowany	1900-1925	
305.	Piłsudskiego 60	dom murowany	1 ćw. XX w.	
306.	Piłsudskiego 68	dom murowany	1 ćw. XX w.	
307.	Pl. Konstytucji 3 Maja (w pobliżu zespołu klasztornego O.O. Kapucynów)	cmentarz wojenny radziecki	1944-1945	
308.	Pl. Konstytucji 3 Maja 2	kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Św., murowany w zespole klasztornym O.O. Kapucynów	1771-1811	A-11 z 21 listopada 1948 r.
309.	Pl. Konstytucji 3 Maja 2	klasztor O.O. Kapucynów, murowany	1771-1811	A-11 z 21 listopada 1948 r.
310.	Pl. Konstytucji 3 Maja 2	ogród w zespole klasztornym O.O. Kapucynów	XVIII-XIX w.	A-11 z 21 listopada 1948 r.
311.	Pl. Konstytucji 3 Maja 2	ogrodzenie z bramą murowane z zespołu klasztornego O.O. Kapucynów	1800-1850	
312.	Pl. Konstytucji 3 Maja 2	figura NMP z zespołu klasztornego O.O. Kapucynów	2 poł. XIX w.	
313.	Pl. Konstytucji 3 Maja	pomnik I. Łukasiewicza	1932	
314.	Pl. Konstytucji 3 Maja	cmentarz wojenny żołnierzy radzieckich	1944	
315.	Pl. Konstytucji 3 Maja 1	dom murowany (d. drukarnia W. Lenika)	1800-1825	
316.	Pl. Konstytucji 3 Maja 3	dom murowany	1900-1925	A-118 z 5 maja 1988 r.
317.	Podkarpacka 1	dom murowany	1922	A-137 z 2 marca 1989 r.
318.	Podwale 1	dom murowany	1875-1900	
319.	Podwale 3	dom murowany	1925	
320.	Podwale 8	dom murowany	1925-1930	
321.	Podwale 10	dom murowany	1875-1910	
322.	Popiełuszki 73	destylarnia ropy naftowej I. Łukasiewicza, murowana; ob. dom	przed 1861	
323.	Popiełuszki 79	d. gumno z zespołu pałacowego (tzw. oficyna), murowane	po 1860	
324.	Popiełuszki 82	dom dyrektora cegielni, murowany	pocz. XX w.	
325.	Popiełuszki 98	budynek mieszkalny z zespołu cegielni, murowany	1918-1919	
326.	Popiełuszki 103	pałac Trzecieskich, murowany	1808	A-130 z 16 stycznia 1989 r.

327.	Popiełuszki 103	park z zespołu pałacowego	1800-1825	A-130 z 16 stycznia 1989 r.
328.	Popiełuszki 119	dom murowany	pocz. XX w.	
329.	Popiełuszki 123	budynek zarządu cegielni, murowany	ok. 1900	
330.	Popiełuszki 125	budynek garnczarni i kaflarni z zespołu cegielni, murowany	l. 80-te XIX w.	
331.	Portiusa 2 / Rynek	dom murowany	1890-1910	A-21 z 30 września 1982 r.
332.	Portiusa 4	kamienica	XIX/XX w.	A-1470 z 24 czerwca 2017 r.
333.	Portiusa 5	organistówka murowana	1700-1725	
334.	Portiusa 5	figura NMP	XIX/XX w.	
335.	Powstańców Śląskich 3	figura NMP	1933	
336.	Powstańców Śląskich 5	dom drewniany	1900-1910	
337.	Powstańców Śląskich 37	szkoła murowana	1875-1925	
338.	Powstańców Śląskich 45	figura św. Rodziny	1912	
339.	Powstańców Śląskich 45	dom murowany	1890-1910	
340.	Powstańców Śląskich 82	dom drewniany	XIX/XX w.	
341.	Powstańców Śląskich 103	dom drewniany	1890-1910	
342.	Powstańców Warszawskich 7	dom drewniany	XIX/XX w.	
343.	Powstańców Warszawskich 46	kapliczka	1807	
344.	Powstańców Warszawskich 52	kapliczka	1887	
345.	Powstańców Warszawskich 56	dom murowany	1900-1925	
346.	Powstańców Warszawskich 58	dom murowany	1925	
347.	Powstańców Warszawskich (przy posesji nr 58)	pomnik poległych w I wojnie św.	1 ćw. XX w.	
348.	Powstańców Warszawskich 63	krzyż przydrożny, drewniany	1 poł. XX w.	
349.	Powstańców Warszawskich 69	dom murowany	1890-1910	
350.	Powstańców Warszawskich 85	dom drewniany	1850-1899	
351.	Powstańców Warszawskich 89a	dom drewniany	XIX/XX w.	
352.	Powstańców Warszawskich 91	kapliczka	1850-1875	
353.	Powstańców Warszawskich 99	dom murowany	l. 20-te XX w.	

354.	Prochownia 4	dom Dunikowskiego, murowany	1890-1910	A-175 z 9 listopada 1989 r.
355.	Prusa 2	dom drewniano-murowany	pocz. XX w.	
356.	Prusa 4	dom drewniany	1890-1900	
357.	Prusa 6a	dom drewniany	XIX/XX w.	
358.	Prusa 12	dom drewniany	1875-1900	
359.	Prusa 34	dom drewniany	1875-1899	
360.	Prusa 78	dom drewniany	1880-1900	
361.	Prusa 89	dom drewniany	1880-1900	
362.	Prusa 94	dom murowany	pocz. XX w.	
363.	Pużaka 20	dom murowany	1 ćw. XX w.	
364.	Pużaka 53	dom murowany	1920-1929	
365.	Reymonta 4a/Nad Badoniem	kapliczka	k. XIX w.	
366.	Reymonta 5	dom drewniany	1890-1900	
367.	Reymonta 11/Prusa	figura NMP	1875-1900	
368.	Różana 10a	dom drewniany	XIX/XX w.	
369.	Rynek 1	dom murowany (ob. PWSZ w Krośnie)	1600-1650; 1800-1899	A-1 z 21 września 1982 r.
370.	Rynek 1a	Kamienica, (ob. PWSZ w Krośnie)	1600-1650; 1800-1899	A-2 z 21 września 1982 r.
371.	Rynek 2	dom murowany	1600-1699	A-3 z 21 września 1982 r.
372.	Rynek 3	dom murowany	1600-1699	A-4 z 22.09.1982
373.	Rynek 4	dom murowany	1600-1699	A-485 (d. 5) z 23 września 1982 r.
374.	Rynek 5	dom „ Curia Praetoriana”, murowany	1500-1525	A-6 z 23 września 1982 r.
375.	Rynek 6	dom murowany	1500-1525	A-7 z 24 września 1982 r.
376.	Rynek 7	kamienica „Wójtowska”	1490-1510	A-16381 czerwca 1960 r.
377.	Rynek 8	dom murowany	1500-1525	A-8 z 24 września 1982 r.
378.	Rynek 9	dom murowany	1800-1850	A-1283 (d. 328) z 20 stycznia 1995 r.

379.	Rynek 10	kamienica	1800-1899	A-282 z 1 sierpnia 2008 r.
380.	Rynek 11	dom murowany	1800-1899	A-1394 (d. 9) z 24 września 1982 r.
381.	Rynek 12	dom murowany	1800-1899	A-10 z 24 września 1982 r.
382.	Rynek 13	dom murowany		A-11 z 27 września 1982 r.
383.	Rynek 14	dom murowany		A-12 z 27 września 1982 r.
384.	Rynek 15	dom murowany		A-13 z 27 września 1982 r.
385.	Rynek 16	dom murowany	1800-1899	A-529 (d. 14) z 28 września 1982 r.
386.	Rynek 17	dom murowany		A-15 z 28 września 1982 r.
387.	Rynek 18	dom murowany	1800-1899	A-16 z 28 września 1982 r.
388.	Rynek 19	dom murowany	1800-1899	A-17 z 28 września 1982 r.
389.	Rynek 20	dom murowany	1800-1899	A-18 z 29 września 1982 r.
390.	Rynek 21	dom murowany	1800-1899	A-19 z 29 września 1982 r.
391.	Rynek 22	dom murowany	1800-1899	A-20 z 29 września 1982 r.
392.	Rynek 23/Piłsudskiego 1	dom murowany	1800-1899	A-22 z 30 września 1982 r.
393.	Rynek 24/Piłsudskiego	dom murowany	1500-1525	A-23 z 1 października 1982 r.
394.	Rynek 25	dom murowany	1500-1525	A-24 z 1 października 1982 r.
395.	Rynek 26	dom murowany	1500-1525	A-25 z 1 października 1982 r.
396.	Rynek 27	dom murowany	1500-1525	A-26 z 1 października 1982 r.
397.	Rynek 28/Słowackiego 1	dom murowany	1500-1525	A-27 z 1 października 1982 r.
398.	Sienkiewicza 4	dom murowany	1900-1925	
399.	Sienkiewicza 12	Gmach Sądu, murowany	1913	A-1361 (d. 239) z 7 czerwca 1991 r.
400.	Sienkiewicza 13	dom murowany	1900-1925	
401.	Sikorskiego 1	dom murowany	l. 30 XX w.	

402.	Sikorskiego 4	dom drewniany	l. 20-30 XX w.	
403.	Sikorskiego 8	dom murowany	l. 30 XX w	
404.	Sikorskiego 16	dom murowany	l. 20-30 XX w.	
405.	Sikorskiego 20	dom drewniany	l. 20-30 XX w.	
406.	Sikorskiego 32	dom murowany	1925	
407.	Skargi 1	bursa Seminarium Nauczycielskiego, murowana; ob. szkoła podstawowa nr 1	1900-1925	
408.	Skargi 2	gmach Szkoły Realnej; ob. liceum ogólnokształcące nr 1	1905	
409.	Skargi 3	Seminarium Nauczycielskie Męskie, murowane; ob. gimnazjum nr 1	1891	A-1188 (d. 336) z 1 sierpnia 1995 r.
410.	Skargi 5	dom murowany	1900-1925	
411.	Słowackiego 2	dom murowany	1900-1925	
412.	Słowackiego 4	dom murowany	1900-1925	
413.	Słowackiego 6	dom murowany	1900-1925	
414.	Słowackiego 8	dom murowany	1900-1925	
415.	Słowackiego 9	dom murowany	1900-1925	
416.	Słowackiego 10	dom murowany	1908	
417.	Słowackiego 16	dom murowany	1900-1925	
418.	Słowackiego 20	dom murowany	1900-1925	
419.	Słowackiego 22	dom murowany	1900-1925	
420.	Stapińskiego 6	kapliczka	1 poł. XX w.	
421.	Stapińskiego 6	dom murowany (dworek)	1890-1910	A-217 z 5 listopada 1990 r.
422.	Stapińskiego 14	dom drewniany	XIX/XX w.	
423.	Stapińskiego 20 (d. 26)	dom drewniany	1 ćw. XX w.	
424.	Stapińskiego 21	dom murowany	pocz. XX w.	
425.	Stapińskiego 37	dom drewniany	1900-1925	
426.	Stapińskiego 41	kapliczka	1899	
427.	Stapińskiego 73	kapliczka	1891	
428.	Stapińskiego 73	dom drewniany	1932	

429.	Staszica 1	dom drewniany	1909	A-151 z 23 czerwca 1989 r.
430.	Staszica 2	Gmach Rady Powiatowej, murowany; ob. UM Krosno	1904-1905	
431.	Staszica 3-5 (d. 5)	willa murowana z ogrodem	1900-1925	A-291 z 31 marca 1993 r.
432.	Staszica 10	dom murowany	1906	A-31 z 23 listopada 2000 r.
433.	Staszica 21	dom murowany	1900-1925	
434.	Staszica 22	dom murowany	1900-1914	
435.	Staszica 23	dom murowany	1900-1925	
436.	Stroma (w pobliżu posesji nr 1)	kapliczka	1890	
437.	Szczepanika 1	dom murowany	1900-1925	
438.	Szczepanika 2	dom murowany	1826	
439.	Szpetnara 9	bursa Gimnazjum Miejskiego, murowana ob. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2	1900-1925	A-111 z 25 sierpnia 1987 r.
440.	Szuby 2/Drzymały 16	dom drewniany	1900–1925	
441.	Szuby 23	dom drewniany	XIX/XX w.	
442.	Szuby 38	kapliczka	1884	
443.	Szuby 40	dom drewniany	1890–1910	
444.	Ściegiennego 23	dom drewniany	1925	
445.	Ślączka 3	dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
446.	Ślączka 8a/Żeromskiego	figura MB	1901	
447.	Ślączka 9	dom drewniany	pocz. XX w.	
448.	Tkacka 7	dom murowany	1900-1925	
449.	Tkacka 28	dom murowany	1900-1925	
450.	Tkacka 30	dom murowany	1900-1925	
451.	Tysiąclecia 1 (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A)	hala rozbieralni urządzeń wiertniczych z zespołu d. Krośnieńskich Warsztatów Remontowych – obiekt murowany	1953-1960	
452.	Tysiąclecia (w zespole ZUNiG, ob. PGNiG Technologie S.A, na północ od nr 14)	hala remontowa i zajezdnia PKS – obiekt murowany	1953-1960	
453.	Walslebena 5	dom murowany	1900-1925	

454.	Walslebena 6	dom murowany	1925-1949	
455.	Walslebena 7	dom murowany	1925-1949	
456.	Walslebena 10	dom murowany	1925-1949	
457.	Walslebena 12	dom murowany	1925-1949	
458.	Wiejska 12	dom drewniany	pocz. XX w.	
459.	Wiejska 17	dom drewniany	1 ćw. XX w.	
460.	Wiejska 19	kapliczka	1850-1875	
461.	Wiejska 19	dom drewniany	1900-1925	
462.	Wiejska 23	dom drewniany	l. 20-30 XX w.	
463.	Wiejska 40	dom drewniany	1900-1925	
464.	Wiejska 40	kapliczka	1875	
465.	Wiejska 40	figura św. Rodziny	1925	
466.	Wieniawskiego 61	kapliczka	1887	
467.	Wierzbowa 12	dom drewniany	pocz. XX w.	
468.	Wierzbowa 12	kapliczka	1862	
469.	Wierzbowa 50	kapliczka	1907	
470.	Wisze 3	dom drewniany	1 ćw. XX w.	
471.	Wojska Polskiego 1	dom murowany	ok. 1925	
472.	Wojska Polskiego 4	figura NMP	1945-1960	
473.	Wojska Polskiego 4	dom murowany	1900-1925	A-127 5 listopada 1989 r.
474.	Wojska Polskiego 6-8	dom murowany	1900-1925	A-124 z 9 września 1988 r.
475.	Wojska Polskiego 10	dom murowany	1900-1925	A-123 z 9 września 1988 r.
476.	Wojska Polskiego 12	dom drewniany	1890-1910	A-129 z 6 grudnia 1989 r.
477.	Wojska Polskiego 14	dom murowany	1900-1925	A-125 z 10 października 1988 r.
478.	Wojska Polskiego 15	dom murowany	1950	
479.	Wojska Polskiego 22	dom „Wojnarówka", murowany	1897	A-133 z 3 lutego 1989 r.
480.	Wojska Polskiego 32	dom murowany	1 ćw. XX w.	
481.	Wolności 6	dom murowany	l. 30 XX w.	
482.	Wolności 8	dom murowany	l. 20-30 XX w.	

483.	Wyspiańskiego 66	dom drewniany	1920-1939	
484.	Wyszyńskiego	most na Badoniu, murowany	1892	A-215 z 5 listopada 1990 r.
485.	Wyszyńskiego	cmentarz rzymsko-katolicki, ob. komunalny	po 1913 r.	
486.	Wyszyńskiego/ Suchodolska	pomnik poległych w I wojnie św.	1 ćw. XX w.	
487.	Wyszyńskiego 36	dom drewniany	1 ćw. XX w.	
488.	Wyszyńskiego 66	dom drewniany	1 ćw. XX w.	
489.	Wyszyńskiego 72	kapliczka z figurą św. Floriana	1 ćw. XX w.	
490.	Wyszyńskiego 75	figura św. Antoniego	1921	
491.	Wyzwolenia 7	dom murowany	l. 20-30 XX w.	
492.	Zagórze 1	dom murowany	1 ćw. XX w.	
493.	Zjazdowa 3	dom murowany	1900-1925	
494.	Zjazdowa 6	dom murowany	1900-1925	
495.	Żeromskiego (w pobliżu posesji nr 22)	figura Chrystusa	1938	
496.	Żeromskiego 116	dom drewniany	XIX/XX w.	
497.	Żółkiewskiego 17	dom drewniany	1 ćw. XX w.	
498.	Żółkiewskiego 41	figura NMP	1905	B-11 z 10 grudnia 1999 r.
499.	Żwirki i Wigury 3	budynek d. jadalni i sali gimnastycznej Szkoły Podoficerów Lotnictwa dla Małoletnich, murowany	1937-1938	A-1444 z 15 lutego 2017 r.